ԵՋՈՎՔՈՍԻ ԱՌԱԿՆԵՐԸ

2236

ԵՋ ՄԱՐԴՄԱՑ

ԱՌԱԿՆԵՐԸ

Թարգմանեց գաղղիերէնէ

Հ. ՄԻՆԱՍ Վ. ԽԺՇԿԵԱՆ

ՃՈԽԱՑՈՒԱԾ

ՕՏԱՆԱՒՈՐ ԻՄԱՍՏՆԵՐՈՎ ԵՒ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐՈՎ

ՎԵՆԵՐՈՒԿ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (ԱՐԲՊԴՐՈՒԱԾ)

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

1931

Uit de relatieboekje van
Nubar Jessayan (1920-2009)

Վ Ա Ր Ք

ԵԶՈՎԲՈՍԻ

ՇԱՐԱԴՐԵՑ ՅՈՅՆ ԼԵԶՈՒՈՎ, ՄԱՔՍԻՄՈՍ ԲԼԱՆՈՒՏԻ[1]

ԳԼՈՒԽ Ա.

Եզովբոսն է, ո՛վ խաւամիտ մանուկներ,
Որ իր դպրոցն երթալ կու տայ ձեզ հրաւէր,
Ուր կը խօսի խելքով ամէն մէկ անցած՝
Իմաստութիւն սորվեցնելով մարդկութեան։

*Ե*ԱՏ գիտուն մարդիկ լաւ քննելով մարդկային գործողութիւնները և ապատամբութեանց պատճառները՝ չկանչ չհնայեցին որ յաջորդ սերունդները գանազան խրատներով կրթեն և բարեկարգեն։ Բայց քան զամէնքը գերազանցեց Եզովբոս, որուն գործին մէջ ամէնէն աւելի կը փայլի իմաստասիրութիւնն ու բարոյական հանճարը, որ գրեթէ վերին զօրութենէն շարժելով զարմանալիօրէն աւանդեց մարդոց

1. Բլանուա Մաքսիմոս յոյն կրօնաւոր մ'էր, որ հին բաներու տեղեակ ըլլալով փիլիսոփաներուն ոտանաւորները ժողվեց եօթը գիրք ըրաւ. յետոյ Եզովբոսին վարքն ալ հին գրքերու մէջէն և հիներու բերնէն լսելով զարդարեց, որ ֆրանսերէն ընտիր թարգմանուած ըլլալով՝ մենք ալ աշխարհաբար դարձուցինք։ Կը թուի թէ մեր մէջ ալ հին առեն թարգմանուած պիտի ըլլայ, վասն զի հին գրքերու մէջ Եզովբոսի գործերէն կը գտնուին։

բարոյականութեան այսչափ գեղեցիկ և օգտակար կանոններ, որ շատ վեր են իրմէ առաջ եկած երեւելի փիլիսոփաներուն տուած կանոններէն։ Որովհետեւ Եզովբոս չուզեց առաջ բերել բարակ սահմաններով պատճառներ, և երեւելի պատմութիւններէ օրինակներ, որպէս զի կարենայ մարդուս միտքը համոզելով բռնադատել՝ որ առաքինութիւնը սիրէ ու մոլութենէ փախչի։ Ուրիշ բանով չուզեց մարդոց վարդապետել, բայց միայն առակով, որ կ'ըսուի Առասպել[1]. որով իբր վախ մը կու տայ թէ թռչուններն և այլ կենդանիներն որ խելք ու միտք չունին, միայն բնական հասկացողութեամբ շարժելով շատ բաներէ հեռու կը կենան. իսկ մարդիկ որ բանականութիւն ունին, պէտք է ամչնան երբ չեն զգուշանար այնպիսի բաներէ, որոնցմէ ագռաւները և ուրիշ կենդանիներ զգուշանալով՝ ազատեցան մեծամեծ վտանգներէ՝ իրենց ճարտարամիտ խորագիտութեամբը, և երբեմն շատ մեծ օգուտներ ալ շահեցան երբ առիթը պատահեցաւ։ Ուստի, Եզովբոս իր վարքն իբր քաղաքավարութեան և իմաստասիրութեան պատկեր մը ձեւացնելով՝ դրաւ ամէնուն առջեւ. և ասով փիլիսոփաներէն երեւելի եղաւ, որովհետեւ աւելի գործով քան թէ խօսքով վարդապետեց։

1. Առասպել կ'ըսուին այն առակները որ իրօք չեն եղած, այլ ձեւացուած են. իբր թէ կենդանին և անշունչ բանը կը խօսին։ Այսպիսի առակները հին ժամանակ շատ կը գործածուէին ամէն ազգի մէջ, Հայոց, Յունաց, Արաբացւոց, մանաւանդ Հրէից մէջ, ինչպէս յայտնի է Աստուածաշունչէն։ Գիտուններն երեք տեսակ կը բաժնեն առասպելը. Ա. Բանաւոր, որ մարդուս բարքը կը յայտնէ, և չըրած բանն ըրածի պէս կը ձեւացնէ. ինչպէս է Հէ. առակը Եզովբոսին, և անոր նմանները։ Բ. Բարոյական, որ անբաններուն բարքը բացատրելով խրատ կը հանէ. ինչպէս է Եզովբոսին Բ. և միւս առակները։ Գ. Խառն, որ կը ձեւացնէ թէ մարդը կը խօսի անբանին հետ. ինչպէս է Ը. առակը, և այլն։

Եզովբոս ծնաւ մեծն փռիւգիոյ[1] Ա.մորիոն քաղաքը, և սնաւ ծառայական վիճակի մէջ։ Ա.սոր շատ յարմար կու գայ Պղատոն փիլիսոփային գեղեցիկ խօսքը որ Գորգիաս ըսուած տրամախօսութեան մէջ ճշմարտութեամբ կ'ըսէ թէ « Բնութիւնն ու օրէնքը շատ անգամ իրարու հակառակ են »։ Վ.ասն զի բնութիւնը տուաւ Եզովբոսին մեծութեան ազատ հոգի մը, բայց մարդկային օրէնքը դրաւ զայն ծառայական վիճակի մէջ. սակայն այս օրէնքը չկրցաւ այլ այլել անոր հոգւոյն ազատութիւնը, երբ իր գերի վիճակը մէկ կողմէն միւսը նետելով կը չարչարէր. և զանազան վիշտերն ու նեղութիւնները՝ ոչ երբեք կրցան զայն իր բնական կարգէն փոփոխել։

Կարծես բաւական չըլլար Եզովբոսի գերի վիճակը, ղէմքն ալ շատ գարշատեսիլ էր, այնպէս որ աշխարհ չէ եկած այնպիսի տգեղ մարդ. գլուխը սրածայր երկայն էր, քիթը տափակ, վիզը հաստ ու կարճ, շրթունքը թանձր, գոյնը սեւ ու կապոյտ. և այս պատճառաւ կ'ըսուի Եզովբոս, այսինքն Էթիոպս, որ կը նշանակէ եթովպացի[2]։ Ա.կէ զատ փորը չա-

1. Փռիւգիա Ասիոյ գաւառ մըն է Գաղատիոյ ու հին Ստամպօլի մէջտեղը, որ շատ քաղաքներ ունի տակը. մէկն ալ է Ա.մորիոն քաղաքը, ուր ծնաւ Եզովբոս աշխարհի 3400 տարւոյն, իբր 600 տարի առաջ Քրիստոսի Թուականէն, որ հին տեւողէն ի վեր շատ երեւելի եղաւ իրեն առակներովը. Թէպէտ գերի ծնաւ, բայց միջոցը գտնելով Ա.թէնք գնաց, ուր բարոյական փիլիսոփայութիւն սորվեցաւ, որ շատ յարգելի ուսում էր. բայց տեսաւ որ այն վիճակին մէջ ուրիշներու բան չի կրնար սորվեցնել, սկսաւ կենդանիներուն բերնով խօսելով այս առակները շինել, որպէս զի զէթ կարենայ ասով բարի վարք սորվեցնել, ինչ որ շատ մեծ յարգ ունեցաւ նախ Յունաց մէջ։ Սոկրատ փիլիսոփան այն առակները տանտաւորի վերածեց բոլոր առակները, զոր յետոյ ամէն ազգ Թարգմանեց՝ հաճելի ըլլալնուն համար։

2. Եզովբոսի ծնողքը Եթովպիայէն, կամ Հապէշու կողմերէն եկած ծախուած էին Փռիւգիոյ մէջ. ուստի իրենք որուն որ գերին էին, Եզովբոս ալ նախ անոնն էր, յետոյ ուրիշներուն ծախուեցաւ։

փազանց ցցուած էր, կռնակը ծուռ սապատոդն (խամ-պուռ). այնպէս որ ասոր տգեղութիւնը աւելի էր քան Թերսիտէսինը[1] զոր ծիծաղելով կը նկարագրէ Հոմերոս: Ամենամեծ պակասութիւնն էր դժուարախօսութիւնը, վասն զի խօսքն աննշան էր և ձայնն անորոշ[2]:

Ահա այս բոլոր պակասութիւնները յարմարեցան Եզովբոսի ծառայական վիճակին, որ այնպիսի արտառոց գործերու մէջ գտնուելով նա իր տգեղ և անյարմար մարմնովը կրցաւ վարել ծառայական կեանքը: Թէպէտ այսպէս անշնորհք էր արտաքին տեսքը և մարմինն այլանդակ, բայց Եզովբոսի հոգին ազնիւ էր, սրամիտ և քաղաքավար. գանազան գիւտերով և խելքով լեցուած՝ շուտով կը գտնէր ամէն բանի հնարքը՝ որչափ խրթին և նուրբ ալ ըլլար[3]:

1. Թերսիտէս յոյնը այնպէս զարշահարելի էր, կաղ ու անշնորհք՝ որ պատմիչներն առակ էին ըրեր. ինչպէս Հոմերոս բանաստեղծն ալ ծաղրածութեան համար անոր կերպարանքը կը նկարագրէ: Այս տգեղ և անպատշաճ մարդն օր մը զնաց Հերակլէս քաջին դէմ, որուն մէկ հարուածով ինկաւ մնաւ, Փրիամոսի թուականէն 1200 տարի առաջ:

2. Բլանուա այսպէս տգեղ կը նկարագրէ, բայց ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ՝ ինչպէս Եզովբոսի խելքը՝ նոյնպէս նաեւ մարմինը գեղեցիկ էր, և միանգամայն շատ երեւելի քաղցրաձայն երաժիշտ մ'էր:

3. Եզովբոսէն առաջ և յետոյ յօրինուած առակներէն շատեր խառնուեցան անոր առակներուն մէջ, և այս պատճառաւ ամէն լեզուով թարգմանութիւնները միակերպութիւն չունին, այսինքն, մէկուն մէջ աւելի է, միւսին մէջ պակաս:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՋՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՎՐԱՅ

Եզովբոսի առաջին տէրը որ գինքը գներ էր, կոշտ և անշնորհք տեսնելով՝ մտածեց թէ տանը ծառայութիւնը պիտի չկարենայ ընել, ուստի արտը ղրկեց որ հոն երկիրը փորելով աշխատի։ Եզովբոս այնպիսի եռանդեամբ սկսաւ աշխատիլ այնտեղ՝ որմէ աւելին ալ անկարելի էր։ Օր մը տէրը գիւղին տունը գնաց՝ տեղւոյն գործերն աչքէ անցնելու համար. պարտիզպան մը տեսնելով անոր գալը՝ իսկոյն աման մը ազնիւ և պատուական թուզ իրեն ընծայ բերաւ, զոր սիրով ընդունեցաւ և իր ընտանի ծառաներէն մէկուն յանձնեց, որպէս զի բաղնիքէն ելած ատենը զայն իր առջեւ բերէ։ Այս ընտանի ծառան կը կոչուէր Ագաթօբոս[1]։ Նոյն պահուն պէտք եղաւ որ Եզովբոս գործի մը համար տուն մտնէ։ Ագաթօբոս ասիկա պատեհ առիթ նկատելով՝ իր ընկերներէն մէկուն ըսաւ. — Եկո՛ւր մենք ուտենք այս թուզերը, և երբ մեր տէրն ուզէ՝ Եզովբոսին վրայ կը ձգենք, ըսելով որ տուն մտած ատեն գաղտնաբար կերեր է։ Ասոր վրայ մենք կրնանք ուրիշ շատ սուտեր ալ շինել որոնք ճշմարիտ թուին և Եզովբոս չկարենայ այս զրպարտութենէն ինքզինք արդարացնել. որովհետեւ անոր պատճառաբանութիւնը անզօր կը մնայ՝ երբ մենք լաւ հաստատենք. մանաւանդ թէ ինչպէս պիտի

1. Ագաթօ՛բոս կը թարգմանուի բարէոտն պաշտօնեայ. երեւի արագաշարժ, աշխոյժ մէկն ըլլալու էր որ այս անուամբ կը կոչուէր, և սիրելի եղած էր իր տիրոջը՝ որով համարձակեցաւ այս զրպարտութիւնն ընել Եզովբոսին վրայ։

կարենայ սուտով յաղթել մեզի, երբ պատասխանելու փաստ մ'իսկ չունի:

Այսպէս խորհրդակցելէ վերջ որոշումին կատարեցին և ամէն մէկ թուզն ուտելուատեն բարձրաձայն կը ծիծաղէին՝ ըսելով. «վա՛յ քեզ, ողորմելի Եզովբոս»:

Տէրը բաղնիքէն ելաւ և ուզեց որ թուզը բերեն. երբ իմացաւ որ Եզովբոսը կերեր է, սաստիկ բարկացաւ, անմիջապէս հրամայեց որ դիմացը հանեն, զոր տեսածին պէս պոռաց. — Ա՛յ թշուառական, ինչպէս յանդգնեցար սեղանատուն մտնել և ինծի համար պահուած թուզերն ուտել:

Եզովբոս այս յանդիմանութիւնը լսելէն վերջ հասկցաւ խաբէութիւնը. դժբախտաբար չէր կրնար դիւրաւ խօսք արտաբերել ու պատասխանել, անոր համար շուտով յաղթուեցաւ սուտ վկաներուն խօսքովը. երբ տեսաւ թէ չարաչար պիտի ծեծեն զինքը, ինկաւ տիրոջն ոտքերը և թախանձանօք խնդրեց որ քիչ մը ժամանակ տայ իրեն: Յետոյ վազեց խոհանոց, քիչ մը տաք ջուր բերելով հոն խմեց, ապա մատը բերանը խօթեց ու սիրտը ետ բերաւ: Եւ ահա բերնէն պարզ ջուր ելաւ միայն, վասն զի ամբողջ օրը բան կերած չէր: Յետոյ խնդրեց տիրոջմէն հրամայել ամբաստանող իր թշնամիներուն՝ որ իրեն պէս ընեն, որպէս զի գիտնայ թէ ո՛վ է կերեր թուզերը և ուրիշին խօսքով չխաբուի:

Տէրը զարմացաւ անոր սրամիտ ուշիմութեանը վրայ. հրամայեց սուտ վկաներուն՝ որ իրեն առջեւ խմեն այն տաք ջրէն: Անոնք խմեցին, բայց փոխանակ մատը որկորը տանելու՝ նենգութեամբ դէպ ի ընտերքը տարին, որպէս զի չփսխեն: Սակայն հա-

գիւ թէ ջուրը խմեր էին, իրենց սառամոքսին մէջ գանիլ մը զգացին և շուտով բոլոր կերուած թուզերը եւ բերին, որով յանցանքնին և անօրէն զբաղարտութիւննին ամէնուն յայտնուեցաւ: Ան ատեն տէրը հրամայեց միւս ծառաներուն որ զանոնք մերկացնեն ու լաւ ծեծ մը քաշեն:

Անոնք՝ իրենց վրայ փորձելով՝ շատ լաւ ըմբռնեցին այն առակին ճշմարտութիւնն որ կ'ըսէ. « Ո՛վ որ նենգութեամբ չարութիւն կը պատրաստէ ընկերոջ համար, իր իսկ գլխուն կու գան այն բոլոր չարիքները »[1]:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՀԻՒՐԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջորդ օրը տէրը քաղաք դարձաւ. իսկ Եզովբոս երկիրը փորելով կ'աշխատէր ինչպէս որ պատուիրուած էր իրեն: Արտեմիսի[2] քուրմերն ուրիշ մարդոց հետ ճամբան մոլորած էին, պատահմամբ Եզովբոսին հանդիպեցան և երդումով աղաչեցին վա-

1. Եզովբոսի այս առաջին տէրը կ'երեւնայ թէ փռիւգիա գնած էր զինքը՝ Ակթենքէն դառնալէն յետոյ. իսկ Ակթենք երթալը՝ ծնողքին տիրոջ հրամանովը պիտի ըլլայ, որ մեռնելէ վերջ ասոր ծախուած կ'երեւնայ. իսկ այս մարդն իրօք մեծատուն էր, բայց անմիտ ըլլալով Եզովբոսին յարգը չէր գիտեր:

2. Արտեմիս չաստուածուհին մեր մէջ Անահիտ կը կոչուէր, որ՝ Հայոց ազգին գլխաւոր կուռքն եղած է. Ոսկեհատ վարդամատն գրած էին անունը: Կռապաշտները կ'ըսէին որ այս չաստուածուհին Դիոսին աղջիկն էր և Ապողոնին քոյրը, զոր բովանդակ Ասիոյ պաշտպանը նկատեր էին. անոր համար ասոր քուրմերն ալ պատուի արժանացան Եզովբոսէն: (Տես մեր Ճեմարանին 651 համարը):

նատուր Դիոսին[1] անուամբ՝ որ քաղաքին ճամբան իրենց ցուցնէ։ Եզովբոս նստեցուց զանոնք ծառի մը շուքին տակ, ուտելիք հանեց ու մեծարեց, և յետոյ զանոնք առաջնորդեց մինչեւ շիտակ ճամբան։ Ճամբորդներն ուրախացան Եզովբոսին մեծարանքին վրայ, և ի նշան երախտագիտութեան՝ ջերմեռանդ սրտով Թեւերնին բարձրացուցին երկինքն ու աղօթեցին իրենց բարերար Եզովբոսին համար։ Եզովբոս իր տեղը վերադարձաւ, բայց երկար ճամբէն և տաքէն շատ յոգնած՝ ինկաւ քնացաւ։ Քունին մէջ երազ մը տեսաւ որ Բախտը[2] մօտեցաւ իրեն, բացաւ լեզուն և խօսելու և առակներ շինելու զօրութիւն տուաւ։ — Ո՛հ, ըսաւ արթննալով, ինչ անուշ քնացեր եմ, և ինչ բարի երազ տեսայ. ահա մէկ ինչպէս զարմանալի դիւրութեամբ կը խօսիմ. ահա առանց դժուարութեան կրնամ ամէն բանի անուննները տալ ձգ, հչ, ջրիչ։ Գիտէ երկնաւորը թէ այս բարիքն ինծի եղաւ երախտեացս փոխարէն՝ որ օտարականներուն ըրի։ Ուրեմն երբ մէկը բարերարութիւն ընէ, պիտի յուսայ փոխադարձ բարիք։ Եզովբոս տեսնելով իրեն եղած այս մեծ բարիքը, ուրախութեամբ լի՝ սկսաւ ալ աւելի հոգածութեամբ աշխատիլ, և այնպիսի ջանքով մը՝ որ պժուար է երեւակայել։

1. Դիոս կամ Աւրամազդ՝ կոնոս ծեր չաստուածին որդին ըլլալով, բոլոր չաստուածներուն հայրը կը կոչուէր և ամէնուն գլուխը. հին կռապաշտներն այնքան մեծ կը համարէին՝ որ անոր անուամբ ինչ խընդիր ալ ըլլար անպատճառ կատարուելու էր։ Ասոր շատ անգամ օգնիչ գթած հայր կը կոչէին և երբեմն վանաուր, այսինքն խնամող։ (Տես ՃԽմ. 619)։

2. Որովհետեւ Բլանուտ այս պատմութիւնները կռապաշտներուն գրքերէն հաներ է, որոնց քով օտարականին պատիւ և օգնութիւն ընելը շատ մեծ բան էր, ինչպէս որ ամէն ազգի օրէնքն է։ Ասոր Եզովբոսին ըրած բարերարութեան մեծութիւնը հասկցնելու համար, կ'ըսէին թէ բախտն իրեն հատուցում ըրաւ. որոնք թէպէտ կոյր կը գրէին բախտը

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՎԱՃԱՌՈՒԻՄԸ

Ջենաս անունով մէկը վերակացու էր գիւղի տանը՝ ուր կ'աշխատէր Եզովբոս։ Այս մարդն արտ գնաց տեսնելու համար թէ ծառաները հաւատարմութեամբ կը կատարե՞ն իրենց պարտականութիւնը։ Տեսաւ որ աշխատաւորներէն մին անհոգութեամբ իր գործը ձգած էր, իսկոյն վրան վազեց և սկսաւ անխնայ ծեծել խեղճը։ Այս անգթութեան չհանդուրժեց Եզովբոս. յաւալի սրտով մօտեցաւ Ջենասի ու ըսաւ.

— Ինչո՞ւ համար այսպէս անգթօրէն կը զարնես խեղճ մարդուն՝ որ քեզի բնաւ վնաս չէ հասուցած. դուն այն մարդը չե՞ս որ ամէն օր տանը բոլոր մարդիկը կը նեղես ու կը չարչարես առանց պատճառի. հաւատա՛ որ բոլոր ըրածներդ պիտի ըսեմ մեր տիրոջը։

Ջենաս լսելով Եզովբոսի այս խօսքերը՝ շատ զարմացաւ անոր համարձակութեանը վրայ և ինքնիրեն ըսաւ. — Ա՜հա՛, Եզովբոս սկսած է խօսիլ, ասկէ վերջ գործս գէշ է. մանաւանդ երբ տէրս իմանայ ըրածներս՝ գիս կը հանէ պաշտօնէս։ Ուրեմն պէտք է որ Եզովբոսէն առաջ խօսիմ և ամբաստանեմ զինքը։

Այսպէս մտածելէ վերջ քաղաք գնաց, տէրը գը-

- մէկ ոտքի վրայ կեցած, որ շատ անգամ դիպուածով կու տայ բարին անարժաններուն, չի տեսներ որ արժանաւորին տայ. բայց առաքինի մարդիկն ալ չի զրկեր, բարին ոտքը կը զրկէ, կ'ըսէին։

տաւ և խռոված դէմքով բարեւեց զանի։ Տէրը ուզեց հասկնալ անոր խռովութեան պատճառը։

— Գիւղի տանդ մէջ արտաքոյ կարգի հրէշ մը կայ, պատասխանեց Զենաս։

— Ինչ պատահեցաւ, հարցուց տէրը, արդեօք ծառերէս մէկը ատենէ դուրս պռնդ տուաւ, թէ ձիերս ցուցանք ծնան։

— Ո՛չ, ըսաւ Զենաս, այլ՝ Եզովբոս որ միշտ համր էր ու չէր կրնար խօսիլ, հիմա շատ լաւ կը խօսի։

— Զայնդ քաշէ՛, հրէշի տե՛ղ ես դրեր այդ դիպուածը։

— Ձշմարիտ կ'ըսեմ, տէր իմ, շարունակեց Զենաս, որ ես լռութեամբ անցայ և չեմ պատմեր Եզովբոսի ինծի ըրած նախատինքները, բայց տէրութեանդ և աստուածներուն դէմ ըրած հայհոյութիւններուն և յանդուգն խօսքերուն երբեք չեմ հանդուրժեր։

Այս խօսքերը լսելով տէրը՝ սաստիկ բարկացաւ.

— Այն թշուառականը, ըսաւ, քեզի կը յանձնեմ, ինչ որ կ'ուզես ըրէ՛. կ'ուզես ծախէ, կ'ուզես մէկու մը տուր. սիրտդ ինչպէս որ կ'ուզէ։

Զենաս երբ բացարձակ տէր դարձաւ Եզովբոսի՝ հասկցուց անոր թէ իր ազատութիւնը բոլորովին իրմէ կախում ունի։

— Ինչ որ ձեռքէդ կու գայ ըրէ, պատասխանեց Եզովբոս, և ինչ բան որ հաճոյ է քեզի՝ իմ անձիս հրամայէ։

Այս խօսակցութեան ընթացքին՝ վաճառական մը եկաւ հոն անասուն գնելու համար, և հարցուց Զենասին որ ծախու անասուն ունի։

— Ո՛չ, պատասխանեց նա, բայց ծախու գերի մը ունիմ հոս մօտը, թէ որ ուզես կրնաս գնել։

Զայս ըսելով կանչեց Եզովբոսը։ Վաճառականը երբ տեսաւ անոր կերպարանքն՝ սկսաւ ծիծաղիլ։

— Ուսկից գտեր ես, ըսաւ, այս ցուցանքը, որ պոուկի կը նմանի։ Մաշրդ է թէ ծառի կոճղ. եթէ ձայն ալ չունենար՝ պիտի կարծէի թէ հողով լեցուն տիկ մըն է։ Ինչո՞ւ զիս ճամբէս ետ կեցուցիր. այս-պիսի այլանդակ մը ցուցնելո՞ւ համար։

Այսպէս խօսելով՝ ճամբան շարունակեց. մինչ Եզովբոս անոր ետեւէն վազեց, աղաչելով որ քիչ մը կենայ։ Վաճառականը բարկանալով՝ պոռաց անոր երեսին.

— Գնա՛, կորիր, գարշելի։

— Ուրեմն ինչո՞ւ համար այս գիւղը եկար։

— Եկայ որ լաւ բան մը գնեմ, և ինծի պէտք չէ քեզի պէս տգեղ, անպիտան մարդը։

— Զիս գնէ՛, ըսաւ Եզովբոս, եթէ ինծի կը հա-տատաս. ես քեզի ո՛չ մէկ նեղութիւն կու տամ և այնպէս լաւ կը ծառայեմ որ մտքէդ անգամ չէ ան-ցած։

— Քեզմէ ինչ օգուտ կրնամ ակնկալել, պա-տասխանեց վաճառականը, քանի այս երեւոյթովդ ամէնուն աւելի և գարշելի կ'ըլլաս։

— Տանդ մէջ անհանդարտ, պոռացող — կանչող, լալկան տղաք չունի՞ս, ըսաւ Եզովբոս, զիս անոնց վրայ դիր, որոնք զարհուրելի բանի մը պէս վախ-նալով երեւոյթէս՝ խելօք պիտի կենան։

Այս խօսքերը վաճառականին ծիծաղ առթեցին. ետ դարձաւ և Զենասին հարցուց թէ ինչ կ'ուզէր այս ողորմելիին համար։

— Երեք դրամ[1], պատասխանեց Զենաս։

Վաճառականը տուաւ ստակն, ըսելով. — Ոչինչ տուի և ոչինչ գնեցի։

Երկուքը միասին մեկնեցան։ Երբ վաճառականին տունը հասան, հոն երկու տղաք, որ դեռ կաթ կը խմէին, եզովբոսը տեսածնուն պէս սկսան պոռալ։

— Տեսա՞ր, ըսաւ տիրոջը, ինչպէս ըսածս ելաւ, հիմակուընէ սկսան վախնալ տղաքը։

Վաճառականը ծիծաղելով՝ պատուիրեց որ միւս ծառաներուն բարեւ տայ։ Անոնք տեսնելով զայն՝ կը զարմանային, իրարու ըսելով. — Յիրաւի ասիկա մեծ դժբախտութիւն մը կը նշանակէ մեր տիրոջը՝ որ այսպիսի անշնորհք մարդ մը գներ է, ուուն կերպարանքը ցոյց կու տայ արդէն թէ տանը ձախորդութիւն մը պիտի պատահի[2]։

1. Գաղղիացին կը դնէ օպօլ, իսկ յոյնը օվօլոս, որ կը նշանակէ՝ դրամ, դանկ, նաքարակիտ. հին յոյները կը գործածէին այս ստակը, բայց յայտնի չէ թէ քանի՞ դահեկան կ'արժէր մէկ օպօլը, թէպէտ կը կարծուի թէ ցած էր գինը։

2. Որովհետեւ հեթանոսներն ամէն բան կախարդութեամբ կը մեկնէին, մինչեւ իսկ բնական բաներն ալ այն մտքով կ'առնէին. զոր օրինակ, աչքին խաղալը, առաւօտուն կանուխ դիմացնին ելած մարդը, և այլն, ինչ որ մինչեւ հիմա միամիտները կը պահեն։ Այսպէս՝ եզովբոսին կերպարանքը տեսնելով լաւ չհամարեցան, կարծելով թէ տանը ձախորդութիւն մը պիտի պատահի։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՃԱՐՏԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը օր վերջ վաճառականն ուզեց Ասիա երթալ, ուստի ծառաներուն պատուիրեց որ պատրաստուին յաջորդ օրը ճամբայ ելլելու: Անոնք ամէն ինչ կարգի դրին միրոջ պատուէրին համաձայն՝ և իրենց մէջ բաժնեցին իւրաքանչիւրին տանելիք բեռը: Եզովբոս կ'ապաչէր որ իրեն թեթեւ բեռ մը տան, առարկելով որ իրենցմէ վերջ եկած ըլլալով նման օրինակ գործեր ընելու վարժ չէր: Անոնք զինքը պարտաւորեցին որ ո՛չ մէկ բան առնէ և ոչ ալ ո և է աշխատանք տանի:

— Արդարութիւն չէ, պատասխանեց, առանց աշխատանքի մնալ, պէտք է որ ամէն մարդ իր բեռը տանի:

Ան առին ընկերներն իր կամքին ձգեցին: Եզովբոս ակնարկ մը նետեց բեռներուն վրայ և իմանալով որ հացին տոպրակը իր կռնակը տան, ինչ որ երկու հոգւոյ բեռ էր: Ամէնքն ակռան վրան խնդալ՝ ըսելով. — Արդեօք այս խեղճ գերիին պէս ուրիշ անխելք մարդ կայ աշխարհիս վրայ. իր յիմարութիւնը ահա ամէնուն յայտնի ըրաւ, վասն զի թեթեւ բեռը խնդրեց ու ամէնէն ծանրը ընտրեց:

Սակայն պէտք եղաւ իր կամքը կատարել: Երբ բեռը կռնակը դրին, այն ծանրութեան տակ ատկին անդին կը գլորէր: Վաճառականը խոշոր բեռը Եզովբոսի կռնակը տեսնելով՝ զարմացաւ անոր ջանասիրութեանը վրայ, ինքնիրեն ըսելով. — Ահա,

իսկապէս իր գինը հաննց, վասն զի ձիու մը բեռ մինակը կը տանի:

Ճանապարհին երբ պանդոկ մը հասան, պէտք եղաւ ճաշել: Եզովբոսին հրամայուեցաւ որ բոլոր ծառաներուն հաց բաժնէ. հացը բաժնեց նա և տոպրակին կէսը պարպուեցաւ, որով բեռին կէսն ալ թեթեւցաւ. այնպէս որ մեծ դիւրութեամբ շարունակեց ճամբան: Իրիկունը գարձեալ ծառաներուն հաց բաժնեց, ուստի յաջորդ օրը բոլորովին պարպուած էր Եզովբոսին տոպրակը, զոր կռնակը գարկած՝ առանց յոգնութիւն գգալու ամէնէն առաջ անցած կ'երթար: Ընկերները կը կասկածէին որ առջեւէն գացողը Եզովբոսն ըլլար, սակայն երբ աւուգեցին՝ շատ գարմացան անոր ճարտարամտութեանը վրայ, որովհետեւ իր ագեղութիւնը ծաղրածութեան առիթ տուած էր իրենց և երբեք չէին կրնար գուշակել որ այդ անշնորհքը խելք պիտի ընէր հացին տոպրակն ընտրել, մտածելով որ այն բեռը երկար աւեն պիտի չմնար իր կռնակը: Մինչ միւս ընկերները՝ ճամբու ամբողջ ընթացքին բնաւ յոյս չունեցան իրենց բեռը թեթեւցընելու, որովհետեւ անոնք ծախու ապրանքներ միայն շալկած էին:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ

Վաճառականն Ասիա հասաւ և իր գերիներուն շատերը ծախեց մեծ գիներով. միայն երեք հոգի մնացին քովը, մին նօտար, միւսը երգիչ և երրորդն

ալ Եզովբոան էր։ Վաճառականին բարեկամներէն մին խորհուրդ տուաւ որ Սամոս կղզին[1] մեկնի այս երեք գերիները լաւ գիներով ծախելու համար։ Երբ հոն հասաւ՝ ազնիւ զգեստներ հագցուց նօտարին ու երգիչին և զանոնք վաճառանոց տարաւ ծախելու։ Իսկ Եզովբոսին հագցընելու յարմար բան մը չգտաւ, որպէս զի քիչ մը զարդարուի. որովհետեւ մարմինը չափազանց այլանդակ էր ստիպուեցաւ քուրձէ մազոտ հագուստ մը հագցընել ու ընկերներուն քով դրնել։ Տեսնողին վրայ այն տպաւորութիւնը կը ձգէր, որ բանի մը օգտակար չըլլալէն զատ՝ միւսներուն տեսքն ալ կ'աւրէր։

Թէպէտ Եզովբոս այսպէս միշտ կ'անարգուէր անցորդներէն, սակայն ամենեւին չէր կորնչցներ իր պատարիւնութիւնը, մանաւանդ թէ ամէնուն ալ ուշադիր կը նայէր։

Այդ տեսնելը Քսանթոս փիլիսոփան Սամոս կղզին կը բնակէր. երբ երկու լաւ հագուստ ծառաներուն միջեւ Եզովբոսն այնքան անշնորհք տեսաւ, շատ զարմացաւ վաճառականին խորամանկութեան վրայ, մտածելով թէ դիտմամբ այդպէս ըրած էր՝ միւսներուն աւելի վայլուն երեւոյթ մը տալու համար։ Փիլիսոփան մօտենալով անոնց՝ երգիչին հարցուց թէ ո՞ր տեղացի է։

1. Սամոս կղզին (տե. Սուսամ ատասը) Միխիլլէն անդին՝ Եփեսոսի դիմաց կը գտնուի. հին տեսն շատ շէն ըլլալուն համար վաճառականութեան վայր էր և բնակիչներն ալ անուանի էին. կաւէ տաճն շինելն տասնք գտան, կ'ըսէ Պլինիոս։ Այս կղզիէն էր Պիւթագորաս փիլիսոփան։

2. Այս փիլիսոփան թէպէտ շատ երեւելի չէր, բայց այն կղզիին մէջ մեծ անուն ունէր, և քաղաքին վարժարանին ուսուցչապետն ըլլալով բազմաթիւ աշակերտներ ունէր և ամէնուն յարգանքը կը վայելէր։

— Կապադովկիացի[1] եմ, պատասխանեց նա։

— Ինչ բան գիտես։

— Ամէն բան գիտեմ։

Երգիչին այս պատասխանին վրայ Եզովբոս ակռաները բանալով խնդաց։ Փանթոսի աշակերտները, որոնք իրեն կ'ընկերակցէին, երբ Եզովբոսի բաց ակռաներով ոգեղ դէմքը տեսան, կարծեցին թէ ցուցանք մ'է։ Անոնցմէ մին ըսաւ.— Անտարակոյս ասիկա կատաղի կենդանի մը պէտք է ըլլայ, որ ակռաները այսպէս բացաւ։ Ուրիշ մը կը հարցընէր թէ արդեօք ինչ բանի համար ծիծաղեցաւ։ Երրորդ մը կը կարծէր թէ առակումէն խոժոռեյ դէմքը և ոչ թէ ծիծաղեցաւ։ Այսպէս բոլորն ալ հետաքրքրուեցան անոր ծիծաղին համար, նոյն իսկ անոնցմէ մէկը մօտեցաւ Եզովբոսին և հարցուց թէ ինչո՞ւ ծիծաղած էր։

— Հետացիր քովէս, ծուռու ոչխար, պատասխանեց Եզովբոս։

Հետաքրքիրն ամօթէն կարմրեցաւ ու հեռացաւ քովէն։

— Երգիչին գինը քանի՞ է, հարցուց Փանթոս վաճառականին։

— Հազար դահեկան, պատասխանեց վաճառականը։

Փանթոս չափազանց սուղ գտաւ գինը և միւս գերիին մօտենալով՝ հարցուց թէ ո՞ր քաղաքէն էր։

— Լիւդացի[2] եմ, պատասխանեց նա։

1. Կապադովկիոյ (Ղայսէրի) բնակիչները գամիրք կը կոչուէին. կ'ներեւի թէ արեւելքի կողմերէն եկած այս գերին երկար ատեն Կապադովկիա մնալով զարգացեր է, կամ իր ծնողքը հոն եկած ծախուած են, և իրենց զաւակն ալ իբր գերի վաճառականը գներ է։

2. Լիւդացիք հին ատեն Ասիոյ մէկ նահանգին մէջ ազգ մ'էին, որոնցմէ գերի եկած է նօտարը։

— Ինչ գործ գիտես։

— Ամէն գործ ընել գիտեմ։

Եզովբոս սկսաւ դարձեալ ծիծաղիլ։ Փիլիսոփային աշակերտներէն մին հարցընել ուզեց անոր ծիծաղին պատճառը, բայց ընկերներէն մին արգիլեց անոր մօտենալ, ըսելով.

— Եթէ դուն ալ կը փափաքիս ծովու նոխազ կոչուիլ՝ հարցուր։

Բանթոս ուզեց նօտարին գինն ալ հասկընալ, որուն համար վաճառականը հազար դահեկան պահանջեց։ Փիլիսոփան նեղուեցաւ այս չափազանց սուղ գիներուն համար ու շարունակեց ճամբան։

— Չհաւնեցա՞ր գերիներուն, հարցուցին աշակերտներէն ոմանք։

— Հաւնեցայ, պատասխանեց փիլիսոփան, սակայն ըստ օրինի՝ պէտք չէ այնքան դրամ տալ գերիի մը համար։

— Ուրեմն օրէնքի դէմ պիտի չըլլայ, ըսին աշակերտները, եթէ այդ տգեղ գերին գնես՝ որ անոնց հաւատար կրնայ ծառայել քեզի։ Մենք կը վճարենք անոր փոխարժէքը։

— Խղճի դէմ է որ դուք վճարէք ու ես ծառայի տէր ըլլամ, առարկեց փիլիսոփան։ Թողունք որ կինս բծախնդիր է, տեսնենք պիտի ուզէ՞ այնպէս աղտոտ և այլանդակ ծառայ մը։

— Այն գերին չգնելու լուրջ պատճառ մը չէ առիկա. միտքդ բեր առակը որ «Պէտք չէ հնազանդիլ կնոջ և անոր ամէն մէկ խօսքին ականջ կախել»։

— Երթանք հարցընենք թէ բան մը գիտէ՞, յաբեց փիլիսոփան, որպէս զի գոնէ մեր տալիք դրամը ծով նետած չըլլանք։

— Ուրախացիր, ըսաւ Քանթոս Եզովբոսին։

— Ինչո՞ւ, պատասխանեց Եզովբոս, մինչ տըխո՞ւր եմ։

— Որովհետեւ քեզ կը բարեւեմ, ըսաւ Քանթոս։

— Ես ալ քեզ կը բարեւեմ, պատասխանեց Եզովբոս։

Ամէնքն ալ զարմացան տեղին եղած այս պատասխանին վրայ։

— Դուն ուսկից ես, հարցուց Քանթոս։

— Սեւ եմ, պատասխանեց նա։

— Հարցուցածս այդ չէ, այլ կ'ուզեմ գիտնալ թէ ո՞ր քաղաքէն ես կամ ո՞ւրտեղէն։

— Ես մօրմէս եղած եմ։

— Այդ չեմ ուզեր գիտնալ, այլ ո՞ւր ծնած ես, կը հարցընեմ։

— Մայրս ինձի պատմած չէ թէ ձեղունը կամ բակը ծնած եմ[1]։

— Ի՞նչ բան գիտես, հարցուց Քանթոս։

— Բան չեմ գիտեր, պատասխանեց Եզովբոս։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես։

— Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ այս գերինները ամէն բան գիտենք ըսին, հետեւաբար ինձի գիտնալիք ոչ ևէ բան չմնաց։

Փիլիսոփային աշակերտները մատ խածին. իսկապէս, ըսին իրարու, իր այս պատասխաններէն յայտնի է որ խելացի մարդ մ'է. ո՞վ կրնայ պարծենալ թէ ամէն բան գիտէ. ահա, ասոր համար է

1. Հին ատենն իմաստակներուն մէջ սովորութիւն էր այսպիսի հարցում պատասխան ընել։ Եզովբոս ալ ըստ անոնց սովորութեան այս ոճին հետեւեցաւ, և նոյն իսկ իմաստակներն ալ զարմացուց։

եղեր որ կը ծիծաղէր ու կը ծաղրէր անոնց ըսածները։

— Կ'ուզես որ զքեզ գնեմ, հարցուց Քանթոս։

— Ասիկա ինծի չի վերաբերիր, պատասխանեց Եզովբոս, կ'ուզես գնէ՝ կ'ուզես մի գներ, բոլորովին քու կամքէդ կախում ունի. պէտք չէ որ մարդ բանի կամ ակամայ ո և է գործ ընէ։ Եթէ զիս գնել կ'ուզես՝ բայց քսակդ ու ստակ համրէ, իսկ եթէ գնելու կամք չունիս՝ տեղդ հանգիստ կեցիր և ալ մի ծիծաղիր վրաս։

Ճշմարիտ որ մեր վարպետին յաղթեց, փսփսացին աշակերտներն իրարու ականջն ի վար։

— Եթէ երբեք զքեզ գնելու ըլլամ, քովէս փախչելու փորձեր պիտի ընե՞ս, հարցուց Քանթոս։

— Եթէ փախչիլ ուզեմ, պատասխանեց Եզովբոս ծիծաղելով, քեզի չեմ հարցըներ, ինչպէս որ դու ալ պէտք չէ ինծի հարցընես։

— Լաւ կը խօսիս, ըսաւ Քանթոս, բայց չափազանց այլանդակ ես։

— Փիլիսոփայի մը կը վայլէ որ մարդուս հոգւոյն և խելքին հաւնի, և ոչ թէ դէմքին, պատասխանեց Եզովբոս։

— Այս գերին զինն ի՞նչ է, հարցուց Քանթոս վաճառականին։

— Դուն ալ գերիներս վար զարնելո՞ւ ես եկած, ըսաւ վաճառականը. լաւ և գեղեցիկ գերիներս չուզեցիր գնել, իսկ հիմա սակարկութեան ես ելեր տգեղ մարդու մը համար։ Թէ որ միւս երկուքը միասին գնելու ըլլաս՝ ասիկա ալ առանց դրամի ձեռ գնա։

— Ո՛չ, ըսաւ Քանթոս, միայն ասիկա կ'ուզեմ գնել։

— Տո՛ւր այն ատեն վաթսուն դահեկան։

Փանթոսի աշակերտներն անմիջապէս ցնծացին դրամը և գնեցին Եզովբոսը։

Մաքսաւորները քննել ուզեցին ծախողն ու ծախուողը. Եզովբոս պոռալով յայտարարեց.

— Ե՛ս եմ ծախուողը, և ահաւասիկ ծախողն ու գնողը. թէ որ ասոնք լռեն՝ ես ազատ պիտի գգամ ինքզինքս։

Մաքսաւորները ծիծաղեցան, և հասկնալով ոչինչ գնով ծախուած ըլլալն՝ առանց մաքս առնելու մեկնեցան։

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԵԶՈՎԲՈՍ ՏՈՒՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Երբ Փանթոս Եզովբոսի հետ տուն վերադարձաւ, պատուիրեց անոր որ դրան մօտ սպասէ, որովհետեւ գիտէր թէ կինը բանի հաւնող չէր. ուստի մտածեց նախ կինը սիրաշահիլ և յետոյ ներս բերել կոշտ Եզովբոսը, որպէս զի առանց գիտնալու անոր այլանդակ կերպարանքը՝ յանկարծ չբորբոքի։

— Տիրուհի՛, ըսաւ տիկնոջը, ասկից վերջ այլ եւս չպիտի գանգատիս աղախիններուդ աշխատանքէն. քեզի ծառայ մը գնեցի՝ որ ըստ իս շնորհալի է, և որուն նման սիրուն մարդ դեռ չես տեսած. ահաւասիկ դրան մօտ կեցեր է։

Աղախիններն իրար անցան, մտածելով թէ արդեօք իրենցմէ որո՞ւն հետ պիտի բարեկամանար այն շնորհալի մարդը։

Տիրուհին հրամայեց որ ներս կանչեն նոր գե-

րին։ Ուղախիններէն մին վազեց Եզովբոսը ներս բե-
րելու համար։

— Դո՞ւն ես Եզովբոս ծառան, հարցուց անոր. եթէ դուն ես բնաւ ներս մի՛ մտներ, վասն զի զքեզ տեսածնուն պէս ամէնքը պիտի փախչին։

— Դէմքդ փոխէ և այնպէս ներս մտիր, ըսաւ ուրիշ մը ծաղրածելով։

Եզովբոս ներս մտաւ ու շիտակ Տիրուհիին առջեւ գնաց, որ տեսածին պէս խոժոռ դէմքով ըսաւ ամուսնոյն.

— Ասկից գոսար այս ցուցանքը, շո՛ւտ հեռացուր առջեւէս, հեռացո՛ւր...։

Քանթոս կը խնդրէր տիկնոջմէն որ չյուզուի և չանարգէ նոր գերին։

— Բայց ինչպէս կարելի է համբերել, կ'ըսէր կինը. կը հասկնամ որ դու զիս չես սիրեր այլեւս, իմ տեղս կ'ուզես ուրիշ մը ունենալ, և որպէս զի ամիսպուիմ ինքնիրենս մեկնիլ տունէն՝ այս այլանդակը բերիր... տո՛ւր ուրեմն իմ ունեցածներս, ես անմիջապէս պիտի հեռանամ այս տունէն։

Քանթոս տեսաւ որ հետեւանքը գէշ պիտի ըլլայ, սկսաւ պոռալ Եզովբոսին.

— Դու որ ամէն բանի պատասխան կու տայիր, հիմա ինչո՞ւ լուռ կը մնաս կնոջս առջեւ։

— Կինդ փոսի մը մէջ նետէ, պատասխանեց Եզովբոս։

— Կտրէ՛ ձայնդ, պոռաց Քանթոս, և շատ մի՛ խօսիր սիրելի ընկերոջս դէմ։

Ան ատեն Եզովբոս ոտքերը գետին զարնելով գոչեց.

— Ահա տէրս գերի՛ եղած է կնոջը։ Ո՛վ մեծդ

Եւրիպիդէս[1] քու ճարտասանութիւնդ չունիմ որ քեզի պէս խօսիմ. դու շատ լաւ ըսած էիր թէ՝ «Ծովուն կատաղութիւնը սոսկալի է, գետերուն յորդիլը սարսափելի, կրակին սաստկութիւնն աղետալի և աղքատութիւնն անտանելի թշուառութիւն է. աշխարհի վրայ հազար ու մէկ տեսակ պատահարներ կան՝ որոնք տխրութիւն ու վիշտ կը պատճառեն. սակայն անզգամ կինը ամէն չարիք կը գերազանցէ»: Ա.յս խօսքերուն իմաստին նայելով, Տիրուհի՛, բախտաւոր կրնաս զգալ ինքզինքդ՝ որ փիլիսոփայի կին ըլլալու արժանացեր ես: Խելքդ գլուխդ ժողվէ. ընկերոջդ անպատուութիւն մը չպատճառելու համար՝ զգուշացիր տանդ մէջ երիտասարդ և գեղեցիկ ծառաներ ունենալէ:

Ա.յս խօսքերուն վրայ կինը շուարեցաւ և չկրցաւ պատասխան մը տալ: Պահ մը լուռ մնալէ վերջ ամուսնոյն ըսաւ.

— Ուսկից զտար այս պատուական գերին. ան որքան տգեղ՝ նոյնքան ալ սիրուն է. հիմա կ'ուզեմ զինքը միշտ տանս մէջ ունենալ:

— Ա.հա Տիրուհիդ քեզի հետ հաշտուեցաւ, ըսաւ Քանթոս Իզովբոսին:

— Ուրեմն այնքան ալ խեղճ չեմ եղեր, պատասխանեց նա, որովհետեւ դիւրին չէ կին մը հաշտեցընելը:

— Քաշէ՛ ձայնդ, պոռաց տէրը, զքեզ գնեցի՝ որպէս զի ծառայես ինձի և ոչ թէ դիմադարձութիւններ ընես:

1. Եւրիպիդէս Սաղամինա կղզիէն երեւելի յոյն բանաստեղծ մ'էր, Քրիստոսէ շատ տարի առաջ. իր բանաստեղծութիւնները ժայռի մը խոռոչին մէջ քաշուած կը գրէր, որոնք մեծ յարգ ունեցան Յունաց մէջ,

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Յաջորդ օրը Փաղեթոս Եզովբոսին հետ պարտէզ գնաց՝ բանջարեղէն գնելու։ Եզովբոս պարտիզպանին ժողված կանաչեղէնները առաւ. և երբ փիլիսոփան անոնց գինը կը վճարէր, պարտիզպանը հարցուց թէ՝ ինչո՞ւ բանջարեղէն բոյսերը, որոնք այնչափ հոգածութեամբ կը տնկեմ, դժուարաւ առաջ կու գան, մինչդեռ առանց խնամքի բուսած խոտերը անդադար կ'աճին։ Խնդրեմ, ըսէ՛ պատճառը։

Այս հարցը թէեւ փիլիսոփայական էր, բայց Փաղեթոս չկրցաւ լուծել։

— Աստուածային նախախնամութեան գործն է, որ ամէն ինչ կը դասաւորէ[1], ըսաւ, ու մէջէն ելաւ։

Եզովբոս չկրցաւ զսպել ինքզինք և ծիծաղեցաւ։

— Կը ծաղրե՞ս զիս, հարցուց փիլիսոփան։

— Իսկապէս կը ծաղրեմ, պատասխանեց Եզովբոս, բայց ո՛չ թէ զքեզ՝ այլ քու ուսուցիչդ. վասն զի այնպիսի հասարակ պատասխան մը նեբելի չէ գիտնականներուն։ Հրաման տուր ինծի որ ես պատասխանեմ պարտիզպանին, և տեսնես թէ ինչպէս գոհ պիտի մնայ։

և մինչեւ այսօր ալ կը գտնուին։ Երիսիպէս կանանց վարքը դիտելով այն աստիճան առակաւոր կծու խօսքեր կ'ընէր անոնց դէմ՝ որ կանանց թշնամի կոչեցին զինքը։ Եզովբոսի մէջբերումն անոր խօսքերն են։

1. Հին փիլիսոփաները նախախնամութիւն ըսելով կը հասկնային աստուածային կառավարութիւնը՝ որ ամէն բան իր կամքովը կը դասաւորէր և իրենց վախճանին կը հասցընէր։ Կռապաշտ փիլիսոփաները չկրցան ուրանալ աստուածային նախախնամութիւնը, վասն զի առեղծողը պէտք է խնամէ առեղծուածները կ'ըսէին։ Այս իմաստով պատասխանեց Փաղեթոս, որ փիլիսոփայական չէր ինչպէս Եզովբոսինը։

Ա.յն ատեն Քահանթոս պարտիզպանին դառնալով ըսաւ.

— Բարձրագոյն վարժարաններու մէջ փիլիսոփայութիւն դասաւանդած ինծի պէս մէկուն կը վայլէ՞ որ հիմա պարտէզին մէջ վարդապետէ. ահա ծառաս ալ կրնայ քեզի պատասխանել:

— Միթէ կարելի՞ է որ այսպիսի անշնորհք, կոպիտ մարդ մը բանգէտ ըլլայ, մրմռաց պարտիզպանը քթին տակէն.. ո՜հ, որքան խղճալի է այսպէս տգեղ ըլլալը: Յետոյ բարձրաձայն ըսաւ Եզովբոսի. Տեսնե՛նք ուրեմն, կրնա՞ս զիս լուսաբանել:

— Երբ կին մը երկու անգամ ամուսնանայ, պատասխանեց Եզովբոս, և առաջին ամուսինէն զաւակներ ունենայ, ինչպէս նաեւ այրն առաջին կնոջմէն զաւակներ ունենայ, բնական է որ այս կնոջ հարազատ զաւակներն իր ունեցածներն են, իսկ ամուսնոյն ունեցածները՝ իրեն համար խորթ են. հետեւաբար իրեններուն տարբեր աչքով կը նայի, լաւ կը կերցընէ, լաւ կը խմցընէ և մայրական գուրգուրանքով մը կը մեծցընէ: Իսկ ամուսնոյն զաւակներուն վրայ ո՛չ միայն նոյն անկեղծ սէրը չ'ունենար՝ այլ ընդհակառակն՝ շատ անգամ կ'ոտնակոխէ զանոնք, և շատ մը բաներէ կը զրկէ զիրենք իրեններուն տալու համար: Այսպէս է նաեւ հողը, որ մայր կը համարուի բոլոր բոյսերուն. հողին համար խորթ զաւակներ են քու տնկածներդ, քիչ անուշ կու տայ քուկիններուդ, որով դժուար առաջ կու գան, մինչդեռ իր հասուցածները անդադար կ'աճին:

Այս լուսաբանութենէն չափազանց գոհ մնաց պարտիզպանը. խորին շնորհակալութիւն յայտնեց Եզովբոսին. թոյլատրեց անոր որ և է ժամու իր պարտէզը մտնել և ուզած կանաչեղէնները քաղել:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԽՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը օր անցնելէ վերջ Քսանթոս բաղնիք գնաց. հոն քանի մը բարեկամներու հանդիպելով՝ պատուիրեց Եզովբոսին որ շուտով տուն դառնայ և ոսպ մը եփէ: Եզովբոս իսկոյն տուն դարձաւ, պըտուկին մէջ ոսպի հատիկ մը միայն դրաւ ու եփեց: Քսանթոս բաղնիքէն վերջ խնդրեց բարեկամներէն որ իր տունը ճաշեն, հասկցնելով միանգամայն թէ մեծ պատրաստութիւն մը չունի, այլ միայն թեթեւ ոսպէ ապուր մը պիտի ուտեն:

— Վայել չէ զանազան տեսակ կերակուրներով բարեկամ մը գնահատել, ըսին անոնք, բաւական է ունենալ սրտի ազնուութիւն:

Բարեկամները չմերժեցին Քսանթոսի հրաւէրը և միասին տուն եկան:

— Եզովբոս, ըսաւ տէրը, գնա՛ մեզի բաղնիքի ջուր բեր որպէս զի քիչ մը զովանանք:

Եզովբոս բաղնիքին լուացուած ջուրէն բերաւ ու տիրոջը հրամցուց:

Տէրը հազիւ թէ բերանը տարած էր գարշահոտութիւնը քթին դպաւ:

— Ուսկի՞ց բերիր այս ջուրը, հարցուց անմիջապէս:

— Բաղնիքէն բերի, պատասխանեց:

Քսանթոս սաստիկ բարկացաւ բարեկամներուն առջեւ. հրամայեց Եզովբոսին որ կոնք մը բերէ: Ան կոնքը բերաւ և դիմացը կեցաւ:

— Ինչ արձանի պէս կեցեր ես դիմացս, պոռաց տէրը, ոտքերս չլուա՞ս։

— Տէր իմ, ինծի ինչ որ ըսիր այն ըրի. եթէ կ'ուզէիր որ ոտքերդ լուայի՝ թող ըսէիր. — կոնքին մէջ ջուր լեցուր, ոտքերս լուա՛. բե՛ր հողաթափներս, և այլն։

— Այս գնած մարդս գերի չէ՝ այլ վարպետ է, ըսաւ Բանթոս բարեկամներուն դառնալով։

Երբ սեղան նստան տէրը հարցուց Եզովբոսին թէ ոսպը եփա՞ծ է։ Անիկա զգալով մը ոսպը բերաւ. տէրը զայն մատովը սեղմեց, եփած էր. նշան ըրաւ որ ապուրը բերէ։ Եզովբոս պնակներուն մէջ լեցուց ջուրը ու սեղանին վրայ դրաւ։

— Ոսպը ո՞ւր է, հարցուց Բանթոս։

— Բեզի տուի, պատասխանեց։

— Ի՛նչ, հա՞ մը միայն եփեցիր։

— Այո՛, որովհետեւ դուն շատ որոշ ըսիր թէ՝ ոսպ մը եփէ. ոսպեր եփէ ըսի՞ր ինծի։

Ատոր վրայ չափազանց բորբոքեցաւ Բանթոս. յետոյ ներողութիւն խնդրեց բարեկամներէն՝ ծառային ըրած յիմարութեանը համար։

— Հո՛ս եկուր, ըսաւ Եզովբոսին, անզգամ ծառայ. շուտ գնա՛ խոզի չորս ոտք գնէ, անմիջապէս եփէ որ ուտենք։

Եզովբոս ոտքերը բերաւ, կրակին վրայ դրաւ որ կ'եփէին. սակայն անոր բացակայած մէկ պահուն Բանթոս ոտքերէն մէկը գողցաւ՝ որպէս զի զայն լաւ մը ծեծելու պատրուակ ունենայ։

Բիչ յետոյ Եզովբոս տեսաւ որ ոտքերէն մէկը պտուկին մէջէն փախցուցեր են. հասկցաւ խարդախութիւնը. անմիջապէս վար վազեց, տունը պահուած

խոզին մէկ ոտքը կտրեց, քերթեց ու պոուկը նետեց: Մինչ Քանթոս վախնալով որ եթէ երբեք Եզովբոս ոտքին մէկը պակաս տեսնէ կրնայ փախչիլ՝ գողցած ոտքը դարձեալ պոուկին մէջ ձգեց:

Երբ եփած ոտքերը սեղան բերուեցան, Քանթոս տեսաւ որ փոխանակ չորսի՝ հինգ հատ են:

— Ես քիչի չէի՞ ըսած որ չորս ոտք գնես, հարցուց Եզովբոսին:

— Այո՛, տէր իմ, պատասխանեց նա, բայց երկու խոզի ոտքերը ութը չե՞ն ըլլար. ահա, դուն սեղանին վրայ հինգ հատը կը տեսնես, երեք հատ ալ վարը պահուած խոզը ունի. արդ, հինգ՝ երեք ալ՝ ութը չ'ընե՞ր:

— Իրաւունք չունի՞մ երբ կ'ըսեմ թէ՝ այս ծառան խելքս գլխէս պիտի թռցընէ, ըսաւ Քանթոս իր բարեկամներուն՝ աստիկ զայրացած:

— Տէր իմ, պատճառաբանեց Եզովբոս, չե՞ս գիտեր որ թուաբանութեան մէջ ո՛րչափ հանում եղած է նոյնքան ալ յաւելում ըլլայ՝ գումարը երբեք չի սխալիր:

Քանթոս՝ որ և է պատրուակ չկրցաւ գտնել Եզովբոսը ծեծելու համար և ակաւ հանդարտիլ[1]:

1. Եզովբոս երկու պատճառով այս խարէութիւններն ըրաւ. նախ ուզեց սիրտն աչքը վախցընել և իր ինչ նկարագրի տէր ըլլալն հաստկցընել անոր՝ որպէսզի շնորհքով վարուի հետը. երկրորդ՝ ուզեց վրէժխնդիր ըլլալ անոր ըրած անարգանքին, հասկցընելով որ, եթէ երբեք առանձին եղած միջոցնին իրեն նեղութիւն տայ՝ ինք պիտի վոխարինէ մարդոց մէջ զինք խայտառակելով:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օր մը Փանթոսի աշակերտներէն մին մեծ հաց-կերոյթ մը տուաւ իր վարպետին և բոլոր ընկեր-ներուն։ Փանթոս սեղանին վրայ գտնուած համեղ կերակուրներէն մէյմէկ քիչ վերցուց և Եզովբոսին տուաւ, որ իր եաեւ կեցած էր։

— Առնք տուն տար ու իմ բարեբարխս տուր, ըսաւ։

Եզովբոս մեկնեցաւ. ճամբան մտածեց որ ասիկա պատեհ առիթ մ'էր Տիրուհիէն վրէժ լուծելու, և անոր լաւ դաս մը տալու՝ թէ ինչ ըսել է երբ դեռ առաջին անգամ զինք տեսնելուն ծաղրանքով վիրա-ւորեց։ Հիմա նախ փորձեմ, տեսնեմ թէ Տիրուհին անկեղծօրէն կը սիրէ՞ մեր տէրը։

Տուն հասնելուն պէս կանչեց Տիրուհին և Փան-թոսի տուած կերակուրները առջեւը դնելով ըսաւ.

— Ահաւասիկ ասոնք տէրս ղրկեց, բայց ոչ քեզի, այլ իր իր բարեսիրտ սիրականին։

Յետոյ տիրոջը պզտիկ շունը կանչեց, — կե՛ր, աղուորիկ, ըսաւ անոր, տէրս հրամայեց որ ասոնք քեզի տամ։

Այսպէս բոլորը շան կերցընելէ վերջ՝ գնաց տի-րոջն ու ըսաւ.

— Տարի տուի, և իմ ներկայութեանս ամէնն ալ կերաւ։

— կերած ատենը կամ ուտելէն վերջ բան մը չըսա՞ւ, հարցուց Փանթոս։

— Եւ ո՛չ մէկ բան, պատասխանեց Եզովբոս, բայց մտովին շնորհակալ կ՚ըլլար տէրութեանդ։

Անդին Քանթոսի կինը սաստիկ նեղուեցաւ որ ամուսինն իրեն բան չէր ըրկած հացկերոյթէն. կը մտածէր թէ շան վրայ անոր ունեցած հոգածութիւնը վայլուն ապացոյց մ՚էր զինքը չսիրելուն։ Զարհուրանց վշտացած՝ կ՚ըսէր թէ այլեւս իր ամուսնոյն երեսը պիտի չնայի։ Իր սենեկին մէջ փակուած աղի արցունք կը թափէր և ամենեւին չէր ուզեր մխիթարուիլ այս եղածին համար։

Մինչ ասդին խնճոյքը հեզհետէ ոգեւորուեցաւ գինիին ազդեցութեամբ և ամէնքը սկսան իրարու հետ տաք վիճաբանութիւններ ունենալ զանազան հարցերու շուրջ։ Անոնցմէ մէկը, աւելի նրբամիտ և հեռաքրքիր, հարցուց թէ՝ երբ աւելի անկարգութիւն և հակառակութիւն կը տիրէ մարդոց մէջ։ Եզովբոս հարցնողին մօտ ըլլալով՝ պատասխանեց.

— Այն ատեն՝ երբ մեռելները յարութիւն առնեն, վասն զի ամէնքն ալ իրարմէ պիտի պահանջեն ինչ որ ունէին աշխարհիս վրայ[1]։

Քանթոսի աշակերտները ծիծաղելով այս պատասխանին վրայ, միաբերան խոստովանեցան թէ Եզովբոս շատ խելացի մարդ է։

Ուրիշ մ՚ալ հարցուց թէ՝ ինչո՞ւ երբ մսագործը ոչխարը քաշէ՝ ան չի պոռար, մինչ խոզը սոսկալի կերպով կը պոռայ։

1. Կռապաշտ փիլիսոփաներէն շատերը գիտէին որ օր մը մեռելները յարութիւն պիտի առնեն. որովհետեւ բարիները հոս նեղութիւն կը կրեն, իսկ չարերը լաւ կ՚ապրին՝ հարկաւ ասոնց հատուցում մը պիտի ըլլայ, կ՚ըսէին. Պղատոնի աշակերտները մանաւանդ Ամուսաճաշունչը կարդալով՝ շատ բաներու կը հաւատային։

— Ոչխարը, ըսաւ Եզովբոս, վարժած է որ իր կաթը կթեն և վրայի բուրդը խուզեն, անոր համար ձայն չի հաներ, թող կու տայ որ մարդիկ գինքը բռնեն, ոտքէն քաշեն և լուռ կը հետեւի անոնց, գիտնալով հանդերձ թէ իրեն նեղութիւն պիտի տան. բայց խոզը ո՛չ կաթ կու տայ և ոչ ալ բուրդ. ան գիտէ որ մարմնէն զատ ուրիշ ոչինչ ունի. ահա թէ ինչո՛ւ կը պոռայ երբ մսագործը իրեն կը դպչի:

Այս պատասխանին վրան ալ ծիծաղեցան Փանթոսի աշակերտները, և գովեսաններ շռայլեցին Եզովբոսին:

Խնճոյքը վերջանալով Փանթոս տուն վերադարձաւ. հարցուց թէ ո՞ւր էր կինը: Տիրուհին շատ խիստ դէմքով մ'ըսաւ անոր.

— Հեռո՛ւ ինծմէ. և տո՛ւր իմ ունեցածներս որպէս զի մեկնիմ տունէդ. ասկէ վերջ չեմ ուզեր կենակցիլ քեզի հետ, գնա շունդ սիրէ... որուն համեղ կերակուրներ պրկեցիր հացկերոյթէն:

Փանթոս զարմացաւ կնոջը այս անսպասելի խօսքերուն համար և շուարած՝ չէր գիտեր ինչ ընել. թերեւս Եզովբոսը առանց մտածելու բան մ'ըրած ըլլալու է, մտածեց:

— Տիրուհի՛, ես խմեցի դո՛ւն գինովցար, ըսաւ կնոջը. եթէ ես այն պատուական ուտելիքները քեզի չպրկեցի, հապա որո՞ւ պրկեցի:

— Կ'երդնում, պատասխանեց կինը, որ ինծի ո՛չ մէկ բան եկաւ:

— Հո՛ս եկուր, ըսաւ Եզովբոսին, որո՞ւն տուիր այն ուտելիքները:

— Որո՞ւն պիտի տամ... սիրականիդ տուի:

— Բայց դուն բան մը չե՞ս առած, հարցուց կնոջը:

— Ամենուն, պատասխանեց Տիրուհին։

— Տէր իմ, վրայ բերաւ Եզովբոս, դուն սխալականիդ չզրկեցիր...։ Յետոյ իր մօտ կանչեց շունը և աւելցուց. — Ահա բարեսիրտ սիրականդ, որ ամէնէն աւելի կը սիրէ զքեզ, և քու բարիքդ կ'ուզէ։ Կինդ, որ իբր թէ զքեզ շատ կը սիրէ՝ պզտիկ բանէ մը նեղացածին պէս կը յուզուի, զքեզ կը պարսաւէ, կ'անարգէ ու ամէն խօսքին տունէդ հեռանալ կ'ուզէ։ Իսկ շունդ որքան ալ ծեծես, անօթի ձգես, վռնտես՝ ոչ մէկ փորձ կ'ընէ փախչելու, ամէն ինչ կը մոռնայ, կու գայ ոտքերուդ քսուիլ՝ միշտ երախտագիտութեան նշաններ ցոյց տալով։ Արդ, եթէ կնոջդ համար էր զրկածնելդ, կրնայիր ըսել ինծի թէ՝ տար կնոջս տուր, և ոչ թէ բարեսրտիս։

— Կը տեսնե՞ս, Տիրուհի, ըսաւ Քանթոս, թեւբուլիւնը իմս չէ, այլ Եզովբոսինը. համբերէ, հանդարտէ. փառաւոր ափոցով մը վրէժս պիտի լուծեմ անկէ։

Եւ սակայն այս խօսքերը բաւական չեղան տիկնոջ սիրտը հանդարտեցնելու համար. ան գաղտնի տունէն դուրս ելլելով՝ հօրը տունը գնաց։ Անն աւուն Եզովբոս հաստատեց իր տիրոջը՝ որ շունը գինք աւելի կը սիրէր քան թէ կինը։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԵԶՈՎԲՈՍ ՏՈՒՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԷ ՏԻՐՈՒՀԻՆ

Քանի մը օր անցաւ և Քսանթոս չկրցաւ կնոջը միրան առնել. ի զուր անցաւ ամէն փորձ, նոյն իսկ իր ազգականներուն միջամտութեան մտիկ չըրաւ, մանաւանդ թէ ալ աւելի կատղեցաւ: Կնոջ այս անզգամութիւնը սաստիկ կերպով խոցեց Քսանթոսի սիրտը:

Եզովբոս մօտեցաւ տիրոջը և ըսաւ անոր բաղցրութեամբ.

— Մի՛ վշտանար տէր իմ, ի զուր մի՛ տրտմիր. ապահով եղիր որ վաղը կինդ ինքնիրեն հոս պիտի գայ:

Յետոյ քիչ մը դրամ առաւ անկէ և մեկնեցաւ: Մեծ հացկերոյթի մը համար՝ հաւ, թռչուն, որսական կենդանիներ և ուրիշ կարեւոր բաներ գնեց:

Ամսոնք բերելու ատեն տունէ տուն կը մտնէր ու կ՚ելլէր. յետոյ Տիրուհիին հօրը տան առջեւէն անցաւ, որպէս զի կերպով մը ըրած գնումները ցոյց տայ, առանց սակայն հասկցնելու թէ ինք գիտէ որուն տունը ըլլալը և Տիրուհիին հոն գտնուիլը: Դրան առջեւ անոնց ծառային հանդիպեցաւ և հարցուց թէ, արդեօք հարսանեաց խնճոյքի մը համար ծախու որ և է բան ունին:

— Որո՞ւն համար է, հետաքրքրուեցաւ ծառան:

— Քսանթոս փիլիսոփային համար, պատասխանեց Եզովբոս, որովհետեւ ան վաղը պիտի ամուսնանայ:

Ծառան իսկոյն դռնէն ներս վազեց և պատմեց Տիրուհիին, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու փութթաց ամուսնոյն տունը:

— Որքան ատեն որ ես կամ կը վայլէ՞ քեզի ամուսնանալ, ըսաւ Քսանթոսին չափազանց յուզուած շեշտով մը:

— Եւ ահա այսպէս, Եզովբոսի ճարտար խաղովը ինչպէս բաժնուեցաւ ամուսինէն՝ այնպէս ալ վերատին միացաւ անոր:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Օր մը Քսանթոս ուզեց իր աշակերտներուն հացկերոյթ մը տալ: Եզովբոսին պատուիրեց որ շուկայ երթայ և ինչ որ գտնէ ամենապատուական ուտելիք բերէ և սեղանին համար պատրաստէ:

Եզովբոս մեկնեցաւ, ըսելով ինքն իրեն. — Պէտք է հասկցնեմ տիրոջս որ ուրիշ անգամ ինծի այսպէս անխելք բան չհրամայէ:

Քանի մը խոզի լեզու բերաւ, խորովեց և ամէնուն առջեւ մէյմէկ կտոր դրաւ: Աշակերտները շատ հաւնեցան: — Փիլիսոփայի խելք է, ըսին, առաջին կերակուրը լեզու հանել, որովհետեւ լեզուն ամենաւելի խորհուրդները կը յայտնէ:

Եզովբոս երկրորդ կերակուրը դարձեալ լեզու բերաւ, բայց այս անգամ խաշած: Երրորդը՝ կրկին լեզու: Բնականաբար ամէնքն ալ ձանձրացան:

— Է՛, մինչեւ վերջ լեզո՞ւ պիտի ուտենք, պոռացին բարկութեամբ.

Բայց Եզովբոս առանց ականջ կախելու անոնց տրտունջին՝ նորէն լեզու բերաւ առջեւնին։

— Ուրիշ բան մը չկա՞յ որ բերես, հարցուց Փանթոս արտնեղած։

— Ուրիշ բան չկայ, պատասխանեց Եզովբոս պաղարիւնութեամբ։

— Ի՞նչպէս թէ չկայ։ Թշուառակա՛ն, քեզի չըպատուիրեցի՞ որ ամենապատուական ուտելիք գնես և պատրաստես սեղանին համար։ Եւ սկսաւ նախատալից խօսքեր ընել Եզովբոսին՝ փիլիսոփաներուն ներկայութեան։

— Շնորհակալ եմ, պատասխանեց Եզովբոս, ըրած նախատինքներուդ համար. բայց, խնդրեմ ըսէ՛, լեզուէն համով և պատուական ի՞նչ բան կայ աշխարհիս վրայ. ամէն ուսում և խոհաստութիւն լեզուով կ՛ըլլայ, ամէն բան անով կ՛առնենք և կու տանք, աղօթք, առեներաբանութիւն, քաղաքավարութիւն, հարանախօսութիւն և վերջապէս ամէն բան լեզուով կ՛ըլլայ. ուրեմն, ես համոզուած եմ թէ լեզուն գերազանցող ոչինչ կայ աշխարհիս վրայ։

Բոլոր հրաւիրեալները հաւնելով այս պատճառաբանութեան՝ միաձայնութեամբ իրաւունք տուին Եզովբոսին և Փանթոսի բարկութիւնն անտեղի գըտան։

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Քսանթոսի աշակերտները քանի մը օր վերջ եբեսին զարկին տուած հացկերոյթը։ Անիկա ջանաց արդարացնել ինքզինք, ծառային չարութեան վերագրելով եղածը, և թէ իր մտքէն անգամ չէր անցուցած այդ տեսակ բան մը։ Սակայն փորձը ամէն ինչ պիտի լուսաբանէ, ըսաւ. այսօր իսկ, որպէս զի համոզուիք, ձեր ներկայութեան պիտի պատուիրեմ անոր...։

Այս մէջտեղ Եզովբոս ներս մտաւ։

— Շուտ գնա՛, ըսաւ անոր, որչափ որ գէշ բան գտնես՝ բեր, որպէս զի հիւրասիրեմ այս պարոնները։

Եզովբոս դարձեալ լեզու գնեց, պատրաստեց և սեղան բերաւ։ Ամէնքը սկսան տրտնջել իրարու.

— Այս ինչ խայտառակութիւն է, միշտ լեզո՞ւ պիտի ուտենք։

Քիչ յետոյ դարձեալ լեզու բերաւ, և ապա վերջապէս լեզու։ Քսանթոս այլ եւս չկրցաւ համբերել և պոռաց բարկութեամբ.

— Դուն խօսք կը հասկնա՞ս թէ ոչ. քեզի պատուական ուտելիք գնէ ըսի՝ լեզու բերիր, գէշ ուտելիք գնէ ըսի՝ դարձեալ լեզու բերիր, ինչ է այս...

— Ճիշտ է, պատասխանեց Եզովբոս, բայց լեզուէն գէշ ինչ կրնայ ըլլալ. ան չէ՞ որ աշխարհս կը կօրծանէ և հազարաւոր մարդիկ կորստեան կը դատապարտէ. ինչո՞վ կ՚ըլլան անիրաւութիւնները,

զրպարտութիւնները, հայհոյութիւնները... մի միայն լեզուն. անով է որ անթիւ չարիքներ կը ստեղծուին մարդկութեան համար. անով կը կատարուի երդումը, բամբասանքը. և դարձեալ ան է պատճառը ամէն տրտմութեան և թշուառութեան՝ որոնցմով շրջապատուած է մարդկութիւնը:

— Զգույշ եղիր, նատողներէն մին ըսաւ Քսանթոսին, այս ծառազ խելքդ գլխէդ պիտի թռցընէ, վասն զի կը տեսնեմ որ անոր հոգին ալ մարմնոյն պէս այլանդակ է:

— Ինչ ըսիր, վրայ բերաւ Եզովբոս, անմիտը, այլանդակը դուն ես որ հետաքրքրութեամբ ուրիշի գործին կը խառնուիս, և չարախօսութեամբ կ'ուզես իրար ձգել տէրն ու ծառան:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՀՆԱՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Քսանթոս Եզովբոսի այս խօսքերէն այնքան բորբոքած էր որ պզտիկ առիթ մը կը փնտռէր վայն լաւ մը ծեծելու համար:

— Դարշելի՛, ըսաւ անոր, դուն իմ բարեկամս նախատեցիր, ըսելով թէ հետաքրքրութեամբ ուրիշի գործին կը խառնուի. ինծի գոհ տեսնեմ մէկը՝ որ հետաքրքիր չըլլայ:

Եզովբոս հասկցաւ տիրոջը միտքը: Յաջորդ օրը շուկայ ելաւ և ուշադրութեամբ դիտեց չորս կողմը: Բազմութեան մէջ նշմարեց մէկը որ երկար աւեն անշարժ կեցած էր: Միամիտ, խեղճ մարդուն մէկը ըլլալու է, մտածեց. յետոյ մօտեցաւ անոր և ըսաւ.

— Այսօր տէրս զքեզ իր տունը ճաշի հրաւիրեց։

Այս կոշտ մարդը առանց հարցնելու թէ ո՛վ է իր տէրը և որո՛ն տունը ճաշի հրաւիրուած է, ընկերացաւ Եզովբոսին. ազատ կօշիկներով տուն մըտաւ և սեղանին շուրջ բազմեցաւ։

— Ո՞վ է այս մարդը, հարցուց Քսանթոս։

— Անհետաքրքիր մարդն է՝ որ ուրիշի գործին չի խառնուիր, պատասխանեց Եզովբոս։

Քսանթոս կնոջը ականջն ի վար փսփսաց որ իր պատուէրները կէտ առ կէտ գործադրէ. յետոյ բարձրաձայն ըսաւ կնոջը.

— Գնա ջուր բեր և օտարականին ոտքերը լուա՛։

Քսանթոս կարծեց թէ օտարականը առ ի քաղաքավարութիւն թոյլ պիտի չտար որ տիրուհին իր ոտքերը լուայ և շնորհակալութեամբ պիտի հրաժարէր. որով յայտնի պիտի ըլլար թէ՝ մարդը հետաքրքիր է և ոչ անհոգ, ինչպէս կը կարծէր Եզովբոս. և ասիկա օրինաւոր պատճառ մը պիտի նկատէր զայն պատժելու։

Կինը բերաւ ջուրը և կը պատրաստուէր օտարականին ոտքերը լուալ։ Մինչ թանձրամիտը տեսնելով որ տիրուհին իրեն կը ծառայէ՝ մոռացեց. երեւի տիրուհին զիս պատուասիրելու համար ինք անձամբ կ'ուզէ լուալ. և երկու ոտքերը մէկէն երկարելով ըսաւ.

— Լուա՛, տիրուհի։

Մաքրուելէն վերջ սեղան նստաւ։ Քսանթոս ըսաւ տիկնոջը որ իր խմած գինիէն օտարականին ալ հրամցնէ։ Գեղջուկը մոռացեց որ պէտք էին իրենք խմել առաջ, բայց քանի որ բարեսիրտը այսպէս հրամայեց՝ ինծի չ'իյնար քննել այս քաղաքավարու-

թիւնը. ուստի գաւաթը վերցուց և կուլ տուաւ գինին։ Յետոյ առջեւը կերակուր դրին՝ որ սիսորժակով կ'ուտէր։ Տէրը կանչել տուաւ խոհարարը, յանդիմանեց զայն որ կերակուրը գէշ եփած էր, և միւս ծառաներուն հրամայեց որ պատժեն ու ծեծեն։

Մինչ գեղջուկը պաղարեամբ շարունակեց ուտել կերակուրը, ինքնիրեն ըսելով. — Շատ ալ աղուոր եփած է. ոչ մէկ պակասութիւն ունի. բայց եթէ տէրը իր սիրտը հանգստացնելու համար պատճառ փնտռելով խոհարարը ծեծել կ'ուզէ՝ այն ալ իր գիտնալիք բանն է, իմ ինչ հոգս։

Ֆաանթոս այս անհոգ մարդուն վրայ նայելով ինքզինք կ'ուտէր, բայց կը համբերէր։

Սեղանին վրայ կարկանդակ բերին. օտարականը սկսաւ հացի պէս ուտել։ Այն ատեն Ֆաանթոս կանչեց հացթուխն ու ըսաւ.

— Ցիմար, ինչո՞ւ կարկանդակին տակը մեղր չլեցուցիր որպէս զի քիչ մը քաղցր ըլլար։

— Տէր իմ, պատասխանեց նա, եթէ լաւ եփած չէ կրնաս պատժել զիս, բայց թէ տակը մեղր լեցուած չէ եղեր, իմ գիտնալիք բանս չէ. յանցանքը տիրուհինն է։

— Եթէ յանցաւորը կինս է՝ ողջ ողջ կ'այրեմ զինքը, ըսաւ Ֆաանթոս, և աչք ըրաւ կնոջը որպէս զի կարեւորութիւն չտայ։

Ֆաանթոս փայտի կտորներ վառել տուաւ. յետոյ Տիրուհին թեւերէն բռնած բերին և կրակին մէջ նետել ձեւացուցին, տեսնելու համար թէ հիւրը արգիլելու փորձ մը պիտի ընէ՞ կամ հաշտարար խօսք մը պիտի ըսէ՞։ Բայց անիկա բոլորովին անտարբեր, իր սովորական պաղարեամբ կը մտածէր. եթէ կնոջը

դէմ բարկանալու պատճառ մը չունի, ինչո՞ւ այս աստիճան զայրացած է...։ Տեղէն ելլելով Փանթոսի մօտեցաւ և ըսաւ.

— Եթէ այսպէս պէտք է վարուիլ կիներուն հետ՝ ապառէ քիչ մը, երթամ իմ կինս ալ բերեմ և երկուքը միասին այրէ։

Փիլիսոփան շատ զարմացաւ անծանօթին այս մտայնութեան վրայ և համոզուեցաւ որ աշխարհիս վրայ կը գտնուին եղեր անհետաքրքիր, անհոգ և միամիտ մարդիկ։ Այլ եւս չկրցաւ զսպել ինքզինքը, կանչեց Եզովբոսը և ըսաւ անոր.

— Ցիրաւի դու մարդիկը լաւ կը դատես. ահա ճշմարիտ անհետաքրքիր մարդ մը՝ որ ո՛չ մէկ բանի համար հոգ կ՚ընէ։ կեցցե՛ս, դու յաղթանակեցիր և համարումս շահեցար. այս վայրկենէս կը մոռնամ բոլոր ըրածներդ, կը ներեմ քեզի և ազատ կը թողում գքեզ ծառայութենէդ։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԵԶՈՎԲՈՍ ԴԱՏԱՒՈՐԻՆ ՀԵՏ

Փանթոս բաղնիք պիտի երթար, բայց կանխաւ ուզեց գիտնալ թէ հոն շատ բազմութիւն կա՞յր. ուստի պատուիրեց Եզովբոսին որ երթայ ատուգէ և լուր մը բերէ իրեն։ Ճամբան դատաւորին հանդիպեցաւ որ գիտէր թէ Փանթոսի մարդն էր։

— Ո՞ւր կ՚երթաս, հարցուց Եզովբոսին։

— Չեմ գիտեր ուր երթալս, պատասխանեց նա։

Դատաւորը կարծելով թէ գինք կը ծաղրէ՝ հրա-

մայեց բանտարկել զայն։ Յետոյ երբ իր առջեւ հանեցին ակաւ բարձրաձայն պոռալ.

— Տէր դատաւոր, ուրեմն համոզուեցա՞ր որ ուր երթալս չէի գիտեր. մարքէս կ'անցնէ՞ր բանտ մտնել. պատահմամբ քեզի հանդիպեցայ և բանտարկուելուս պատճառ եղար։

Դատաւորը սքանչանալով անոր խելացի պատասխանին վրայ ազատ արձակեց։ Եզովբոս ուղղակի բաղնիք գնաց և տեսաւ որ հոն շատ բազմութիւն կար։ Ակսաւ ուշադրութեամբ իւրաքանչիւրին նայիլ։ Բաղնիքին դրան քով մեծ քար մը կար որ մտնող եւ ելլողին ոտքին զարնուելով նեղութիւն կուտար. սակայն ոչ ոք խելք կ'ընէր զայն վերցնելու. միայն մէկը բաղնիքէն ներս մտնելու առեն քարը վերցուց և ուրիշ տեղ մը դրաւ։ Այն առեն Եզովբոս տուն վերադարձաւ և ըսաւ տիրոջը.

— Տէր իմ, հանգիստ կերպով կրնաս լուացուիլ, որովհետեւ բաղնիքը միայն մէկ մարդ տեսայ։

Քանթոս բաղնիք գնաց և հոն բազմութիւնը տեսնելով հարցուց Եզովբոսին թէ՝ ինչո՞ւ մարդ մը միայն կայ ըսած էր իրեն։

— Իրաւունք ունիս, տէր իմ, պատասխանեց Եզովբոս, բայց կը տեսնե՞ս այն քարը... քիչ առաջ բաղնիքին դրան առջեւն էր և ամէն մտնող ելլող կը զարնուէր անոր. այսչափ հոգիին մէջէն մէկը եղաւ միայն՝ որ խելք ըրաւ վերցնել ու անդին դնել. անոր համար ըսի որ մարդ մը միայն տեսայ։

Քանթոս ծիծաղելով՝ քթին տակէն մրմռաց.
— Խելացի պատասխանները միշտ պատրաստ են Եզովբոսի գանկին մէջ։

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՀԱՆՃԱՐԸ

Օր մը Բաանէթոս իր աշակերտներով մեծ հացկերոյթի մը գնաց: Հոն, հրաւիրեալները գինիէն հարբեցան և զանազան խնդիրներու շուրջ ակսան իրարու հարցումներ ուղղել: Բաանէթոս ալ գինիին ուժով տաքցած կը ճառէր: Եզովբոս անոր ականջին կամացուկ մը ըսաւ.

— Ամիրայ, գիտե՞ս որ Բաքոս[1] երեք յատկութիւն կամ երեք զանազան աստիճաններ ունի. առաջինն է զուարճութիւն, երկրորդը արբեցութիւն և երրորդը կռիւ, թշնամանք: Դու ուզածիդ չափ խմեցիր, պէտք եղածին պէս զուարճացար՝ գոհացիր աստով և ալ առաջ մի՛ երթար:

Բաանէթոս քաղաքը ծախած էր արդէն... չկրցաւ հասկնալ այս յորդորին կարեւորութիւնը և բարկանալով պատասխանեց.

— կտրէ՛ ձայնդ. գնա՛ ղժոխքը գտնուողները խրատէ:

— կարծեմ դուն ալ անոնց քով պիտի երթաս, ըսաւ Եզովբոս:

Ներկաներէն մէկը տեսաւ որ փիլիսոփային գլուխը բաւական տաքցեր է, հարցուց անոր.

1. Բաքոս Դիոսի որդին էր. կռապաշտները զինք խաղողի և գինիի չաստուած կարգած էին և Դիոնիսիոս կը կոչէին, իսկ Հայերը՝ Սպանդարապետ կ'անուանէին, որովհետեւ ասոր տօնին օրը բազմաթիւ կեներ կը զոհէին. անոր արձանը մանուկ տղայ մըն էր: Շատ անգամ գրքերու մէջ գինիին տեղ Բաքոս կը գործածեն, ինչպէս Եզովբոս ալ գինի ըսելու տեղ՝ Բաքոս երեք յատկութիւն ունի, կ'ըսէ:

մայեց բանտարկել զայն։ Յետոյ երբ իր առջեւ հա-
նեցին սկսաւ բարձրաձայն պոռալ.

— Տէր դատաւոր, ուրեմն համոզուեցար որ ուր
երթալս չէի գիտեր. մարէս կ'անցնէր բանտ մտնել.
պատահմամբ քեզի հանդիպեցայ և բանտարկուելուս
պատճառ եղար։

Դատաւորը սքանչանալով անոր խելացի պա-
տասխանին վրայ ազատ արձակեց։ Եզովբոս ուղ-
ղակի բաղնիք գնաց և տեսաւ որ հոն շատ բազմու-
թիւն կար։ Սկսաւ ուշադրութեամբ իւրաքանչիւրին
նայիլ։ Բաղնիքին դրան քով մեծ քար մը կար որ
մտնող ելլողին ոտքին զարնուելով նեղութիւն կու
տար. սակայն ոչ ոք խելք կ'ընէր զայն վերցնելու.
միայն մէկը բաղնիքէն ներս մտնելու աւեն քարը
վերցուց և ուրիշ տեղ մը դրաւ։ Այն աւեն Եզով-
բոս տուն վերադարձաւ և ըսաւ տիրոջը.

— Տէր իմ, հանգիստ կերպով կրնաս լուացուիլ,
որովհետեւ բաղնիքը միայն մէկ մարդ տեսայ։

Քանթոս բաղնիք գնաց և հոն բազմութիւնը
տեսնելով հարցուց Եզովբոսին թէ՝ ինչո՞ւ մարդ մը
միայն կայ ըսած էր իրեն։

— Իրաւունք ունիս, տէր իմ, պատասխանեց
Եզովբոս, բայց կը տեսնե՞ս այն քարը... քիչ առաջ
բաղնիքին դրան առջեւն էր և ամէն մտնող ելլող
կը զարնուէր անոր. այսչափ հոգիին մէջէն մէկը
եղաւ միայն՝ որ խելք ըրաւ վերցնել ու անդին դը-
նել. անոր համար ըսի որ մարդ մը միայն տեսայ։

Քանթոս ծիծաղելով՝ քթին տակէն մրմռաց.
— Խելացի պատասխանները միշտ պատրաստ են
Եզովբոսի գանկին մէջ։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՀԱՆՃԱՐԸ

Օր մը Բաանթոս իր աշակերտներով մեծ հացկերոյթի մը գնաց: Հոն, հրաւիրեալները գինիէն հարբեցան և զանազան խնդիրներու շուրջ ակսան իրարու հարցումներ ուղղել: Բաանթոս ալ գինիին ուժով տաքցած կը ճառէր: Եզովբոս անոր ականջին կամացուկ մը ըսաւ.

— Ամիրայ, գիտե՞ս որ Բաքոս[1] երեք յատկութիւն կամ երեք զանազան աստիճաններ ունի. առաջինն է զուարճութիւն, երկրորդը արբեցութիւն և երրորդը կռիւ, թշնամանք: Դու ուզածիդ չափ խմեցիր, պէտք եղածին պէս զուարճացար՝ գոհացիր աւոով և ալ առաջ մի՛ երթար:

Բաանթոս քաղաքը ծախած էր արդէն... չկրցաւ հասկնալ այս յորդորին կարեւորութիւնը և բարկանալով պատասխանեց.

— Կտրէ՛ ձայնդ. գնա՛ դժոխքը գոնուողները խրատէ:

— Կարծեմ դուն ալ անոնց քով պիտի երթաս, ըսաւ Եզովբոս:

Ներկաներէն մէկը տեսաւ որ փիլիսոփային գլուխը բաւական տաքցեր է, հարցուց անոր.

1. Բաքոս Դիոսի որդին էր. կռապաշտները զինք խաղողի և գինիի հաստատած կարգած էին և Դիոնիսիոս կը կոչէին, իսկ Հայերը՝ Սպանդարապետ կ'անուանէին, որովհետեւ ասոր տօնին օրը բազմաթիւ կենդանիներ կը զոհէին. անոր արձանը մանուկ տղայ մըն էր: Շատ անգամ գրքերու մէջ գինիին տեղ Բաքոս կը գործածեն, ինչպէս Եզովբոս ալ գինի ըսելու տեղ՝ Բաքոս երեք յատկութիւն ունի, կ'ըսէ:

— Պարո՛ն, աշխարհիս վրայ կա՞յ մէկը որ ծովուն ամբողջ ջուրը կարենայ խմել:

— Ա՛յո՛, ես, մի միայն ես, պատասխանեց փիլիսոփան:

— Թէ որ չկարենաս ինչ պիտի տաս:

— Տունս կու տամ:

Այս դաշինքը ամուր կապելու համար երկուքն ալ իրենց մատանիները գրաւի դրին և յետոյ ամէն ոք մեկնեցաւ:

Յաջորդ առաւօտ Քանթոս լուացուելու տեսաւ որ մատանին չկար մատին վրայ. Եզովբոսին հարցուց թէ ինչ եղած էր մատանին:

— Չեմ գիտեր պատասխանեց նա, միայն սա գիտեմ որ ուռնդ վրայ տուիր:

— Ինչո՞ւ, հարցուց Քանթոս:

— Որովհետեւ, երէկ գինովութեանդ մէջ յանձնառու եղար ծովին ամբողջ ջուրը խմել, և սոր համար մատանիդ գրաւի դրիր[1]:

— Ինչ կ'ըսես... հիմա ինչ ընելու է ակկից ազատելու համար: Թէեւ մարդկային կարողութենէ վեր է, բայց կ'աղաչեմ, բոլոր իմաստութեամբդ և փորձառութեամբդ եւս առնել տուր խօսքս, ազատէ զիս այս փորձանքէն՝ որպէս զի կարենամ եւս առնել գրաւս առանց նախատինքի:

— Անկարելի է խօսքդ եւս առնել, պատասխանեց Եզովբոս, սակայն կրնամ դաշինքդ ուրիշ տալ: Այսօր երբ ամէնքդ միաւեղ հաւաքուիք, խօսքիդ վրայ անդրդուելի կեցիր, ամենուին մի՛ վախնար:

1. Որովհետեւ հին փիլիսոփաները ժողովրդեան մէջ մեծ յարգանք ունէին՝ գինովութեան մէջ ալ իրենց բերնէն ելած խօսքը ընդունելի էր և եւս առնելն անկարելի:

Երէկ ինչ որ ըսիր գինովութեանդ մէջ՝ այսօր ալ նոյնը կրկնէ։ Հրամայէ որ ծովեզերքը սեզան մը դնեն և քեզի գաւաթ մը ջուր բերեն։ Երբ տեսնես որ բոլոր ժողովուրդը հոն խռնուած է, գաւաթը ձեռդ առ և դաշինք կնքողին բարձրաձայն հարցուր թէ՝ ինչ էր մեր պայմանը։ — Ծովուն ամբողջ ջուրը խմել էր, պիտի պատասխանէ քեզի։ Այն առեն նեղականերուն դարձիր և ըսէ. «Սամոսացիներ, ծանօթ է ձեզի որ բազմաթիւ գետեր կը հոսին այս ծովուն մէջ. ես յանձնառու եղած եմ միայն ծովուն ջուրը խմել և ոչ թէ գետերուն, ուստի՝ այս մարդը պէտք է նախ կտրէ գետերուն վազքը դէպ ի ծով»։

Քսանթոս չափազանց ուրախացաւ այս խորհուրդին վրայ, որով կարելի պիտի ըլլար դաշինքն ալ բերել և մատանին ետ առնել անտարակոյս։

Որոշուած ժամուն ժողովուրդը գունդագունդ, ծովեզերք թափեցաւ տեսնելու համար թէ Քսանթոս ինչպէս պիտի փրկէր ինքզինք այս դժուարին կացութենէն։

Քսանթոս ինքնավստահ, եզովբոսի խորհուրդը կէտ առ կէտ գործադրեց ամէնուն առջեւ։ Սամոսացիք հիացան եզովբոսի իմաստութեան վրայ և գովեստներ շռայլեցին անոր։ Մինչ դաշինք կնքողը հրապարակաւ խոստովանեցաւ իր չարաչար պարտութիւնը, Քսանթոսի ոտքերն ինկաւ և պաղատագին խնդրեց որ դաշինքը չեղեալ նկատէ։

Քսանթոս ժողովրդեան միջամտութեամբ յօժարեցաւ դաշինքը ջնջել և հաշտուեցաւ անոր հետ։

ԳԼՈՒԽ ԺԼ.

ՔՍԱՆԹՈՍԻ ԱՊԵՐԱԽՏՈՒԹԻՒՆԸ

— *Տէր իմ, ըսաւ Եզովբոս՝ երբ տուն վերադարձան, հիմա արժանի չե՞մ որ զիս գերութենէ ազատես։*

— *Կարծես թէ ես չե՞մ ուզեր զքեզ գերութենէ ազատել, պատասխանեց Քսանթոս խիստ կերպով. դուրս ելիր նայէ, եթէ երկու ագռաւ միասին տեսնես՝ բարի նշան է, իսկ եթէ մէկ հատ միայն՝ գէշ նշան է*[1]։

Եզովբոս դուրս ելաւ և ծառին վրայ երկու ագռաւ միասին թառած տեսաւ. անմիջապէս լուր տուաւ Քսանթոսի։ Երբ Քսանթոս ատուգելու գնաց ծառին վրայ մէկ ագռաւ միայն տեսաւ, իսկ միւսը թռած էր։

— *Թշուառականն, պոռաց Եզովբոսի, դուն ինծի երկուք ըսիր, ապա ո՛ւր է երկրորդը։*

— *Տէր իմ, ճշմարիտ որ քիչ առաջ երկու հատ էին, բայց մէկը թռեր է։*

— *Ո՛չ. գարշելի, դու զիս ծաղրել ուզեցիր, այնպէս չե՞...։*

Յետոյ հրամայեց ծառաներուն որ մերկացնեն Եզովբոսը և ծեծեն։ Երբ կը ծեծէին խեղճը, տեղէ մը ճաշի հրաւէր եկաւ Քսանթոսին։

1. Հին ատեններուն հաւերուն ու թռչուններուն կնայուածքէն ու ձայնէն կախարդութիւն կ'ընէին, չըլլալիք բաներ կը գուշակէին զանազան խաբէութեամբ որ կ'ըսուի Հաւատիմայութիւն. անոնց ձայնէն և շարժուձեւերէն կը գուշակէին թէ լաւ պիտի ըլլայ կամ գէշ. նոյն իսկ երբեմն անոնց վրայ բանալով աղիքներուն շարժուածքէն և լեարդին գոյնէն ալ գուշակութիւններ կ'ընէին։ Ահա Քսանթոս ալ ագռաւը նշան դրաւ և գէշ համարեց Եզովբոսը ազատ արձակել, որ խաբէութիւն է։

— Վա՛յ անբախտ ողորմելիիս, գոչեց այն ատեն Եզովբոս, ես որ երկու ագռաւ տեսայ՝ ձեծի արժանացայ, իսկ դուն որ մէկ ագռաւ տեսար՝ ճաշի հրաւիրուեցար. ահա՛ասիկ փորձը ցոյց տուաւ թէ ըրած վախարդութիւնդ սուտ է:

Փանթոս զմայլելով անոր նրբամտութեան վրայ ձեծը դադրեցնել տուաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ԵԶՈՎԲՈՍ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ

Օր մը, Փանթոս ճաշի հրաւիրեց բազմաթիւ փիլիսոփաներ և ճարտասաններ: Եզովբոսին ալ պատուիրեց որ դրան առջեւ կենայ և ի պատիւ օրուան հայկերոյթին միայն իմաստուն մարդիկ ներս ընդունի:

Եզովբոս դուռը գոցեց և ներսի կողմը սպասեց: Հրաւիրեալներէն մին դուռը զարկաւ: Եզովբոս չբացած ներսէն հարցուց.

— Շունը ինչը կը շարժէ:

Հրաւիրեալը կարծելով որ իրեն շո՛ւն կ'ըսէ՝ բարկանալով ետ դարձաւ:

Բոլոր դուռը զարնողներուն Եզովբոս նոյն հարցումն ըրաւ, որոնք իրենց նախատինք համարելով, սաստիկ վիրաւորուած ետ դարձան: Ամէնէն վերջը մէկը դարձեալ դուռը զարկաւ: Եզովբոս անոր ալ հարցուց թէ՝ շունը ինչը կը շարժէ:

— Պոչը և ականջները, պատասխանեց դուրսինը:

Ան ատեն Եզովբոս դուռը բացաւ, մարդուն առաջնորդեց տիրոջը քով և ըսաւ.

— Քու հացկերոյթիդ ասկէ զատ ո՛չ մէկ իմաստուն եկաւ։

Քանթոս ասստիկ վիրաւորուած զգաց ինքզինքը, կարծելով որ միւսները զինք ծաղրելու դիտումով չէին եկած։ Յաջորդ օրը բարեկամները վարժարան գացին և գանգատեցան Քանթոսին որ չէր ուզած զիրենք պատուասիրել, իր այլանդակ գերին դրան ետեւ պահապան դնելով։

— Քո՞ւն էք թէ արթուն, ըսաւ Քանթոս զարմացած, իրա՞ւ կ'ըսէք թէ կատակ կ'ընէք։

— Ո՛չ քուն ենք և ոչ ալ կատակ կ'ընենք, իրականութիւնը կը պատմենք քեզի, պատասխանեցին ամէնքը։

Քանթոս անմիջապէս կանչել տուաւ Եզովբոսը և հարցուց թէ՝ ինչո՞ւ անարգած և ներս չէր ընդունած իր բարեկամները։

— Դուն չպատուիրեցիր, պատասխանեց նա, որ միայն գիտնականներ և իմաստուններ ընդունիմ հացկերոյթիդ համար։

— Այո՛, ըսաւ Քանթոս, բայց մի՞թէ ասոնք ամէնքն ալ գիտնականներ չե՞ն։

— Ես այն գիտեմ որ դուռը զարնողին կը հարցնէի թէ՝ շունը ինչը կը շարժէ. ո՛չ ոք կրցաւ պատասխանել, որով ես ալ դուռը չբացի, բաց ի այն մէկէն՝ որ ճշգրիտ պատասխան տուաւ։

Ոչ մէկը Եզովբոսի դէմ արտայայտուեցաւ, մանաւանդ թէ հաստատեցին անոր ըսածները։

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՀՆԱՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Օր մը, Քսանթոս Եզովբոսին հետ գերեզմանատուն գնաց, ուր տապանագրերը կարդալով ժամանակ կ՚անցնէր: Եզովբոս գերեզմանաքարի մը վրայ նըշմարեց հետեւեալ յունարէն գրերը.

α (ալֆա), β (վիթա), δ (տելթա), ο (օմիքրոն),
ε (էփսիլոն), θ (թիթա), χ (խի).

ցոյց տուաւ Քսանթոսին և հարցուց թէ՝ ինչ կը նշանակէին անոնք: Քսանթոս ուշադրութեամբ դիտեց, քննեց, շատ մտածեց և չկրցաւ հասկնալ:

— Տէ՛ր իմ, ըսաւ այն ատեն Եզովբոս, եթէ այս գրերուն զօրութեամբ քեզի հոս գանձ մը գտնեմ, փոխարէն ինչ կու տաս ինծի:

Քսանթոս խրախուսիչ խօսքերով խոստացաւ անոր դրամին կէսը և իր ազատութիւնը: Եզովբոս ոգեւորուած՝ չորս քայլ անդին փոս մը փորեց և գտաւ գանձը: Ուրախութեամբ զայն Քսանթոսին տալով ըսաւ.

— Կատարէ՛ խոստումդ և տո՛ւր իմ ազատութիւնս:

— Ձրեզ ազատ չեմ թողուր, պատասխանեց Քսանթոս, մինչեւ որ այս գրերուն զօրութիւնը ինծի չմեկնես, վասն զի աւելի կը նախընտրեմ անոնց իմաստը գիտնալ՝ քան թէ այս ոսկիներուն տիրանալ:

— Այս գանձը հոս թաղողը, ըսաւ Եզովբոս, իմաստուն մէկն ըլլալու էր որ այս գրերը փորա-

գրել տուեր է. ահաւասիկ անոնց պայծառ մեկնութիւնը.

α	*աբուա՛ս*	գնացեալ	*Ջորս քայլ առաջ գնա՛, փորէ՛, և ոսկիի գանձ պիտի գտնես.*
β	*վիւնդա*	քայլս	
δ	*դի՛ասէրա*	չորս	
ο	*օրի՛քաս*	փորեալ	
ε	*եվրի՛սիս*	գտցես	
θ	*թիսաւրո՛ն*	գանձ	
χ	*խրիսի՛ոյ*	ոսկւոյ	

— *Յիմար պէտք է ըլլամ որ քեզի պէս հնաբագէտ մէկը ազատ թողում, ըսաւ Խանթոս:*

— *Թէ որ ազատ չթողուս՝ դուն ալ այս գանձին չես տիրանար, որովհետեւ բիւզանդացւոց[1] թագաւորին համար պահուած է, և կ'երթամ անոր լուր կու տամ:*

— *Ինչէ՞ն վախես, հարցուց Խանթոս:*

— *Որովհետեւ գրերը յայտնի կերպով կ'ըսեն.*

α	*աբօ՛տօս*	տուր	*Դիոնիսիոս թագաւորին տուր զտած ոսկիի գանձդ*
β	*վասիլի՛*	Թագաւորին	
δ	*Տիոնիսի՛ս*	Դիոնիսիոսի	
ο	*օն*	զոր	
ε	*է՛վրիս*	գտեր	
θ	*թիսաւրօ՛ն*	գանձ	
χ	*խրիսիոյ*	ոսկւոյ	

— *Ա՛ռ կէսը և ձայնդ քաշէ, ըսաւ Խանթոս, վախնալով որ կրնայ գանձը ձեռքէն թռիլ...*

1. Բիւզանդիոն (Ստամպօլ) կը կոչուի Վիզաս իշխանին անուամբը. անիկա նախ պզտիկ քաղաք մը շինեց Ապողոնի պատգամովը, յետոյ Կոստանդիանոս նորոգեց և աւելի մեծցուց։ Հին ատեն հոն գահակալող թագաւորները կ'իշխէին նաեւ մերձակայ կղզիներուն, ինչպէս Եզովբոս ալ կը յայտնէ։

— Սակայն դուն չես ինծի տուողը, պատասխանեց Եզովբոս, այլ այս գանձը հոս թաղողը կու տայ. ահա թէ ինչ ըսեր է անիկա.

α	ալիզօվէ՛ի	զառեալն	Սուէք և գնացէք բաժնեցէք ծեր գտած ոսկիի գանձը։
β	վատի՛սալուս	գնացեալ	
δ	տիէ՛լեսթէ	բաժանուեցէք	
ο	օն	զոր	
ε	է՛վրիդէ	գտէք	
θ	թիսաչո՛ն	գանձ	
χ	խրխիս	ոսկւոյ	

— Եկուր տուն երթանք, ըսաւ Քսանթոս, հոն մեր մէջ բաժնենք ոսկիները և յետոյ զքեզ ալ ազատ կ՚արձակեմ։

Երբ տուն հասան, Քսանթոս վախնալով որ մի գուցէ Եզովբոս բերնէն բան մը փախցնէ, խեղճը բանտարկել տուաւ։

— Փիլիսոփաները այսպէս կը յարգեն իրենց խոստումը, ըսաւ Եզովբոս՝ Քսանթոսին. դու ո՛չ միայն վիս ազատ չթողիր՝ այլ բանտարկել ալ կու տաս։

Այս խօսքերը Քսանթոսի գութը շարժեցին. անմիջապէս հրամայեց որ ազատ արձակեն. յետոյ Եզովբոսին դառնալով ըսաւ.

— Անտարակոյս հիմա չարաչար պիտի բամբասես ու ամբաստանես տէրդ։

— Տէր իմ, պատասխանեց նա, դու ո՛րչափ չարութիւն կրնաս ընել՝ ըրէ՛ ինծի, բայց գիտցիր որ օր մը, ակամայ, պիտի ազատես վիս գերութենէս։

ԳԼՈՒԽ Ի.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ժամանակամիջոցին Սամոս կղզիին մէջ զարմանալի դիպուած մը պատահեցաւ։ Ընդհանուր տօնակատարութեան մը ընթացքին, յանկարծ, արծիւ մը բարձրէն իջնելով խլեց տէրութեան մատանին և ծառայի մը ծոցը ձգեց։ Բոլոր ժողովուրդը ապշած այս պատահարէն, դիմեց իր երեւելի իշխանին և մեծ փիլիսոփային՝ Քսանթոսի, որպէս զի լուսաբանէ գիրենք։

Քսանթոս մտածելու ժամանակ ուզեց։ Այն օրը տխուր ոչ մեկնաբանեց տուն վերադարձաւ։

— Ինչո՞ւ այդպէս տրտում ես, հարցուց Եզովբոս. այդ հոգը ինծի ձգէ և դուն մի՛ տանջուիր։ Գնա ըսէ՛ սամոսացիներուն որ իմ գործս չէ հրաշք մեկնել և գուշակութիւններ ընել. սակայն տունը ծառայ մը ունիմ որ հմուտ է այսպիսի դիպուածներ մեկնաբանելու և ան կրնայ ձեր տարակոյսը լուսաբանել։ Տէ՛ր իմ, թէ որ կարենամ իրենց հոգը թեթեւցնել՝ պատիւը քեզի պիտի ըլլայ որ բանգէտ ծառայ մը ունիս, իսկ թէ որ չկարենամ՝ մի միայն զիս պիտի այպանեն։

Քսանթոսի ուրախութիւնը անսահման եղաւ. յաջորդ օրը քաղաքացւոց ժողովատեղին փութաց և յայտարարեց Եզովբոսի ըսածները։ Անոնք խնդրեցին որ անմիջապէս զայն կանչել տայ։ Երբ Եզովբոս սամոսացւոց ժողովասրահը մտաւ, անոր այլանդակ կերպարանքին ի տես ամէնքը սկսան ծիծաղիլ և ըսել.

— Կարելի՞ բան է որ այսպիսի կոշտ մէկը հրաշքը մեկնաբանէ...։ Ո՛վ գիտէ ինչ պիտի լսենք այսպիսի ցուցանքաւոր բերնէ մը...։

Ամբոխն անվերջ կը ծաղրածէին, իսկ ինքը ձեռքի շարժումով կը խնդրէր ժողովականներէն որ լռեն։

— Ո՛վ սամոսացիներ, ըսաւ ի վերջոյ, ինչո՞ւ զիս կը ծաղրէք մարմնոյս տգեղութեանը համար. դուք պէտք է մարդուս հոգւոյն նայիք, ո՛չ թէ անոր մարմնոյն. բնութիւնը շատ անգամ գեղեցիկ հոգին տգեղ մարմնոյ մը մէջ կը դնէ. դուք շիշին ձեւին կը զմայլիք թէ մէջի պատուական գինիին։

— Եթէ մեր սրտերը հանգստացնող օգտակար խօսք մը ունիս՝ խօսէ, պատասխանեցին բոլոր ժողովականները միաբերան։

Ամէն առեն Եզովբոս համարձակօրէն ըսաւ.

— Ո՛վ սամոսացիներ, երբ Բախտը սիրէ երկպառակութիւն և խռովութիւն սերմանել՝ փառասիրութեան առիթ մը կը ստեղծէ տիրոջն ու ծառային միջեւ. եթէ պատահի որ ծառան իշխանութեան տակ իյնայ՝ վիշտ կը կրէ, իսկ եթէ ան տիրոջմէն վեր դասուի՝ նոյնպէս վիշտ կը կրէ, կը ծեծուի ու կը խոշտանգուի. այսպէս, անիւը ո՛ր կողմ ալ դառնայ՝ մի՛շտ ծառան կը տուժէ։ Դուք մինչեւ որ զիս գերութենէ ազատ չյայտարարէք, մինչեւ որ տիրոջս իշխանութիւնը վրայէս չվօթափէք՝ ես պիտի չկարենամ, զժբախտաբար, ընդառաջ երթալ ձեր փափաքին։

Ամէն պահուն բոլոր ժողովուրդը միակամ պոռաց.

— Քանթոս, ազա՛տ ձգէ Եզովբոսը, կատարէ՛ սամոսացւոց կամքը՝ ի սէր բոլոր քաղաքացւոց փերկութեան։

Բանթոս չպատասխանեց։ Այն ատեն դատաւորը յայտարարեց անոր, որ եթէ չ'ուզեր ժողովուրդին կամքը կատարել՝ ինքը իր իշխանութեամբ ազատ պիտի արձակէ Եզովբոսը։

Բանթոս չկրցաւ ընդդիմանալ և ակամայ ազատ յայտարարեց։ Իսկոյն քաղաքին չորս կողմը փողերով ծանուցուեցաւ Եզովբոսի ազատութիւնը՝ սամոսացւոց կամքով։

Ահա այսպէս Եզովբոսի գուշակութիւնը կատարուեցաւ, որով Բանթոս զինք ակամայ ազատ պիտի ձգէր։ Իր ազատութիւնը ձեռք բերելէ վերջ անցաւ ղիպուածին մեկնութեան.

— Ո՛վ սամոսացիներ, ինչպէս գիտէք, իշխանական մատանին իլոզ և ծառային ծոցը ձգող արծիւը[1] թռչուններուն թագաւորն է. ասիկա նշան է որ ներկայ թագաւորներէն մէկը կը մոռնայ ձեր իսկ ձեռքով՝ իշխանութիւննիդ կործանել և զձեզ իրեն գերի դարձնել։

Այս յայտնութիւնը ահուդողի մատնեց բոլոր սամոսացիները։

— Քանի մը օր վերջ Լիւդիայի Կրեսոս[2] թագաւորէն հրամանագիր մը ստացան, որով կը պահանջէր ամէն տարի իրեն տուրք տալ, հակառակ պարագային պատերազմ պիտի հռչակէր։

1. Արծիւը թռչուններուն թագաւորն է կ'ըսուի, որովհետեւ թռչուններուն մէջ ամէնէն աւելի զօրաւորն է։ Արծիւը Դիոսին նուիրուած է. այս մասին պիտի բացատրենք յետոյ։

2. Կրեսոս Լիւդիայի թագաւորն էր, Քրիստոսէ 550 տարի առաջ. Ասիոյ մէջ շատ վայրերու տիրելով բոլոր Յոյները հարկատու ըրաւ. այս աւելի բազմաթիւ հարուստ գանձերու ձեռք զարկաւ, Շատ կը սիրէր խմաստուններու հետ խօսիլ։ Օր մը իր մեծութեան վրայ մնապարծելով, հարցուց Սողոն փիլիսոփային թէ՝ իրեն պէս փառաւոր մարդ տեսա՞ծ էր։ Սողոն պատասխանեց թէ՝ մարդ մինչեւ իր մահը պէտք չէ

Սամոսացիք անմիջապէս ժողով գումարեցին եւքի մը յանգելու համար, վասն զի եթէ հնազանդէին՝ Կրեսոսի իշխանութեան տակ իրենց ազատութիւնը պիտի կորսուէր: Որոշում տուին Եզովբոսի դիմել և անոր խորհուրդներուն հետեւիլ:

— Պարոննե՛ր, ըսաւ Եզովբոս, ձեր իշխանները կը մտածեն տուրք տալ Կրեսոսին, հնազանդիլ անոր պարտադրութիւններուն՝ պատերազմի թշուառութիւններէն խուսափելու համար. ուստի ինծի խորհուրդ հարցնելնիդ աւելորդ է. ըսեմ միայն՝ որ աշխարհիս վրայ բախտը երկու հակոտնեայ ուղիներ ցոյց տուած է, մին՝ ազատութեան ուղին, որուն սկիզբը դժուարին՝ բայց վերջը ցնծալից է. իսկ միւսը՝ գերութեան ուղին, որուն սկիզբը դիւրին՝ սակայն վերջը դժուարին է և անտանելի:

Ամէնքը միաբերան գոռացին թէ՝ իրենք ազատ են և չեն ուզեր գերի դառնալ. յետոյ անմիջապէս Կրեսոսի դեսպանը ետ ճամբեցին առանց ո և է տուրք տալու:

Թագաւորը սամոսացւոց դէմ պատերազմիլ ուզեց:

— Չեմ կարծեր որ կարենաս անոնց յաղթել, ըսաւ դեսպանը, որքան ատեն որ Եզովբոս անոնց ճարպիկ խորհրդատուն է. ըստ իս, լաւագոյն է առ այժմ պատերազմը յետաձգել, դեսպանի մը միջոցաւ հաշտութիւն առաջարկել առանց տուրքի խօսքը յի-

ինքնիրեն երանի տայ: Կրեսոս յետոյ պարտուեցաւ Կիւրոս Թագաւորէն: Ջինուոր մը չգիտնալով անոր ո՛վ ըլլալը սուրը քաշեց և վրան յարձակեցաւ: Կրեսոսի տղան, որ համր էր, այս տեսնելով սրտի ցաւէն լեզուն բացուեցաւ. Մի՛ սպաններ, ըսաւ զինուորին՝ իմ հայրս՝ Կրեսոսն է: Այն ատեն զինուորը բռնեց և Կիւրոս Թագաւորին տարաւ, որ հրամայեց ողջ ողջ այրել: Երբ կրակին մօտ բերին, Սողոնին խօսքը յիշեցով գոչեց. «Սողո՛ն, Սողո՛ն»: Թագաւորը հարցուց պատճառը, և երբ իմացաւ Սողոնին խօսքը՝ ազատ արձակեց:

շատակելու. ընդհակառակն անոնց պարգեւները խոստանալ և փոխարէն Եզովբոսը ուզել: Անգամ մը որ կարելի ըլլայ զայն ձեռք ձգել՝ յաղթանակը ինքնին արդէն ապահովուած կ'ըլլայ:

Կրեսոս հաւանութիւն յայտնեց այս միջոցին և դեսպան ղրկեց Եզովբոսը ուզելու համար: Սամոսացիք առանց այլ և այլի ընդունեցան այս պայմանը:

Եզովբոս տեղեկանալով իրադարձութեան ժողովատեղին մտաւ և ըսաւ.

— Ինծի համար մեծ պատիւ է թագաւորին ներկայանալ ու զինքը մեծարել, սակայն մեկնելէս առաջ կը փափաքիմ ձեզի առակ մը զուրցել: Հին ատեն երբ կենդանիները համաձայն էին իրարու հետ, գայլերը պատերազմ բացին ոչխարներուն դէմ, որոնք շուներուն հետ համերաշխ՝ անոնց պաշտպանութիւնը կը վայելէին, և գայլերուն կողմէ ամէն յարձակում շուներուն կատաղի ընդդիմութեան կը բախէր: Ի վերջոյ գայլերը դեսպան մը ղրկեցին ոչխարներուն որպէս զի հաշտութիւն կնքեն, և իրարու հետ միշտ սիրով վարուելու համար՝ առաջարկեցին որ անոնք շուները իրենց ղրկեն՝ իբր պատանդ: Ոչխարները տխմարաբար ընդունեցան հաշտութեան պայմանը և ղրկեցին շուները: Սակայն անոնք պատանդները՝ բզբտելէ վերջ եկան ոչխարներն ալ լափեցին:

Սամոսացիք խորապէս ըմբռնեցին այս առակին իմաստը և չուզեցին որ Եզովբոս իրենցմէ հեռանայ. բայց ան մերժեց այլեւս հոն մնալ և դեսպանին հետ մեկնեցաւ:

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ԵԶՈՎԲՈՍ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԿԸ ՀԱՇՏԵՑՆԷ

Երբ Եզովբոս Լիւդիա քաղաքը հասաւ՝ ներկայացուեցաւ Թագաւորին. Թագաւորը զայն տեսածին պէս աւելի եւս զայրացաւ։

— Նախատինք է ինծի, ըսաւ նա, որ այսպիսի այլանդակ մարդ մը արգելք կը հանդիսանայ այն մեծ կղզին ձեռք ձգելու։

— Ո՛վ մեծ Թագաւոր, ընդմիջեց Եզովբոս, ես ո՛չ բռնութեամբ և ոչ ալ վախնալուս համար եկայ հոս, այլ բոլորովին իմ յօժար կամքովս. թոյլ տուր որ քիչ մը խօսիմ, սակայն մեր խնդրոյն անցնելէ առաջ, ներէ՛ ինձ եթէ առակով մը պիտի սկսիմ։

Մարդ մը մարախները բռնելով՝ կը սպաննէր, պատահմամբ ճպուռ մը հանդիպեցաւ ձեռքին. մինչատը տեսնելով որ զինքն ալ պիտի սպաննէ՝ սկսաւ աղաչել. — Պարապ տեղը զիս մի՛ սպաններ, վասն զի ես ո՛չ ցորենի և ոչ ալ ուրիշ ո և է բանի վնասս կը հասցնեմ, այլ միայն իմ մանրիկ մաշկերս շարժելով[1] քաղցը ձայն մը կը հանեմ որպէս զի անցնող դարձողները զուարճանան. ուստի ձայնէս զատ ոչինչ ունիմ և ոչինչ կրնաս գտնել վրայէս։ Մարդը այս լսելով ազատ ձգեց ճպուռը։

Ո՛վ մեծ Թագաւոր, ահա ես ալ ոտքդ ինկած, կը պաղատիմ, ի գուր մի՛ մեռցներ զիս, ես մարդու

1. Այս տեսակ միջատներուն ձայնը օդէն կը սաստկանայ, վասն զի վրայի ծակէն օդը կը գարնէ մաշկեղէն թեւերուն, և անոնց թրթռացումով սաստիկ ձայն կ՝ելլէ. շատ մանր միջատները այսպէսով ձայն կը հանեն։

չարիք ըրած չեմ, եթէ յանցանք մը ունիմ՝ այն ալ համարձակ խօսքս է, որովհետեւ կեղծաւորութիւն ընել չեմ գիտեր· թէպէտ մարմինս երեւոյթով ագեղ է և անշնորհք՝ բայց խօսքս ոչ անարգ։

Այս խօսքերը թագաւորին գութը շարժեցին և ետ կեցաւ զայն մահուան դատապարտելէ։

— Եզովբո՛ս, ըսաւ անոր, ո՛չ ես, այլ ճակատագիրդ[1] կեանքդ քեզ նուիրեց. խնդրէ՛ ինծմէ ինչ որ կը փափաքիս՝ և պիտի շնորհեմ։

— Ո՛վ մեծ թագաւոր, ըսաւ Եզովբոս, կը խընդրեմ որ հաշտութիւն կնքես սամոսացւոց հետ։

— Շա՛տ լաւ, կը հաշտուիմ, պատասխանեց Կրեսոս։

Այն ատեն Եզովբոս խոնարհեցաւ թագաւորին առջեւ և իսկապէս շնորհակալ եղաւ անոր ըրած բարերարութեանը համար։

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ԵԶՈՎԲՈՍ ԻՐ ԱՌԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԳՐԷ

Եզովբոս իր առակները գրեց Կրեսոս թագաւորին քով եղած միջոցին, որոնք մինչեւ մեր օրերը կը մնան տակաւին։ Գրած առակները թագաւորին նուիրեց, զորս շնորհակալութեամբ ընդունեցաւ և

1. Ճակատագիր ըսելով հեթանոս փիլիսոփաները կ'իմանային ճակատի վրայ գրուած ամէն մարդու գլխուն գալիքը. «Ճակտիդ վրայ ինչ որ գրուած է ան պիտի ըլլայ», կ'ըսէին։ Այս գիրը առաուածները միայն կրնային կարդալ, բայց չէին կրնար աւրել, անոր համար կ'ըսէին թէ՝ Դիոս Ակիւղասին մահուան վրայ կու լար, որովհետեւ մահը ճակտին վրայ գրուած էր։ Բայց սուրբ վարդապետները կ'իմանան աստուածային նախախնամութիւնը որ աշխարհս կը կառավարէ։

զինք դեսպանութեան բարձրացնելով՝ արքայական պաշտօնաթղթերով Սամոս կղզին ղրկեց, որպէս զի իր անունով հաշտութիւն կնքէ, և միանգամայն անոնց հասկցնէ որ իր խնդրանքովը կրեաոս կը զիջանի։ Բայց ի այս պատիւէն, թագաւորը շատ նուէրներ տուաւ և անոր ճամբորդութեան համար ամէն տեսակ դիւրութիւններ հոգաց։

Եզովբոս երբ Սամոս հասաւ, ժողովրդական անհնարագրելի խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ. ի պատիւ իրեն քաղաքական մեծ հանդէսներ սարքեցին և թագ ու պսակով զարդարեցին գլուխը։

Եզովբոս արքայական հրովարտակը կարդաց ժողովրդեան առջեւ, և կերպով մը հասկցուց որ ասով կը փոխարինէ սամոսացւոց կողմէ իրեն շնորհուած ազատութիւնը։

Յետոյ զանազան քաղաքներ շրջեցաւ և ամէն տեղ իմաստուններու հետ վիճաբանութիւններ ունեցաւ։ Մինչեւ իսկ Բաբելոն[1] գնաց, հոն ալ յայտնի ըրաւ իր իմաստութիւնը. ապա Լիգերոս թագաւորին պալատը մտաւ։

Այն ատենուան թագաւորները իմաստութեամբ և խոհեմութեամբ շարժելով պատերազմ չունեցան իրարու հետ։ Շատ անգամ իրարու բարդ խնդիրներ և առակներ կը գրէին, խրթին հարցումներ[2] կ՚ընէին, պայմանաւ որ եթէ մէկը չկարենար ճշգրիտ պա-

1. Բաբելոն (պաղտատ) այն ժամանակ ծաղկեալ քաղաք մ՚ըլլալով՝ գիտուններուն հանդէպ յարգանք կար, մանաւանդ Լիգերոս թագաւորին օրով. անոր համար Եզովբոս հոն գնաց։

2. Այսոր նման հարցումներ մինչեւ հիմա գոյութիւն ունին արաբացւոց մէջ. քաղաքներու մէջ շատ անգամ Շէյխերը և Տէրվիշները կը շրջին և մեծամեծներու տուները կ՚երթան բան հարցնելու. եթէ չգիտնան՝ կը պատասխանուին անոնց հատուցանել։

տասխան մը տալ՝ պարտաւորուէր տուրք վճարել միւսին, ըստ դաշնագրութեան։

Եզովբոս բոլոր առակներուն և հարցումներուն դիւրաւ կը պատասխանէր, զորս Լիգերոս Թագաւորին կը վերագրէին, այնպէս որ մեծ համբաւ շահեցաւ անիկա։ Եւ որովհետեւ միւս Թագաւորները չէին կրնար Լիգերոսի ներկայացուցած բարդ խնդիրները լուծել՝ կը պարտաւորուէին տուրք վճարել։

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

ԵԶՈՎԲՈՍ Կ'ՈՐԴԵԳՐԷ ՋԵՆՆՈՍ

Եզովբոս զաւակ չունենալուն համար ազնուական մը զաւակը, Ենոսը իրեն որդեգիր առաւ, և Թագաւորին յանձնարարեց իբր իր հարազատ որդին։ Շատ չանցած, այս ապերախտը մեծ անկարգութիւններ ըրաւ տանը մէջ, զորս իմանալով Եզովբոս տունէն դուրս վռնտեց։

Ենոս վրէժ լուծելու համար Եզովբոսի անունէն կեղծ նամակ մը գրեց, անոր մատանիով կնքեց և ղրկեց տուաւ Թագաւորին։ Իբր թէ Եզովբոս Լիգերոսի դէմ կը դաւաճանէր՝ ի նպաստ օտար իշխաններու, առակներու խնդրոյն շուրջ։

Թագաւորը երբ այս կեղծ գրութեան տակ Եզովբոսին կնիքը տեսաւ՝ կրակ կտրեցաւ. հրամայեց Հերմիպպոսին[1] որ առանց հարցուփորձի Եզովբոսը մեռցընէ իբր մատնիչ։

1. Հերմիպպոս՝ Թագաւորին հաւատարիմ պաշտօնեան էր, անոր համար իրեն պատուիրեց որ մեռցընէ Եզովբոսը։

Հերմիպպոս ճշմարիտ բարեկամ մ'ըլլալով Եզովբոսին՝ գաղտնի կերպով զայն գերեզմանի մը մէջ պահեց և ամէն օր, ամենամեծ զգուշութեամբ պէտք եղած անունդը կը տանէր անոր: Իսկ Էննոս՝ թագաւորին հրամանով Եզովբոսի բոլոր ինչքերը յափըշտակեց:

Ժամանակ մը վերջ, եգիպտացւոց Նեքդենաբոս թագաւորը լսելով որ Եզովբոս սպաննուած է, զբոսութեամբ մը խնդրեց Լիգերոս թագաւորէն՝ իրեն քանի մը արամիտ ճարտարապետներ ղրկել, այնպիսի աշտարակ մը շինելու համար որ ո՛չ երկնքին դպչի և ոչ ալ գետնին: Ինչպէս նաեւ խրթին առակները լուծող նրբամիտ մարդ մը: Եթէ իր այս ուզածները կարենայ ղրկել՝ ինքը պիտի հաւուցանէ, հակառակ պարագային տուրը պիտի պահանջէ:

Թագաւորը այս գրութիւնը կարդալով տրտմութեամբ պաշարուեցաւ, որովհետեւ աշտարակին խընդիրը լուծող մարդ չկար. ուստի շատ կը ցաւէր Եզովբոսին մահուան վրայ: Անոր կորստեամբ, կ'ըսէր, տէրութեանս գլխաւոր սիւնը կործանեցաւ:

Հերմիպպոս տեսնելով թագաւորին դառն և անկեղծ կսկիծը, աւետեց անոր թէ Եզովբոս ողջ է:

— Թագաւորիս օգտին համար, ըսաւ, չմեռցուցի զինքը, վասն զի վստահ էի որ պիտի զղջաս արձակած վճռիդ վրայ:

Թագաւորին տրտմութիւնը ուրախութեան փոխուեցաւ: Անմիջապէս Եզովբոսը գերեզմանէն դուրս հանեցին և թագաւորին առջեւ բերին, որ աղտեղի և հողերով ծածկուած տեսնելով զայն սաստիկ ցաւէն սկսաւ լալ: Հրամայեց որ զինքը տանին լուան և բոլոր պէտքերը հոգան:

Յետոյ Եզովբոս Լննոսի խաբէութիւնը երեւան հանեց, և իր վեհանձնութիւնը ցոյց տալու համար ներում խնդրեց անոր համար։

Լիգերոս՝ եգիպտացւոց թագաւորին գլուխքիւնը Եզովբոսին առջեւ դրաւ։ Անիկա ծիծաղեցաւ և խորհուրդ տուաւ Լիգերոսին որ հետեւեալ կերպով պատասխանէ։

«Երբ ձմեռն անցնի՝ քեզի բանուորներ կը դրկեմ ուզած աշտարակդ շինելու համար, ինչպէս նաեւ գիտուն մէկը՝ որ իրեն հարցուած բոլոր առակներուն պատասխանէ»։

Այն ատեն Լիգերոս ճամբու դրաւ եգիպտոսի թագաւորին դեսպանը. Եզովբոսի բոլոր իրաւունքները վերադարձուց և Լննոսը իր ունեցած ամբողջ հարստութեամբ՝ անոր ծառայ կարգեց։

ԳԼՈՒԽ ԻԴ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԽՐԱՏՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՅԻՇԱՁԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եզովբոս դարձեալ իր տունն առաւ Լննոսը և անցեալը երբեք չվերյիշելով՝ իր զաւկին պէս կը նայէր անոր, գեղեցիկ խրատներով կը յորդորէր որ բարի ըլլայ։

— Որդեակ իմ, կ'ըսէր, ամէն բանէ աւելի սիրէ զԱստուած, թագաւորին հնազանդէ, թշնամիներուդ առջեւ լուրջ եղիր՝ որպէս զի զքեզ չնախատեն, իսկ բարեկամներուդ առջեւ հեզ և խոնարհ՝ որ միշտ ալ աւելի սիրեն զքեզ։ Աղօթէ թշնամիներուդ համար, երբ անոնք կը տառապին չքաւորութեամբ կամ հի-

*ւանդութեամբ, որպէս զի քեզի տխրութիւն չպատահառնեն: Սակայ աղօթէ նաեւ բարեկամներուդ առողջութեանը համար: Ջանա կնոջդ հետ միշտ սիրով վարուիլ, որպէս զի չըլլայ թէ անիկա ցանկայ ուրիշի մը ուղղել իր աչքերը, որովհետեւ կիները քնութեամբ փոփոխական և թեթեւամիտ են, երբ մեկը շողոքորթել ուզէ զիրենք՝ չարութիւն չեն անցըներ մարքերնէն: Ամէն բանի անխոհեմութեամբ մի՛ հաւատար անմիջապէս: Ինչ խօսէ և միշտ լեզուիդ տէր եղիր: Մի՛ նախանձիր ուրիշներու բախտին, այլ ուրախակից եղիր անոնց յաջողութիւններուն համար, վասն զի նախանձը աւելի քու անձիդ կը վնասէ՝ քան թէ ուրիշին[1]: Ցանդ բոլոր պէտքերը հոգայ. արթուն հակէ ծառաներուդ վրայ, որպէս զի զքեզ յարգեն ու սիրեն իբրեւ իրենց բարերարը: Մի՛ ամչնար միշտ լաւ բաներ սորվելու: Կնոջդ մի՛ յայտներ գաղտնիքներդ, վասն զի զանոնք պատրուակ ունենալով վրադ կ'իշխէ և քեզի կը հրամայէ: Ամէն օր բան մը դիր մէկ կողմ՝ վաղուան համար, վասն զի լաւագոյն է մեռնելէ վերջ ունեցած ինչքդ թըշնամւոյդ ձգել՝ քան ողջութեանդ բարեկամներու կարօտ ըլլալ:

Ձամբան որո՛ւ որ հանդիպիս քաղաքավարօրէն բարեւէ. շունը իր պոչը շարժելով երբ շողոքորթէ տէրը, գայն կը պարտադրէ իրեն ուտելիք տալու: Բամբասող մարդը տուն մի՛ հանդիպցըներ, վասն զի դուրսը կը տարածէ տանդ գաղտնիքները և բոլոր ըսածներդ: Քեզի անարգանք և տխրութիւն պատճա-

1. Եզովբոսի այս խրատը աւելի կը յարմարի մեր լեզուի առուգաբանութեան, որովհետեւ նախանձ բառը այսպէս կը առուգաբանի նախ անծին ընտէ. վասն զի սիրտը մաշելով նախ իրեն կը վնասէ։

ռող գործեր մի՛ ըներ: Մի՛ խռովիր աշխարհիս վրայ պատահած դէպքերուն համար: Ուրիշին չար խորհուրդներ մի՛ տար, և անօրէն մարդոց չար վարքին մի՛ հետեւիր:

Այս խրատները նետի նման Եննոսի սիրտը խոցեցին. այնքան զօրաւոր խղճի խայթ ունեցաւ որ քիչ ատենէն մինչեւ գերեզման առաջնորդեց զինք:

ԳԼՈՒԽ ԻԵ·

ԵԶՈՎԲՈՍ ԱՐԾՈՒԻՆ ՋԱԳԵՐԸ ԿԸ ԿՐԹԷ

Եզովբոս կանչեց բոլոր հաւատացեալներն ու պատուիրեց որ իրեն չորս հատ արծուի ձագ բերեն: Բերուեցան ուզածները, որոնց անհաւատալի կրթութիւն մը տուաւ[1]: Կը պատմեն թէ՝ զամբիւղի մը մէջ քանի մը տղաք դնելով արծիւներուն վզէն կը կախէր, որոնք յետոյ կը թռչէին տղոց ուզած ուղղութեամբ:

Գարնան սկիզբը եգիպտոս մեկնեցաւ արծիւներն ու տղաքը միասին առած: Հոն իր ըրած զարմանալի հնարքներուն վրայ եգիպտացիք կ՝ապշէին:

Նեքդենաբոս թագաւորը երբ իր մէկ բարեկամէն լսեց Եզովբոսի հոն գտնուիլը չուզեց հաւատալ, որովհետեւ շատոնց մեռած կը կարծէր զանի:

Յաջորդ օրը պատուիրեց իր պալատականներուն

1. Բլանուա կը տարակուսի այս պատմութեան վրայ, վասն զի դժուար բան է: Բայց հիմա Եւրոպայի մէջ կենդանիները այնպէս մը կը կրթեն որ մարդուն հաւատալը չի գար. թէեւ ճիշտ է որ այս պատմութիւնն ալ դժուարին բան մըն է:

որ ամէնքն ալ ճերմակ հագուին. իսկ ինք կարմիր-ներ հագաւ, թանկագին քարերով զարդարուած թագ մը անցուց գլխուն, և այսպէս փառաւորուած՝ հրա-մայեց որ իր առջեւ բերեն Եզովբոսը: Ան հազիւ թէ ներս մտած էր թագաւորը հարցուց.

— Չիս և իմ շուրջիններս ինչ բանի կրնաս նմանցընել:

— Ինձ կը նմանցընեմ գարնան արեւու և շուր-ջիններդ հասած ցորենի, պատասխանեց նա:

Թագաւորը զուարճանալով այս պատասխանին վրայ, մեծամեծ պարգեւներ ըրաւ անոր:

Միւս օրը թագաւորը ճերմակ հագուստներ հա-գաւ և իշխաններուն ալ պատուիրեց որ կարմիր հագնին: Դարձեալ կանչել տուաւ Եզովբոսը և հար-ցուց թէ գինք և իր շուրջինները ինչ բանի կրնար նմանցընել:

— Դու կը նմանիս արեգակին, իսկ իշխաններդ ճառագայթներուն, պատասխանեց նա:

Յետոյ ըսաւ Նեքդենաբոս թէ՝ բաղդատմամբ իր տէրութեան Լիգերոս թագաւորը ոչինչ կ'արժէր:

— Ո՛վ մեծ թագաւոր, պատասխանեց Եզովբոս, այսպէս դիւրին դատաստան մի կտրեր Լիգերոսին նկատմամբ. եթէ դուն զքեզ ժողովրդեանդ հետ բաղ-դատես կրնաս արեւ ըսուիլ, բայց թէ որ Լիգերոս թագաւորին հետ ուզես բաղդատուիլ՝ քու լոյսդ ա-նոր առջեւ կը խաւարի:

Նեքդենաբոս շատ զարմացաւ Եզովբոսի համար-ձակ պատասխանին վրայ, և ապա հարցուց.

— Ըներիր այն ճարտարապետները որոնք ուզած էի աշտարակի մը շինութեան համար:

— Պատրաստ են, ըսաւ Եզովբոս, միայն պէտք է տեղը ցոյց տաս որպէս զի գործի սկսին:

Թագաւորը քաղաքէն դուրս մեծ դաշտ մը ցոյց տուաւ։

Եզովբոս չորս տղաքը և պէտք եղած գործիքները միասին զամբիւղի մէջ դրաւ, անցուց արծիւներուն վզին և թռցուց զանոնք։ Տղաքը բարձրէն ակսան պոռալ.

— Քար, կիր և փայտ բերէք մեզի, որպէս զի աշտարակը շինենք։

Նեբզենաբոս երբ օդին մէջ տղոց ձայնը լսեց, և մանաւանդ տեսաւ արծիւները որ անոնց ուզած ուղղութեամբ կը թռչին, զարմացած հարցուց Եզովբոսին թէ՝ ուսկից բերած էր այն թեւաւոր տղաքը։

— Լիգերոս այսպիսի թեւաւոր տղաք շատ ունի, պատասխանեց Եզովբոս. հապա դուն ինչպէս բաղդատեցիր ինքզինքդ անոր հետ՝ որ աստուածներուն հաւասար մարդ է։

— Յաղթուեցայ, գոչեց Նեբզենաբոս. արդ ընեւիք ուրիշ բան չունիմ՝ բայց եթէ մի քանի առակները զուրցել, տեսնեմ թէ շուտով պիտի կարենա՞մ լուծել։ Զարմանալի էգ ձի մը ունիմ, որ երբ Բաբելոնի արուձիերուն ձայնը լսէ իսկոյն յղի կը մնայ։ Թէ որ այս կարգէ դուրս դիպուածին պատճառը կարենաս ըսել՝ իմաստուն ըլլալդ յայտնի պիտի ընես մեզի։

Եզովբոս օր մը ժամանակ ուզեց թագաւորէն և մեկնեցաւ պալատէն։ Յաջորդ օրը կաոու մը բռնեց, ծառաներուն տուաւ զայն և պատուիրեց որ քաղաքին չորս կողմը ծեծելով պտցընեն։ Եւ որովհետեւ եգիպտացիք կը պաշտէին կատուները, ծառաներուն վրայ յարձակեցան, կատուն անոնց ձեռքէն ազատեցին և այս սոսկալի մեղքը թագաւորին յայտ-

նեցին: Թագաւորը անմիջապէս կանչել տուաւ Եզովբոսը և հարցուց.

— Չէ՞ր գիտեր որ մենք կը պաշտենք[1] կատուն. ինչո՞ւ ըրիր այս բանը:

— Վասն զի, պատասխանեց նա, այն կատուն այս գիշեր Լիգերոս Թագաւորին աքաղաղը խեղդեց, որուն ձայնով գիշերուան ժամերը կը գիտնայինք. ասկից զատ կորիճ և արթուն աքաղաղ մըն էր:

— Ինչ կը խօսիս, Եզովբոս, ըսաւ Թագաւորը, չե՞ս ամչնար շինծու սուտերէդ, կարելի՞ բան է որ մէկ գիշերուան մէջ կատուն Եգիպտոսէն Բաբելոն երթայ:

— Եթէ քու էգ ձիդ Բաբելոնի ձիերուն ձայնէն յղի կը մնայ եղեր, այս բանը ինչո՞ւ անկարելի ըլլայ:

Թագաւորը հասկցաւ և հիացաւ անոր վրայ:

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամանակ մը վերջ Թագաւորը բազմաթիւ իմաստուններ և վիճաբաններ բերել տուաւ Աբեզ[2] քաղաքէն, որպէս զի Եզովբոսին հետ հակաճառութիւններ ընեն:

1. Բոլոր էորքոտանիները աւելի հասարակ մեծ պատիւ ունէին Եգիպտոսի մէջ, մանաւանդ կովը, ոչխարը, կատուն և այլն. անոր համար եգիպտացիք ժամակ կ'ուտէին, և ատոնց մսին չէին դպչիր:

2. Աբեզ քաղաք, այսինքն արեգակին քաղաք, որ յունարէն Հելիուպոլիս կը կոչուի. հին ատեն արեգակին պաշտօնը հոն կ'ըլլար, անոր համար այսպէս կոչուեցաւ: Այս քաղաքը Նեղոս գետին և Աբաբիոյ միջև կը գտնուի, որուն բնակիչները ամբողջ քուրմերէ և գիտուններէ բաղկացած էին. Իսրայէլացիք շինեցին զայն Փարաւոնի հրամանով:

Ամէնքը միաժեղ ճաշի հրամցուց։ Երբ սեղան նստան գիտուններէն մէկը ըսաւ Եզովբոսին.

— Ո՛վ օտարական, այն Աստուածը զոր կը պաշտեմ՝ զիս ղրկեց որ քեզի խնդիր մը զուրցեմ և դու լուծես զայն։

— Շատ գէշ կը խօսիս, պատասխանեց Եզովբոս, վասն զի Աստուած ամէն բան գիտէ և իրմէ ծածուկ ոչինչ կայ, որով մարդոցմէ բան սորվելու կարօտ չէ, ուրեմն զքեզ ինչո՞ւ պիտի ղրկէ. ասով ո՛չ միայն դու ինքզինքդ կը նուաստացընես, այլ նաեւ աստուածդ ալ յիմարի տեղ կը դնես։

— Մեծ տաճար մը կար, ըսաւ ուրիշ մը, մէջը տասներկու քաղաք պարունակող սիւնով մը, իւրաքանչիւր քաղաք երեսուն գերան ունէր և երկու կիներ կը դառնային անոնց չորս կողմը։

— Այս ինչ պարզ խնդիր, պատասխանեց Եզովբոս, որ մեր տղաքն ալ կրնան մեկնել։ Տաճարը աշխարհս է, սիւնը՝ տարին է, քաղաքները՝ ամիսներն են, գերանները՝ ամսուան օրերն են, սիւնին չորս կողմը դարձող երկու կիներն ալ՝ գիշեր–ցերեկն է։

Յաջորդ օրը Նեքդենաբոս իր իշխանները պալատ հրաւիրեց խորհրդակցութեան համար և ըսաւ անոնց.

— Շատ կը վախնամ որ Եզովբոսին իմաստութեան պատճառաւ պիտի հարկադրուինք Լիգերոսին տուրք տալ։

Երկար խորհրդակցութենէ մը վերջ, իշխաններէն մէկը թելադրեց պարտաւորել Եզովբոսը իրենց այնպիսի խնդիր մը առաջարկել՝ որ ո՛չ պատճառ ունենայ և ոչ ալ ցուցմունք, վերջապէս այնպիսի

խնդիր մը՝ որ բնաւ իրենց մտքէն անցած չըլլայ և ոչ ալ որ և է ատեն լսած ըլլան[1]:

Եզովբոս խոստացաւ և մեկնեցաւ պալատէն: Երկրորդ օրը գրութիւն մը պատրաստեց, որուն մէջ ըսած էր. «Նեքդենաբոս կը խոստանայ որ հազար տաղանդ տալիք է Լիգերոսի»[2]: *Նոյն օրն իսկ այս գրութիւնը թագաւորին ներկայացուց: Իշխանները և խորհրդականները առանց գիտնալու անոր պարունակութիւնը, թուղթը չբացած միաձայն պոռացին.*

— Մենք գիտէինք արդէն, ասիկա մեզի համար նորութիւն մը չէ...:

— Քանի որ գիտէք՝ մեծապէս շնորհակալ եմ ձեզի:

Սակայն երբ թուղթը կարդաց Նեքդենաբոս՝ շատ նեղուեցաւ:

— Ես բնաւ պարտք չունիմ Լիգերոսին, ըսաւ, դուք ալ վկայեցէք, անոր բան մը պարտական եմ:

— Երբե՛ք, պատասխանեցին ամէնքը, այդ տե-

1. Որովհետեւ խնդիրներ հարցնելու կարգը Եզովբոսինն էր, և գիտէին որ անոր խնդիրը պիտի չկարենան լուծել, այնպիսի խնդիր մը պահանջեցին, որ անկարելի ըլլար հասկնալ, և յետոյ մէկ լսած բաններնին չըլլար: Որով, ինչ որ ալ ըլլար՝ մենք այդ բանը լսած ենք և գիտենք, առանց պատճառի բան մը չէ պիտի ըսէին. և այսպէսով կը կարծէին յաղթել Եզովբոսին:

2. Եզովբոս անոնց միտքը հասկնալով այնպիսի խնդիր մը դրաւ առջեւնին որ ստիպուած պարտաւոր պիտի ելլային, եթէ առանց քննելու՝ իրաւ է ըսէին, և եթէ երբեք իրենց վկայութեամբ ուրանային՝ կրկին պարտաւոր պիտի ըլլային, որովհետեւ իրենց խոկ բերնով պիտի ըսէին թէ՝ այդ տեսակ բան չենք լսած և չենք գիտեր: Այս կերպը երկսայրատաճուքիւն կ'ըսուի: Ինչպէս հին ատեն մանուկ մը ճարտասանի մը քով աշկերտ մտաւ, և անոր շատ բան խոստացաւ թէ որ առաջին դատաստանին մէջ իսկ յաղթելու աստիճան լաւ խօսիլ սորված ըլլար: Ամէն բան սորվելէ վերջ վարպետին բան մը տալ չուզեց. և ո՛ր կողմ որ դարձաւ շահեցաւ. վասն զի եթէ վարպետին յաղթէր՝ պիտի շահէր, եթէ յաղթուէր՝ նոյնպէս դաշինքին ուժով պիտի շահէր: Եզովբոսի առարկութիւնն ալ ասոր նման է:

սակ բան մը մինչեւ հիմա ո՛չ լսած ենք և ոչ ալ գիտենք...:

— Ահա այս էր իմ խնդիրս՝ զոր դուք մեկնեցիք, աղաղակեց Եզովբոս:

Նեքդենաբոս այն ատեն չկրցաւ զսպել ինքզինք և գոչեց.

— Պէտք է խոստովանինք որ Լիգերոս երջանիկ է իր տէրութեան մէջ այսպիսի իմաստուն մարդ մը ունենալուն համար, որ գիտութեան անսպառ աղբիւր մըն է:

Յետոյ, ըստ իրենց դաշնագրութեան, հազար տաղանդ տուաւ Եզովբոսին և համակրալից խօսքերով Բաբելոն դրկեց զանի:

Եզովբոս երբ Բաբելոն հասաւ իր բոլոր գործերը պատմեց Լիգերոս թագաւորին, և Նեքդենաբոսէն ընդունած ոսկիները անոր յանձնեց, որմէ յետոյ Լիգերոս ոսկիէ արձան մը կանգնել տուաւ ի պատիւ Եզովբոսի[1]:

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԵԶՈՎԲՈՍ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ԴԵՂՈՍ Կ'ԵՐԹԱՅ

Եզովբոս Բաբելոն դառնալէն քիչ ատեն վերջ մտադրեց թագաւորին հրամանաւ Յունաստան երթալ. բայց թագաւորը մինչեւ որ անկից պատուոյ խօսք չառաւ կրկին վերադառնալու՝ հրաման չտուաւ:

1. Հին ատեն շատ մեծ պատիւ էր եթէ մէկուն անուան արձան մը կանգնէին, իսկ ոսկիէ արձան կանգնելը գերազանց պատիւ մըն էր, Միլտիադէս զօրապետը աթենացւոց տէրութիւնն ազատեց, բայց ոսկիէ արձան չկանգնեցին, Աթով կը հասկցուի այն մեծ համարումը զոր ունէր Բաբելոն Եզովբոսի վրայ:

Եզովբոս պատուոյ խօսք տուաւ, աւելցընելով որ վերադարձէն վերջ մինչեւ մահը Բաբելոն պիտի մնար։

Անկա Յունաստանի նշանաւոր քաղաքներն այցելեց, և ամէն տեղ իր իմաստուն փորձերն ընելէ վերջ Դեղոս կղզին մեկնեցաւ[1]։ Այս կղզւոյն բնակիչները շատ կ'ախորժէին Եզովբոսի խօսքերէն, և սակայն յարգանքի ո՛չ մէկ արտայայտութիւն ունեցան անոր հանդէպ։ Անոնց տմարդի վերաբերումէն Եզովբոս չափազանց վշտացած ըսաւ.

— Ո՛վ դեղոսացիներ, ծովուն վրայ ծփացող փայտի կտորի մը կը նմանցընեմ զձեզ, որ հեռուէն յարգի բան մը ըլլալ կը կարծուի, բայց երբ մօտենայ՝ կը հասկցուի պարզ փայտի մը կտոր ըլլալը։ Ձեր կղզիէն հեռու գտնուած ատենս շատ մեծ համարում ունէի վրանիդ, իսկ հիմա ձեր մօտը, ձեր մէջ՝ դժբախտաբար անպիտան մարդիկ կը տեսնեմ։

Դեղոսացիք վախնալով որ Եզովբոս կրնայ քաղաքէ քաղաք տարածել այս խօսքերը, մտածեցին զրպարտութեամբ զայն մահուան դատապարտել տալ. և իրենց այս ստորին ծրագիրն իրագործելու համար Սպողոնի[2] երեւելի տաճարէն ոսկիէ աման մը գողցան և նենգութեամբ Եզովբոսի ծրարներէն մէկուն մէջ տեղաւորեցին։ Յետոյ բոլորովին անտեղեակ այս բանին, ծրարները առած Ջօքիթա կղզին կը

1. Դելոս կամ Դելոս կղզին հին աեն շատ երեւելի էր. Սպողոն տաստուածին ծննդավայրն ըլլալուն համար՝ փառաւոր կառոյցը հոն շինուած էր, և արար աշխարհ այնտեղ կը թափէր։

2. Սպողոն Դիոսի որդին էր, տաստուած՝ երաժշտութեան և բանաստեղծութեան. նա հելիանոսներուն մէջ այնչափ յարգելի էր որ ամէնքը անոր տաճարը կ'երթային։ Դեղոսացիք իրենց շինած այս տաճարով կը պարծէին, մինչ իրենք անպիտան մարդիկ էին։

մեկնէը։ Դեղոսացիք յանկարծ վրան յարձակեցան, պոռալով թէ Ապողոնի տաճարէն ոսկիէ աման մը գողցած է, և թէ սրբապիղծ է։ Եզովբոս համարձակ կ'ըսէր թէ այդպիսի բան մը չէ ըրած։ Անոնք բռնի կերպով ծրարները քակեցին և իրենց գտեղած ոսկիէ ամանը գտան, զոր ձեռքերնին առած մեծ աղաղակներով ժողովուրդին ցոյց կու տային։ Եզովբոս հասկցաւ անոնց խարդախութիւնը, և իր անմեղութիւնը յայտնելով կը պաղատէր որ չնեղեն զինքը. մինչ անօրէն ժողովուրդը բանտարկել տուաւ զանի, և դատաւորները իբր օրինազանց զանի մահուան դատապարտեցին։ Եզովբոս այդ վտանգէն ազատելու ամէն յոյս կորսնցուցած՝ բանտին մէջ կու լար իր անբախտ ճակատագրին վրայ։

Դամաս անուամբ իր բարեկամներէն մէկը այցելութեան համար բանտ գնաց, և տեսնելով անոր խղճալի վիճակը՝ հարցուց թէ ինչո՞ւ կու լար։

— Կին մը զեռ նոր հողին յանձնած էր իր ամուսինը, պատասխանեց Եզովբոս, և անոր հողակոյտին վրայ դառնապէս կու լար. հոն մօտը գըտնուող երկրագործ մը երբ այս կնոջ լացը լսեց, մէկ կողմ ձգեց եզները և կնոջ մօտենալով ինքն ալ սկսաւ լալ։

— Դուն ինչո՞ւ կու լաս, հարցուց կինը։

— Սրտիս նեղութիւնը անցընելու համար կու լամ, պատասխանեց երկրագործը, որովհետեւ քանի մը օր առաջ կինս առ յաւէտ փակեց իր աչքերը։

— Ինծի ալ պատահեցաւ այդ դժբախտութիւնը, ըսաւ կինը. ամուսինս, տակաւին երէկ, անդառնալիօրէն բաժնուեցաւ աշխարհէս անմխիթար թողլով զիս։

— Ուրեմն, եթէ մեր երկուքին ալ պատահած դժբախտութիւնը միեւնոյնն է, ինչո՞ւ զիրար չմխիթարենք մեր վիշտը փարատելու համար... ես կնոջս հանդէպ ունեցած սէրս ամբողջութեամբ քեզի կը դարձնեմ, դուն ալ զիս լուսահոգի ամուսինիդ պէս կը սիրես՝ կը լիննայ կ'երթայ:

Մինչ երկուքը իրարու հաւանութեան խօսք կու տային՝ գող մը եզները փախցուց արտէն. երկրագործը իր վերադարձին եզները չգտնելով արտին մէջ դառնապէս լալ սկսաւ: Ինչ վերջ կինը գերեզմանատունէն վերադարձին տեսաւ որ մարդը դարձեալ կու լայ:

— Ո՛հ, հիմա ինչո՞ւ կու լաս դարձեալ, հարցուց անոր զարմացմամբ:

— Հիմա ճշմարիտ պատճառ ունիմ լալու, պատասխանեց երկրագործը:

Ահա այս պատմութիւնը կը նմանի իմ խղճալի վիճակիս, ւսան զի անհամար վտանգներէ ազատեցայ վերջ եկայ հոս ինկայ. իսկ հիմա անիրաւ դատապարտութենէ մը ազատելու ամէն յոյս կորսնցուցած եմ, ինչպէս չի լամ:

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ԵԶՈՎԲՈՍԻ ՄԱՀԸ

Դեղոսացիները բազմութեամբ բանտ խուժեցին, աւելութեամբ լեցուած բռնի դուրս քաշեցին Եզովբոսը որպէս զի բարձր ապառաժի մը վրայէն վար նետելով վերջ տան անոր կեանքին:

Եզովբոս անոնց գութը շարժելու համար սկսաւ առակներ գուրցել։

— Երբ կինդանիները իրարու հետ կը խօսէին, մուկը գորտին հետ բարեկամացաւ և խնդրեց որ իր հետ կերակուր ուտէ։ Մեծատան մը պաշարով լի համբարանոցը տարաւ գայն և ըսաւ. — Ո՛վ բարեկամ գորտ, հրամմէ։ Գորտը լաւ մը կշտանալէ վերջ փոխադարձ մուկը ճաշի հրաւիրեց։ Ձամբան ջուրէ մը անցնելու առեն մուկին ոտքը թելով մը ոտքին կապեց՝ որպէս զի ջուրէն լողալով անցնի։ Գորտը ջուրին մէջ ցատկեց և սկսաւ լողալ, իսկ մուկը խեղդուեցաւ։ Խեղդուելէն առաջ գորտին ըսաւ. — Դուն որ իմ մահուանս պատճառ կ'ըլլաս, օր մը, դուն ալ, քեզմէ մեծերուն կողմէ իմ բախտիս պիտի արժանանաս։ Շատ չանցած, արծիւ մը ջուրին երեսը սատկած մուկը տեսաւ, վար իջաւ և յափշտակեց զայն. բայց որովհետեւ գորտն ալ անոր կապուած էր՝ երկուքը միասին կերաւ։

Այսպէս նաեւ դուք որ անիրաւ տեղ զիս պիտի մեռցընէք, օր մը ձեզմէ պիտի լուծեն իմ վրէժս, Բաբելոն և բովանդակ Յունաստանը արեանս գինը պիտի պահանջեն ձեզմէ։

Այս խօսքերէն երբեք չազդուեցան անողորմները։

Եզովբոս տեսնելով որ անոնց ձեռքէն ազատում չկար, փախաւ և Ապողոնի տաճարը[1] ապաստանե-

1. Ամէն ազգի և կրօնքի մէջ տաճարին ի պաւիւ հոն փախչողը կ'ազատէր հին առենէն ի վեր, ինչպէս որ ապարտասլիք ալ հայրենեաց մատնիչը տաճարէն չկրցան հանել և դուրս գոցեցին։ Ապազա ազգը որ ծառ կը պաշտէր, այն ծառին տակ փախչող վերին ազատ կ'արձակէր, Բայց դեղտասլիք որովհետեւ Եզովբոսը սրբապիղծ նկատեցին, և տաճարէն գողութիւն ըրաւ, կ'ըսէին, անոր համար յաջողեցան բռնութեամբ դուրս հանել։

ցաւ. սակայն անկից ալ բռնի դուրս հանեցին և գինքը հրելով կը բարձրացընէին լերան գագաթը։

— Մարի՛կ ըրէք, ո՛վ ժողովուրդ Դեղոսի, ըսաւ անոնց Եզովբոս, նապաստակ մը արծուին ճիրաններէն փախաւ և կրկին անոր ձեռքը չկինալու համար պահուըտելիք ծակ մը կը փնտռէր. վերջապէս գնաց բզէզին ծակը մտաւ և աղաչեց որ տեղ տայ իրեն։ Բզէզը խնդրեց արծուէն որ խնայէ խեղճ նապաստակին կեանքին, երդում ըրաւ Դիոսի անուամբ որ առանց արհամարհելու իր փոքր մարմինը ընդունի խնդրանքը։ Արծիւը մոխիկ չըրաւ, թեւովը գարկաւ անոր և նապաստակը յափշտակելով կերաւ։ Բզէզը շատ բարկացաւ արծուին ըրած անարգանքին համար, թռաւ եռեւէն, գտաւ անոր բոյնը, հոն ծակ մը բացաւ և մէջի հաւկիթները վար թափելով կոտրտեց։ Արծիւը գայրացաւ այս յանդուգն արարքէն և աւելի բարձր տեղ մը շինեց իր բոյնը. սակայն բզէզը հոն ալ հասաւ և նախկինին պէս վնասեց։ Արծիւը շուարեցաւ այս անգամ և իր անծանօթ թշնամիէն ազատելու համար՝ իր պաշտպանին՝ Դիոսի[1] գոգը ածեց հաւկիթները անկէ խնդրելով որ հոգ տանի։ Բզէզը իր կարգին աղը հաւաքեց, անոնցմով գնդակիկներ շինեց ու բարձրէն Դիոսի գոգը ձգեց։ Աղբին հոտը Դիոսի քթին դպաւ, սաստիկ գանեցաւ և գոգը թոթուեց աղբը վար թափելու համար, մինչդեռ հաւկիթներն ալ գոգէն վար իննկան և կտոր կտոր եղան։ Յետոյ Դիոս իմացաւ բզէզէն թէ ան այս բոլորը

1. Որովհետեւ Դիոս չաստուածներու թագաւորն էր, և արծիւն ալ թռչուններուն կը նկատուէր, ուստի հնթանոսները կ'ըսէին թէ արծիւը Դիոսին նուիրուած է. անոր համար Դիոսի արձանին տակ արծիւ մը կը դնէին։

կ'ընէր՝ պարզապէս վրէժ լուծելու համար արծիւէն՝ որ ոչ միայն անիրաւութիւն ըրած էր բզէզին այլ նաև իրեն և իր անուամբ ըրած երդման կարեւորութիւն չտալով: Երբ արծիւը վերադարձաւ, Դիոս խստիւ յանդիմանեց անոր և ըսաւ.—Վրէժխնդիր բզէզն զքեզ կը հալածէ, և շատ ալ իրաւունք ունի: Սակայն Դիոս չուզեց որ արծուին ցեղը կորսուի և համոզեց բզէզը հաշտութեան գալու: Բզէզը բացարձակապէս մերժեց: Այն ատեն Դիոս փոխեց արծուին ածելու ժամերը. անոր համար հիմա բզէզը դեռ դուրս չելած՝ անիկա իր հաւկիթը կ'ածէ:

Ո՛վ Դեղոսի ժողովուրդ, մի՛ անարգէք այն տաճարը՝ ուր ապաւինած էի. թէպէտ ես ոչինչ եմ անոր մեծութեան հանդէպ, բայց լաւ գիտցէք որ արդարադատութեամբ կը պատժէ չարագործները:

Դեղոսացիք միշտ առաջ կը հրէին Եզովբոսը և անոր ըսած խօսքերէն ոչինչ մտաւ իրենց ականջէն ներս: Եզովբոս տեսնելով անոնց անտարբերութիւնը շարունակեց իր խօսքն աւելի ազդու.

— Մտի՛ք ըրէք, ո՛վ անօրէն, խստասիրտ ժողովուրդ. երկրագործ մը իր գիւղին մէջ ծերացած էր և իր մանկութենէն ի վեր քաղաքը ոտք չէր կոխած. գիւղացիներուն աղաչեց որ զինք քաղաք տանին տեսնելու համար: Անոնք ծերը սայլի մը վրայ նստեցուցին, սայլին ալ էշեր լծեցին և ձգեցին որ մինակը երթայ: Կէս ճամբան սաստիկ փոթորիկ մը եկաւ. հով, անձրեւ, օդը մթնցաւ և էշերը մոլորեցան, խեղճ ծերուկը լերան մը գագաթը հաներեցին և ապահովապէս անկից վար պիտի գլորէին. անխուսափելի վտանգին առջեւ՝ ափսո՛ս ինծի, գոչեց Դիոսին, դողդոջ ձայնով, արդեօք քու մեծութեանդ

դէմ ինչ ըրած էի որ կեանքս այսպէս ողորմելիօրէն կը վերջացընես. գօրաւոր ձիեր և ջորիներ չեն մահուանս պատճառ եղողները, այլ անարգ էշերը, որոնք կենդանիներուն մէջ ամէնէն աւելի նուաստներն են:

Ահա իմ վիճակս ալ այն խեղճ ծերուկին պատմութեան կը նմանի, վասն զի իմաստուն և երեւելի մարդիկ չեն զիս մեռցընողները, այլ անարժան, անպիտան, տխմար չարագործներ:

Երբ այլեւս զինքը լերան գագաթէն վար պիտի նետէին՝ հետեւեալ վերջին առակն ալ ըսաւ:

— Մարդ մը ուզեց անիրաւութիւն ընել իր զաւկին. զաւակը լալով ըսաւ հօրը. — Աւելի պիտի նախընտրէի այս անիրաւութիւնը ուրիշներէ կրել քան թէ քեզմէ: Ահա ես ալ նոյնը կը կրկնեմ ձեզի, ո՛վ անօրէններ, շատ աւելի պիտի նախընտրէի իյնալ Սկիւլլայի[1] կամ Գարիպտեսի խորխորատը, և կամ Սփրիկէի ապառաժը՝ քան ձեր անօրէն ձեռքերով մեռնիլ: Անիծեա՛լ ըլլայ ձեր հայրենիքը. վկայ կը կոչեմ աստուածները որ իմ մահուանս համար վրէժ լուծեն ձեզմէ, որովհետեւ առանց յանցանքի կը մեռցընէք զիս:

Մինչ սառնասիրտ դեղոսացիք առանց այլեւայլի լերան գագաթէն վար նետեցին խեղճ Եզովբոսը և նա այսպէս եղերական վախճան մը ունեցաւ:

Ինչ ատեն վերջ մահասարսուռ ժանտախտը ամբողջ կղզին անապատ դարձուց. այս մեծ պատու-

1. Բանաստեղծները կ'ըսէին թէ Սկիւլլա մեծ գազան մըն էր Սիկիլիոյ ծովուն մէջ. անիկա առաջ յաւերժահարս էր, երբ լուացուելու համար աւազան մտաւ, ջուրը դեղնած ըլլալով գազանի երեւոյթ առաւ, և ինքն իր այլանդակ կերպարանքէն սոսկալով՝ բարձր լերան գագաթէն ինքզինք ծովը նետեց. ահա այս է Սկիւլլայ խորխորատը, Այսպէս նաեւ Գարիպտեսին խորխորատը, կամ Սփրիկէի ապառաժը:

հասին պատճառը պատգամախօսին[1] հարցուցին, որ ըսաւ թէ՝ Եզովբոսին հանդէպ իրենց ունեցած անօրէնութեան հետեւանքն է։

Այն ատեն խղճի զօրաւոր խայթն սոխպեց զիրենք հէգ Եզովբոսի անուան յուշարձան մը կանգնել։

Երբ Յունաստանի երեւելիները և անուանի փիլիսոփաները լսեցին Եզովբոսին հանդէպ եղած այս անօրէն արարքը՝ փութացին Դեղոս կղզին, խիստ և մանրակրկիտ քննութեամբ երեւան հանեցին չարագործները և զամէնքն ալ տաժանելի պատիժներու ենթարկեցին։

1. Այս պատգամախօսը Ապողոնի քուրմը կամ քրմուհին էր. երբ հուրքին ժանտատենդին պատճառը հարցուցին, քուրմը հուրքին բերնէն պատասխանեց ըստ կռապաշաններուն սովորութեան։

Ա.ՈՍԿԲ

ԵԶՈՎԲՈՍԻ

Ա. — ԱՓԱՂԱՂ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏ

Զանարգ վաստակ այր անիմաստ
Ցարգոյ դրնէ քան զպերճ իմաստ.

Բանի մ'արժէքն ով չըգիտէ
Զարն ու բարին մէկ կը դրնէ.

Աքաղաղ մը աղբանոցը փորելով յանկարծ մարգարիտ մը գտաւ և մէկ կողմ նետեց ըսելով. — *Եթէ մարգարիտ ծախողը այս բախտին հանդիպէր՝ փառք պիտի տար Աստուծոյ, բայց ինծի համար ոչնչութիւն մըն է. աւելի երջանիկ պիտի ըլլայի եթէ գարիի հատիկ մը գտնէի քան թէ այս մարգարիտը:*

Աքաղաղը աղբանոցին մէջ միշտ ուտելիք կը փնտռէ և եթէ գարիի հատիկ մը գտնէ՝ ամէն բանէ աւելի անով կ'ուրախանայ: Ասիկա օրինակ է ռամիկ մարդոց, որոնց համար գիտութիւնը յարգ չունի, խելացին ու անխելքը հաւասար կը դասեն. թէ որ անխելքէն շահ մը տեսնեն՝ հազար իմաստունի հետ չեն փոխեր:

Ահա անիմաստ բերմունք անբանի,
Զյակինդ ի գարւոյ որոնել չունի.

Դու մայր բանական, ընտրեա ըզբարի,
Զառաքինութիւն ընտան մարգարտի,
Բարին յանարգէ այնչափ տարբերի,
Որչափ բանականն յոգւոյ անբանի.
Մարդոյ է ընտրել զիմաստ գանձ բանին,
Իսկ աքաղաղին զիւր անարգ գարին.

Բ. — ԳԱՅԼ ԵՒ ԳԱՌՆՈՒԿ

Ցանգութ դաժան սիրտ գազանին
Ոչինչ ազդէ ձայն անմիղին,

Անիրաւ մարդն երբ չար կ'ընէ,
Սուտ մուտ պատճառ շուտ կը գտնէ.

Գայլն ու գառնուկը վազող առուէ մը ջուր կը խմէին. գայլը աւելի վեր կը գտնուէր քան գառնուկը և պատճառ կը փնտռէր կերպով մը վրան յարձակելու։ Ցանկարծ գովը վազեց։

— Ինչո՞ւ ջուրս կը պղտորես, ըսաւ։

— Ինչպէս կրնամ ջուրդ պղտորել, դողդղալով պատասխանեց գառնուկը, երբ ես քեզմէ վար կը գտնուիմ. հաւատա՛ որ մտքէս անգամ չէ անցած քեզի չարութիւն ընել։

— Երէկ հայրդ տեսայ, ըսաւ գայլը, որ շուներուն գիս հալածել կը յորդորէր։

— Ամիսէն աւելի է որ մսավաճառը մորթած է հայրս, պատասխանեց գառնուկը։

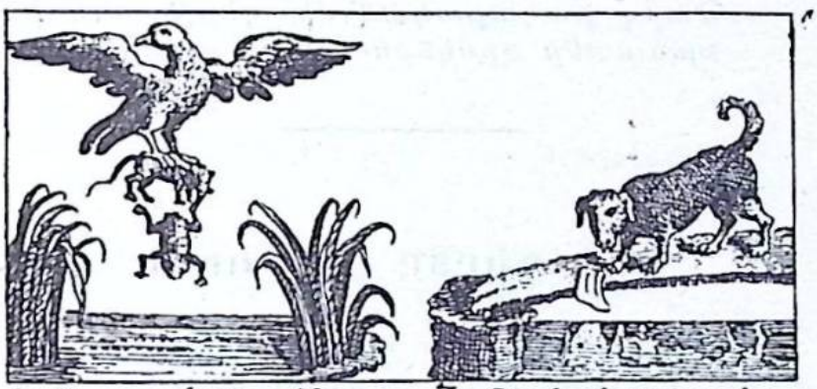
— Ուրեմն մայրդ էր, ըսաւ գազանը։

— Մայրս գիս ծնած առեն մեռաւ...

— Մեռաւ չմեռաւ ես չեմ գիտեր, գիտեմ միայն որ դուն և քու ազգդ կ'ատէք գիս, ըսաւ գայլը

ա. Աքաղաղ և Մարգարիտ։ բ. Գայլ և գառն։

գ. Գորտ և Մուկն։ դ. Հուն և Ստուեր

է. Գայլ և Կռունկն։ ը. Երկրագործ և Օձ։

ակռաները կրճտելով յարձակեցաւ վրան, բզբտեց ու կերաւ։

Զարագործ մարդը գայլերու պէս միշտ նեղութեան և հալածանքի ետեւէն է և անիրաւ կերպով կը ջանայ մեղադրել անմեղները. ինչպէս զօրաւորները՝ որոնք չինծու պատճառներով կը ճնշեն տկարները։

Բարք է այս անգութ պատառուող գայլի,
Պատառել զանմեղն՝ չըլսել ծայնի.
Հզօր չարագործք զարդարն և խոնարհ,
Խոշտանգեալ ճնշեն նման գազանի.
Սակայն հատուցումն ի դատաստանի,
Արդարոց, չարաց կշռի և պահի.
Մարդ քաղաքական մի՛ զերթ ամեհին
Խածատեր զընկերն ատեր զբարին։

Գ. — ԳՈՐՏԸ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Ըզվրէժ քինու կռուասիրաց
Լուծեն արագ ծևռք թշնամեաց։

Կռիւ սիրող կռուով կ'երթայ
Ինչ որ ընէ զայն կը գտնայ։

Գորտն ու մուկը անհամաձայնութիւն մը ունէին իրարու մէջ. գորտը կ'ըսէր թէ իր իրաւունքն էր ջրոտ տեղերը, իսկ մուկը այն աստիճան կը պնդէր որ գորտը ստիպուեցաւ կամաց կամաց տեղի տալ։ Վիճաբանութիւնը յանկարծ տաքցաւ և իրարու հետ սկսան կռուիլ։ Սակայն շատ լաւ պիտի ըլլար եթէ խոհեմութեամբ կարգադրէին, վասն զի կռուած միջոցնին չնշմարեցին իրենց թշնամին՝ ուրուրը, որ յանկարծ վրայ հասաւ և երկուքն ալ յափշտակեց։

Օրինակ է կուսարար մարդոց, որ իրարու հետ անհաշտ ըլլալով կը տուժեն, մինչդեռ ուրիշ մը կ'օգտուի անոնց հակառակութենէն: Դատարանի մը դրան վրայ այսպէս գրուած էր. «Մարդ մարդու հետ անհամաձայն ըլլալով՝ քարն ու կիրը հոս միացան»:

Այսպէս և փոքրիկ իշխանաց դիպի,
Երբ կուուին, վիճին ի վերայ գետնի.
Բայց ոզօրագոյնն որ մերձ գտանի,
Յափշտակէ զայն կռիւն եզերի.
Այս արդար օրէնք է դատաստանի,
Երկոքին կուուին երրորդըն շահի:
Որչափ դատախազք ի պայքար մատչին,
Այնչափ դատաւորք, փաստաբանք ոգնուին:

Դ. — ԵՂՋԵՐՈՒ ԵՒ ՈՋԽԱՐ

Որ ոք ընկեր լինի չարին
Փոյթ ուսանի զգործըս նորին.

Ով որ չարին ընկեր ըլլայ,
Շուտով անոր աշկերտ կ'ըլլայ.

Եղնիկը գայլին ընկերակցութեամբ ոչխարին գըՙնաց և ըսաւ.

— Ինձի չափ մը գարի փոխ տուած էի, ետ տուր:

Ոչխարը թէեւ եղնիկէն փոխ բան առած չէր, բայց գայլէն վախնալով պատասխանեց.

— Գիտեմ որ պարտքս է, պիտի տամ, բայց քանի մը օր եւս սպասէ:

Քանի մը օր վերջ եղնիկը ոչխարին գնաց որՙպէս զի գարին առնէ, բայց այս անգամ ոչխարը զանիկա մինակ տեսնելուն՝ ծաղրեց ըսելով.

— Գայլին ներկայութենէն վախնալուս համար պարտքս է, ըսի. գնա՛ բանդ, քեզի ո՛չ մէկ բան կը պարտիմ։

Այս խրատով պէտք է անզգաւներէն հեռու փախչիլ, չար օրինակներէ խուսափելու համար. վասն զի աւելի դիւրին է որ բարի մարդը չար օրինակներու հետեւի, քան թէ չար մարդը բարի օրինակներով զարդարուի։

Ահա անիրաւ պահանջմունք եղին,
Որ զրկէ զոչխարն ահիւ գազանին.
Այսպէս անիրաւք ցաստամբ իշխանաց
Կողոպտեն զարդարն, զրկեն տնանկին.
Արդ մի՛ նմանիր, մի՛ անիրաւին,
Մի՛ ընկերանար ակնառու չարին.
Բարիք ի չարաց ի չար փոխարկին,
Եւ բարք անմեղաց փոյթ ապականին.

Ե. — ՇՈՒՆ ԵՒ ՍՏՈՒԵՐ

Արդար պատիժ է ագահին
Անյագ վազիլ զհետ ոչընչին.

Ագահն որչափ շատին ցանկայ,
Այնչափ աղքատ, խեղճ կը մնայ.

Շունը կտոր մը միս խածած՝ լողալով կ'անցնէր գետէն. ջուրին մէջ մարին շուքը տեսաւ և զայն ուրիշ որս մը կարծելով՝ ձգեց բերնին միսը և անոր ետեւէն վազեց. բայց ո՛րքան ցաւեցաւ երբ հասկըցաւ սխալը։

— Վա՛յ ինձ, գոչեց յուսահատ, ունեցածիս յարգը չգիտնալով՝ զայն ալ վրայ տուի։

Շունը օրինակ է շահասէր մարդու, որ վաստակի սիրով մէկը կը ձգէ՝ և միւսին հետէէն կը վազէ, ամենէն վերջ ձեռքը ունեցածն ալ վրայ կու տայ։

— Ո՞վ է մեծատուն, հարցուցին Բիաս փիլիսոփային։

— Այն որ ո՛չ մէկ բանի կը ցանկայ, պատասխանեց նա։

Քանի շահասէրք նման են սկիւռ,
Թողուն զբաւականն յանչափըս ծգտիւն.
Կալ զոր ինչ ունիս, շատ է քում անծիւն,
Մի՛ իրրեւ զանքան ցանկար ստուերիւն,
Ախտ է մոլեկան այս ախտ անազիւն,
Ցոչինչ շատանալ, ոչ հանգչել սրտիւն.
Ցանկայ հանապազ նորանոր որսիւն,
Զգէ զոր ունի, մաշի առ վշտիւն։

Զ. — ԱՌԻՒԾԸ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Մի՛ յանախեր առ պետ իշխան,
Ցաչս նորա լինիս խոտան։

Թէ փարթամին քուլ շատ երթաս,
Առջեւն անարգ և ցած կ'ըլլաս։

Առիւծը, ոչխարը և միւս կենդանիները միասին որսի ելան. առիւծը երդում ըրաւ որ ամէնուն ալ որսացածը ի դարձին հաւասարապէս պիտի բաժնէ։ Ոչխարին որոգայթին մէջ եղնիկ մը ինկաւ, անմիջապէս առիւծին իմացուց, որ ամէնուն առջեւ չորս մասի բաժնեց։ Առաջին բաժինը, ըսաւ անոնց, ինծի կ'իյնայ, վասն զի ես առիւծ կը կոչուիմ. երկրորդ բաժինն ալ ինծի կը վայլէ, վասն զի ամէնէն քաջասիրտը ես եմ. երրորդ բաժինն ալ դարձեալ պէտք է ես առնեմ, որովհետեւ ամէնէն զօրաւորն եմ. իսկ չորրորդ բաժնին համար ձեզմէ ո՛վ որ առարկութիւն

ընէ՝ կը խեղդեմ։ Այսպէս առիւծը ամբողջ եղնիկը յափշտակեց և ընկերներէն ոչ ոք համարձակեցաւ տրտնջել։

Շատ մարդիկ երեսպաշտութեան համար մեծամեծներուն կը հետեւին որպէս զի օգուտ մը տեսնեն. բայց անոնք իրենց գործը տեսնելէ վերջ ա՛լ երեսնին չեն նայիր։ Վիոգինէս փիլիսոփան կ՚ըսէր թէ՝ իշխանները կրակի կը նմանին. չատ մի՛ մօտենար անոնց՝ որպէս զի չայրիս, չատ ալ մի՛ հեռանար՝ որպէս զի չմրսիս։

Իշխանք մեծատունք նման առիւծին,
Ինքեանց գըրաւում ըզշահ օտարին.
Իսկ ռամիկք նոցում ընկերել կամին,
Կարծեն թէ ինքեանց ելանէ բաժին։
Մի՛ լինիր ընկեր հզօրագունին,
Մի՛ շողոքորթեր զարարըս նորին.
Զի իբրեւ գործի լինիս ի ծեռին,
Եւ յաւարտ գործոյն մընաս անբաժին։

Է. — ԳԱՅԼ ԵՒ ԿՈՒՆԿ

Մի՛ նպաստեր գործոց չարին,
Զի մի՛ չարիք ի քեզ հասցին։

Ինչ որ ընես ապերախտին,
Բան չ՚երեւնար իր ծակ աչքին։

Գայլը անյագաբար ոչխար մը կերած ատեն կոկորդին մէջ ոսկոր մը մնաց. շատ աշխատեցաւ և ամէն միջոց ի գործ դրաւ հանելու համար, բայց անկարելի եղաւ։ Վարձատրութեան բազմաթիւ խոստումներով օգնութիւն խնդրեց միւս կենդանիներէն, սակայն ի գուր. ոչ մէկը գթաց իրեն և ամէնքն ալ ձգեցին որ այնպէս կաղկանձէ։ Շատ լաւ եղաւ,

կ՚ըսէին, թող տանջուի իր անյագութեանը համար։ Միմիայն կոունկը անոր քաղցր խոստումներէն խաբուելով օգնութեան փութաց և իր երկայն կտուցը գայլին կոկորդը խոթելով ոսկրը հանեց։ Ցետոյ կոունկը իր ըրած այս մեծ բարիքին համար գայլին խոստացած վարձատրութիւնը պահանջեց։

— Պէտք է դուն զիս վարձատրես, ըսաւ գայլը ծիծաղելով, որովհետեւ կեանքդ ինծի կը պարտիս։ գլուխդ բերանս խոթած ատենդ կրնայի ես վիզդ փրցընել. գնա՛ ապերախտ, շո՛ւտ բ՚ախտաւոր ես որ պուկէս դուրս հանեցիր գլուխդ։

Այս առակը կը յորդորէ անզգամներէն հեռու կենալ և չարերուն չօգնել, վասն զի ըրած բարիքներդ անոնց աչքին չ՚երեւնար և փոխանակ շնորհակալ ըլլալու՝ յիմարի տեղ կը դնեն քեզ։

Տեսե՞ր նողկալի գործ գապերախտին,
Որ չարիս խորհի իւր բարերարին.
Չի փոխան բարեաց՝ որ պարտ է նմին,
Անտի պահանջէ զդարձ փոխարինին։
Անմտութիւն է նպաստել չարին,
Կամ յապերախտէն յուսալ զբարին.
Շատ է կըռընկան, մընալ անվընաս
Ցորժամ ապիրատ գայլին նըպաստեաց։

Ը. — ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ ԵՒ ՕՁ

Բարերարին խորհիլ ըզչար,
Է դառն օձի բարք չարաչար։

Զար կամեցողն բարերարին
Վընաս կ՚ընէ ինքն իր անձին։

Երկրագործ մը ձիւնին տակ սառած և կիսամեռ օձ մը գտաւ։ շատ խղճաց վրան. իր սենեակը տա-

բաւ զայն, տաքցուց և այնչափ խնամեց որ հետզհետէ կենդանացաւ և իր բնական վիճակը գտաւ։ Հազիւ ինքզինքը գտած՝ անոր առաջին գործն եղաւ բարերարին վրայ յարձակիլ խայթելու համար։ Երկրագործը չափազանց զարմացաւ անոր ապերախտութեան վրայ։

— Ա՛յս է քու երախտագիտութիւնդ, ըսաւ անոր, ես քու կեանքդ փրկեցի, դուն ալ կ՚ուզես իմս կորնչցընել, չարագործ...։ Եւ օձին գլխուն փայտի հարուած մը իջեցնելով սպաննեց զայն։

Օձին ո՛րչափ ալ աղէկութիւն ընես՝ դարձեալ կը խայթէ. այսպէս նաեւ ինչ որ ընես ապերախտ մարդուն՝ չուտով կը մոռնայ և կը ջանայ չարութեամբ փոխարինել։

Այս է դժնդակ բերմունք ժանտ օձի,
Կեայ ի վընասել երախտաւորի.
Ջածէ զմտաւ գործս բարերարի,
Բառնալ ի կենաց զնա նկրտի.
Արդար հատուցումն է ապերախտին,
Զրկիլ ի կենաց վատանալ յանձին.
Որ ոք չկամի վայելել զբարին,
Արդ առաջի կայ հանդիպել չարին.

Թ. — ԽՈԶ ԵՒ ԷՇ

Քաջ յաղթանակ է վեհանձին,
Մերժել խոտել ըզբան վատին.

Մեծամեծի վայելն այս է,
Որ ցած մարդէն վըրէժ չառնէ.

Օր մը էշը արհամարհանքով ծաղրեց խոզը, որ աստիկ բարկացած իսկոյն պիտի պատժէր զայն,

բայց զսպեց իր բարկութիւնը և խիստ կերպով ըսաւ.

— Ստորին, ինծի համար դժուար չէ քու անխելքութիւնդ քեզի սորվեցընել, բայց չ'արժեր ծոյլ անասունի մը համար քրտինք թափել։

Ամենամեծ խոհեմութիւն է ստորին մարդոց խօսքերուն չպատասխանել, վասն զի ազնուականութեան չի վայլեր որ հաւասարի այնպիսիներուն հետ։ Սոկրատ փիլիսոփան լսեց որ մէկը իրեն համար գէշ կը խօսէր և կ'անիծէր՝ միմիայն այսչափ ըսաւ. «Որովհետեւ օրհնել չէ սորված՝ կ'անիծէ»։

Չէ վհատութիւն չար առնել վատին.
Եւ պատասխանել անիմաստ բանին.
Առաքինիաց է չլսել ծայնին,
Եւ վրիժառու լինել տկարին։
Քանի՛ անխորհուրդ բան յաւանակին,
Թողեալ զանձն իւր հեզգ անգոսնէ խոզին.
Ցիմար է այո որ ընդ հզօրի
Եւ ընդ վեհ քան զինքն ի պայքար մատչի։

Ժ. — ԸՆՏԱՆԻ ՄՈՒԿԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՅԻՆԸ

Խորտկացաշիկն կայ ի սեղան
Խառն ընդ խորտիկ երկիւղ մահուան։

Անվախ ճաշիկն է շատ հաւտով,
Քան մեծ խնճոյքն ահ ու դողով։

Քաղաքացի մուկը և գիւղացի մուկը զիրար պատուասիրել ուզեցին։ Գիւղացի մուկը հեռու և ամայի տեղ մը ընտրած էր. ծակէ մը սկսաւ կամաց կամաց դուրս հանել իր պատուական կերակուրներէն քիչ մը բակլայ, կտոր մը պանիր և քիչ մը խոզի

իւղ, և իր կարողութեան չափով հիւրասիրեց բա-
րեկամը: Քաղաքացի մուկը շատ գոհ մնաց անոր
մեծարանքէն, բայց անհամ կերակուրներուն վրայ
կը ծիծաղէր, ակռային ծայրովը միայն կը դպչէր
անոնց և չէր կրնար ուտել: Ճաշէն վերջ քաղաքացի
մուկը յաջորդ օրուան համար իր բնակարանը հրա-
ւիրեց գիւղացի մուկը, պարծենալով թէ փափուկ և
համեղ կերակուրներ պատրաստած էր իրեն համար:
Յաջորդ օրը գիւղացի մուկը քաղաք գնաց անոր
համեղ կերակուրները վայելելու: Գեղեցիկ սրահի
մը մէջ, սպիտակ սփռոցի մը վրայ շարուած մսեղէն
պատուական կերակուրներ տեսաւ. հազիւ թէ սկսած
էր ուտել, ծառայ մը յանկարծ սրահին դուռը բա-
ցաւ և այս երկու բարեկամներուն ուրախութիւնը
քթերնէն եկաւ, վախերնէն՝ մէկը անդին, միւսը
անդին փախաւ: Ինչ վերջ ծառան մեկնեցաւ: Քա-
ղաքացի մուկը վերստին սեղանի հրաւիրեց իր բա-
րեկամը, որ վախէն կը դողդողար:

— Քեզի ատէպ կը պատահին այսպիսի վախեր,
հարցուց գիւղացի մուկը:

— Ամէն անգամ կը պատահի, պատասխանեց
քաղաքացի մուկը:

— Ձու կերակուրներդ ինչ որ ալ ըլլան հան-
գիստ վայելում չունին, ըսաւ այն ատեն գիւղացի
մուկը, անոր համար կրկին փորձութեան մէջ չեմ
կրնար ձգել ինքզինքս. նախապէս նախանձեցայ քու
հարուստ կերակուրներուդ, բայց հիմա կը նախըն-
տրեմ իմ աղքատութիւնս՝ քան քու բոլոր մեծու-
թիւններդ: Մնաս բարով:

Օրինակ է հարուստ և միջակ մարդոց. մէկը ամէն հարըս-
տութիւն ունի՝ հանգստութիւն չունի, միւսը հանգստութիւն

ունի՝ հարստութիւն չունի, բայց երկրորդին վիճակը առաջինէն լաւ է, որովհետեւ մարդուս սիրտը թագուհի է մարմնոյն, երբ առանց սրտագողի հանգիստ ըլլայ՝ անկէ աւելի մեծութիւն գոյութիւն չունի։

Չիմ ըզուտ գործեաց մեծութիւն ճաշիմ,
Երբ երկիւղ կասկած մտա լծակցիմ.
Եւ քանի՛ բերկրանք աղքատ կերակրիմ,
Երբ աննոգ զուարթ ուտիմ ի դաշտիմ,
Մի՛ ցանկար ընչից, մի՛ խորտկաճաշիմ,
Ու մի՛ երաներ զբախտ ընչեղիմ.
Չի տագնապ և վիշտ յամէն վայրկեանի,
Ուտիմ և մաշեմ զսիրտ և հոգի։

ԺԱ. — ԱՐԾԻՒ ԵՒ ԱԳՌԱՒ

Դիւրահաւատ միտք զաղփաղփուն
Յամէն հողմոց կայ երերուն։

Անխելք մարդիկ փոփոխական՝
Ամէն հովէն միշտ կ'երերան։

Արծիւը իր ճանկերուն մէջ ոսորէ մը բռնած կը սեղմէր որպէս զի կեղեւը կոտրէ և մէջի միսը ուտէ, բայց անկարելի եղաւ կոտրել։ Ագռաւ մը՝ որսը անոր ձեռքէն առնել կ'ուզէր, ուստի մօտեցաւ արծիւին և խորամանկութեամբ ըսաւ.

— Շատ չարչարուած կը տեսնեմ քեզ. թռչիր, բարձրացիր որչափ որ կրնաս, յետոյ այս քարերուն վրայ վար ձգէ ոսորէն և պիտի տեսնես որ անոր կեղեւը որչափ ալ կարծր ըլլայ՝ պիտի կոտրի։

Արծիւը շուտով համոզուեցաւ և ագռաւին խորհուրդին հետեւեցաւ։ Բայց խորհրդատուն իր շահուն համար ըսած էր, վասն զի հազիւ ոսորէն վար ինկած

էր՝ իրօք կոտրեցաւ. ագռաւը մէջի միսը կերաւ և փախաւ, ծիծաղելով արծուին դիւրահաւանութեան վրայ:

Ագռաւը օրինակ է խորամանկ մարդու՝ որ միմիայն իր օգտին կը նայի. զգուշանալու է այսպիսի խաբեբայէն և հաւատալու չէ անոր խօսքին, վասն զի իր ուզածն ընել տալէ վերջ կը սկսի ծաղրել: Դիոգինէս փիլիսոփային հարցուցին թէ՝ ո՞ր գազանը ամէնէն աւելի վտանգաւոր է: «Վայրենիներէն օձը, իսկ ընտանիներէն խաբեբայ մարդը», պատասխանեց նա:

Երբ խորամանկ ոք քեզ խորհրդակցի,
Մի՛ կարծեր թէ նա սակս քո խորհի.
Ջամբնայն օգուտ յինքեան վերըներհալ,
Կերակրի նովաւ ծաղրէ զկնի.
Արդ մի՛ հետաւուր լինիր խարդախին,
Որ մթին գունով ծածկէ զնենգ սրտին.
Որչափ շողոմէ ի սկզբան իրին,
Այնչափ զղջանաս ծաղրիս զերդ արծուին.

ԺԲ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԱԳՌԱՒ

Ունայնասէրն բանիւ ունայն,
Խաբի ծաղրի միշտ է ունայն.

Փառասէր մարդն երբոր գովուի,
Շուտ կը հաւտայ ամէն խօսքի.

Ագռաւը կտոր մը պանիր ունէր բերանը. աղուէսը պանիրին հոտը առնելով վազեց ագռաւին մօտ և ըսաւ անոր.

— Ինչ կը տեսնեմ... Լսած էի որ փետուրներդ սեւ են, զարմանալի բան, մինչդեռ ճերմակ են եղեր, և այնքան ճերմակ՝ որ կարապը քեզի չի հա-

ւասարիր։ Կ՚աղաչեմ պարո՛ն ագռաւ, թոյլ տուր ինձի որ ուզածիս պէս քիչ մը վրադ նայիմ, ճըշմարիտ կ՚ըսեմ, աչքիս այնքան գեղեցիկ կ՚երեւաս որ չեմ կրնար նկարագրել։ Սակայն շատ լաւ գիտեմ որ քեզի յատուկ կատարելութիւնը միայն գեղեցկութիւնդ չէ, այլ՝ բնութիւնը քեզ գերազասելու համար միւս թռչուններէն՝ հրեշտակային քաղցր ձայնով մ՚ալ օժտած է. կ՚երդնում որ մեր անտառներուն մէջ քեզմէ և սոխակէն զատ ուրիշ երգիչ չկայ։

Այս խօսքերէն չափազանց հրապուրուեցաւ ագռաւը, և աղուէսին հաւկցընելու համար թէ ըսածները լուրջ են՝ բացաւ բերանը որ երգէ, մինչդեռ պանիրը բերնէն վար ինկաւ և աղուէսը անմիջապէս յափշտակեց զայն. յետոյ հեգնանքով մեկնելու հրաման ուզեց ըսելով.

— Այւելի համ առի բերնէդ ինկած պանիրէն՝ քան թէ ձայնիդ քաղցրութենէն։

Այս առակը օրինակ է ունայնասիրութեան. այս մոլութիւնը կուրցընելով մարդուս միտքը՝ ենթական հրապուրիչ սուտ գովասանքներէ կը խաբուի, կը հպարտանայ և ամէնքը վրան կը խնդացընէ։

Ահա կուրութիւն ունայնասիրի,
Ի պատիր բանից այլ յայլմէ լինի.
Որով յիմարեալ ծգէ զոր ունի,
Սին պանուճանօք հրճուի զոր չունի։
Միտք փառասիրաց հեշտութեամբ պատրի,
Մինչ չասել զանձնէ զիւնչ եմ, զիւնչ էի.
Կարծէ թէ բանիւ բնութիւն փոփոխի,
Անդէն յիւր գործոց վոյթ խայտառակի։

ԺԳ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԱՐԾԻՒ

Որ ոք առնէ բան անօրէն,
Փոյթ գտանէ յերկնաւորէն։

Անօրէն բան ո՛վ որ ընէ,
Երկնաւորէն շուտ կը գտնէ։

Արծիւը իր բոյնը կաղնիի մը վրայ շինած էր. ծառին տակն ալ աղուէս մը իր ձագերը կը պահպանէր. այս երկուքն ալ իրարու հետ սիրով կ'ապրեւնային։ Օր մը աղուէսը ուտելիք ճարելու համար ձագուկներուն քովէն հեռացաւ. արծիւը անոր բացակայութենէն օգտուելով՝ ծառէն վար իջաւ, աղուէսին ձագերն յափշտակեց և իրեններուն կերցուց։ Ի դարձին աղուէսը չգտաւ ձագերը և սաստիկ զայրացաւ իր դրացիին անօրէնութեան վրայ. և սակայն չէր կրնար վրէժ լուծել իր թշնամիէն, որովհետեւ ան շատ բարձրը կը գտնուէր, ուստի պէտք եղած տնօրինութիւնը Աստուծոյ կամքին ձգեց։ Քանի մը օր վերջ երկրագործները իրենց կուռքին սեղանին վրայ այծ մը կը զոհէին. արծիւը դարձեալ վար իջաւ և մսի կտոր մը խլեց. փախչելուատեն երկրագործները կրակ բացին անոր ետեւէն. իր փետուրներուն վրայի չմարած կայծերով մտաւ բոյնը, զոր յարդէ և ուրիշ դիւրավառ նիւթերէ շինած էր. բոյնը իսկոյն բռնկեցաւ և արծիւին ձագերը վար ինկան։ Ծառին տակ սպասող աղուէսը յարձակեցաւ անոնց վրայ և մի առ մի կերաւ։

Աղուէսը և արծիւը օրինակ են անիրաւ մարդու՝ որ կը մտածէ թէ՝ մեղք չէ օտարին չարութիւն ընել։ Բայց Աստ-

ուած արդարադատ է. մարդս եթէ բարի գործէ՝ բարի կը գտնէ, իսկ եթէ չար գործէ՝ չար կը գտնէ։

Տեսէր պատուհաս նենգամիտ արծուին,
Որ ոչ խնայէ իւր մերձաւորին.
Ջածէ զմտաւ վճիռ տէրունին,
Թէ որով չափիս չափի քեզ նովին։
Արդ մի՛ ոտնակոխ լինիր տկարին,
Թէև ի բարձունս ճախրես յերկերին.
Քանզի վրէժխնդիր լինի քեզ երկին,
Հուրը հատուցանէ պատուհաս կրկին։

ԺԹ. — ԾԵՐ ԱՌԻԾ

Ծանր է և դառն հզօր պետաց,
Անկեալ խոտիլ ի վատթարաց։

Միծհրուն դառն ու դժուար է
Երբ կ'անարգուին անարգ մարդէ։

Առիւծը զառամելով՝ այրի մը մէջ քաշուած կը տանջուէր. միւս կենդանիները քալաերուած անոր ուժաթափ վիճակէն, ամէն կողմէ վինքը նախատեելու եկան. էշն ալ անոնցմէ վար չմնալու համար խրոխտ կից մը նետեց անոր։ Առիւծը գայլին և խոզին դառնալով ըսաւ.

— Ձեր բոլոր նախատինքը, որչափ ալ վիրաւորիչ ըլլան, համբերութեամբ կը տանիմ, բայց սա էշն ալ պիտի համարձակի եղեր գիս նախատել, ո՜հ, ահա ասոր չեմ կրնար հանդուրժել։

Այս է տարացոյց հզօր իշխանին,
Երբ թափի յուժոյ ւ'ի փառաց նախկին.
Ոչ ոք ակնածէ յերեսաց վեհին,
Բնաւ կենդանիք նախատել բերին։

Ցորչափ զօրութիւն ունիս ի ծեռին,
Մի՛ թշնամանող լինիր օտարին.
Ջի գայ ժամանակ տեղի տալ բախտին,
Քեզ ատելեքեան նախատիչ լինին։

ԺԵ. — ԷՇ ԵՒ ՓՈՓՐԻԿ ՇՈՒՆ

Իւրաքանչիւր յատուկ ընութեան,
Նմ պատշաճեալ իրք զանազան։

Ամէն մարդ մէկ բան մը ունի
Որով կ'ըլլայ նա սիրելի։

Պարոն մը իր փոքրիկ շունը սիրելով կը զուարճանար իշուն առջեւ. էշը այս տեսնելով նախանձեցաւ շանը երջանկութեան վրայ և ինքնիրեն ըսաւ.

— Ի՞նչ կ'ընէ այս շնիկը որ այսքան սիրելի եղած է մեր տիրոջ. եթէ երբեմն քծնելով թաթիկներն անոր կու տայ... հէ՛, ես ալ կ'ընեմ և անկից աւելի սիրելի կ'ըլլամ։

Առանց ժամանակ կորսնցնելու եռեւի ոտքերուն վրայ կանգնեցաւ և առջեւի ոտքերը տիրոջը ուսերուն վրայ դրաւ։ Սակայն տէրը մերժեց անոր այս կոպիտ սէրը. անմիջապէս կանչեց իր ծառաները, որոնք փառաւոր ծեծով մը աւանակին արժանի դաս մը տուին։

Աստուած ամէն էակի զատ զատ բնութիւն և վիճակ է սահմաներ իրենց յարմար. թէ որ մէկին վիճակը միւսին փոխանցուէր՝ երկուքն ալ դժբախտ կ'ըլլային. ուստի ամէնքն ալ պէտք են իրենց վիճակէն գոհ ըլլալ և իրարու չնախանձիլ, ապա թէ ոչ իշուն չլուվը կը լուացուին։

*Մի՛ ցանկար փոխել վիճակ ընածին
Գործեալ ի ընէ անստեղծ մատին.
Քանզի և ընութիւն անցնիւր էակաց
Եւ զանազան գործս ըստ իւրեանց յատկին,
Իսկ քիզ որ տէրդ ես անասնոց սեռին,
Եւ ի կատարել վիճակ քո նախկին.
Զի ոչ ի ընութիւն ընութիւն փոխարկի,
Ոչ յատկութիւն շան յէշ այլափոխի։*

ԺԶ. — ԱՌԻԻԾ ԵՒ ՄՈՒԿ

*Որչափ փոքրիկ առնես բարի,
Գտցես յետոյ զայն պտղալի։*

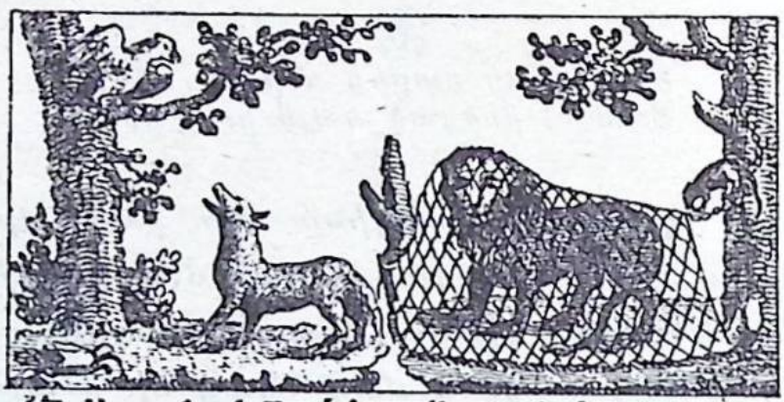
*Եթէ պզտի բարիք մ'ընես,
Շուտով մեծցած զայն կը գտնես։*

Առիւծը պառկած հանգիստ կը քնանար. մուկ մը մօտեցաւ անոր և անդադար դարձաւ շուրջը, նոյն իսկ համարձակեցաւ գլխուն վրայէն ցատքել։ Առիւծը արթնցաւ, բռնեց մուկը և մազ մնաց որ թաթին մէջ ճզմէր զայն, բայց անարժան համարելով իր մեծութեան՝ թողուց որ երթայ։ Ուրեմն մուկը առիւծին կը պարտէր իր կեանքը, ուստի փոխարինելու առիթ մը կը փնտռէր։ Բաւական ժամանակ վերջ առիւծը որսորդներուն լարած ցանցին մէջ ինկաւ և անոր ահաւոր մռնչիւնէն անտառը թնդաց. մուկը լսածին պէս առիւծին քով եկաւ, սկսաւ կրծել ցանցին օղակները, որոնցմով փաթթուած էր իր բարերարը, և այսպէս վտանգէն ազատեց զայն։

Որչափ ալ մեծ մարդ ըլլաս՝ չանաս՝ ամէնուն հետ քաղցրութեամբ վարուիլ և պզտիկին ու մեծին միշտ բարիք ընել. օր կ'ըլլայ որ քու ըրած պզտիկ մէկ բարիքդ քեզի կը փոխարինուի ամենակարեւոր գործով մը։

ԺԵ. Արծիւ և Ագռաւ: ԺԶ. Աղուէս և Ագռաւ:

ԺԶ. Աղուէս և Արծիւ: ԺԷ. Առիւծ և Մուկն:

ԺԷ. Գորտք թէր խնդրեն: ԺԸ. Աղաւնիք և Ագռաւ

Ջէ փոքը փոքուն առնել զբարի,
Ներ հարկն բերէ նպաստել այլում.
Թէև թագաւոր իցես յաշխարհի,
Դարօտիս երբէք նպաստից փոքուն.
Քան զառիւծ հզօր զինչ հզօրագոյն,
Եւ զի՞նչ քան զմուկն անզօր փանաքի,
Արդ հզօրն առա կապի պնդագոյն,
Ազատէ անզօրն զհզօր ամենի.

ԺԷ. — ԾԻԾԱՌՆ ԵՒ ԹՌՉՈՒՆ

Ան քեզ խրատ խորհուրդ ծիծառան,
Պշուհա զանցեալն և զապագայն.

Բարեկամին խօսքը լըսէ
Ներ քեզ բարի խրատ կ'ըսէ.

Ծիծեռնակը տեսնելով որ երկրագործը կանեփի հունտ կը ցանէր, թռաւ միւս թռչուններուն մօտ և ըսաւ.

— Օրին մէկը այս կանեփը կրնայ ձեր գլխուն փորձանք բերել, վասն զի կանեփը երբ հասնի՝ թըռչնոլոսը տեսակ տեսակ որոգայթներ կը լարէ և ամէնքդ ալ կը բռնէ: Խօսքս մտիկ ըրէք, ամէնքնիդ ալ եկէք հունտերը կերէք:

Ծիծեռնակը ի զուր կը խրատէր զիրենք. անոնք բնաւ չուզեցին գիտնալ խոհեմ նախատեսութիւնը: Քիչ ատենէն երբ կանեփը հասաւ, ծիծեռնակը դարձեալ դրդեց զիրենք որ երթան գէշ խոտերը հանեն, այլապէս շատ պիտի գղջաք ըսաւ:

— Թէ որ կ'ուզես դուն հանէ, պատասխանեցին անոնք, մենք ժամանակ չունինք:

— Ըսածներս մօտ օրէն պիտի կատարուի, ըսաւ

ծիծեռնակը, եթէ կը սիրէք ձեր ազատութիւնը՝ փախէք ասկից։

— Գնա՛ բանդ, շատախօս պատասխանեցին, գլուխնիս ճաթեցուցիր, ա՛լ ձայնդ քաշէ, մենք ո՛չ մէկ բանէ կը վախնանք։

Այն ատեն ծիծեռնակը հեռացաւ անոնց ընկերութենէն. իսկ միւս թռչունները շատ զղջացին անոր մտիկ չընելնուն համար, վասն զի քիչ ատենէն թըռչնորսը կանեփով շինած որոգայթները լարեց և բոլորն ալ բռնեց։

Ասիկա խոհեմութեան դաս մըն է. մարդս պէտք է ամէն բան նախատեսէ, բարեկամներու խորհուրդին հետեւելով արթուն կենայ և ժամանակին ամէն միջոց ձեռք առնէ վտանգներէ խուսափելու համար. այլապէս կը կորսուի այն թըռչուններուն պէս, որոնք չուզեցին մտիկ ընել իրենց խոհեմ բարեկամին թելադրութիւններուն։

Նախատես լինել ապագայ չարին,
Մեծ իմաստութիւն յիմաստնոց դատի.
Քանզի նախատեսն հանապազ շահի,
Արտաքոյ եղեալ չարեաց ըմաւին։
Զիմ՚ն միծագոյն գանձ գիտունք ասացին
Քան հաւատարիմ խորհուրդ մտերմի.
Արդ մի՛ լքաներ զխրատ պիտանի
Նման անհմատ թռչնոց երամին։

ԺԸ. — ԳՈՐՏԵՐԸ ԹԱԳԱՒՈՐ Կ'ՈՒԶԵՆ

Տրտնջողին ոչ պակասին
Ցաւք և վաստակք զոր տայ երկին։

Տժգոհ մարդուն ինչ որ ընեն
Գոհ չ'ըլլար նա ծեռք ընծայէն։

Գորտերը առանց թագաւորի մնալէն ձանձրացած, օր մը միաձայն պոռացին.

— Ո՛վ Դիոս, զմեզ կառավարել գիտցող Թագաւոր մը ղրկէ մեզի։

Դիոս ծիծաղեցաւ անոնց անխոհեմութեան վրայ և երկար ատեն չկատարեց իրենց խնդիրը, բայց ի վերջոյ ձանձրանալով անոնց աղաղակներէն՝ ակամայ որոշեց գոհացնել զիրենք։ Դիոս լճին վրայ գետնի մը ձգեց, որուն ձայնէն գորտերը սարսափած ջուրին տակ մտան և վախերնէն կը դողդողային։ Քանի մը ժամանակ վերջ, իրենցմէ ամենէն արտոտը գլուխը ջուրէն դուրս հանեց. նախ չհամարձակեցաւ մօտենալ և հեռուէն կը դիտէր Թագաւորը. յետոյ կամաց կամաց մօտեցաւ և տեսնելով որ գերանը միշտ անշարժ կը մնայ՝ վրան ցատկեց։ Ուրիշ մը անոր օրինակին հետեւեցաւ, յետոյ երրորդ մը, չորրորդ մը, և այսպէս բոլոր գորտերը Թագաւորին վրայ եկան։ Շատ տրտնջացին իրենց այս անշարժ Թագաւորին համար, մինչեւ իսկ բողոքեցին Դիոսին և խնդրեցին որ իրենց տեղէն շարժող Թագաւոր մը ղրկէ։

Դիոս այս անգամ անոնց Թագաւոր ղրկեց արագիլը, որ քիչ ատենէն իրենց կէսը ուտելով փճացուց։ Այն ատեն գորտերը ահագին աղմուկ հանեցին և աղաչեցին Դիոսին որ ազատէ զիրենք այն բռնաւորէն։ Դիոս այլեւս չուզեց լսել զիրենք և ըսաւ.

— Դուք չուզեցիք ընդունիլ ձեր բարի Թագաւորը, ուրեմն հիմա համբերութիւն ունեցէք, որովհետեւ կրնայ աւելի գէշը յաջորդել անոր։

Դիոս՝ մեր գրքերուն մէջ Աբրամազդ ըսուածն է. կառավարչութեան ատեն երկնից մեծ աստուածը կը նկատուէր և բոլոր բարիքները անկից կը սպասուէին, անոր համար գորտերն ալ Դիոսէն խնդրեցին որ իրենց Թագաւոր մը տայ։

Հին ատեն երբ գորտերը գիշերը պոռային՝ կ'ըսուէր թէ «Գորտերը դարձեալ գանգատ ունին Դիոսին, իրենց թագաւորին հանդէպ»։

Օրինակ է չարունակ գանգատողներուն, որոնք բարիին ալ, չարին ալ հաւասարապէս կը տրտնջեն, փոխանակ Աստուծոյ չնորհակալ ըլլալու, անոր համար միշտ ձախորդ կ'երթան անոնց գործերը։

Երբ գիշխան և տէր տայ ումեք երկին,
Ջէ պարտ տրտնջել փոխել ըստ կամի.
Քանզի պատուհաս է տրտնջողին,
Թողուլ զբարին հանդիպել չարի։
Արդ մի՛ տրտնջեր ըստ առակողին,
Երբ առաջնորդիս ի կամաց վերին.
Որ ինչ անհաճոյ ի քէն դատեսցի,
Ցօգուտ ւ'ի խրատ այն քեզ պատրաստի։

ԺԹ. — ԱՂԱՒՆԻՆԵՐԸ ԵՒ ՈՒՐՈՒՐԸ

Համբերողին ամենայն փուշ
Ղինի անխայթ բանջար անոյշ։

Համբերող սիրտն՝ ամէն լեղի
Անուշ կ'ընէ նըման մեղրի։

Ուրուրը ահաւոր թշնամի մ'էր աղաւնիներուն։ Անոր ձեռքէն ազատելու համար ուրիշ միջոց չգըտան և որոշեցին թռչուններուն մէջէն այնպիսի թագաւոր մ'ընտրել իրենց համար որ կարող ըլլայ դիմադրել թշնամւոյն. բազէն իրենց թագաւոր կոչեցին, որ իրը թէ անոնց միաբանութիւնը հաստատելու համար աղաւնոցը մտաւ և վրանին յարձակելով բոլորը խղդեց։

Շատ անգամ մարդս՝ ալ անհամբեր իր կրած մէկ նեղութենէն՝ այնպիսի բան մը կ'ընէ որ աւելի մեծ նեղութեան կը

մատնուի, և փոխանակ թշնամւոյն ձեռքէն ազատելու՝ ընդհակառակն կ'երթայ անոր գիրկը կ'իյնայ։

Այս է վատ ընութիւն դժնեայ ուրուրին,
Ցանգ թշնամանիլ զիւր հեզ դրացին,
Որչափ քաղցրակեաց լինի աղաւնին,
Այնչափ դառնանայ գազան թշնամին։
Սակայն համբերել է դարման նորին,
Ոչ մատնիլ ի ծեռս հզօրագունին.
Ջի սակաւ վնաս ուրուրն գործէ,
Քան արհաւարբրու սատակիչ բազէ։

Ի. — ԳՈՂ ԵԻ ՇՈՒՆ

Նթէ իցես հաւատարիմ.
Հաց նենգողաց քեզ ոչ հաճիմ։

Բարի ծառան հաւատարիմ
Ջի կաշառեր արծաթն ոսկին,

Գող մը գիշեր աւեն կ'աշխատէր տուն մը մըտնել կողոպտելու համար. տան պահապան շունը անդադար հաչելով գինքը հանգիստ չէր ձգեր. գողը պատառ մը հաց նետեց շան առջեւ, կարծելով որ անով պիտի լռէր շունը. բայց շունը մերժեց և ըսաւ.

— Զարագո՛րծ, թերեւս խաբուէի, եթէ երբեք չգիտնայի թէ հացին պատառը ինչ մտքով առջեւս նետեցիր. գնա՛, կորսուէ՛ ասկից, վասն զի ո՛չ մէկ բան կրնայ շեղել զիս հաւատարմութենէս։

Օրինակ է հաւատարիմ ծառաներուն, որ շահու համար չեն դաւաճաներ իրենց տիրոջ. վասն զի կաշառքը կը կուրցընէ մարդուս միտքը։

Արդ ո՞ւր են ծառայք պահապան մանկտին,
Խոհեմ մտերիմ շան հետեւեսցին.
Տես զիա՛րդ մերժէ զկաշառ նենգողին,
Ցանարատ պահել զիւր գանձ ընածին.
Քանի՛ անարգանք նենգող ծառայի,
Ներք քան զօրինակն վատթար գտանի.
Անքանն ի սէր տեառն ինքնագրաւ մրցի,
Բանականն անփոյթ խորդայ ի մահճի.

ԻԱ. — ԷԳ ԽՈԶ ԵՒ ԳԱՅԼ

Խորհուրդ և կամք նենգաւորին,
Ի չար առնել մերձաւորին.

Զարն երբ քեզի խորհուրդ կու տայ,
Վախցի՛ր, զվնասուդ փորձանք բանայ.

Գայլը յղի էգ խոզ մը տեսնելով անոր մօտեցաւ և քաղցրութեամբ ըսաւ.

— Մայրիկ, եթէ կ'ուզես օգնեմ քեզի ձագուկներդ դիւրաւ ծնելու համար, յետոյ դարձեալ եթէ կ'ուզես՝ ձագուկներուդ հոգն ալ ինծի յանձնէ որպէս զի պահպանեմ, և վատահ եղիր որ անոնք շատ ապահով պիտի ըլլան քովս։

— Կնքահայր, պատասխանեց խոզը, տարակոյս չունիմ այդ մասին, բայց եթէ քովէս հեռանաս՝ կարծեմ մայրն ալ, ձագերն ալ աւելի ապահով պիտի ըլլան։

Պէտք է միշտ հեռու մնալ անզգամէն, վասն զի չարութեան վարժ մարդը բարիք չի կրնար ընել, ինչ որ ալ ընէ՝ իր շահուն համար է, և անուշ լեզուով բարեկամին տունը կը քանդէ։

Զիա՛րդ ոճրագործն խորին ըզբարին,
Ոչ մերձաւորի այլ յատուկ անձին.
Մանկածու լինել տեսչայ ընկերին,
Զի մանկունքն ինքեան կերակուր լիցին,
Գայլակերպ նենգողք որչափ քեզ մերձին,
Ջանա հեռանալ ի ստուերէ նոցին.
Զի խորհուրդք նոցա ի չարիս բերին.
Թէ և բարեկամ քեզ երեւեսցին.

ԻԲ. — ՈՐՍՈՐԴ ԵՒ ՇՈՒՆ

Ոչինչ յանցանք ծեր զինուորի.
Ներ ըզնական յուժոյ թաւիի.

Թէ չաշխատի հնզ ծեր ծառան,
Ցանցանքն իր չէ՝ այլ ծերութեան.

Որսորդ մը կը վազէր եղնիկին ետեւէն և իր ծերացած ու անկար շանը ուժ տալու համար փողին անուշ ձայնը կը հանէր։ Շունը որ առաւելապէս ուժէ ինկած էր քան թէ քաջութենէ՝ դարձեալ արագ կերպով վազեց, հասաւ եղնիկին ետեւէն ու խածաւ անոր ոտքէն, բայց ակռաները չկրցան զսպել եղնիկը։ Որսորդը տեսնելով որ որսը ձեռքէն ելաւ վազեց խեղճ շանը վրայ, սկսաւ նախատել որ բանի չէր գար այլեւս և անխնայ ծեծել։

— Ծերութիւնս է պատճառ, պատասխանեց շունը, որ առաջուան պէս զօրաւոր չեմ, բայց ապերախտ, միտքդ չբերե՞ս անգամ երիտասարդութեանս ատեն ըրած քաջութիւններս։

Մեծ անիրաւութիւն է ծեր գործաւորները երեսի վրայ ձգել և անոնց աշխատելու անկարողութեանը համար նախա-

տել զիրենք. վասն զի անոնք ժամանակին կատարեր են իրենց պարտականութիւնը, կը մնայ միայն անոնցմէ բան սորվիլ և միշտ յիշել ժամանակին իրենց կատարած աշխատանքը։

Քանի՛ վշտաբեր փորձառու ծերոյն,
Որ թափեալ յուժոյ նախատի յայլոց.
Կամքն ի նա ամբողջ և միտքն է արթուն.
Իբրեւ անպիտան ծաղրի ի յետնոց։
Արդ զի՞նչ վրիպանք զի՞նչ յանցանք նորուն.
Չի տայ և բառնայ երբ կամի բնութիւն.
Շատ է զոր արար յառոյգ հասակի.
Այժմեան զօրութիւն ի խնդան պահի։

ԻԳ. — ՆԱՊԱՍՏԱԿՆԵՐԸ

Երկիւղ կասկած զգորտ չնչին
Անեղ գործեն հանգոյն փղղին։

Վախն ամէն բան աճեղ կ'ընէ
Հեռն ու ծորերն այն կը պահէ։

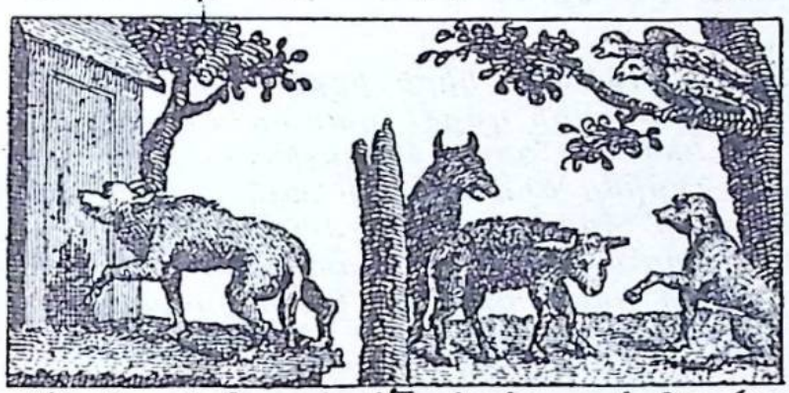
Անտառին մէջ սաստիկ հովէն սովորականէն աւելի ձայն կ'ելլէր և հոն գտնուող նապաստակները վախերնէն կը դողդողային. յանկարծ անոնցմէ մէկը ըսաւ.

— Որսորդի և շուներու ձայները կը լսեմ, եկէք փախչինք ասկից։

Եւ ամէնքը մէկ սկսան վազել։ Քիչ վերջ անոնց առաջնորդը ջրոտ վայրի մը հանդիպելով կանգ առաւ. անիկա աւելի առաջ չկրցաւ երթալ, որովհետեւ գորտերը ցամաքէն ջուրին մէջ կը ցատքէին և անկից ելած աղմուկը սարսափեցուցած էր զինք։ Կանգ առին նաեւ միւսները, և երկու վտանգներու

Իբ. Որսորդ և Շուն Իգ. Նապաստակ:

Իդ. Ուլ և Գայլ: Իե. Ոչխար և Շուն:

Իզ. Աղուես և Արագիլ: Իէ. Գայլ և Կիսարբածան:

միջեւ պաշարուած՝ շուարած մնացին։ Անոնցմէ մէկը սկսաւ լրջօրէն մտածել թէ՝ ինչ բան գիրենք այնպէս սարսափելիօրէն վախցուցած էր. յետոյ ըսաւ ընկերներուն.

— Ամո՛թ մեզի որ հովէն և գորտերէն զարհուրած՝ այսպէս շուարեր մնացեր ենք։

Ասոր վրայ նապաստակները քաջալերուեցան և իրենց անտառը վերադարձան։

Նապաստակը սաստիկ վախկոտ ըլլալուն համար՝ օրինակ է ճիշտ այն մարդոց որ փուճ բան մը մեծ բանի տեղ դնելով աչխարհ իրար կ'անցընեն։

Ջի՞նչ բռնական կիրք իբրեւ երկիւղին,
Վիթխարի գործէ զառարկայս չնչին.
Ջինուոր ցուցանէ զոչխարս ի դաշտի՝
Ղերինք ծով անտառ այնու պահպանին։
Արդ մի՛ հետեւիր վատ նապաստակին.
Որում անցնիւր գորտք որսորդք երեւին.
Մի՛ յետս ընկրկիր ի տես ստուերին,
Ջի միշտ երկնչել է պատիժ վատին։

ԻԴ. — ՈՒԼ ԵՒ ԳԱՅԼ

Ջարն ի բարին կերպարանի,
Ցորսալ զանմեղն յիւր ծուղակի։

Ջարը բարի կը ծեւանայ,
Որ անմեղները իրեն որսայ։

Այծը իր ուլը փակեց գոմին մէջ և դաշտը արածելու գնաց. գայլը տեսնելով ասիկա՝ գոմին դուռը զարկաւ և այծի ձայնը կեղծելով ըսաւ անոր.

— Ջագո՛ւկս, բա՛ց դուռը, սիրական մայրդ եմ. գացած աւեննս մոռցայ քեզ սիրելու, դուռը բաց որ քիչ մը սիրեմ զքեզ։

Ուլը դրան ծակէն նայելով ճանչցաւ գայլը։

— Ձեմ կրնար բանալ, պատասխանեց, որովհետեւ, թէեւ այծի ձայն ունիս, բայց մարմինդ բոլորովին գայլ կը տեսնեմ։

Այս առակս թող նկատի առնեն ծնողք, իրենց զաւակները չար ընկերներու քով չձգելու և իրենցմէ չհեռացընելու համար զանոնք։ Իսկ զաւակները թող սորվին թշնամւոյն ձայնէն և քաղցր խօսքերէն չխաբուիլ՝ չարաչար չկորսուելու համար։

Տեսի՛ր զօրինակ ոճրագործ չարին,
Խնդրէ միայնակ ըզծնունդ այծին.
Ցեղյեղէ զծայն իբր յուշկապարկին,
Խարդախել զանմիղն ծախել յորկորին.
Մանկիկ խոհական, մի՛ լսեր ծայնին,
Մի՛ քեզ քաղցրասցի բան անզգամին,
Փախիր ի նմանէ զի գայլ է ներքին,
Քոյ քաղցր ծնողաց հանգիր ի բազկին.

ԻԵ. — ՈՋԽԱՐ ԵՒ ՇՈՒՆ

Զրպարտողին մերձ գտանին,
Դաշտաւակուրծ վկայք կրկին.

Զարին շուտով չարեր կու գան,
Որ չար գործին օգնիչ ըլլան.

Շունը ուրիշ քանի մը կենդանիներու առջեւ դատաստանի կանչեց ոչխարը, ըսելով թէ իրեն հաց մը տալիք էր, և անիրաւութեամբ կը հաստատէր զայն իրեն փոխ տուած ըլլալը։ Ոչխարը իր

կարգին բացարձակապէս մերժեց այս զրպարտութիւնը, սակայն և այնպէս անիրաւ ելաւ, վասն զի շունը վկայութեան կանչեց անգղը և ուրուրը և անոնց սուտ վկայութեամբ դատաւորները պարտապան հանեցին գանիկա:

Անիրաւ մարդու հետ գլուխ չ'ելլուիր. պէտք է զինքը գոհացընել և հեռու փախչիլ անկէ՝ ծանրագոյն վնասներու չենթարկուելու համար:

Վկայք անիրաւ, անիրաւ դատին,
Մատչին ի հանդէս առ դատաւորին.
Որով զպատճառ թիւրեալ արդարոյն,
Ձեռնն հաստատեն քան զրպարտողին.
Վայ որ ստութիւն փոխան ճշմարտին,
Դնեն և պնդեն լոյս ընդ խաւարին.
Խաւարն է այո մութ նոցա բաժին,
Ծնունդ ստութեան ժառանգ գեհենին.

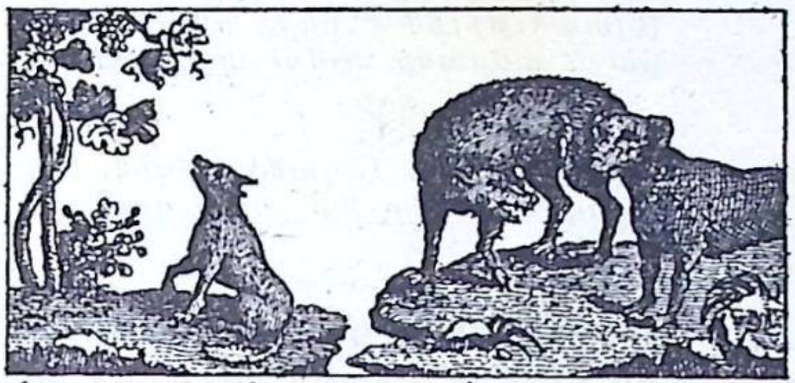
ԻԶ. — ՕԶ ԵՒ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ

Տարապարտուց բարկացողի,
Զնոջ ապաշաւ կայ առաջի.

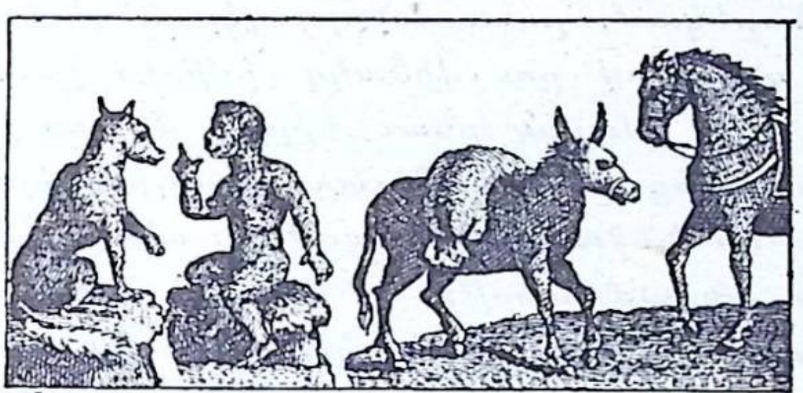

Ո՛վ որ փուճ տեղ կը բարկանայ,
Ըրած բանէն շուտ կ'ամբչնայ.

Երկրագործը բարկացաւ իր տան քով բնակող օձին, և այնչափ տաքցաւ որ կացինը ձեռքը՝ վրան վազեց զայն սպաննելու համար. օձը իր բոլոր արագութեամբ մօտակայ անտառը փախաւ և երկրագործը չկրցաւ հետևէն հասնիլ: Ժամանակ մը վերջ կարկուտը փճացուց ամբողջ ցորենը. երկրագործը

ՀԹ. Աղուէս և Խոշոռ: ԺԵ. Գայլ և Հուն:

ԽԲ. Կապիկ և Աղուէս: ԽԳ. Ձի և Էշ:

ԽԴ. Եղն հայի՛ ջուր: ԽԵ. Աքիս և Աղուէս:

Խ· — ԳԱՅԼ ԵՒ ՇՈՒՆ

Ազատութիւնն է ծիրք բնութեան,
Նա և անբանք այնու պանծան։

Ազատութիւնն է զանծ անգին,
Ցարգը գիտցիր նա չունի գին։

Գայլը հանգիստ ապրելու վրայ խօսակցութիւն մը ունեցաւ շան հետ, և երանի կու տար անոր բախտին։ Բարեկամ, ըսաւ անոր, գէր և գեղեցիկ երեւոյթէդ դատելով քու վիճակդ իմինէս շատ վեր է։

— Այդ մասին բնաւ երբեք մի՛ տարակուսիր պատասխանեց շունը։ Ձիշտը, սիրելիս, երբ միտքս կու գայ որ ննջարանդ բացօթեայ անտառին մէջ է, որ շատ անգամ անօթի կը մնաս և աշխարհ զբեզ կը հալածէ ու կ'ատէ, խելքս չհասնիր թէ ինչպէս կը տանիս այդ խեղճ կեանքը. իսկ ես պարոնի մը տունը հանգիստ կը քնանամ, լաւ կ'ուտեմ և շատ անգամ ալ պարոնը զիս կը սիրէ. ուրեմն իրաւունք չունիմ ինքզինքս երջանիկ համարելու։ Սակայն եթէ կ'ուզես դուն ալ երջանիկ ըլլալ եկուր հետս, ես ուր որ երթամ, ինչ որ ընեմ՝ հետևէ ինծի։

— Ի՞նչ պիտի ընեմ վերիվերոյ։

— Գրեթէ ոչինչ, նախ աւազակութիւնդ մէկ կողմ պիտի դնես, երբեմն ալ պիտի շողոքորթես մեր տէրը, այս բոլորէն վերջ քեզի կը մնայ ուտել, խմել և հանգիստ քնանալ։

— Եթէ միայն ասոնցմով երջանիկ կրնամ ըլլալ, պատասխանեց գայլը զուարճանալով, բարեկամ, ես այս բոլորը քեզմէ լաւ կ'ընեմ։

Ճամբան նշմարեց որ շան վզին մազերը թափած էին, պատճառը հարցուց։

— Վգիս օղակին տեղն է, ըսաւ շունը։

— Պարոնը զքեզ կը կապէ, ուզած տեղդ չես կրնար երթալ։

— Ո՛չ միշտ. յետոյ ամէն ուզածս ունիմ։

— Շէն մնաս, ըսաւ գայլը կանգ առնելով, ա՛լ քու վիճակիդ չեմ ցանկար և չեմ նախանձիր, հոգ չէ թէ քիչ ուտելիք և քիչ հանգիստ ունենամ, բայց ամէն բանէ աւելի կատարեալ ազատութիւն կ'ուզեմ։

Եւ առաւ քալեց։

Բնական է որ ամէն կենդանի կ'ուզէ ազատ ըլլալ, բայց մարդուս ճշմարիտ ազատութիւնն է ինքն իրեն իշխել և գերի չըլլալ կրքերու։

Ուսիր յառակէս չըթողուլ հետքին,
Ջիրս ազատութեան օժիտ ըրնածին։
Ազատ կալ յախտէ ազատ ի կըրից,
Բուն ազատութիւն է բանականին։
Մի՛ փոխանակեր զայն ընդ ուտելին.
Մի՛ ընդ հեշտութեան դրներ ի կշռին.
Չի զազատութիւնն ի կըշիռ եդին,
Չամայն գանձք երկրի ոչինչ կըշռեցին։

ԽԱ. — ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԵՒ ՈՐՈՎԱՅՆԸ

Որ աննձազանդ է իւր պետին,
Վաղ նաներանայ չնչի ինքնին։

Շատ չարաչար կը վրնասուի
Այն որ մեծին դէմ կ'ընդվզի։

Օր մը մարմնոյն անդամները բարկանալով որովայնին դէմ ըսին. — Մենք շարունակ աշխատելով

կը տանջուինք միմիայն որկրամոլի մը համար, որ մեր աշխատանքին մէջ երբեք մաս չունի և սակայն ամբողջ պտուղը մինակը կը վայելէ։

— Ասկից վերջ Թող գանէ իր ապրուստը և ուտէ, ըսաւ ձեռքը, ես այլեւս բան մը պիտի չտամ անոր։

— Ես այն ծոյլին համար շատ քալեր և աշխատեր եմ, ըսաւ ոտքը, այնչափ յոգնած եմ որ այլեւս պիտի հանգչիմ։

— Ի՛նչ կ՛ուզէ ըլլայ, ես ալ տեղէս չեմ կրնար շարժիլ, աւելցուց սրունքը։

Եւ այսպէս որովայնը երեսէ լինկած հետզհետէ տկարացաւ, միւս անդամներն ալ անոր հետ ուժասպառ եղան և վերջապէս ամէնը մէկէն ոչնչացան։

Այս գեղեցիկ առակէս պէտք է սորվինք հնազանդիլ մեր մեծերուն՝ որոնք միշտ մեր օգուտը կը մտածեն։ Ով որ մեծին հնազանդիլ չուզէ՝ չուտով կը կոլսուի։

Քանի՛ գեղեցիկ խրատ պիտանի,
Խրատէ ըզմարդ պատկառ կալ պետին.
Ցորչափ է հնազանդ իւրում իշխանին,
Պայծառ ի լաւ անդր կայ անդրդուելի.
Ըզքնաղ զարդ հոգւոյ է բանականի,
Այս ունակութիւն ըստ որում ասի.
Քանզի այր հնազանդ պատուէ զյաղթութիւն՝
Հնազանդեալ իւր տեառն յաղթէ աշխարհի։

ԽԲ. — ԿԱՊԻԿ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Ցիմարութիւն է ցանկալ յինչ,
Որ կարեւոր ինքեան չէ ինչ.

Պէտք չէ փընտռես յիմարաբար
Այն բանն որ քեզ չէ օգտակար.

Կապիկը աղաչեց աղուէսին որ պոչէն քիչ մը իրեն տայ:

— Աղբարի՛կ, ըսաւ, տե՛ս, ես ամենեւին չունիմ, իսկ դուն շատ ունիս:

— Աղուէսը սկսաւ բոլոր ուժովը ծիծաղիլ և պատասխանեց.

— Թէ որ հարիւր անգամ աւելի պոչ ունենայի, աւելի կը նախընտրէի գեաւիւն աւլել քան թէ կապիկի մը յետոյքը գոցել:

Օրինակ է անոնց որ իրենց պէտք չեղած բանին ետեւէն կ'իյնան. և երբեմն ամիկները կ'ուզեն այնպիսի խրթին բաներու խելք հասցընել, զոր երբեք չեն ըմբռներ:

Խըրատէ առակս ոչ ցանկալ այլում,
Շատանալ այնու զոր ինչ ետ ընութիւն.
Զի իւրաքանչիւր կատարելութիւն,
Իւրաքանչիւրում չէ յարմարագոյն,
Դապկի է այս բարք և ոչ իմաստնոյն,
Ցանկալ զոր ետին յօտարին բարւոյն.
Որով և լսէ զոր ինչ ոչ կարծէ,
Ջանարգանաց բան ծաղրող յընկերէ:

ԽԳ. — ՁԻ ԵՒ ԷՇ

Թշնամանողն ամբարտաւան,
Դժբախտութեանց լինի արժան.

Որչափ գոռոզն հպարտանայ,
Այնչափ անարգ, ոչինչ կ'ըլլայ.

Ձի մը, ծանրագին զարդարանքներով պճնուած՝ խրոխտ և հպարտ կ'երթար. էշ մը անզգուշութեամբ առջեւէն անցնելով կտրեց ձիուն ճամբան:

— Անպիտան, պոռաց ձին գոռոզութեամբ, դուն ինծի՞ր ճամբաս արգիլող, կորսուէ՛ աչկից, եթէ ոչ ոտքերուս տակ կը ճզմեմ զքեզ:

Էշը վախէն սարսափած մէկ կողմ քաշուեցաւ:

Ան ատեն ձին իր զօրութիւնը ցոյց տալու համար բոլոր ուժովն սկսաւ վազել. ասոր հետեւանքով մարմինը ճնշասուեցաւ, որմէ յետոյ այլեւս բանի չէր գար, և տէրը ձեռքէ հանելու համար երկրագործի մը ծախեց: Քանի մը օր վերջ էշը տեսաւ որ այն ձին արօրը կը քաշէր՝ գետինը հերկելու համար և շատ զարմացաւ: Բնականաբար անոր ըրած անարգանքին կրնար փոխադարձել հիմա, բայց ազնուութեամբ անտարբեր գտնուեցաւ և մանաւանդ ցաւակից եղաւ անոր դժբախտութեան:

Օր մը Եզովբոսին հարցուցին թէ Աստուած ինչ կ'ընէ: «Խոնարհները կը բարձրացընէ և հպարտները կը խոնարհեցընէ», պատասխանեց: Այս է նաեւ առակիս միտքը:

Խըրատ պիտանի ի բանէս ուսիր,
Մի՛ հպարտանար, այլ յաւէտ երկիր.
Բաղդին է այն ծիրք այնպէս զաղփաղփուն.
Որ տայ և բառնայ ըստ շարժել հողմոյն.

Ջիա՛րդ նազելով ճեմէր չքնաղ ծիծ,
Քանի՛ աննարգանս ծգէր օսարին.
Ո՛վ աճա ծգէ զարօր ի գետին,
Աղժանի հղեալ թշուառ վիճակին։

ԽԴ. — ԵՂՆԻԿԸ ԻՆՔԶԻՆՔ ՋՈՒՐԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ԴԻՏԷ

Միշտ սխալի ինքնահաւանն,
Եւ ոչ գիտէ զինչ կայ յինքեան։

Շատ մի՛ հաւնիր ունեցածիդ,
Որ շատ վնաս չըգայ անծիդ։

Եղնիկ մը մաքուր ջուրին մէջ ինքզինք դիտելով շատ հաւնեցաւ եղջիւրներուն բարձրութեան և սկսաւ սրունքները վար գարնել, որ անհամեմատօրէն բարակ էին։ Երբ այսպէս վշտացած էր ոտքերուն համար, որսորդ մը հեռուէն նշմարեց զինք և շուները վրան արձակեց։ Եղնիկը շնորհիւ իր թեթեւաշարժ սրունքներուն, արագ վազքով մը անտառ փախաւ, մինչ գեղեցիկ եղջիւրները խառնուեցան ծառերուն ճիւղերուն մէջ՝ որոնց մէջ բռնուած մնաց. այնատեն իր վար գարկած սրունքներն սկսաւ գովել և գեղեցիկ եղջիւրները անարգել, որոնք իր կորստեան պատճառ պիտի ըլլային։

Ինքնահաւան, հպարտ մարդը իր գեղեցկութեամբ կ'ուրախանայ և կը գովէ ինքզինք։ Գեղեցկութիւնը սակայն շատ մարդու կորստեան պատճառ եղած է. մարդոց գեղեցկութիւնը խելքն է, իսկ կիներունը՝ պարկեշտութիւնը։

Խըրատ է այս գործ անիմաստեղին.
Կանացի բնութեամբ չիմար պճնողին.

Որ թողեալ զիւր գործ կայ առ հայելիւն,
Պշնու 'նդ գեղ մարմնոյն ոչ ընդ գեղ բանիւն.
Սակայն մի միայն չըքնաղ զարդ ներքին
Է գեղեցկութիւն բանեղէն մասին.
Քանզի գեղ մարմնոյ առիթ կործանմանն
Բազմիցըս լինի ինքնահաւանին.

ԽԵ. — ՕՁ ԵՒ ԽԱՐՏՈՑ

Որ հարկանի ընդ հզօրին,
Ի հզօրէն փշրի հեշտին.

Մի՛ անհարկի և ուժէդ վեր
Ամէն բանի ձեռք դըպցըներ.

Օձ մը դարբինին խանութը մտաւ. հոն խարտոց մը տեսաւ և սկսաւ կրծել։

— Թէեղ չիմար, ըսաւ խարտոցը, չե՞ս գգար որ ակռաներդ գիս պիտի չկարենան մաշել. մինչ ես երկաթը կը մաշեմ, դուն գիս ինչպէս պիտի մաշես։

Օձին ակռան թունաւոր ըլլալուն համար անկէ խայթուողը կը թունաւորուի։ Ասիկա օրինակ է չարաչեզու բամբասողներուն որոնք գամչնքը կը վատահամբաւեն, բայց օր մը երբ իրենցմէ աւելի զօրաւորի մը հանդիպին, փոխանակ վնասելու՝ իրենք կը վնասուին։

Քանի՛ յանդըգունք յար նման սմին,
Հարեալ ընդ վիմաց փշրել նկրտին.
Եւ զայն ոչ գիտեն թէ ինքեանք մաշին,
Նոքա անվնաս կամ յիւրեանց կային.
Արդ մի՛ յիմարեալ կագեր ընդ վեհին,
Գամ ի վէգ մատչիր ընդ առաքինին.
Ուսիր յառակէս գիտել չափ անձին,
Զի մի՛ հոսեսցիս յերեսաց նոցին.

ԽԶ. — ԱՓԻՍ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Որ քան զչափն ուտէ մոլի,
Սովալլուկ անդէն տուժի,

Ագահութեամբ թէ որ մոլիս,
Ծոմով, պահքով կը փրկըւիս։

Վատուժ աղուէս մը չափազանց նեղ ծակէ մը ցորենին արտը մտաւ և օրերով հոն մնաց. ուրախութեամբ և ախորժակով կ'ուտէր, այնպէս որ քանի մը օրուան մէջ այնքան գիրցաւ՝ որ անկարելի էր այլեւս մտած ծակէն դուրս ելլել. արտին մէջ շուարած մնաց և չէր գիտեր ինչ ընել. մէկ կողմէն միւսը վազած պահուն աքիս մը դիմացը ելաւ։

— Բարեկա՛մ, դիտել տուաւ անոր ծիծաղելով, մինչեւ որ ծոմապահութեամբ վատուժ չըլլաս, ինչպէս էիր հոս մտնելէդ առաջ, անկարելի է որ կարենաս ազատիլ ասկից։

Մարդ իր ունեցած մոլութեան պատիժը պէտք է կրէ՝ որպէս զի կարենայ ազատիլ անկէ. եթէ հպարտ է՝ պէտք է խոնարհի, եթէ որկրամոլ է՝ պահք պահէ և ծոմ բռնէ, որպէս զի մարմինն ալ, հոգին ալ ազատի։

Տես զարդարացի պատիժ անյագին,
Անյագ խմողի կերակրով արտին։
Ոչ գիտէ թէ այն կորուստ է անձին,
Եթէ ոչ պահօք հիւծեսցի մարմին։
Ահա իրաւունք օրինաց վերին,
Որով ոք գործէ նուվին իսկ պատժին.
Եթէ կերակրօք, եթէ հեշտութեամբ,
Եւ եթէ բերմամբ զանազան ախտին։

ԽԷ. — ՍԻՐԱՄԱՐԳ ԵՒ ՍՈԽԱԿ

Սիրտ նախանձոտ փառասիրին,
Այրի մաշի՝ ծոգ փառս ընկերին.

Նախանձոտին կ'այրի հոգին՝
Երբ կը տեսնէ այլոց բարին.

Սիրամարգը կը տրտնջէր Հերային թէ՝ ինչո՞ւ աստուածները իրեն անախորժ ձայն մը տուին մինչդեռ սոխակին՝ քաղցր։ Այն քաղցր ձայնը փոքրիկ թռչուններէն աւելի ես պէտք էի ունենալ, ես՝ որ թռչուններուն ամենագեղեցիկն եմ։

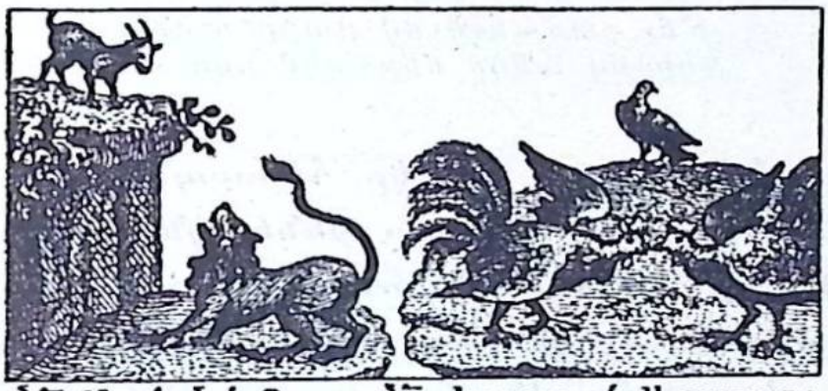
— Ճշմարիտ է, ըսաւ Աստուածուհին, որ դուն բոլոր թռչուններէն գեղեցիկ ես և ամէնէն մեզ դուն կ'երգես. բայց սոխակը, որուն ձայնին կը նախանձիս՝ ամենեւին չի ցանկար քու փետուրներուդ, վասն զի գիտէ թէ Աստուած իր պարգեւները ամէնուն ալ բաժնած է, և ամէնքը պարտաւոր են իրենց ունեցածով գոհանալ։ Ուրեմն լռէ, ալ մի՛ տրտնջեր, վախցիր մանաւանդ որ Աստուած հպարտութիւնդ պատժելու համար կրնայ փետուրներդ ալ առնել՝ որոնցմով դու կը պարծիս։

Կռապաշտները կ'ըսէին թէ Հերա Դիոսին կինն էր, հետեւաբար բոլոր չաստուածներուն մայրը, և բարիք ու առատութիւն կը շնորհէր աշխարհիս։ Անոր համար է որ սիրամարգը կը տրտնջէր անոր։ Այս առակը օրինակ է նախանձոտ կիներուն, որոնք ուրիշներու վրայ ինչ որ տեսնեն՝ իրենք ալ կ'ուզեն ունենալ։

Ահա տարացոյց ժժգոհ հպարտին.
Ցանդգնի ընդդէմ կալ ճակատագրին.
Զամենայն ըզփառս զոր դիտէ յայլում,
Տրտնջէ թէ ինքեան ոչ ետուն։

ԽԵ. Սիրամարգ և Սոխակ: ԽԶ. Ծարեակ և Հաւորս:

ԾԴ. Առիւծ և Ուղղ: ԾԶ. Կաքաւ և Աքաղաղ:

ԾԷ. Ճպուռն և Մրջիւն: ԾԸ. Ագռաւն Ոչխար:

Արդ զի՞ փառասէրք ինքնատանջ ծփին,
Անիրաւ զրկանս ո՞ արար նոցին.
Ոչ զի զուրկ ինքեանք հալին և մաշին,
Այլ թէ զի՞ օտարք հրճուին ի բարին։

ԽԸ. — ՓԱՅՏԱՀԱՐ ԵՒ ԳԱՅԼ

Ոչինչ ազդեն խօսք ցնդական,
Երբ ընդ գործոց ոչ վիճանան.

Ո՞նչ շահ լեզուով բարի ուզել,
Գործով աւնոր ներհակն ընել.

Որսորդները գայլ մը կը հետապնդէին, անիկա յաջողեցաւ փայտահարի մը սենեակն ապաստանիլ և աղաչեց որ իր հոն գտնուիլը մարդու չյայտնէ։ Փայտահարը խօսք տուաւ։ Որսորդները հասան եւ հարցուցին թէ՝ տեսա՞ծ էր գայլը, չըլլա՞յ թէ սենեակը մտած ըլլայ...։

— Ո՛չ պատասխանեց նա բարձրաձայն, ես գայլ չտեսայ և սենեակս ալ անանկ բան չկայ։ Բայց միանգամայն մատովը ցոյց տուաւ գայլին պահուըտած տեղը։

Որսորդները վազեցին այնտեղ, սակայն գայլը չգտան, վասն զի անիկա նշմարելով փայտահարին լռելեայն մատնութիւնը՝ փախած էր անկից։ Քանի մը օր վերջ փայտահարը գայլին հանդիպեցաւ և այսպանեց զինքը որ իր ըրած բարիքին համար առանց շնորհակալութիւն մ'իսկ յայտնելու հեռացած էր սենեկէն։

— Ամենեւին պիտի չթերանայի երախտագիտա-

կան պարտականութիւնս կատարելէ, պատասխանեց գայլը, եթէ խոստումիդ պէս բարի ըլլար նաև գործդ։

Օրինակ է մեր ժամանակի մարդոց որ իրենց խոստումը չեն յարգեր, մինչև կան խաբեբաներ իսկ՝ որ ըրած գործերնին չի համապատասխաներ իրենց խօսքերուն։ Խոստումը մարդուս պատիւն է, հետեւաբար նախատինք է մարդու պէս խօսք տալ և անասունի պէս զայն չյարգել։

Իրաւամբ մերժի մատնիչ խարեբայն,
Ցորժամ խոստանայ ոչ պահէ զիւր բան.
Ջի լոկ բանք ոչինչ գիտեն վճարել,
Գործով պատկի ամենայն վախճան։
Խոստանալ պահել մարդոյ է պատկան,
Ոչ ասել մերժիլ զիւր խօսս իբր անբան.
Քանզի անատունք զեղջերաց կապին,
Ձիզուան և բանիւ մարդ կապի միայն։

ԽԹ. — ՍԱՐԵԱԿ ԵՒ ԹՌՉՆՈՐՍ

Հետաքրքիրն ընդ այլոց բան,
Ջիւր կործանումն ածէ ինքեան։

Շատ մի՛ քննիր ուրիշին բան,
Թէ չէ կ'իյնաս մահու բերան։

Թռչնորսը մինչ որոգայթ կը լարէր, սարեակ մը տեսաւ և հետաքրքրութեամբ հարցուց.

— Հոգի՛, ինչ կ'ընես։

— Բաղաք կը շինեմ, պատասխանեց նա։

Սարեակը որոգայթին մօտեցաւ աւելի յստակ տեսնելու համար, բայց յանկարծ անոր մէջ ինկաւ։

— Ո՛վ անօրէն, պոռաց այն ատեն թռչնորսին, եթէ միշտ այսպէս քաղաքներ շինես՝ ամենեւին քաղաքացի երես պիտի չտեսնես անոնց մէջ։

Շատեր իրենց գործը թողած՝ ուրիշներուն բան ու գործ կ'ընեն, և մէկուն ըրածը միւսին առջև դատելով՝ սատանայի կը մատնուին սեւ սարեակին պէս։ Եւկլիդէսին հարցուցին թէ Աստուած ինչո՞վ կը զուարճանայ։ «Գիտեմ միայն որ հետաքրքիրները կ'ատէ և չի սիրեր զանոնք», պատասխանեց։

Մի՛ հետաքննիր զարարս օտարին,
Խըրատէ առակս կալ զգոյշ յանձին.
Քանզի որոգայթ լարեալ խարդախին,
Կախարդէ ըզքիզ ծգել ի նմին։
Զի՛նչ օգուտ գործէ գիտել զընկերին,
Երբ ոչինչ գիտէ զինչ ունի յանձին.
Ղաւ է հետամուտ ելանել ինքեան,
Քննել զիւր գնացս ուղղել զնոսին։

Ը. — ԱՌԻԾ ԷՇ ԵՒ ԱՓԱՂԱՂ

Որ խիզախէ ընդդէմ վեհին,
Անդէն լինի կոխան ոտին։

Մի՛ դէմ հլւեր քեզմէ մեծին,
Կոխան կ'ըլլաս մարդոց ոտքին։

Կ'ըսեն թէ առիւծը աքաղաղին ձայնէն կը վախնայ։ Օր մը ճամբէն առիւծ մը անցնելուատեն աքաղաղը երգեց, առիւծը սարսափահար սկսաւ փախչիլ։ Էշ մը որ նոյն պահուն հոն կը գտնուէր, յիմարաբար կարծելով թէ առիւծն իրմէ վախնալուն համար կը փախչի՝ սկսաւ անոր ետեւէն վազել։ Երբ այլեւս աքաղաղին ձայնը չէր լսուեր, առիւծը ետ դարձաւ և բզքտից էշը, որ անոր ճիրաննեերուն տակ կը պոռար.

— Վա՛յ ինձ, ինչ անխելք եմ եղեր որ քաջութիւնս ցոյց տալու համար յիմարաբար առիւծի մը հետ խնայել ուզեցի։

Ո՛վ որ իր չափը չի ճանչնար և իրմէ մեծերուն հետ կ՚իյնայ՝ շատ անխելք է. վասն զի ի վերջոյ միշտ տկարը կը տուժէ։

Տեսեր պատուհաս յիմար տկարին,
Որ իբրև հզօր ի ճակատ մատչի.
Դառնայ ընդ կրունկն հզօր ամեհին,
Գիշատէ ըզնա անդ ի ճակատի,
Ուսիր ճանաչել զոյժ և չափ անձին,
Եւ մի՛ խրոխտանար ընդդէմ առիւծին.
Բազումք յիւրեանց տան խիզախեն ի սուր,
Անդէն կորանան ի տես հզօրին։

ԾԱ. — ՀԻԱՆԴ ԷՇԸ

Գիշակերաց խորհուրդ և կամք,
Ի պարարիլ այլոց մահուամբ։

Շահասիրին թո՛ղ շահ ըլլայ,
Հոգ չէ այլոց վնաս ըլլայ։

Էշը վտանգաւոր հիւանդութիւն մը կ՚անցընէր, սակայն հեռզհետէ սկսաւ լաւանալ, մինչ ձայն մը տարածուեցաւ շուներուն և գայլերուն մէջ թէ՝ էշը մահամերձ է։ Անմիջապէս շուները իշուն մօտ վազեցին որպէս զի մեռածին պէս կաշին հանեն։ Անհամբեր կը սպասէին՝ ատեպ իշուն գտնուած տեղը ծակէ մը դիտելով. ներսը իշուն ձագը տեսան, կանչեցին զայն և ըսին.

— Որդեակ, կ՚աղաչենք, ըսէ՛ մեզի թէ ի՞նչպէս եղաւ մայրդ. գիտնաս որչափ կը ցաւինք անոր հիւանդութեանը համար։

— Շատ լաւ է, ձեր չուզածէն աւելի՛ լաւ, պատասխանեց իշուկը խիստ կերպով։

Որկրամոլ մարդիկ կը Ջանան միշտ իրենց փորը կշտացընել, անհոգ և առանց մտածելու ուրիշի նկատմամբ: «Մարդ մարդու օգնելու համար ծնած է», կ'ըսէ փիլիսոփան:

Այս դատարկակեաց բարք պորտաբուծին,
Տքնի կերակրիլ մարմնով տկարին.
Իբրև բարեկամ ցաւակցի նմին,
Պատառիլ զնա մնայ առ սեմին.
Մարդ ընկերական, մի՛ ըստ գազանին
Խոշտանգեր զընկերն առ օգտի աճծին.
Կարեկից լինիլ ուսար ի բնութեն,
Բընութենակից վշտաց օտարին.

ԾԲ. — ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՄԿՆԵՐ

Մի՛ մերձենար ննջգամտին,
Մանրիս ծախիս ի ծիրանին.

Մի՛ հաւատար դրսանց սուրբին,
Նայէ ինչի՛ր մըտքէն կ'անցնին.

կատու մը գրեթէ մկներուն ցեղը ջնջեր էր, և կ'ուզէր ծնացածներն ալ մէջտեղէն վերցընել:

Դժբախտաբար մկները իրմէ աւելի խորագէտ էին. մեծ զգուշութեամբ կը հետապնդէր, բայց չէր յաջողէր բռնել զանոնք: Ձարտար խորհուրդ մը յղացաւ. վրան ալիւր ցանեց և խմորին տաշտին մէջ կծկուեցաւ: Մուկ մը այդ ճերմակ կոյտին մօտեցաւ մսի կտոր կարծելով. կատուին թաթիկներուն վրայ էր արդէն և անոր ճանկերուն մէջ ինկաւ. ուրիշ մ'ալ նոյն ձեւով, և այսպէս բոլոր մկները հոն ժողվուեցան և անոնցմէ ո՛չ մէկը կրցաւ ետ դառնալ: Ամէնէն վերջ ծեր մուկ մը գլուխը ծակէն դուրս հանեց, չորս կողմը

ակնարկ մը նետեց, յետոյ եղած տեղը սկսաւ մտածել այն ալիւրոտ կոյտին վրայ։

— Բարեկա՛մ, ըսաւ կաւտուին՝ գլուխը շարժելով, կ՚ուզես ալիւր եղիր, կ՚ուզես պարկ կամ տաշտ, հարիւր տարի ալ անցնի քովդ չեմ մօտենար։

Կեղծաւոր և խաբեբայ մարդէն պէտք է հեռու մնալ, թէպէտ ան արտաքին երեւոյթով սուրբ մը ըլլալ թուի։ Խոհեմ մարդիկ լաւ կը ճանչնան այնպիսինները, անոնց փորձառութենէն պէտք է օգտուիլ։

Տեսանե՞ս հնարս հնարագիտին,
Որոգայթ լարէ ընդդէմ ոսոխին.
Որչափ խորագէտ իցէ թշնամին,
Այնքան դառնանայ ծախել զնոսին։
Ուսի՛ր ի ծերոյն չմերձիլ չարին,
Թէեւ լուսազգեաց իցէ արտաքինն.
Արտաքուստ լազուրք պայծառ երեւին,
Այլ ներքին նոցա չար և խաւարին։

ԾԳ. — ԱՌԻԾ ԵՒ ՈԻԼ

Խրոխտալ հետուստ- դէմ առիւծին,
Ի աննոհեմ գործ տկարին։

Հետուէն դէմ խօսիլ մեծին՝
Անխելք գործ է յիմար տըղին։

Ուլը բարձր տեղէ մը տեսաւ որ վարէն առիւծ մը կ՚անցնէր, և իր գոնուած տեղւոյն վրայ վտանգէ վերծ զգալով ինքզինք՝ սկսաւ նախատել զայն։

— Ո՛վ անզգամ, ըսաւ անոր առիւծը խոժոռ

նայուածքով մը, ձեռքէս պիտի չազատէիր եթէ երբեք այդ բարձր գագաթին վրայ չըլլայիր, բայց վա՛ր իջիր և այդ լեզուդ գործածէ։

Տկար մարդը հեռուէն մեծ մեծ կը ջարդէ և կ'արհամարհէ զուրիշը, բայց երբ մօտը գայ՝ վախէն լեզուն կը պապանձի։ «Խածնող շունը հեռուէն կը հաչէ», կ'ըսեն։

Այս յիմարական գործ է անփորձին,
Որ փակիայ ի տան զրգռի ընդ վհիին.
Բայց իբրև արտաքս ելանէ անտի,
Զինչ ունի առնել առաջի նորին,
Մի՛ հակառակիր ընդդէմ ոգւոյին,
Մի՛ ըզբարկութիւնն անծեր քում անձին.
Քանզի մեծարանք պատիւ ի փոքուէ,
Եւ ոչ անարգանք մեծաց պատշաճին։

ԾԴ. — ՄԱՐԴ ԵՒ ԱՌԻՒԾ

Անիրաւ է պարծիլ ընդ գործ,
Զոր այլքն առնեն, ինքն է անգործ։

Ինչ շահ պարծիլ այն գործերով
Որ չեն արդիւնք մեր ապահով։

Մարդ մը և առիւծ մը միասին կը ճամբորդէին. ճամբան արձան մը տեսան. ան կը ներկայացընէր կտրիճ ըմբիշ մը որ առիւծը կը սպաննէր։

— Կը տեսնե՞ս, ըսաւ մարդը առիւծին, ասիկա նշան մ'է թէ՝ մենք ձեզմէ շատ աւելի կտրիճ և արիասիրտ ենք։

— Թէ որ մեր մէջ ալ քարակուռ կամ արձանագործ մը գտնուէր, պատասխանեց առիւծը քաղ-

ցրութեամբ, պիտի տեսնէիք որ առիւծի մը կողմէ բզբտուած մարդիկ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն՝ քան մարդոց կողմէ սպաննուած առիւծները։

Հին աւեն քաջն Հերակլէս առիւծ մը սպաննած էր և այս դէպքը խորհրդանշող արձանը զանազան վայրերու մէջ գտեղուած էր, որպէս զի տեսնողները քաջալերուին և իրենք ալ արիասիրտ ըլլան։ Օրինակ է անոնց՝ որ իրենց նախնեացը մեծութեան վրայ կը պարծին, մինչ իրենք հաւասար են ոչնչի։

Զի՞ չ օգուտ պարծիլ ընդ գործ դիւցազանց,
Պանծալ ի վերայ նախնեաց և ազանց.
Յորժամ ինքն է զուրկ յառաքինութեանց,
Ննջման նոցին քաջութեանց խնդաց։
Յամօթ սիրնդոց անվիտ անարեաց,
Որ նախնեաց զարարս հատարին ինքեանց.
Որով և լինին վեհափառ զարմին,
Վախճան և աւարտ ազնիւ պերճութեանց։

ԾԵ. — ՄԱՐԴ ԵՒ ԼՈՒ

Փոքր վնաս ապիկարին,
Մեծ հատարի ընդդէմ մեծին։

Թէ որ հասնէր ոյժը փոքրին,
Տե՛ս թէ ինչի՛ր կ՚ընէր մեծին։

Լուն մարդու մը թեւը խայթեց. մարդը անհանգստութիւն մը զգալով բռնեց զայն և մինչ երկու մատներուն մէջտեղ կը ճզմէր՝ — Ախո՛ս լինծի, գոչեց լուն, ես միայն խայթեցի զքեզ, իսկ դուն մեռցընել կ՚ուզես զիս, որուն արժանի պիտի ըլլայի՝ եթէ երբեք ես ալ քու կեանքդ վերցընել ուզէի։

— *Եթէ կարողութիւն ունենայիր՝ անտարակոյս ան ալ պիտի ընէիր, պատասխանեց մարդը և ճգմեց զայն։*

Աստուծոյ դէմ գործուած փոքր յանցանք մ՚իսկ մեծ կը համարուի, վասն զի Աստուծոյ մեծութենէն կը չափուի նաև մեղքը։ Մարդ թէ որ կարողութիւն ունենար իր ստեղծողին դէմ աւելի մեծ չարութիւն ընելու՝ ետ պիտի չկենար, հապա կառակ որ ինք ոչինչ է. անոր համար օրինազանցները պիտի պատժուին չարաչար։

Ահա հատուցումն արար օրինին,
Որ մահու պատժէ խայթիչ փանաքին.
Փանաքի մարմնով այլ խայթն է ուժգին,
Եթէ էր կարող զրաւէր զմարմին։
Օրինակ է այս օրինազանցին.
Մարդոյն ընդդէմ կալ օրինաց վերին.
Որչափ նա մեծ է և մարդն չնչին,
Այնչափ մեծ յանցանք ի գործոց չափին։

ԾԶ· — ԿԱՓԱՒ ԵՒ ԱՓԱՂԱՂ

Թէ խիստ ինչ է անտանելի,
Համբերութեամբ է տանելի։

Որչափ դժուար խիստ բան ըլլայ,
Համբերողին՝ դիւրին կու գայ։

Գիւղացի մը կաքաւ մը գնեց և իր տան բակին մէջ դրաւ զայն։ Աքաղաղները՝ որոնք օտար թռչուն չեն ապրեցըներ իրենց ընտանիքին մէջ, վրան յարձակեցան և կտցահարեցին զայն, և յետոյ ամէն օր կը նեղէին զինքը։ Ասոր անլիկա հաւնոցին մէկ անկիւնը տխուր ու տրտում քաշուած կու լար։ Իր կե-

ցած տեղէն տեսաւ որ աքաղաղները նախանձէ ղըրդուած՝ իրարու հետ ալ կը ծեծկուէին, այնատեն ըսաւ.

— Սկկից վերջ ամէն բանի պիտի համբերեմ, վասն զի երբ կռուազաններըը այսքան կատաղօրէն իրարու միս կ'ուտեն, ինչպէս կարելի է որ հետս քաղցրութեամբ վարուիլ գիտնան։

Կաքաւը իր խոնարհութեամբ օրինակ է համբերատար մարդուն, որ ուրիշներուն նայելով ինքզինք կը մխիթարէ, խորապէս համոզուած՝ որ ամէն մարդ կրելիք խաչ մը ունի։

Ջիա՛րդ դժնդակ բարք կռուասիրաց,
Դուխեն հարկանեն զընկեր բարեկեաց.
Երբ ոչ գտանեն զայլ ոք յօտարաց,
Անհամբոյր դահիճ լինին իրերաց։
Իսկ յաղթող նոցին սիրտ համբերողաց,
Որ զիրթ ապառաժ անբեկ կայ յալեաց.
Որչափ հարկանեն կոհակք եզերաց,
Անդէն ընկրկեալ գառնան խորտակած։

ԾԷ. — ՃՊՈՒՌ ԵՒ ՄՐՋԻՒՆ

Որ ոչ գործէ յատարայնի,
Ի ձմերան սովու նքթի։

Թէ տեսնին հոգած չըլլաս,
Ցետոյ աղքատ, խեղճ կը մընաս։

Ճպուռը ամբողջ ամառուան ընթացքին ձայնը մէջտեղ ձգած գուարճանալէ զատ ուրիշ բան չէր մտածեր. բայց ձմեռուան մօտ մեծ նեղութեան մատնուած՝ ուտելիք բան մ'իսկ չունէր։ Մտածեց մրջիւ-

նին դիմել և անկից քիչ մը ցորեն փոխ առնել, ամբողջ ձմեռը անցընելու համար։

— Թէ որ ինծի բան մը չտաս, ըսաւ մրջիւնին, գիտցիր որ անօթի պիտի մեռնիմ, կ'երդնուամ որ ապրելու համար բնաւ ուտելիք չունիմ։

— Շատ գէշ բան ըրեր ես, պատասխանեց մրջիւնը, ժամանակին պէտք էիր նախատեսել այս օրը՝ և համբարներդ լեցընել ուտելիքներով, ինչպէս որ ես ըրած եմ։ Ամառը օրն ի բուն ինչ գործ ունէիր։

— Գիշեր ցորեկ կ'երգէի, ըսաւ ճպուռը։

— Ուրեմն դուն զուարճանալէ զատ ուրիշ բան չես մտածեր, պատասխանեց մրջիւնը հեգնանքով. արդ, ինչպէս որ սկսար տարին՝ այնպէս ալ վերջացուր. ժամանակիդ կէսը երգելով անցուցեր ես, հիմա քեզի կը մնայ մնացած կէսն ալ պարելով անցընել։

Ճպուռը օրինակ է դատարկ և չատախօս մարդոց որոնք աշխին անդին ժամանակնին կ'անցընեն փուճ բաներով, յետոյ կ'երթան ուրիշներուն գլխացաւութիւն կու տան որ պահեն գիրենք։ Ով որ լռել գիտէ, շատ բան գիտէ կ'ըսէ, առակը։

Վայելուչ խրատ է անգործ ծուլին,
Որ դատարկ ծախէ զիւր կենաց բարին.
Այլ գայ ժամանակ դառն եղանակին,
Կարօտի այլոց ծաղր եղեալ նոցին։
Ջի՞նչ շահ սիրն ծայնիւ լնուլ զվայր օդին,
Եւ դատարկ թողուլ զիւր տուն զիւր տեղին.
Ջանա՛ ի ժամուն գործել զպիտանին,
Ամբարեալ պիտոյս վասն ապագային։

ԾԸ. — ԱԳՌԱՒ ԵՒ ՈՉԽԱՐ

Ջուարճութիւն, անիրաւին,
Ի վշտագնել զինազոհին,

Անզգամ մա՛րդը կը խըմդայ,
Ներս խոնարհին վնաս կու տայ,

Ագռաւ մը կը թռչէր ոչխարին շուրջը և շատ անգամ կտուցովը անոր զարնելով կը զուարճանար։

— Ես քեզ զուարճացընելո՞ւ եկեր եմ, ըսաւ անոր ոչխարը, ինչո՞ւ միշտ իմ վրաս կու գաս և շան վրայ չես երթար։

— Քեզմէ աւելի՝ անկէ կը վախնամ, պատասխանեց ագռաւը. գիտցած ըլլաս որ չարերուն հետ աւելի խոհեմ կը վարուիմ քան բարիներուն, որոնցմէ ո և է վնաս չի գար։

Անզգամ մարդիկ հեզահամբոյր մարդուն վրայ կը ծիծաղին և կը ծաղրեն զայն. բայց շատ անգամ փոխարէնը կը գտնեն ուրիշներէ։ «Ո՛վ որ Աստուծմէ կը վախնայ՝ դուն անկէ մի՛ վախնար», կ՚ըսէ փիլիսոփան։

Անա այս է գործ չար անիրաւին,
Որ չարիս գործէ ընդդէմ խոնարհին.
Քանզի միշտ հարուած առնել անմեղաց՝
Միակ զբօսանք է չարասիրաց.
Արդ մի՛ նմանիր դու անզգամաց,
Մի՛ վնասարեր լինիր անմեղաց.
Քանա՛ հետեւիլ բարուց խոնարհին,
Որ խոնարհութեամբ տանի իւր նեղչին.

ԾԹ. — ԿԱՂՆԻ ԵՒ ԵՂԷԳ

Մեծարանին փոյթ հասանէ,
Ծաղը լինել յիւր վեհ բանէ.

Մի՛ շատ պարծիր թէ ուժով ես,
Գուցէ տըկար մը յաղթէ քեզ.

Կաղնին կը խնդար եղէգին վրայ, որովհետեւ պզտիկ հովէ մը կը շարժէր:

— Շատ կը ցաւիմ վրադ, ըսաւ անոր, երբ ամենաթեթեւ հովերէն իսկ գլուխդ ծուռ կը տեսնեմ ջուրին եզերքը: Ինծի նայէ անգամ մը թէ որ բարձրացեր եմ, թէ ինչպէս հաստատուն են բունս և արմատս և թէ ինչպէս կը դիմադրեմ փոթորիկներու:

Երբ այսպէս կը պարծենար, յանկարծական փոթորիկ մը կաղնիին և եղէգին զարկաւ. բայց իր ամբողջ թափով չկրցաւ ճնշասել եղէգին, որովհետեւ հովին առջեւ ճկուն խոնարհութենէ մը վերջ՝ դարձեալ դիւրաւ վեր կը կանգնէր: Մինչդեռ կաղնին որ խրոխտ կը կենար՝ ուժգին հովը տապալեց և նետեց զայն եղէգին առջեւ, զոր այնչափ կը նախատէր:

Թող խրատ ըլլայ մեծամեծ հարուստներուն՝ որոնք հպարտութեամբ կ'անարգեն աղքատները, բայց շատ անգամ աղքատները իրենց վիճակով աւելի ապահով են քան հարուստները՝ որոնք ստէպ Թշուառ կ'ըլլան անյաջողութիւններու պատճառաւ:

Այս է պատուհաս ամբարտաւանին,
Որ խայտառակի յիւր հպարտ բանին.
Այն մեծաքաղող ամբարծիալն յերկին,
Տես ի՛նքը ի հողմոյ շրջի ի գետին,
Քանի՛ մեծատունք նման են սմին,
Անարգեն զաղքատն պանծան ի բախտին.
Բայց ի գալ հողմոց հոլովեալ աւուրն,
Թոնարիք կան կանգուն, ինքեանք կործանին.

Ծէր կաղնի և եղէգն կէ ոչնի և գայլ։

Կդ. Աղուէս և Աքաղաղ։ Կզ. Աքաղաղ և հնդկահաւ

Կթ. Գայլ և Հունք, հն կատու և Աքաղաղ։

Կ. — ՋՈՐԻ ԵՒ ԳԱՅԼ

Որ գուբ փորել այլոց ջանայ,
Ինքն սահիլ ի նոյն մնայ։

Ով ուրիշին փոս կը բանայ,
Անոր մէջ նախ ինքը կ'իյնայ։

Դաշտին մէջ Ջորի մը խոտ կ'ուտէր. գայլը տես-նելով զայն՝ իսկոյն վրան պիտի յարձակէր, բայց անոր զգուշութիւնը և զօրութիւնը նկատի առնելով՝ մտածեց խորամանկութեամբ ձեռք ձգել զայն. ուստի ինքզինքը փորձառու բժիշկ մը ձեւացընելով մօտեցաւ Ջորիին և ըսաւ.

— Քաջ բժիշկ մ'եմ ես, եթէ հրբնք ո և է հիւան-դութիւն ունիս՝ շուտով կ'աղէկցընեմ։

Ջորին որ անկէ բաւական կը վախնար, պատաս-խանեց.

— Ոտքիս տակ փուշ մը մտած է և շատ կը չարչարէ զիս, եթէ կարենաս հանել՝ չափազանց երախտապարտ պիտի մնամ քեզի։

Եւ անմիջապէս ետեւի ոտքը վերցուց և ցոյց տուաւ գայլին. գայլը որ պատեհ առիթի մը կը սպա-սէր անոր վրայ յարձակելու, մօտեցաւ և սկսաւ ոտքը դիտել, մինչ Ջորին զօրաւոր կից մը զարկաւ անոր քթին բերնին ու փախաւ։ Այն ատեն գայլը շատ ցա-ւեցաւ իր անփորձութեան վրայ և ըսաւ ինքնիրեն։

— Արժանի էի այս փորձանքին, որովհետեւ սխալ դեր կատարեցի, փոխանակ մսակերի՝ իբր բժիշկ ներկայացայ անոր։

Զգուշացիր անզգամ մարդու ձեռք իյնալէ, և եթէ իյնաս՝ Ջանա՛ անոր ձեռքէն ազատիլ խելացիութեամբ, վասն զի մար-դուս զէնքը իր խելքն է։

Քանի՛ դիպաւոր այն անզգամին,
Կրել զայս չարիս զոր նիւթէը ծմին.
Քանզի վրիպանք խորամանկ չարին,
Ջարաչար լինի՝ ըստ առակողին։
Այս դաժան ընութեան է քանասարին,
Պնդիլ զհետ այլոց պատառել զմարմին.
Որչափ ոք ցանկայ զայլս կեղեքել,
Այնչափ և յայլոց կրէ զարժանին։

ԿԱ. — ՎԻՇԱՊՆԵՐԸ

Բազում գլուխք և տանուտեարք,
Են իրերաց խափանարարք։

Թէ տան մէջ շատ գլուխներ կան,
Գործերն հոնտեղ շատ գէշ կ'երթան։

Երկու վիշապներ կ'ուզէին փշոտ ցանկապատէ մը անցնիլ, ուր սակայն շատ խիտ ըլլալով արգելք կ'ըլլար անոնց անցքին։ Վիշապներէն մին՝ մէկ գլուխ և քանի մը պոչեր ունէր, իսկ միւսը մէկ պոչ՝ և քանի մը գլուխներ. վերջինս ամէն միջոց ի գործ դրաւ՝ բայց չկրցաւ անցնիլ, վասն զի իր գլուխները արգելք կ'ըլլային իրեն. այսպէս՝ եթէ մէկ գլուխը ծակէ մը ներս խոթէը՝ միւսները դուրս կը մնային. մինչդեռ առաջինը ծակ մը բացաւ և իր մէկ գլխով յաջողեցաւ դիւրաւ անցնիլ անկէ։

Թող ասիկա խրատ ըլլայ ամէնուն որպէս զի իրենց տան մէջ մէկէ աւելի առաջնորդներ չունենան, որոնք առանձին առանձին գաղափարներով՝ տունը կը քանդեն. իսկ մէկ առաջնորդ միայն ըլլալու պարագային՝ ամէն ինչ կանոնաւոր կ'ընթանայ։

Տես զիարդ բազում գլուխք մի մարմնին,
Են արգելք միմեանց ի գործ պիտանին.
Ջի իւրաքանչիւրք ևն ինքնագլուխ,
Ոչինչ վճարեն՝ մնաև անգլուխ։
Այս օրինակ է իշխանաց պետաց,
Որ տիրել կարծեն անկախ յիրերաց.
Բայց երբ չեն կարգեալ ընդ միով գլխով,
Են բազմագլուխ՝ անբաժ ի բարեաց։

ԿԲ. — ԿՐԻԱՅ ԵՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿ

Աշխատութիւն միշտ շարունակ,
Յաղթէ առնու ըզյաղթանակ։

Թէ անհանգիստ չանաս յոգնիս,
Ամէնէն շատ դուն կը շահիս։

Օր մը նապաստակը ծիծաղեցաւ կրիային վրայ և պախարակեց անոր դանդաղաշարժութիւնը։

— Եկո՛ւր գրաւ դնենք և մրցինք հետդ, ըսաւ կրիան ինքնավստահ, ես քեզմէ շուտ պիտի հասնիմ այն ծառին՝ որ կը տեսնուի արտին ծայրը։

— Կրիայ մը ինչպէս կրնայ վազքի մրցում կատարել նապաստակներուն հետ, պատասխանեց նա, խելքդ ցնդած ըլլալու է, եղբայր, գնա՛ բանդ. այս-պիսի առաջարկ մը ընելէ առաջ պէտք ես մտածել որ իմ չորս ոտտումս դուն չորս շաբաթէն չես կրնար ընել։

— Հոգ չէ, ըսաւ կրիան, և առանց ժամանակ կորսնցընելու սկսաւ քալել։

Նապաստակը բոլորովին անհոգ՝ թողուց որ կրիան առաջ երթայ. իսկ ինք խազեր կ'ընէր, երբեմն ճամբէն ետ կը դառնար և կը զուարճանար, մտածելով

որ մրցումը կորնչըննելու վտանգին մէջ իսկ եղած ատեն՝ կրնար հասնիլ և անցնիլ կրիայէն. մինչ կրիան միշտ առաջ կ՝երթար: Երբ տեսաւ նապաստակը որ կրիան ծառին հասնելու համար մատ մը տեղ մնացեր է, մեծ տուաւ ոտքերուն և կայծակի պէս սկսաւ վազել, բայց շատ ուշ էր արդէն, չկրցաւ կանխել զանի և կորնչուց գլուխը:

Կրիան օրինակ է աշխատասէր մարդուն, որ ոչքան ալ խեղճ ըլլայ՝ յարատեւ աշխատանքով կը բարւոքէ իր վիճակը: Իսկ նապաստակը օրինակ է անհոգ մարդուն, որ իր ժամանակը պարապ անցընելով՝ եղած տեղը կը մնայ: «Աշխատութիւնը ամէն բանի կը յաղթանակէ», կ՝ըսէ փիլիսոփան:

Ահա տեսարան ինքնահաճ հեղգին
Ինքնապաշծ խոտէ զգնացս օտարին.
Բայց նա անվստահ գոլով յիւր ուղին,
Ցաղթէ հասանէ իւր նպատակին.
Քանի պատկառանք այն դանդաղկոտին,
Երբ ինքն է մեղկեալ, այլք յառաջ ձգին.
Չի՞նչ օգուտ ոստնուլ լեռնէ ի լերին,
Չի աշխատասէրն հասանէ կիտին.

ԿԳ. — ՈՋՆԻ ԵՒ ԳԱՅԼ

Ոչ վայրապար քաշխէ քնութիւն
Իւրաքանչիւր զէն զօրութիւն.

Ինչ որ ունիս աղէկ պահէ,
Որ գործածես երբոր պէտք է.

Անօթի գայլ մը ոզնիին հանդիպեցաւ և վրան յարձակեցաւ զայն ուտելու համար: Ոզնին անմիջապէս վրայի փուշերը տնկեց և անոնց մէջ կծկուեցաւ:

Գայլը կատղած կը դառնար ոզնիին չորս կողմը և չէր կրնար ո և է մէկ մասէն խածնել. ուստի խորամանկօրէն ըսաւ անոր.

— Եթէ այս փուշերը վրայէդ նետես՝ շատ պիտի գեղեցկանաս. գիտնալիր մէյմը թէ անոնք օրքան կը տգեղցընեն զքեզ։

— Ատուած չընէ, պատասխանեց ոզնին՝ աւելի եւս ցցելով փուշերը. բարեկամ, թէեւ այս փուշերը զիս կը տգեղցընեն, բայց շատ լաւ կը պաշտպանեն քու ակռաներէդ։

Ոզնին օրինակ է խոհեմ մարդուն որ իր ապահովութիւնը վտանգող ոչ մէկ խորհուրդի կը հետեւի։

Խրատէ առակս զգոյշ կալ յանձին,
Զթափիլ զզէնս բանիւ խարդախին.
Զի նենգել ուտել է խորհուրդ նորին,
Ոչ թէ կարեկցիլ իբրեւ մտերիմ։
Արդ մի՛ ապահով կար ընդ թշնամին,
Եւ մի՛ հետեւիր խորհրդոց նորին.
Զինեա՛ հանճարով ընդդէմ ոսոխին,
Զի զէն մարդոյն է հանճար բնածին։

ԿԴ · — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԱՓԱՂԱՂ

Որ ոչ ումիք բարի առնէ,
Ցայլոց բարիս ոչ տեսանէ։

Մէկն որ ըրնաւ բարիք չընէ,
Ուսկի՞ց բարիք պիտի գտնէ։

Աղուէս մը բազմաթիւ հաւեր յափշտակելէ վերջ՝ վերջապէս հողագործին լարած որոգայթին մէջ ին-

կաւ։ Երբ անկից ազատելու անօգուտ փորձեր կ'ընէր՝ աքաղաղ մը տեսաւ և ըսաւ անոր.

— Եղբա՛յր, երդում ըրէ որ իմ հոս գտնուիլս մարդու պիտի չըսես. ինձի մեծ ծառայութիւն մը ըրած պիտի ըլլաս եթէ շուտով երթաս աղուէսներուն իմացընես գլխուս եկած վտանգը. կ'աղաչեմ, ըսէ անոնց որ գան ազատեն զիս ասկից։

Աքաղաղը առանց յայտնի ընելու իր սրտին ուրախութիւնը՝ երդում ըրաւ զինք չմատնելու և իր խնդրանքը սիրով կատարելու, ու մեկնեցաւ. սակայն շատ հեռու իր խոստումը կատարելէ, գնաց իր տիրոջը լուր տուաւ, որ բռնեց աղուէսը և սպաննեց։

— Վա՛յ գլխուս, ըսաւ աղուէսը մեռած ատեն, ինչ պէտք կար աքաղաղէն օգնութիւն խնդրել երբ անոր այնչափ հաւերը խեղդեր եմ։

Մարդ պէտք է իր յաջողութեան օրերուն բարերարութիւններ ընէ և բարեկամներ շահի, ձախորդութեան մը պարագային անօգնական չմնալու համար։ Ասոր համար Աղէքսանդր Թագաւորը կ'ըսէր թէ՝ «հաւատարիմ բարեկամը ամէն բանէ վեր է»։

Ահա գիղեցիկ պատուհաս չարին,
Ոյր գործն է լալիլ թակարթ ընկերին.
Հուսկ յետոյ և ինքն ի նոյն թակարթի,
Աղաչէ ըզնա գալ օգնել նմին։
Քանի՛ լրբութեամբ ժտէ խօսնակին,
Ոյր ծծէր զարիւն թէ էր ի ծեռին.
Ո՞րպէս յօտարէն նպաստ ոք յուսայ,
Երբ այլոց բարի չարար քնաւին։

ԿԵ· — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԿԱՏՈՒ

Պատիր հանճար խորագիտին
Ոչինչ զօրէ օգնել նմին։

Շատգէտ մարդիկ շատ բան կ'ըմնեն,
Բայց տեղ կայ որ բան չըգիտեն։

Աղուէսն ու կատուն միասին կը ճամբորդէին զանազան նիւթերու շուրջ խօսակցելով։

— Բարեկա՛մ, ըսաւ աղուէսը, պէտք է խոստովանիս որ իմ խելքս քուկինէդ շատ բարձր՝ և միտքս գերազանցօրէն նուրբ է։

— Կը հաւատամ, պատասխանեց կատուն, բայց տեսնենք թէ խելքդ ինչ օգուտ ունի քեզի։ Կը տեսնե՞ս որսորդին երկու շուները՝ որոնք կարծեմ շիտակ մեր վրայ կու գան. եթէ չեմ սխալիր՝ հիմա նրբամտութիւնդ պիտի անանկանայ. իսկ ես, ահա իմ ունեցածս մինակ այս է, և շա՛տ բարձր քու ունեցածներէդ...

Այս ըսելով ցատքեց ծառին վրայ և անոր ծայրը բարձրացաւ։ Իսկ աղուէսը հակառակ իր խորագիտութեան, խորամանկ հնարքներուն և յոգնեցուցիչ խաղերուն՝ չկրցաւ շուներուն ձեռքէն ազատիլ։

Ջանա միշտ շիտակ ճամբէն չշեղիլ. որչափ ալ խորամանկ ըլլաս՝ քեզմէ աւելի խորամանկը կրնայ գտնուիլ, և ատեն կու գայ որ բանգիտութիւնդ չահ մը չի բերեր քեզի։ «Ամենամեծ յիմարութիւն է պարծիլ խելքին վրայ», կ'ըսեն գիտունները։

Ջիարդ անիրաւ պարծանք հպարտին,
Որ ազատ պանծայ ընդ հանճար անծին.
Բայց երբ ժամանէ արկած իւր բախտին,
Անդէն նանրանան այն պարծանք չնչին։

Պանծալի իմաստ գոյ յառաքինին,
Որ իմաստութեամբ փայլէ ի բանին.
Ոչինչ յեղյեղեալ յարկածից բաղդին,
Ոչ նսեմացեալ ի մահու աւուրին։

ԿԶ. — ԱՓԱՂԱՂ ԵՒ ՀՆԴԿԱՀԱՒ

Սիրտ նախանձոտ տանջէ հարմայն,
Ի իւր ինքեան տանջանարան։

Թէ չես տանիր այլոց գործին,
Նայէ չընես դուն աւելին։

Ափաղաղը բնաւորութեամբ նախանձոտ է։ Ափաղաղը և հնդկահաւը մէկ բակի մէջ կը կենակցէին. օր մը հնդկահաւը բացաւ փետուրները և ուռեցաւ մինչև հաւերուն առջեւ. ափաղաղը կասկածեցաւ անոր այս արարքէն և պոռաց անոր երեսին.

— Ննջգաւո՛ր, պարապ տեղ չէ որ փետուրներդ իմ հաւերուս առջեւ ուռեցուցիր, ատով անշուշտ կ'ուզես հաճոյ թռուիլ իրենց և ուժացնել զիրենք։

— Բան մը կ'ըսես՝ որ մտքէս անգամ չէ անցած, պատասխանեց հնդկահաւը, ինչ անմտութեամբ տաքցեր ես։ Եւ յետոյ ինչո՞ւ չես կրնար տանիլ որ հաւերուդ առջեւ փետուրներս ուռեցընեմ. հապա ես ինչպէս կը համբերեմ՝ երբ դուն իմիններուս առջեւ միշտ կ'երգես։

Նախանձը չար ախտ մըն է որ կը տրտմեցնէ ենթական՝ ուրիշին յաջողութեան վրայ. նախանձոտը չի կրնար տանիլ ուրիշին գեղեցկութիւնը, գիտութիւնը և վերջապէս լաւ ձիր-

քերը, և չ'ուզեր որ ուրիշներ իրեն հաւասար ըլլան. աքաղաղին պէս անոր սիրտը միշտ անհանգիստ է փուճ կասկածներով և կարծիքներով։

Անյագ է նախանձ ըստ անստուտ վճռի,
Որ բունեալ ի սիրտ ըսպառէ զոգի.
Մաշի ընդ յաջող բաղդըս ընկերին,
Չի պատիժ նորա է այլոց բարին,
Ուսիր կենակցիլ քաղցր ընդ ընկերին,
Եւ մի՛ հախանձիր ընդ գործս նորին.
Չի ամօթ մեծ է թողեալ զիւր գերան,
Ընդ օտարս կազել ըզշիւղոյ ական,

ԿԷ. — ԿՈՎ ԵՒ ՇՈՒՆ

Ջարակն հիւծի ընդ բաստ մարդկան,
Ցոր ինչ հայի սիրտն է դաժան։

Շակաւքն այլոց բան չի կամիր,
Թէպէտ իրեն բան չի պակսիր։

Շուն մը խոտին դէզին վրայ պառկած էր, երբ անօթի կով մը քիչ մը խոտ ուտելու համար դէզին մօտեցաւ. շունը վրան յարձակեցաւ ակռաները կրճտելով և արգելք եղաւ կովին։

— Նախանձո՛տ շուն, ըսաւ կովը, ինչ բանի համար կատղեր ես և չես կրնար հանդուրժել որ քիչ մը խոտ ուտեմ, մանաւանդ որ անիկա քեզի ո՛չ մէկ բանի կը ծառայէ։

Օրինակ է չարակնութեան, որ ամենեւին չ'ուզեր տեսնել ուրիշին աղէկութիւնը։ Փիլիսոփայ մը այսպիսի բնաւորութեամբ մէկը տեսաւ որ տխուր կեցած էր։ «Այս մարդուն կամ ձախորդութիւն մը պատահած է՝ և կամ ուրիշը յաջողութիւն մը ձեռք բերած է», ըսաւ։

Ով զիարդ չարակն զտիւ զերեկուն,
Առ չար նախանձու կաղկանձէ անքուն.
Զի երբ տեսանէ զընկերն ի բարին,
Իւր մաղձ դառնութեան զեղանի յարիւն.
Մի՛ ուտեր զնաց, ասէ խմաստունն,
Ընդ վատ չարակնին բարեաց թշնամւոյն.
Զի հաճոյք նորա զրկել զոյդ սեղան
Թէև ինքն յագեալ ննջէ խոր ի քուն.

ԿԸ. — ԲՈՒ ԵՒ ԹՌՉՈՒՆՆԵՐ

Որ զայլս առէ յայլոց առի,
Իրրեւ զբու ընդ մութ շրջի.

Դուն ուրիշին ինչ որ ընես,
Ուրիշներէն զայն կը գըտնես.

Բուն նկատելով որ ընդհանրապէս բոլոր թռչուն-ները զինք կ'ատեն, չափազանց նեղուած կաղնիի մը խոռոչին մէջ քաշուեցաւ և այլեւս չհամարձա-կեցաւ ցորեկը դուրս ելլել: Անգամ մը պատահմամբ ցորեկ ժամանակ դուրս ելաւ, և շատ գէշ ըրաւ, վասն զի թռչուններըը զինք տեսածնուն պէս մեծէն մինչեւ պզտիկը գլխուն թափեցան և զայն ծաղրածելով ու կատահարելով հալածեցին մինչեւ վերջ:

Բուն միայն մութին մէջ կը թռչի և գիշերները կ'ընէ իր ոլսերը. ան խաւարասէր ըլլալով՝ կը նմանցուի մարդատեաց անձին, որով ուրիշներն ալ միշտ զինքը կ'ատեն:

Այս օրինակ է ատելի անձին,
Որ զանխուլ կրծէ ըզսիրտ ընկերին,
Որով յամենից կրէ զարժանին,
Զրկեալ ի լուսոյ՝ շրջի խաւարին.

Քանի՛ վայելուչ սիրիլ և սիրել,
Օտարաց համայն ցանկալի լինել.
Քի՛չ ինչ հանգիստ չարաց առիլ և առել,
Հալածեալ իսպառ ի մէջեն թաքչիլ։

ԿԹ. — ԳԱՅԼԸ ԵՒ ՇՈՒՆԵՐԸ

Որկրաժետին միայն թակարթ
Է կերակուրն եղեալ ի կարթ։

Ով որ զուրիշն ուտել ցանկայ,
Ինք կերակուր անոր կ'ըլլայ։

Երկու շուներ իրարու հետ կը կռուէին. գայլ մը տեսաւ զանոնք և սպասեց որ անոնք աւելի ևս տաքցած իրարու փաթթուած միջոցնին՝ յարձակի վրանին և բզքտէ։ Այս մտածումով անոնց մօտեցաւ, մինչ շուները արդէն հանգարտած էին, և գայլը տեսածնուն պէս՝ երկուքը միասին անոր վրայ յարձակեցան և բզքտեցին զայն։

Որկրամոլին կորուստը շատ ուտելէն առաջ կու գայ. շատ ուտելը զանազան հիւանդութիւններու պատճառ ըլլալէն զատ՝ մարդս փորձութիւններու ալ կ'ենթարկէ։ Այսպէս են նաև ուրիշ ախտերով վարակուողներն ալ։

Ահա աննամբոյր բարք գազանային,
Ցայլոց գիտութեանց հանէ զիւր բաժին.
Քանի՛ շահասէրք համանման սմին,
Կռուողաց բարիս զրաւեն հնշտին։
Բայց արդարութիւն չթողու նոցին,
Փութով հասանէ կշիռ ի ձեռին.
Տակաւին արդար պահանջէ կրկին,
Եւ անդէն մատնէ ժանեաց ոտիին։

Ձ. — ԱՐԾԻՒ ԵՒ ԱԳՌԱՒ

Որ յանդգնի գործել մեծ ինչ,
Նշաւակի լինի ոչինչ։

Ջուր մի՛ զարնիր մեծ բաներու,
Կը պատահիս սիւ օրերու։

Արծիւը ոչխար մը յափշտակեց և վեր բարձրացաւ։

— Ես ալ այս տեսակ բան մը չե՞մ կրնար ընել, ըսաւ ագռաւը ինքնիրեն, և գէր ոչխարի մը վրայ թռաւ։ Բայց շատ սխալեցաւ, վասն զի ոչխարին բրդերուն փաթթուելով չկրցաւ ազատիլ։ Հովիւը հեռուէն նշմարեց զանի, բռնեց վանդակի մը մէջ դրաւ և տղոց տուաւ որպէս զի զուարճանան։

Օրինակ է յանդուգն մարդոց որոնք ամէն տեսածնին կը կարծեն թէ կրնան իրենք ալ ընել, բայց երբ վտանգի մը ենթարկուին՝ այն ատեն կ'ըմբռնեն իրենց խեղճութիւնը։

Խրատ է այս գործ յանդուգն յիմարին,
Որ ոչ ճանաչէ զոյժ և չափ անձին.
Ի գործ մեծագործ մխիլ յանդգնի,
Մինչեւ ի ներքոյ ճիլի ծանրոցին,
Պիտանի յաւէտ իմացականին,
Ճանաչել զիւր կար և ոչ հզօրին.
Քանզի հզօրաց գործն է մեծագործ.
Որ ոչ ճանաչէ զոյժ և չափ անձին,
Ջնչին և թեթեւ է գործ տկարին։

ՀԱ. — ԿԱՏՈՒ ԵՒ ԱՓԱՂԱՂ

Զրկողութիւնք անզգամին,
Սուտ պատճառօք արդար դատին։

Զարագործ մարդն ինչ որ ըմէ,
Զինքը սուտով արդար կ'ըմէ։

Կատուն բակին մէջ աքաղաղ մը տեսնելով վրան յարձակեցաւ, թաթիկներուն մէջ առաւ զայն՝ որպէս զի փառաւորապէս ուտէ։

— Ամենեւին չեմ յիշեր քեզի գէշութիւն մը հասուցած ըլլալս, ըսաւ աքաղաղը, ուրեմն ինչո՞ւ զիս այսպէս կը մեռցընես։

— Եթէ քու ըրած գողութիւններուդ համար օրինաւորապէս չպատժեմ զքեզ, պատասխանեց կատուն, պարտական կը մնամ Աստուծոյ առջեւ։ Ո՛վ անօրէն, դուն չե՞ս որ ամէն օր տիրոջդ արտին մէջ կը պտըտիս և անոր ցանած ցորենները կ'ուտես. ուրեմն արժանի՛ ես մահուան, ըսելով՝ խեղդեց զայն և լափեց։

Մէկու մը վնաս տուողը՝ ինքզինք արդարացընելու պատճառներ միշտ կը գտնէ. որչափ ալ աղաչես՝ այնպիսւոյն սիրտը չի մեղմանար, չի կրնար քննել գործած յանցանքը, քանի որ ուրիշին վնասով իրեն շահ մը կ'ակընկալէ։

Այսպէս և զրկողք զինքեանս համարին
Արդար դատաւոր լինել տնանկին.
Սուտ պատճառանօք խաբեն ըզմարդիկ,
Սակայն չէիք խաբել յանխաբ ատենին.
Ո՛ւր յայնժամ երկար պատմութիւնք բանին,
Եւ նրբին պատճառ փաստ փաստաբանին.
Անդ ճշմարտութիւնն անցեալ ի բեմին՝
Պահանջէ համար գործոց զրկողին։

ԽԲ. — ՀԱՒ ԱՐՏԱՎԱՐ

Գործ խոհական հասուն մտաց,
Ըզվոքրն ընտրէ յերկուց չարեաց։

Բարի ծնողք՝ զաւկին սիրուն
Գերի կ'ըլլան օտարներուն։

Հաւ մը իր նորածին ձագուկներով՝ բոյնէն շատ հեռու արտ մը գնաց։ Երբ անհոգ կը պարտէր՝ բազէն երևցաւ անոր, որ կը պատրաստուէր ձագերուն վրայ իջնել։ Հաւը իր կարելին ըրաւ ձագերը ազատելու համար, ի վերջոյ պատսպարուած տեղ մը գտաւ և իր ձագուկներով վանդակի մը մէջ պահուըտեցաւ։ Երկրագործը վրայ հասնելով՝ հաւն ու ձագուկները միասին առաւ տարաւ։

— Գոնէ ձագերս անողորմ թշնամւոյն ճանկերէն ազատեցի, ըսաւ հաւը, ինքզինք մխիթարելով։

Ինչպէս որ հաւը աւելի նախընտրեց գերի ըլլալ քան թէ իր ձագերը բազէին մատնել, այնպէս ալ ծնողք պէտք է գուրգուրան իրենց զաւակներուն վրայ որպէս զի չար ընկերներու ձեռքը չիյնան առ յաւէտ կորսուելու համար։

Այս օրինակ է խոհեմ ծնողին
Որ պահէ զորդիս ի ձեռաց չարին.
Ցանձն առնու գերի լինել օտարին,
Ջի մի՛ այն անմեղք մահու մատնեսցին։
Նղուկ ծնողաց որ անհոգ նստին,
Մանկունք մատնեալ կան առ չար ընկերին.
Ջորս ի խոր խոցեալ զանազան ախտին,
Կերակուր առնէ անյագ գազանին։

ԽԳ· — ԿԱՊԻԿ ԵՒ ԹՈՒԹԱԿ

Որչափ ճարպիկ խարդող իցէ.
Սուտն անդէն զինքն յայտնի առնէ։

ճրագ և մոմ՝ վարպետորդւոյն
Հազիւ տեւէ մինչ իրիկուն։

Օր մը կապիկն ու թութակը մոքերնին դրին բանական ըլլալ ու մարդ ձեւանալ։ Կապիկը կը կարծէր որ զգեստ հագնելով մարդ եղած կ'ըլլայ, իսկ թութակն ալ կը կարծէր որ եթէ մարդու պէս խօսի մարդ եղած կ'ըլլայ։ Ուստի գործի սկսան. կապիկը զգեստ հագած, թութակն ալ քանի մը բառ սերտած՝ երկուքը միատեղ բազմութեան մէջ խառնուեցան։ Ի սկզբան տեսնողները խաբուեցան, բայց յետոյ նշմարեցին որ կապիկը խօսիլ չէր գիտեր, թութակն ալ միշտ միեւնոյն խօսքը կը կրկնէր՝ վռնտեցին զանոնք մարդկային ընկերութենէն։

Տխմար և կոշտ մարդիկ կը կարծեն որ մարդու մէջ մտնելով երեւելի կը դառնան. չեն գիտեր թէ իրենց չարժուձեւերն ու խօսուածքը կը մատնեն զիրենք։

Խրատէ առակս զոհ լինել յոգիս,
Մի՛ խարէութեամբ նմանիլ վհիս.
Զոր ինչ ետ բնութիւն այծ է բուն անծիս,
Որ ոչինչ իւիք փոխի բնաւիս.
Ջի՞նչ շահ ըզգեստուք ծածկել զարտաքին,
Բարեծեւ կեղծիլ ի զարդ օտարին.
Երբ ներքին նորա անկիրթ իրք անբան,
Վաղ խայտառակէ զանխմաստ հոգին։

ՀԴ. — ԳԱՅԼ, ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԿԱՊԻԿ

Ցաչողամիտք յանճնարին՝
Զելըս իրաց հեշտ հնարին.

Գիտուն մարդը երբոր ուզէ,
Ամէն բանին ճար կը գտնէ.

Գայլը և աղուէսը կապիկին դիմաց կ'ամբաստանէին զիրար: Գայլը կ'ըսէր աղուէսին թէ իր կերակուրը գողցած է, իսկ ան կ'ուրանար: Կապիկը որ երկուքին ալ ինչ ըլլալը շատ լաւ գիտէր՝ կը տարակուսէր անոնց անկեղծութեան վրայ: Չէր գիտեր թէ ինչպէս պիտի ազատէ օձիքը անոնց ձեռքէն:

— Դադրեցուցէք այլեւս ձեր վիճաբանութիւնը, ըսաւ անոնց, և սկսաւ իր դատաստանին: Ո՛վ գայլ, կը պարտաւորեմ զքեզ հատուցում ընել աղուէսին, որովհետեւ, դուն անկից կը պահանջես բան մը՝ զոր քեզմէ չէ առած: Իսկ դո՛ւն, ո՛վ աղուէս, պէտք է հատուցում ընես գայլին՝ վասն զի կ'ուրանաս անկից բան գողցած ըլլալուդ:

Անխելք են անոնք որ գիտութեան կարեւորութիւն չտալով անտարբեր կը գտնուին իրենց զաւակներուն դաստիարակութեան հանդէպ: Գիտուն մարդը ամէն բանի խելք հասցընելով անօթի չի մնար և յետոյ յարգանք ունի ամէնուն առջեւ: «Իմաստութիւնն է նմանութիւն Աստուծոյ», կ'ըսէ իմաստուն մը:

Այս խմաստնոց է և ոչ անգիտին,
Գտանել հնարս յանճնար դատին.
Զի երբ խորամանկք ընդ միմեանց վիճին,
Գո՛րծ է գտանել անշուշտ ըզմիջին.
Ահա աստ յայտնի միտք հանճարեղին,
Որ շահի զսիրտ վիճողաց կրկին.
Ուսիր ընդ գիտնոց նստիլ կենակցել,
Հանճարոյ նոցին բաժանորդ լինել.

ՀԵ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՄՈՐԵՆԻ

Է ազգային օրէնք բնական
Պատուել զհիւր օտարական,

Տըմարդութիւն է անպատճառ՝
Զըմեծարել հիւր կամ օտար,

Որսորդ մը կը հեռապնդէր աղուէսը. անիկա մո-
րենիի մը մէջ պահուըտեցաւ՝ որպէս զի չերեւնայ
հալածողին. բայց երբ տեսաւ որ մորենիին փու-
շերը ծակծկեր են մարմինը՝ ինքնիրեն ըսաւ:

— Այս ինչ յիմարութիւն էր ըրածս որ եկայ
այս անզգամին ապաւինեցայ. հոս այնչափ արիւն
թափեցի՝ որչափ պիտի չկարենար որսորդը հանել
ինծմէ:

Մորմինին օրինակ է անզգամ մարդոց որոնք չեն ուզեր
պատուել օտարականը. մինչդեռ ամէն քաղաքակիրթ ազգերու
մէջ օրէնք է պատուել հիւրը և կարելի օգնութիւնը չզլանալ
անոր:

Իմաստ առակիս խրատէ զմոսին,
Պատուել զհիւր օտար ըստ ընդման առթին.
Քանզի իրաւունք օրէնք ազգային
Զայս ուսուցանեն ամենայն ազին,
Զի՞նչ շահ ընդ յարկաւ լինել ընկերին,
Եւ պատսպարիլ ի ծեռաց գայլին.
Ցորժամ տանուտէրն դառնացեալ յանծին,
Մերժէ հալածէ նման գազանին,

Հե. Աղուէս և Սորենի։ Հզ. Մարդ և կուռք։

Ը. Ուրուր և Ղուսին։ Ըե. Հերմէս և վայտահատ

Ըէ. Կրիայ և Արծիւ։ Ը. Գորտ և Աղուէս։

ՀԶ. — ՄԱՐԴ ԵՒ ԿՈՒՐՔ

Զայնես մաղթես ինձ զանզգայն,
Զի լսելիս չունի յինքեան։

Խստասրտին ինչ որ ըսես,
Զզգար կարծըր քարի մը պէս։

Մարդ մը կ'աղօթէր ու կը պաղատէր կուռքին որպէս զի իրեն գանձ մը տայ հարստանալու համար։ Միշտ խունկ կը ծխէր, երբեմն ալ զոհ կ'ընէր և անոր առջեւէն բնաւ չէր հեռանար. բայց ի զուր. կուռքը սուակ մ'իսկ չտուաւ անոր, և փոխանակ հարըստանալու՝ աւելի եւս չքաւոր դարձաւ։ Մարդը սակայն չյուսահատեցաւ և աւելի ջերմեռանդօրէն սկսաւ պաշտօն մատուցանել կուռքին, բայց միշտ ալ ձեռնունայն տուն կը վերադառնար։ Երկար ատեն շարունակեց այսպէս, մինչեւ որ օր մըն ալ համբերութիւնը հատաւ և բոլորովին յուսահատած՝ կացինով զարկաւ կուռքին և կտոր կտոր ըրաւ. և ահա ոսկիի կտորներ թափեցան ոտքերուն առջեւ։

— Ո՛հ, բացագանչեց նա, ուրախութեամբ ժողվելով ոսկիները, այս ինչ զարմանալի բան է. իսկապէս տարօրինակ աստուած մըն է եղեր ասիկա. որո՞ւն մտքէն կ'անցնէր որ փշրելով զայն աւելի շահաւոր պիտի ելլէի՝ քան թէ աղաչելով։

Խստասիրտ, անգութ մարդը բռնութեամբ միայն կարգի կու գայ։ Աւծաթաստէր մարդը դրամը ծակ–ծուկ տեղեր կը փակէ և ոեւէ օգնութիւն չ'ուզեր ընել, սակայն մահուան առջեւ ցիրուցան կ'ըլլան անոնք։

Տես զիարդ ծայնէ աղլուր արծաթի.
Ում լսել ոչ ետ ծերք քանդակողին,

Միայն ի պատիւ հղ ի լանջս ոսկիոն,
Ջոր և տալ չունի թէ ոչ վշրեսցիոն։
Այս օրինակ է անգութ ագահիոն,
Որ ամուր փակէ զոսկիս ի սրտիոն.
Բանք ողոքանաց ոչ ազդէ նմիոն,
Արկածիւք եւեթ հանէ զայն ոսկիոն։

ՀԷ. — ԱՅՐԸ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ԿԻՆԵՐԸ

Վայ որ մատնէ զինքըն կանանց,
Չանենն յիւրմէ խելս ընդ հերաց։

Թէ որ ըզքնզ կանանց մատնեա,
Խելքէ մաքէ շուտով կ'ելլես։

Այր մարդ մը սկսեր էր ալեւորիլ, և կը ջանար պիրեալի ըլլալ իր երկու կիներուն, որոնց մէկը երիտասարդ էր տակաւին, իսկ միւսին տարիքը բաւական յառաջացած և գեղեցկութիւնն ալ կորսուած։ Այս երկուքն ալ կը փափաքէին երիկնին իրենց ճաշակին յարմարցընել և մեծ խնամքով փոխնիփոխ կը սանտրէին անոր գլուխը։ Մարդը խաղալիք դարձաւ անոնց ձեռքը, վասն զի երիտասարդ կինը երբ անոր գլխուն վրայ ճերմակ մազ մը տեսնէր՝ ծերութեան նշան նկատելով քաշէր կը հանէր, միւս կինն ալ իր կարգին բոլոր սև մազերը կը փետէր. այսպէս՝ օր մ'ալ մարդուն գլուխը կնտակ դարձաւ։

Արիստոտէլ փիլիսոփան ըսաւ թէ «Զար կին մը կարող է խելացիներն ալ մոլորեցընել». ուրեմն եթէ քանի մը կիներ միատեղ ըլլան ինչ չեն կրնար ընել։ Անոր համար Զօրաբաբէլ գրաւի կու գար որ «Կինէն աւելի զօրաւոր բան չկայ աշխարհիս վրայ»։

Ով քանի ապուշ մեղկ կնամարդին,
Մատնեալ կայ ի ծեռս վատ կանանց կրկին.
Զգի ընդ տոռամբ ուր նոքա կամին.
Թափեալ ի խելաց զերթ խելագարին,
Ուսիր արթուն կալ ի վերայ անձին,
Զմատնիլ ի ծեռս քաղցր յուշկապարկին.
Ոյր այնչափ է կար շրթանց և լիզուին,
Ցաղթէ իմաստնոց արքայից բազկին։

ՀԸ. — ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

Քան բերդ ամուր զիրնչ հաստատուն.
Բայց միաբան եղբայրութիւն։

Եթէ եղբարք միաբան են՝
Ամէն բանի միշտ կը յաղթեն։

Բազմաթիւ զաւակներու տէր ծերունի հայր մը զգալով իր մօտալուտ վախճանը՝ քովը կանչեց բոլոր որդիքը. անոնց ներկայութեան բարակ ցուպեր իրարու կապեց և հրամայեց մեծ որդւոյն որ կոտրէ։ Անիկա երկար աշխատեցէ վերջ չկրցաւ կոտրել։ Երկրորդ որդին կրկնեց նոյն բանը, յետոյ երրորդը, չորրորդը և ամէնքն ալ չկրցան կոտրել այն կապոցը։ Ի վերջոյ ծերունին կապը քակեց և իւրաքանչիւրին մէյմէկ հատ ցուպ տուաւ և դարձեալ հրամայեց որ կոտրեն։ Այս անգամ անոնք առանց դժուարութեան կոտրեցին։

— Սիրելի՛ որդիքս, ըսաւ այն ատեն ծերունին, ճիշտ այսպէս նաև դուք որքան ատեն որ ամէնքնիդ միաբան էք՝ այնքան զօրաւոր պիտի ըլլաք որ ո՛չ ոք պիտի կարենայ ձեզի դպչիլ. սակայն երբ ձեր

մէջ մանէ անմիաբանութիւնը՝ դուք պիտի տկարա-
նաք և այն ատեն պզտիկ փորձանք մը բաւական
պիտի ըլլայ ձեր կործանման։

Որչափ թագաւորութիւններ միաբանութեամբ կանգնած՝ և անմիաբանութեամբ կործանած են։ Հայոց թագաւորութեան մէջ ալ որքան ատեն որ միաբանութիւն կար մեծցաւ և ահագին երկիրներու տիրապետեց, սակայն անմիաբանութեամբ՝ կարճ ըրջանի մը ընթացքին կործանեցաւ։ «Միութիւնը զօրութիւն է»։

Ջի՞նչ հաստատութիւն գոյ երկրի երկնից
Որ քակել զօրէ զկապ միաբանից.
Ջի երբ միաբան եղբարք գտանին,
Դիմադրեն ուժոյ բոլոր աշխարհին։
Ե՞ր վերայ կանգնի գումտ տիեզերաց.
Բայց ի միաբան չորից տարերաց.
Ի քակիլ սոցա՝ քակի և աշխարհ,
Ի քակիլ եղբարց՝ քակի տուն տեղին։

ՀԹ. — ՍՏԱԽՕՍ ՀՕՎԻՒԸ

Ջի՞նչ զբօսանք ստախօսին
Երբ հաւատայ ոչ ոք նմին։

Այն է վաստակ սուտ խօսողին,
Որ չըհաւատանք իրեն խօսքին։

Հովիւ մը ատեն ատեն յանկարծ կը պոռար.
— Գա՛յլ կայ, գա՛յլ, շո՛ւտ հասէք...
Ասիկա իրեն զուարճութեան նիւթ ըրած էր, և երբ գիւղացիները իրեն օգնութեան վազէին՝ կը ծիծաղէր անոնց վրայ։ Քանիցս կրկնեց նոյն բանը։ Սակայն օր մը յիրաւի գայլը մտաւ ոչխարներուն մէջ

և հովիւը իրար անցած՝ բոլոր ուժովը օգնութեան կանչեց գիւղացիները, բայց ո՛չ ոք եկաւ այս անգամ, դարձեալ կատակ կարծելով, մինչ գայլը բոլոր ոչխարները բզքտեց։

Ստախօսին չահն այն է որ չիտակ խօսքին ալ մարդ չի հաւատար, և այնպիսւոյն վրայ ո՛չ ոք համարում կ՝ունենայ, վասն զի սուտը Աստուծոյ ճշմարտութեան հակառակ է։ Անոր համար հին ատեն սուտ երդում ընողին լեզուն կը կտրէին։

Ահա շահ պտուղ խաբող սուտ լեզուին,
Որ ի սուտ փոխէ զիսկութիւն իրին.
Հակառակ գոլով անխաբ ճշմարտին,
Անհաւատարիմ լինի բոլորին.
Արդ մի՛ հետեւիր դու ստախօսին,
Որ զիսկն եղծանէ զիւր ստոյգ բանին.
Ջի որ միանգամ սովոր է խաբել,
Բնաւ բանք և գործք անհաւան լինին.

Զ. — ՈՒՐՈՒՐ ԵՒ ՍՈԽԱԿ

Երգ և նուագ չեն ընդունակ
Ի կերակրել զորկոր դատարկ.

Ամէն բանի ատենը կայ,
Ատենէ դուրս միշտ զէշ կ՝ըլլայ.

Շատ անօթի ուրուր մը՝ սոխակ մը բռնեց և ճանկերուն մէջ առաւ զանի։

— Ո՛վ ուրուր, ըսաւ սոխակը, կեանքս ինծի շնորհէ՛, փոխարէն զմայլելի երգ մը կ՝երգեմ քեզի. գիտես որ ձայնս աստուածները զմայլեցընելու աստիճան գեղեցիկ է։

— Յիրաւի, պատասխանեց ուրուրը, սիրով պիտի ուզէի լսել ձայնդ, թէ որ ներսէս չըսէին, թէ հիմա աւելի կարօտ ես կերակուրի քան եղանակի։

Ամէն բան իր ժամանակն ունի. տեղին եղած գործը միշտ լաւ կ'ըլլայ. շատ մարդիկ գործի առեն պարապ բաներով կը զբաղին և յետոյ բերաննին օդին կը բանան։

Ուսիր չլինել թոյլ ի պիտանին,
Գնալ ի զբօսնուլ յերգս ընդ նուագին,
Ա՛յլ է ժամանակ վաստակել շահիլ,
Եւ ա՛յլ ժամանակ խօսել և հրճուիլ.
Քանիք հեղգ ի գործս գնան զմայլին
Ի լուր քաղցր երգոց ձայնի հուետորին.
Թողուն լինք դատարկ զիւրեանց որովայն,
Ընդուն զլսելիս բախմամբ լոկ օդին։

ՁԱ. — ԱՌԻԻԾ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Բնութիւն շոգմոգ նման ծիծող
Ջանգ հլանէ յերեսըս ջրոյ։

Դեղձաւորնեորն եղի նման՝
Կ'ընեն կ'ըլլան երես կ'ելլան։

Առիւծ մը թագաւոր կարգուեցաւ և ծանուցումով մը բոլոր կենդանիները հպատակութեան հրաւիրեց։ Անոնք ալ հրաւէրին պատասխանեցին և հնազանդութիւն յայտնեցին։ Միայն աղուէսը կը բացակայէր. ուշ առեն ան ալ եկաւ։ Մինչ առիւծը կատղած կը մռնչէր, աղուէսը ցած ձայնով մ'ըսաւ.

— Տէր իմ, վրադ ունեցած սէրս պատճառ եղաւ տէրութեանդ առջև ուշանալուս, որովհետև թագաւոր

կարգուիլդ լսածիս պէս՝ վազեցի կուռքին հարցընելու թէ ո՛րքան ատեն պիտի թագաւորես: Իսկ կուռքը, որուն ամէն օր քեզի համար կ՝աղօթէի, սրտիս ուրախութիւնը կրկնապատկեց, ըսելով թէ՝ առիւծնեբուն մէջ ցարդ չէ եղած և պիտի չըլլայ ասկից վերջն ալ այնպիսի երջանիկ և երկար ատեն թագաւորութիւն ընող՝ ինչպէս դուն: Ժամ մը առաջ ուզեցի այս բարի լուրը քեզի հաղորդել, բայց կուռքին քով երկար սպասումս ակամայ արգելք եղաւ բաղձանքիս:

Այս չքմեղանքի խօսքերը այնպէս հաճոյ թուեցան առիւծին, որ ո՛չ միայն չբարկացաւ, այլ նաև շնորհակալ եղաւ իր բարեմտութեանը համար և ամենէն աւելի սիրալիր ընդունելութիւն մ՝ըրաւ անոր:

Հոս առիւծը օրինակ է այն իշխաններուն, որոնք կեղծաւոր մարդոց խօսքին աւելի հաւատք կ՝ընծայեն քան բարեկամներուն որ միայն իրենց շահուն համար կ՝աշխատին. շողոքորթներն ամէն բան ընելէ վերջ՝ իւղի պէս միշտ ջուրին երեսը կ՝ելլեն:

Զիարդ-ինչ տալուր ծայն փաղաքշողին
Ի լուր լսելեաց արքային վնիմ.
Զի յաւէտ նոցա պատիւ յարգութիւն՝
Եւ ոչ իմաստնոց տան աւազանին.
Այս է գեղեցիկ վըրիպանք նոցին,
Որ շոգմոգ բանիւ խաբին և ճանճին.
Եւ զայն ոչ գիտեն թէ բանիւ միայն,
Ի միտըս ծանուկ լինին շոգմոգին.

ՁԲ. — ՄՐՋԻՒՆ ԵՒ ԱՂԱՒՆԻ

Բարերարողն զղուզմագոյն
Գոցէ բարիս ըստ իւր չափուն.

Բարիճ ըրէ ծովը նետէ,
Շուտով կու գայ քեզ կը գտնէ.

Մրջիւն մը անզգուշութեամբ առուին մէջ ինկած էր և պիտի խեղդուէր. աղաւնի մը տեսաւ զանի, ճիւղիկ մը ձգեց ջուրին մէջ և իբրև փրկարար նաւ մը ինքն ալ վրան կեցած ազատեց զայն: Յամաք ելլելուատեն մրջիւնը տեսաւ որ որսորդ մը ալեղը կը լարէր աղաւնին գարնելու համար, հասկցաւ իր բարերարին գալիք վտանգը, անմիջապէս վազեց որսորդին մօտ և անոր ոտքը խածաւ, որուն ցաւէն ան շարժեցաւ տեղէն և նետը շեղեցաւ նշանառութեան կէտէն. իսկ աղաւնին թռաւ անվտանգ: Այսպէս, մրջիւնը որ իր կեանքը կը պարտէր աղաւնոյն՝ փոխադարձ անոր փրկարարը եղաւ և ասով հատուցումն ըրաւ անոր բարերարութեան:

Օրինակ է փոխադարձ արտարութեան. մէկն աղէկութիւն ըրաւ, միւսն ալ անոր ըրաւ իր կարողութեան չափով. ամէն գործ ընողին աստիճանէն կը չափուի: Ամէն մարդ պէտք է երախտագէտ ըլլայ և իր կարողութեան նեցած չափով հատուցանէ:

Աստ է տեսանիլ պատգամ տէրունւոյն,
Որ կըշռէ բարիս ըստ արդար չափուն.
Թէ արար՝ յորմէ չունէր ակն առնուլ,
Յանկիաց գանձէն կըշռի չափ նորուն.
Եթէ բաժակաւ ջուր չափիս փոքուն,
Անդրէն քեզ չամրին թաթաղուն զիղուն.
Եթէ նպաստ ինչ առնիս կարօտին,
Անկարօտ մընաս ի վիճակ կըրկին.

ՁԳ. — ՄԱՅՐԸ ԵՒ ԳՈՂ ՈՐԴԻՆ

Որ ոչ զորղույն չար գործ պատժէ,
Գարշ ոճրագործ ըզնա առնէ։

Ո՛վ իր զաւկին աղէկ կ՚ուզէ,
Անոր ամէն ախտերն կ՚ուղղէ։

Մայր մը իր որդին չէր պատժեր բնաւ՝ երբ մանուկ հասակէն սկսաւ ան պզտիկ գողութիւններ ընել. և յետոյ, երբ մեծցաւ՝ բնականաբար այլևս իրեն սովորութիւն ըլած էր։ Տղայութեան առեն խնձոր մը գողցաւ, ո՛չ որ մտածեց զինքը պատժել։ Դպրոցին մէջ իր ընկերներուն գրքերը կը գողնար ու տուն կը բերէր, մայրը փոխանակ յանդիմանելու՝ կը ծիծաղէր։ Երբ աւելի մեծցաւ՝ սկսաւ դրացիներուն տուներէն թանկագին առարկաներ գողնալ, և սակայն ո՛չ մէկ խրատ կամ նախատինք լսեց անոնց համար։ Հետզհետէ աւելի չարացաւ, այն աստիճան՝ որ սկսաւ քաղաքներու մէջ և մեծ ճամբաներու վրայ անձարձակ աւազակութիւններ ընել, մինչև որ զինքը բռնելով արդարութեան յանձնեցին, ուր կախաղանի դատապարտուեցաւ։ Վճիռը գործադրուելու առեն աղաչեց որ մայրը իր քով բերեն, որպէս զի գոնէ վերջին անգամ մ՚ալ տեսնէ։ Երբ մայրը եկաւ, խնդրեց որ իր մօտը գայ վերջին համբոյրը տալու համար։ Գրկեց զայն իր բազուկներուն մէջ և համբուրել ձեւացնելով՝ ականջները փրցուց անոր ականջը. յետոյ դարձաւ ժողովրդեան և մայրը ցոյց տալով ըսաւ.

— Պարոննե՛ր, մանկութեանս առեն ամէն անգամ որ գողութիւն կ՚ընէի եթէ այս թշուառականը

զիս պատժած կամ խրատած ըլլար՝ այսօր այս ա-նարգ կախաղանին արժանի պիտի չըլլայի։ Ուրեմն մի՛ զարմանաք ըրածիս վրայ, վասն զի ասիկա ինծի մայր չեմ ճանչնար, այլ չարագոյն թշնամի մը։

Թող ասիկա խրատ ըլլայ ծնողաց, որ իրենց տղոց վրայ մանկութեան օրերէն իսկ աչալուրջ հսկեն և երբ գէշ բան մը նկատեն՝ նախ խրատեն և ապա նոյն իսկ պատժեն ուղղելու համար զանոնք, վասն զի եթէ մեծնան՝ ալ չեն ուղղուիր։ «Ով որ ծեծել և խրատել չ'ուզեր՝ կ'ատէ իր զաւակը, իսկ ով որ կը սիրէ՝ կը խրատէ զայն», կ'ըսէ Սողոմոն։

Ահա դառնաղէտ տեսիլ աճապին,
Մայրն է դժբաղդակ դահիճ զաւակին.
Պատժի և պատժէ զիւր ծընող որդին,
Չատուցումն առնէ մահաբեր կաթին.
Ով քանի՛ պարտք ևն խոհեմ ծընողին,
Ուղղել խըրատել զիւր անսաստ մանկտին.
Նթէ միանգամ խընայէ ընժին,
Ողբայ զայն ապա առ կախաղանին։

ՁԴ. — ՁԱՆՁ

Շատակերին կոստղ է իւր յագ,
Ուտէ պայթի մընայ անյագ.

Ծակաչք մարդիկ ևն ծակ կարաս.
Որչափ լիցնես՝ միշտ է պակաս։

Խիստ շատակեր ճանճ մը անյագաբար ուտելու համար խոհանոցը պտուկի մը մէջ մտաւ և այնչափ շատ կերաւ որ ճաթեցաւ և հոն մնաց։

Օրինակ է գինեմոլ և շատակեր մարդոց, որ մինչեւ վերջ ուտելով խմելով կեանքերնին կը մաշեն և հոգւով մար-

ճով կը կորսուին. մանաւանդ երբ ուրիշինն ըլլայ՝ ալ չեն կշտանար ուտելէն. չեն գիտեր որ մարդկային ախորժակը կրակի կը նմանի, որչափ շատ տաս՝ այնչափ աւելի կը բորբոքի:

Ապաժոյժ անյագ կիրք շատակերին,
Ցանկայ զծով լընուլ յորովայն ճանճին.
Որչափ շատ է կերն այնչափ իղձք աճին,
Մինչ անյագութեամբ պայթիլ գլխովին,
Ուսիր չափ դնել անյագ որկորին,
Մի՛ պայթուցաներ զայն ի յուտելին.
Զի բազումք աստի բարձան ի միջոյ,
Կերակուր եղեալ որդանց զազրագին:

ՁԵ. — ՀԵՐՄԷՍ ԵՒ ՓԱՅՏԱՀԱՏ

Ճշմարտախօսն աւ դիւցազանց,
Եւ աւ մարդկան միշտ գերազանց.

Շիտակ մարդը միշտ կը շահի,
Եւ ամենուն է սիրելի:

Փայտահատ մը կորսնցուց իր կացինը՝ որով առօրեայ հացը կը ճարէր: Խեղճը յուսահատօրէն սկսաւ լալ Հերմէս չաստուածին: Հերմէս խղճաց անոր վրայ, երեւցաւ անոր և արծաթէ կացին մը ցոյց տալով ըսաւ.

— Այս չըլլա՞յ կորսնցուցած կացինդ:

— Ո՛չ, պատասխանեց մարդն անկեղծօրէն:

— Արդեօք ասիկա՞ է, ըսաւ Հերմէս, ցոյց տալով ոսկիէ կացին մը:

— Այս ալ չէ, պատասխանեց մարդը:

Յետոյ Հերմէս ցոյց տուաւ անոր երկաթէ կացին մը:

— Ահա ասիկա է, որուն համար կու լայի, աղաղակեց մարդն ուրախութեամբ։

Ա՛ռ ուրեմն, ըսաւ Հերմէս, իսկ այս երկուքն ալ քու անկեղծութեանդ համար քեզի կը նուիրեմ։ Եւ ասիպեց որ երեքն ալ առնէ։

Կռապաշտները կ'ըսէին թէ Հերմէս Դիոսի որդին էր, և զանազան արուեստներու չաստուած կը կոչուէր. ասոր համար փայտահատը անոր լացաւ և աղաչեց։ Օրինակ է արդար և ճշմարտախօս մարդու մը՝ որ միշտ բարիք կը գտնէ։

Տեսի՛ր զպերճութիւն ճշմարտախօսին
Զիա՞րդ իսկաբան գտաւ ի բանին,
Ոչ եղծանելով զիսկն առ ցանկութեան,
Պանծայ և շահի զարծաթն և զոսկին։
Վայ որ ի շահել զանցաւոր ոսկին,
Ներդնուն և խաւռնեն սուտն ընդ ճշմարտին.
Որով և խաւար է նոցա բաժին
Որդի ստութեան խաւարասիրին։

ՁԶ. — ՄԱՅՐԸ ԵՒ ԼԱՑՈՂ ՏՂԱՆ

Է վայելուչ ազնիւ ծնողաց
Ժուժալ ծայնի անմեղ մանկանց։

Մի՛ գէշ գուրցեր լացող տղուն.
Որ չար վըտանգ չըգայ գըլխուն։

Մանուկ մը օրօրոցին մէջ այնչափ շատ կու լար որ այլեւս մօրը համբերութիւնը հատաւ և սպառնալով ըսաւ տղուն.

— Թէ որ ձայնդ չկտրես՝ հիմա զքեզ գայլին բերանը կը նետեմ։

Այս պահուն գայլ մը որ պատուհանին տակէն կ'անցնէր լսեց այս սպառնալիքը և ուրախութեամբ դրան առջեւ վազեց տղան յափշտակելու համար։ Բայց չարաչար խաբուեցաւ, վասն զի մայրը զայն տեսածին պէս՝ դրացիներն օգնութեան կանչեց, որ գաւազանի հարուածներով հալածեցին զայն։

Պէտք չէ որ մարդ մը ժժգոհելով տղան անիծէ, վասն զի օրհնէքն ալ շուտ կը հասնի՝ անէծքն ալ։ Արիստոտէլ կ'ըսէ թէ՝ «Տղու մը վարքը մօրմէն կը ճանչցուի, որովհետեւ որդւոյն կէսը մայրն է»։

Ջիարդ վաղ լըւեալ կըրից մօրն ըզծայն,
Վազէ մերձ առ դուրս խըլիլ ըզտըղայն.
Այս գործ է չարաց որ գըլնան շըրջին
Դաւել խարդախել ծըննդոց ընկերին,
Սակայն ազնիւ գութ ծնողականին,
Ջըժուժայ մերձիլ առ նա թշնամին.
Միրժէ հալածէ անդէն առ նմին,
Զի գան և հարուած են չարաց բաժին։

ՁԷ. — ԿՐԻԱՅ ԵՒ ԱՐԾԻՒ

Որչափ հպարտն ի վեր ճախրի,
Այնչափ ստոտիկ գահավիժի։

Թէ վեր հլլես հըպարտացաս,
Վերէն կ'իյնաս ոչինչ կ'ըլլաս։

Օր մը. կրեան աղաչեց արծիւին որ զինքն օդին մէջ բարձրացնէ և որքան կարելի է շատ բարձր։ Արծիւը զայն չվշտացնելու համար փափաքին գոհացում տուաւ և ճանկերուն մէջ առնելով՝ ամպերէն վեր բարձրացուց։

— Սիրելի բարեկամ, ըսաւ այն ատեն կրիան, վարը գտնուած միջոցիս բոլոր կենդանիները գիս կ'անարգէին, հիմա անշուշտ նախանձով կը դիտեն գիս երբ իրենցմէ շա՛տ բարձր կը գտնուիմ։

Մինչ այսպէս կը պարծեննար, արծիւը յոգնած էր արդէն, ճանկերը բացաւ և վար ձգեց զայն։

Հպարտ կրեան վարը քարերուն վրայ կտոր կտոր եղաւ։

Փիլիսոփայի մը հարցուցին, թէ Աստուած ինչո՞ւ թոյլ կու տայ որ չարերը և հպարտներ աշխարհիս վրայ այնքան բարձր աստիճաններու հասնին։ «Որպէս զի բարձրէն իյնալով գետնին հաւասար ըլլան», պատասխանեց նա։

Ահա գաղափար ամբարհաւաճին
Որ պանծայ ընդ ճախր յածիլ յնթերին.
Ոչ գիտէ թէ այն բարձրագոյն վիճակ
Գուշակէ նըմա կործանումն ուժգին։
Զի երկրի հպարտն ի թռիչ բախտին,
Երբ քան զայլս ի վեր բարձրանայ յերկին.
Երկիւղ ոչ երկրանք նմա պատշաճին,
Զի չար է անկումն գերամբարձ կային։

ՁԸ. — ԽԵՁԱՓԱՌՆ ԵՒ ԻՐ ՁԱԳԸ

Բարի ծնողաց առաքինի,
Ղինին որդիք առաքինի։

Ձաւակն ինչ որ ծնողէն տեսնէ,
Ջար թէ բարի, նոյնը կ'ընէ։

Խեչափառը դիտողութիւն ըրաւ իր ձագին՝ որ ժամանակէ մը ի վեր նշմարած էր անոր ծուռ ծուռ

քալելը, և ազդարարեց որ միւս կենդանիներուն պէս միշտ դէպի առաջ քալէ։

— Մայրի՛կ, պատասխանեց ձագը, ինչ որ դուն կ՚ընես՝ ես ալ նոյնը կ՚ընեմ. եթէ կ՚ուզես զիս ուղղել՝ նախ դուն շիտակ քալէ։

Խեչափառը օրինակ է այն ծնողաց՝ որ իրենք հեռու մնալով առաքինութիւններէն, կ՚ուզեն զաւակին առաքինի տեսնել։ Ծնողք իրենց զաւակներուն առաջին դաստիարակներն են, հետեւաբար պէտք է նախ իրենք առաքինի ըլլան, որպէս զի ըստ այնմ կարենան կրթել նաեւ զաւակին։

Այսպէս օրինակ ծնողաց կրկին,
Ի գիրգ սիրտ մանկանց խոր տպաւորին.
Քանզի օրինակ յաւէտ քան խրատ
Ղինի ուսանիլ ի դպրոց ծնողին։
Քանի՛ նախատինք ախտաւոր ծնողաց,
Երբ կամին զորդիս առնել բարեկեաց.
Ինքեանք զիրկ գոլով յառաքինութեանց,
Ուղղել նկրտին ըզնոցին ընթաց։

ՁԹ. — ԷՇՆ ՈՒ ՏԷՐԸ

Ջգեստ և զարդ զտրմուղն անզօր՝
Ջառնեն արի առիւծ հզօր։

Ի՛նչ շահ հագնիլ մորթն առիւծին՝
Երբ որ վախկոտ է մէկն ինքնին։

Էշը առիւծին մորթը հագնելով ջաղացքէն հեռացաւ և իր այլակերպ վիճակով բոլոր կենդանիները վախցուց, մինչեւ իսկ առիւծներն ալ սկսաւ հալածել։ Ջաղացպանը էշը փնտռելու ելաւ. հեռուէն իր էշն առիւծ մը թուեցաւ իրեն և շատ վախցաւ. բայց

նկատեց որ անոր ականջները իշու ականջներ էին, անմիջապէս հասկցաւ խաբէութիւնը, շիտակ անոր վրայ վազեց և անխնայ ծեծելով դարձեալ ջաղացքը խօթեց։

Մարդս պէտք է առաքինութիւնն իրեն բնութիւն դարձընէ։ Ի՛նչ լաւ բան որ տեսնէ ուրիշին վրայ, բարի կամեցողութեամբ ինքն ալ կրնայ ընել, և ո՛չ թէ իշուն պէս միայն արտաքին երեւոյթով։ Փիլիսոփաներն ըսին թէ՝ «Ամէն բան իր բարակութեամբ կը փրթի, բայց մարդս հաստ ըլլալով կը կոտրի»։

Տես յիմարութիւն վատ ապիկարին,
կարծէ ըզգեստուք վեհ լինել յանձին.
Այլ արտաքին և ոչ յատուկ ներքին,
Մերկանայ լինի որպէս առաջին.
Արդ չանա ունել զարութիւն վեհին
Գրեալ քանդակեալ ի սիրտ և հոգին.
Ջի թէ զլաճայ բնութիւն զբարին,
Դու ուսակութեամբ լցո ըզթերին։

Ղ. — ԳՈՐՏ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Նթէ իցես բժիշկ ճարտար,
Արդ արա նախ անձին քո ճար։

Նթէ բըժիշկ կ'ըսուիս ճարտար,
Նախ քու անձիդ գըտիր մէկ ճար։

Գորտը մէկ քանի բժշկական խոտեր ճանչցաւ ըրճեզերքը. ասով՝ միտքը դրաւ բոլոր կենդանիներուն հաւատացնել որ ինք կատարելապէս հմուտ էր բըժշկական արուեստին, և այս ուղղութեամբ ծանուցում մ'ըրաւ անոնց թէ ամէն տեսակ ցաւեր կարող էր բժշկել։

Աղուէս մը որ անբուժելի հիւանդութեամբ մը կը տառապէր, գնաց անկէ դեղ առնելու։ Գորտը սկսաւ անոր պատմել թէ զարմանալի հիւանդութիւններ բուժըշկած է, թէ հիւանդներ մահուան ճիրաններէն ազատած է, և թէ քիչ մնացեր է որ մեռելներն ալ ողջնցնէ...։ Խօսքը լմնցնելէ վերջ յորդորեց հիւանդին որ բոլորովին իր դեղերուն հետեւի. և վըստահացուց որ քիչ ժամանակէն պիտի բժշկուէր։

Աղուէսը մինչեւ վերջ ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ, և յետոյ հեգնանքով մ'ըսաւ.

— Շատ լաւ խօսեցար, բայց կը կասկածիմ ըսածներուդ ճշմարտութեան վրայ, քանի որ շրթներդ տժգոյն և դեղնած կը տեսնեմ՝ որ ատոյգ նշան է գէշ հիւանդութեան մը։ Ուրեմն ինչպէս պիտի կարենաս աղէկցնել զիս՝ երբ դուն ինքզինքդ չես կըրցած բժշկել։

Օրինակ է անոնց՝ որ իրենց պակասութիւնները թողած ուրիշինը շտկելու կ'աշխատին, այսպէս ծաղրածութեան առարկայ դառնալով։ Պէտք է յիշել միշտ առածը. «Բժիշկ, բժշկեա զանձն քո»։

Այս տարացոյց է ախտաւոր անձին,
Որ զայլոց ըզվէրս բուժել վաստակին.
Եթէ ունիս դեղ դարմանիչ ախտին,
Դիր զայն ի վերայ քոյդ անբուժ վիրին,
Քանի՞ շաղակրատք նմանեալ սմին
Բանիւ իմաստուն երեւել տգիտին.
Սակայն գիտնոց է սակաւ բարբառիլ,
Զի միշտ լսի ծայն դատարկ անօթին։

ՂԱ. — ՇՈՒՆ ԵՒ ԳԱՒԱԶԱՆ

Թուք անարգանք յերես չարաց
Վարդ հատարին և զարդ դիմաց։

Այն որ ամօթ չունի ի քնէ՝
Զի պատկառիլ ո՛չ մէկ բանէ։

Կատաղի շուն մը բոլոր անցորդները կը խածնէր. տէրն անդրադառնալով՝ գաւազան մը կախեց անոր վզէն, որպէս զի ամէն տեսնող զգուշանայ անկից։ Շունը կարծելով թէ պատուոյ նշան մ'էր վզէն կախուածը, գլուխը բարձր բռնած յոխորտալով կ'երթար ճամբէն և արհամարհանքով կը նայէր միւս շուներուն։ Անոնցմէ մէկը չկրցաւ տանիլ անոր անմիտ հպարտութիւնը և ըսաւ.

— Յիմար, ինչո՞ւ կը պարծենաս վզէդ կախուած գաւազանին համար որ նշան է քու չարութեանդ և ո՛չ թէ քաջութեանդ։

Անամօթ մարդուն ի՛նչ որ ալ ընես պատիւ կը համարէ։ Երբ անոր երեսին թքնես՝ «կ'անձրեւէ», կ'ըսէ։ Գիտունները ամենացած մարդը կը նկատէին անամօթը և կ'աղօթէին որ մարդուս երեսէն ամօթը չպակսի։

Սոյնպէս փառասէրք որչափ նախատին,
Զայն շուք և պարծանք վերագրեն անձին.
Թէ առ չարութեան ի ճակատ խարին,
Իբրեւ քաջութեան նշանակ պարծին,
Զինչ անհամբոյր բարք, զինչ գազանային,
Իբրեւ անպատկառ խածանող ժանտին.
Քանզի յերեսաց երբ ամօթ մերժի,
Ազատ զամեհայն առնէ ըստ կամի։

ՂԲ. — ՈՒՂՏ ԵՒ ԴԻՈՍ

Այր գանգատող հաշի մաշի.
Որչափ խնդրէ միշտ վնասի,

Տժգոհ մարդը որչափ որ լայ,
Այնչափ իրեն վնաս կ'ըլլայ,

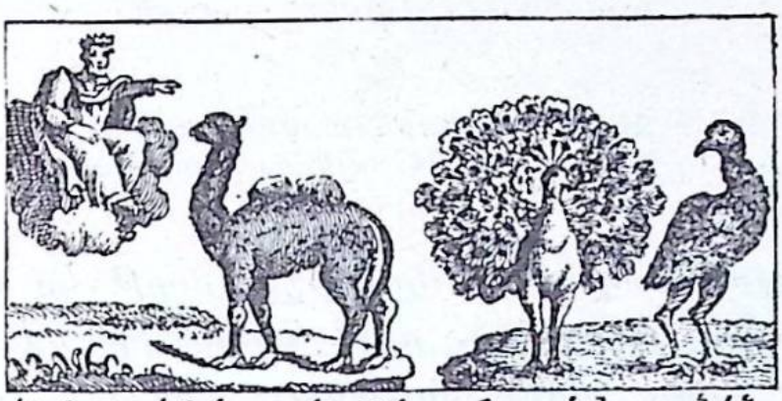
Օր մը ուղտը տրտնջեց Դիոսին, թէ ինչո՞ւ համար չաստուածները ցուլին և եզին եղջիւր տուեր են և իրեն ոչ։

— Եղջիւրները իմ գլխուս վրայ շատ աւելի պիտի վայլէին, ըսաւ անոր, և միեւնոյն առեն ինքնապաշտպանութեան գործիք մը պիտի ըլլային ինծի։

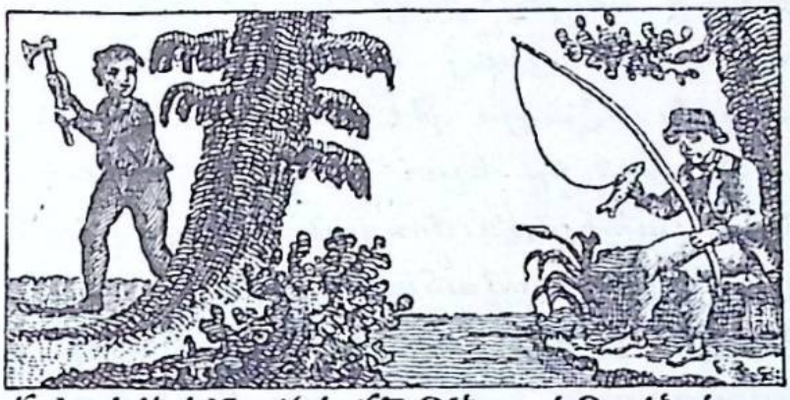
Սակայն Դիոս բարկացաւ իր անխոհեմ գանգատին վրայ, և եղջիւր չտալէ զատ՝ ականջներն ալ պզտիկցուց։

Տժգոհ մարդը որչափ ալ հանգստութիւն ունենայ՝ միշտ տրտնջելու բան մը կը գտնէ։ Ամէն մարդ պէտք է իր ունեցածով գոհանայ, և փառք տայ Աստուծոյ, որպէս զի չըլլայ թէ ունեցածն ալ վրայ տայ։

Շատք ըղտու նման տրտնջեն թէ ինչո՞ւմ
Ոչ առնէ Աստուած զայս ինչ զոր կամիմ.
Զգիտեն ըզկարգ ամենիմաստին,
Որ չափով կշռէ զչափ բոլորին,
Զի՛ քեզ, ո՛վ յիմար, զի՛ ծայնես ուժգին,
Կամիս փոփոխել զկանոն անբաւին.
Դու կաւ ես անարգ և որդըն չնչին,
Իսկ նա տնտեսիչ զեղելոց բարին։

ՃԸ. Ուղտ և Դիւս: ՃԹ. Սիրամարգ և Կռունկն

Ճ. Եղևին և Մորենի: ՃԱ. Ձկնորս և Ձուկն փոքր:

ՃԲ. Արծիւ և Իշեզ: ՃԳ. Ագռաւ ծարաւի:

Ղ. Գ. — ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Որ ոչ կշռէ զվախճան իրին,
Իւր վնասիւք փորձի յանձին։

Ջհուք մի՛ զարմներ ամէն բանի,
Նախ տե՛ս թէ այն ո՞ւր կը տանի։

Մուշտակավաճառ մը արջու մորթ կը փնտռէր։

— Հոգ մի՛ ըներ, ըսին անոր իր երկու դրացիները, հիմա մենք մօտակայ անտառէն մեծ արջ մը կ՚որսանք մորթը քեզի կը բերենք։

Յետոյ գնոյն վրայ սակարկութիւն ընելէ վերջ ճամբայ ելան։ Հազիւ թէ անտառը մտած էին՝ դիմացնին մեծ արջ մը ելաւ և վրանին վազեց։ Երկու կտրիճները վախերնէն մոռցան իրենց ըրած սակարկութիւնը մուշտակավաճառին հետ, և այն վայրկեանին չանացին իրենց կեանքը փրկել։ Մէկը ծառին վրայ բարձրացաւ, միւսն ալ գիտնալով որ արջը անշունչ դիակի չի դպչիր՝ գետին ինկաւ և շունչը բռնեց։ Արջը անոր մօտեցաւ, ականին անդին դարձուց զանի և մեռած կարծելով քովէն հեռացաւ։ Այն ատեն միւս ընկերը ծառէն վար իջաւ և գետինը պառկողին հարցուց, թէ՝ արջն ինչ ըսած էր իր ականջն ի վար։

— Արջուն մորթը ամենեւին չծախէք ըսաւ, պատասխանեց կիսամեռ ընկերը, մինչեւ որ գետինը փռուած չտեսնէք։

Պէտք է ամէն բան սկիզբէն մինչեւ վերջը լաւ մտածել և ապա գործել։ Մեծ անխելքութիւն է խելքին փչածն ընել թեթեւամտութեամբ, որուն համար շատ մարդիկ զղջացեր են։

Այս գործ անխոհեմ վաճառականաց,
Որ զին հատանեն անծանօթ իրաց.
Ի զի նկրտին զրկել օտարաց,
Բայց ինքեանք զրկին արտաքոյ մտաց,
Զիարդ վայելուչ ընկերականաց,
Հաւատարիմ գոլ խոհեմ ի գնացս.
Զամենայն արարս արդար կշռելով,
Շահին միշտ գոլին յազանց և յազգաց։

ՂԴ. — ԵՐԿԱԹ ԵՒ ԽԵՑԻ ԱՆՕԹՆԵՐԸ

Որ ոչ է գոհ ընդ իւր վիճակ,
Զինքն արկանէ ի մեծ վտանգ։

Իր վիճակէն գոհ չեղողին
Շատ փորձանքները կը պատահին։

Օր մը երկաթէ ամանը հողէ ամանին ըսաւ.

— Եղբա՛յր, մենք խոհանոցին պատերէն զատ ուրիշ բան պիտի չտեսնենք. ո՛վ որ բան տեսած չէ՝ բան չի գիտեր, յետոյ կ՚ըսուի թէ ճամբորդութիւնները միտքը կը բանան։ Ես կը փափաքիմ քաղաքներ տեսնել, եթէ դուն ալ այս հետաքրքրութիւնն ունիս՝ եկո՛ւր միասին ճամբորդենք։ Կը տեսնե՞ս վարէն անցնող այն ջուրը, մտնե՛նք անոր մէջ և ինքզինքնիս ջուրին հոսանքին տանք՝ թող տանի. այս կերպով քիչ ատենէն ահագին ճամբայ կը կտրենք, և ինչպէս կը տեսնես՝ առանց յոգնութեան։

Հողէ ամանը շատ հաւնեցաւ այս գաղափարին և երկաթէ ամանին ետեւէն ջուրին մէջ մտաւ. սակայն քիչ մը անդին կտոր կտոր եղաւ։ Իսկ երկաթէ ամանը աջ ու ձախ քարերուն կը զարնուէր։

Փոփոխամիտ մարդը մէկը կը թողու միւսին ետեւէն կ'երթայ, բայց ինչ որ ալ ընէ ոչինչ կրնայ ձեռք բերել։

— Շատ տեղեր պտըտեցայ, ինչո՞ւ բան մը չվաստկեցայ, հարցուց մէկը փիլիսոփային։

— Դուն քեզ հետդ պտտցնելուդ համար այդպէս մնացիր, պատասխանեց նա։

Դժնդակ բերմունք փուփոխամըտին,
Որ աստանդական ցանգ տարուբերին.
Ի գիտել բազում՝ մոլորեալ շրջին,
Յօտարութեան անդ մաշին կորնչին,
Քանզի արարիչն էից ըննաւին
Նոտ զանազան գործս ըստ անցնիւր յատկին.
Որ տժգոհ լինի ընդ իւր վիճակին,
Անվիճակ եղեալ քանդի իւրովին։

ՂԵ. — ՄԿՆԵՐԸ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ

Ծողով վատաց որչափ խորին,
Ոչինչ բարի վճռել ունի։

Վախկոտ մարդիկ գիտեն քննել,
Բայց բան մը չեն կրնար վըճռել։

Մկները ժողովի նստան, որոշելու համար թէ՝ ինչպէս կրնային կատուին ճանկերէն ազատիլ, որ գրեթէ իրենց ցեղին մէկ մասը բնաջինջ ըրած էր։ Երբ ամէնքը լրջօրէն կը խորհէին՝ իրենցմէ ամենէն ծերը ծանր ձայնով մ'ըսաւ.

— Ես կարծեմ թէ այս անգամ գազանին վըզէն պէտք է բոժոժ մը կախել, որպէս զի հեռուէն անոր գալն իմանանք և փախչինք։ Դուք ալ կ'ըմբռնէք անշուշտ որ ինքզինքնիս պաշտպանելու դիւրին եղանակ մ'է ասիկա։

Բոլոր ժողովականները վեր առին այս առաջարկին օգտակարութիւնը, բայց չկրցան իրենցմէ մէկը գտնել որ համարձակէր բոժոժը կատուին վզէն կախել: Մէկը առարկեց որ իր թաթը վիրաւոր է, ուրիշ մը պատճառանք գտաւ թէ աչքը հեռուն չի զօրեր, երրորդ մը իր վախկոտութիւնը յայտնեց, չորրորդ մը վարանեցաւ գործելու եղանակին վրայ, և այսպէս ամենքն ալ անկարողութեան զանազան պատճառներ առաջ բերելով՝ առանց որոշումի մը յանգելու ցրուեցին ժողովը:

Տկար և աննշան մարդիկ որչափ ալ բազմաթիւ ըլլան և շատ մտածեն՝ դարձեալ անընդունակ են որոշում մը տալու և կամ տրուած որոշում մ'իրագործելու:

Առակս է տիպար ժողովոց վատաց,
Որք նստին վճռել շահ հասարակաց.
Բայց զիմբրդ հնար այնց ժողովականաց,
Խորհել կատարել զօգտակարն ինքեանց.
Զի՞նչ օգուտ խորհել բազմատանջ մտաց,
Ու թողուլ անգործ զպիտանին խորհած.
Որ ոչ աշխատի յօգուտ ընկերաց,
Ոչինչ վճարէ զիրկ յօգտակարաց:

ՂԶ. — ՅՈՒԼ ԵՒ ՆՈԽԱԶ

Որ փակէ զգուխն ընդդէմ հղբօր,
Ոչ գտանէ զբարիս բոլոր:

Թէ չըգթաս կարօտ եղբօր,
Գուխ չես զբտնիր խեղճութեանդ օր:

Առիւծը ցուլի մը եռեւէ ինկած կը հալածէր. ցուլը ինքզինքն ազատելու համար ուզեց նոխազի մը

գոմն ապաստանիլ. բայց նոխազը դուռը պինդ փո-
ցեց և եղջիւրներովն ալ սպառնաց անոր: Յուլը ետ
քաշուելով ըսաւ.

— Անգգամ, թէ որ գիս հալածողը չտեսնէիր՝ պիտի չյանդգնէիր այդ կերպով վարուիլ հետս. գիտ-
ցիր սակայն որ եթէ կամովին չբանաս դուռը՝ բըռ-
նութեամբ կը մտնեմ. թէ որ ժամանակ ունենայի՝ քեզի կը սորվեցնէի թէ ինչ ըսել է երեսիս դուռ գոցել:

Նոխազը օրինակ է խստասիրտ և միանգամայն խեղճու-
կրակ մարդու, որ մէկու մ'օգուտ չունենալէն զատ՝ վնասել ալ կը չանայ, թէպէտև անկարող:

Տիպ է այս տուակ անողորմ անձին
Որ փակէ զդուռն ընդդէմ ընկերին.
Փոխան նպաստել փախստականին,
Եղջիւր դառնութեան ամբառնայ նմին,
Ուսի'ր օգնական լինիլ տըժանկին,
Մի' դառնար ընդդէմ վշտաւոս սրտին.
Չի որ ողորմի՝ ողորմին նմին,
Պարտաւոր առնէ զվարձողն երկնային.

ՂԷ. — ԴԻՈՍ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Ջանամք զայլոց թերին ուղղել,
Ի սեպհականն ոչ նշմարել.

Ուրիշին գործն ուղղել կ'ուզենք,
Իսկ մեր թերին միշտ կ'անտեսենք.

Օր մը Դիոս իր մօտ կանչեց բոլոր կենդանի-
ները լսելու համար անոնց տրտունջները և ուղղելու անոնց թերութիւնները: Անոնք ամենքն ալ եկան,

բայց Դիոսի կարծածին չափ գանգատողները չգըտնուեցան մէջերնին: Օրինակի համար, կը մտածէր որ փիղը պիտի գանգատէր իր պոչին համար, ուղտը՝ իր ականջներուն համար, մանաւանդ արջը՝ իր այլանդակ կազմուածքին համար: Շատ զարմացաւ երբ անոնք գոհունակութիւն յայտնեցին իրենց վիճակէն, և նոյնիսկ տհաճեցան թէ ինչո՞ւ Դիոս իրենց վրայ կասկածներ ունեցած էր: Թէեւ անոնք իրարու պակասութիւնները մատնանիշ ըրին, սակայն ուղղելիք բան մը չտեսաւ Դիոս: Կապիկն անգամ հպարտութեամբ շնորհակալութիւն յայտնեց Դիոսի և ինքզինքն ամենէն աւելի գեղեցիկը նկատեց:

Միշտ ուրիշի պակասութիւնները կը տեսնենք և ինքզինքնիս կատարեալ կը կարծենք. երանի՛ թէ նախ մենք զմեզ ուղղել գիտնանք և յետոյ ուրիշները:

Այս գանգատանաց տեսիլ է ոմանցն,
Որ տժգոհութեամբ վշտանան յանձին.
Բայց իբրեւ խնդրես թէ յիմ պակասին,
Ոերին զընկերաց ոչ զիւրեանց թերին.
Զի՞ քեզ անիմաստ, զի՞ գոչես ուժգին,
Զի՞նչ պակաս ի քեզ և զի՞նչ յընկերին.
Մեկին նշմարեալ զայլոց ըզթերին,
Ուղղես ոչ զքոյս, միայն ըզնոցին.

ՂԸ. — ՍԻՐԱՄԱՐԳ ԵՒ ԿՌՈՒՆԿ

Թող գովեսցին օտարք համայն
Զքոյդ պերճութիւն՝ մի՛ քո բերան,

Մի՛ դու բերանովդ ըզքեզ գովիր,
Թո՛ղ որ գովեն զքեզ ուրիշներ,

Սիրամարգն իր մօտ ճաշի հրաւիրեց կռունկը։ Պատուական կերակուրները դեռ պատրաստ չէին, մինչ ժամանցի համար սիրամարգը սկսաւ բացատրել թէ ինք ինչ բանով կը զանազանուի միւս թռչուններէն։ Յետոյ բարեկամին հասկցնելու համար թէ իրմէ եւս շատ գերազանց է՝ բացաւ պոչը և անոր ցոյց տուաւ բոլոր գեղեցիկ գոյները։

— Բարեկա՛մ, ըսաւ կռունկը, արտնեղած անոր ունայնամտութեան վրայ, տարակոյս չունիմ որ իմ փետուրներս չեն հաւասարիր քուկիններուդ գեղեցկութեան, բայց երբ կը մտածեմ թէ դուն հազիւ կրնաս տանե մը երդիքին վրայ թռչիլ, մինչ ես ամպերէն ալ վեր կը բարձրանամ, ինծի համար ամենաամեծ ուրախութիւն մը կը զգամ։

Սիրամարգը օրինակ է հպարտ փառասէրին, որ կարծէ թէ իրմէ բարձր ոչ ոք կայ, անգիտանալով սակայն թէ ուրիշներուն ունեցածն ինքը չունի։

Այսպէս մոլեգնեալ ինքնապաճծ ոգիւն,
Գեր ի վեր կարծէ զինքն բոլորին.
Մինչ զերանութիւն դնել խնդագին
Ցաւերեւոյթ գոյն ցոլման արեգին,
Չիա՛րդ վաղանցուկ պերճութիւն նորին,
Ըմդ շարժիլ լուսոյ այն տեսիլք փոխին.
Ջանայ՝ պերճանալ երանգօք ներքին,
Առաքինանալ ի թեւ թեթեւին։

Ղ Թ. — ՎԱԳՐ ԵՒ ԳԱՅԼ

Որչափ յանդուգն ինչ հըզօր,
Ընդդէմ բազմաց մընայ անզօր.

Մի՛ վստահիր դուն քու ուժին,
Վախցի՛ր թէ այլք ինչէր ունին.

Վագրը իր մօտ գտնուող կենդանիներուն գլուխն անցած որսորդներուն դէմ ելաւ։ Երբ հանդիպեցաւ անոնց, ընկերներուն ըսաւ որ ինքը պիտի բաժնուի իրենցմէ և իր ուժին վրայ վստահ՝ մինակը պիտի յարձակի որսորդներուն դէմ։

Գայլը խոհեմութեամբ դիտել տուաւ որ ինքը մինակ յարձակելով կրնար չարաչար պարտուիլ, մինչդեռ երբ ամենքը միասին ըլլան ապահով պիտի ըլլայ իրենց յաղթանակը։

Սակայն վագրը կարեւորութիւն չտուաւ գայլին իրաւացի դիտողութեան և խելայեղօրէն վազեց դէպի որսորդները, որոնց կարկուտի նման արձակած նետերէն ծանրապէս վիրաւորուած՝ ամօթահար ետ դարձաւ, ուր գայլը ձաղկեց իր յանդգնութիւնը։ Բայց վագրը երբեք չզղջաց իր յամառութեան համար և չցաւեցաւ իր թշուառութեան վրայ։

Վագրը յանդուգն և կատաղի գազան մ'է որ բոլոր կեն-դանիներուն հետ կը կռուի, նոյնիսկ առիւծին հետ չափ-ուիլ կը համարձակի։ Օրինակ է՝ յանդուգն և ապագան չմտածող մարդուն՝ որ խելքին փչածը կ'ընէ, առանց ուշ դնելու ուրիշին խորհուրդներուն, և շատ անգամ կը խայ-տառակուի։

Զիմն չահ խիզախել խոտել զթշնամին,
Մերժել չլըսել ըզծայն խրատատուին.

Ցորժամ ելանէ յասպարէզ մարտին,
Գարեվէր խոցեալ ծաղրի ի զընին,
Արդ մի՛ վստահիր ի զէն յոյժ բազկին,
Եւ մի՛ անխորհուրդ կագիր ընդ բազմին.
Զի զէն զօրութեան յոլովագունին
Խորտակէ զմիոյն զօրութիւն ուժգին։

Ճ. — ԵՂԵՒԻՆ ԵՒ ՄՈՐԵՆԻ

Խոնարհ ոգին յամէն վայրկեան
Կայ ի չարեաց աներկեւան։

Խոնարհ մարդիկ ուր որ ըլլան,
Ամէն չարէ զերծ կը մընան։

Եղեւինը կ՚անարգէր մորենին ըսելով.

— Անպիտան ցուցանք բնութեան, տե՛ս թէ զըլուխս մինչեւ ո՛ւր հասուցեր եմ և ճիւղերովս ո՛րքան տեղ ծածկեր եմ։ Ո՛չ միայն նաւերու կայմեր կը պատրաստեմ, այլ նաեւ տուներու և տաճարներու գերաններ. և յետոյ ես ի՞նչ բանի յարմարութիւն չունիմ։ Իսկ դուն, ողորմելի ծառիկ, դաշտին մէջ չորս ոտքէն աւելի չես կրնար բարձրանալ. և ո՛ւր և ե՛րբ ալ զքեզ տեսնեմ՝ չորցած ես, ի՞նչ օգուտ կրնայ ըլլալ քեզմէ։

— Ես օգտակարութիւն մը չունիմ, պատասխաննեց մորենին, բայց միակ մխիթարութիւնս այն է՝ որ քեզմէ քիչ կը վախնամ այն փայտահատէն որ ահա շիտակ մեր վրայ կու գայ։

Եղեւինը պատասխանելու իսկ ժամանակ չունեցաւ, վասն զի փայտահատն իր կացինով ջարդու-

փշուր ըրաւ զայն և վար ձգեց, մինչ մոբենւոյն քովէն անցաւ առանց անոր դպչելու։

Եղեւինը օրինակ է պարծենկոտ մարդու որ ինքզինք մեծ ցուցնելու համար՝ զուրիշը կը նուաստացնէ, բայց օրինմէկն ալ չհաւնած մարդուն ոտքը կ'իյնայ։ «Ուր որ խոնարհութիւն կայ՝ հոն իմաստութիւն կը գտնուի», կ'ըսէ Սողոն։

Ահա սուտ պարծանք ունայնասիրին,
Պանծայ պարսաւէ զվիճակ խոնարհին.
Բայց նա միշտ է նոյն յանսասան կայիւն,
Ինքն անդէն սահեալ ծըգի ի գետին։
Աւ ի՞նչ ճոխանալ յամպոց սահմանին,
Անտի ի խոնարհ սասանիլ հեշտին.
Բարի է աղքատ կալ անդրդուելի,
Քան ճոխ ի բարձուէ խորտակիլ յերկրի։

ՃԱ. — ՁԿՆՈՐՍՆ ԵՒ ՓՈՔՐԻԿ ՁՈՒԿԸ

Դուզնաքեայ որս աւուր սերկեան
Շատ է քան մեծ որս ինչ վաղուեան։

Այսօրուան հաւն ինչ ալ ըլլայ,
Վաղուան գառէն մեծ որս կ'ըլլայ։

Ձկնորսն իր կարթը գետը ձգեց և պզտիկ ձուկ մը բռնեց։

— Ձիս ազատ թո՛ղ, ըսաւ ձուկը, կը խոստանամ քանի մը շաբաթ վերջ երբ աւելի մեծնամ դարձեալ քու կարթդ խածնել. մանաւանդ թէ այն ատեն քեզի համար աւելի նպաստաւոր պիտի ըլլամ իւղոտ մարմնովս։

— Ձեմ կարծեր, պատասխանեց ձկնորսը, որ խօսքդ յարգելու չափ յիմար ըլլաս. և յետոյ ես

ալ այնչափ անխելք չեմ որ խօսքիդ հաւատալով՝ ունեցածս ունենալիքիս համար զոհեմ։

Մարդիկ կան որ աչքերնին մեծ բաներու վրայ տնկելով՝ պզտիկ բաներու չեն հաւնիր, և պզտիկէն ալ զրկուելով խեղճ կը մնան։ Անոր համար «Այսօրուան հաւը վաղուան սագէն շատ աղէկ է», կ'ըսուի։

Իմաստասիրել յառակէս ուսիր
Շատացեալ և գոհ լե՛ր ընդ շահեալ իր.
Զի մեծ է սերկեան շահ դուզնաքէին,
Քան զանըստոյգ շահ վաղուեան մեծ իրին,
Շատք անգոհութեամբ թողուն զոր ունին,
Կարօտեալ մընալ հանդիպիլ մեծին.
Որ չէ հաճ ընդ փոքր պարգեւ իւր բաղդին,
Արտաքոյ լինի մեծին և փոքրին։

ՃԲ. — ԱՐԾԻՒ ԵՒ ԲԶԷԶ

Զրկանք չարեաց անիրաւին
Նաեւ յորդւոցն հատուցանին։

Ով որ կ'աւրէ ուրիշի տունն,
Իր զաւկընեը կ'ըլլան անտուն։

Արծիւը կարեւորութիւն չտալով բզէզի աղաչանքին և միջամտութեան՝ ճագար մը յափշտակեց և վեր թռցուց։ Բայց շատ չանցած սուղի նստաւ անոր արհամարհանքը, որովհետեւ բզէզը կը հետապնդէր զինքը, և երբ անոր բոյնէն հեռանալը տեսաւ՝ գնաց բոյնը աւրեց, միջի հաւկիթները կոտրտեց, և այսպէս լուծեց իր բարեկամին վրէժը։

Հոս արծիւը օրինակ է անոնց որ զուրիշը զրկելով հարըստութիւն կը ձգեն իրենց զաւակներուն. և որովհետեւ անոնք եղած էին պատճառ իրենց անիրաւութեան՝ արդարութիւնը զանոնք ալ կը պատժէ, ինչպէս կ'ըսէ առակը. «Չարք ազոխ կելան և որդւոց ատամունք առան»:

Տես զարդար պատիժ անլուր զրկողին,
Պատրաստէ ծագուց ըզմիս ճագարին.
Սակայն իրաւունք ոչ թողուն նմին
Դարմանել զածածն, ածիլ զաւակին,
Այս հատուցումն է զրկողաց բաժին՝
Որ գանձեն որդւոց յանիրաւ շահին.
Սովին անժառանգ անորդի լինին,
Որդիք փոխան հարց դառնաղէտ պատժին.

ՃԳ. — ՊԱՏԱՆԻ ԵՒ ԳՈՂ

Ճարտար մտաց չիք ինչ դժուար,
Ամէն չարեաց գըտանէ ճար.

Վնաս չի գար խելքով մարդուն,
Ջանա՛ դուն ալ ըլլաս գիտուն.

Պատանի մը ջրհորին մօտ պառկած կը հանգըստանար. գող մը շիտակ վրան եկաւ զինքը կողոպտելու համար. պատանին հասկցաւ անոր չար նպատակը և սկսաւ լալ:

— Ինչո՞ւ կու լաս, հարցուց անոր գողը:

— Ինչպէս չլամ, պատասխանեց պատանին, այս ջրհորին մէջ ոսկիէ աման մը ինկաւ ձեռքէս:

Գողը այս լուրէն շլմորած, անմիջապէս հանեց զգեստները և ջրհորը իջաւ ոսկիէ ամանը անկից հանելու համար: Պատանին առիթէն օգտուելով՝ գողին զգեստներն ալ առաւ ու փախաւ:

Խելացի և ճարպիկ մարդն ամէն բանի հնարքը կը գտնէ, իսկ յիմարը կը շուարի։ Անոր համար իմաստուն մարդը ամենուն յարգանքը կը վայելէ։

Արդ գողն ի գողէն յորժամ գողանայ,
Միտք հողածընաց ափշի զարմանայ.
Բայց սակայն գողոց գողուն իրաց,
Գողք են ժառանգող ըստ ճիշտ օրինաց,
Եղուկ որ զիւր գործ թողու և գընայ
Կողոպտել զընկերն կեղեքել չանայ.
Ո՞չ գիտէ թէ գանձ անիրաւ վաստակ
Ի չիք վոխարկեն և զոր ի տան կայ,

ՃԴ. — ԱՌԻՒԾ ԵՒ ԱՅԾ

Մի՛ հաւատար ծայնի բազմաց,
Ջի բանք այլոց են վասն ինքեանց,

Ամէն խօսքի մի՛ հաւատար,
Շատին խրատն է իր համար,

Առիւծը տեսաւ այծ մը որ բարձր ժայռի մը վրայ խոտ կ՚ուտէր։ Որովհետեւ ինքը հոն չէր կրնար բարձրանալ՝ մեղմ ձայնով մը պոռաց այծին.

— Բարեկամ, ինչո՞ւ այդ բարձր ապառաժները վրայ կը մագլցիս, ուր անհամ մամուռէն զատ կրծելիք ոչինչ կը գտնես. կարծեմ լաւ պիտի ընես եթէ հոս վար իջնես, ուր դաշտին մէջ մատղաշ և համեղ խոտեր կան. մտիկ ըրէ ինծի և վար իջիր։

— Էհէ՛, պատասխանեց այծը հեգնանքով, սիրով վար պիտի իջնէի՝ եթէ դուն այդտեղ չըլլայիր։

Պէտք չէ թշնամւոյն քաղցր խօսքերէն խաբուիլ, որովհետեւ ան որչափ ալ բարեկամ ձեւանայ՝ կեղծ է, միշտ իրեն շահուն համար է։

Վա՜շ ո՛րպէս առիւծ ցաւակցի այծին
Թողուլ զապառաժ խայտալ ի դաշտին.
Բայց նա ծանուցեալ զխորհուրդ նենգողին,
Զարժանին առնէ պատասխան ընդին.
Ո՛վ քանիք խաբեալ առ ոչը որկորին
Դիջանեն ի վայր ճարակել յախտին.
Եւ անդէն ինքեանք կերակուր լինին
Գազան թշնամւոյ ժանտ կլանողին.

ՃԵ. — ԾԱՐԱԻԻ ԱԳՌԱԻ

Հարկն է զըտիչ նոր արուեստից,
Նըս հընարէ անելք հլից.

Մարդ երբ հարկէն բռնադատուի
Կը գըտնէ ճարց ամէն բանի.

Մարաւահիւծ ագռաւ մը երկար ու նեղ բերնով ամանի մը յատակը ջուր գտաւ, բայց կտուցը չէր կրնար ջուրին հասցնել որպէս զի կարենար խմել: Սակայն ստիպողական հարկը անկարելին կարելի դարձուց, խելք մը տըրվեցնելով անոր: Շատ մը մանր քարեր ժողվեց և կտուցովը մէկիկ մէկիկ ամանին մէջ ձգեց. այսպէսով ջուրը կամաց կամաց վեր բարձրացաւ և կրցաւ դիւրաւ խմել ու յագենալ:

Ստիպողական հարկը մարդուս միտքը սրելով՝ զանազան գիւտեր հնարել կու տայ: Ադամայ Թոռը Թոբէլ՝ հարկին ըստիպողականութեամբ՝ դարբնութիւնը հնարեց. իսկ իր քոյրը սարդոստայնէն օրինակ առնելով՝ ոստայնանկութիւնը հնարեց:

Այսպէս հարկն եղեւ ըստ բերման առթին
Գտող արուեստից դեղոց դարմանին.

Որով հանճարիդք յիւրաքանչիւր դար,
Պիտանի մարդկան գիւտ հնարեցին.
Արդ մի՛ անարգեր ըստ հեղգամըտին
Ըզգիւտըս նախնեաց զառակըս նոցին.
Այլ ընտրեա՛ զլաւն հետեւեաց նմին,
Հանճարեա՛ զգիւտս ըստ ընագիտին.

ՃԶ. — ՅՈՒԼՆ ՈՒ ՄՈՒԿԸ

Որչափ անարգ է փանաքին.
Գործել կարէ վնաս մեծին.

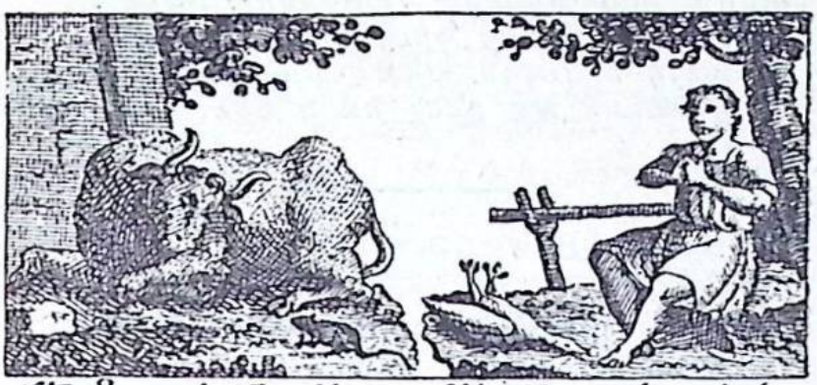
Շատ մի՛ պարծիր ուժիդ վրայ,
Մանուկ մը քեզ յաղթել կրնայ.

Ցուլ մը խոտերուն մէջ պառկած իր ուժին վրայ կը մտածէր։

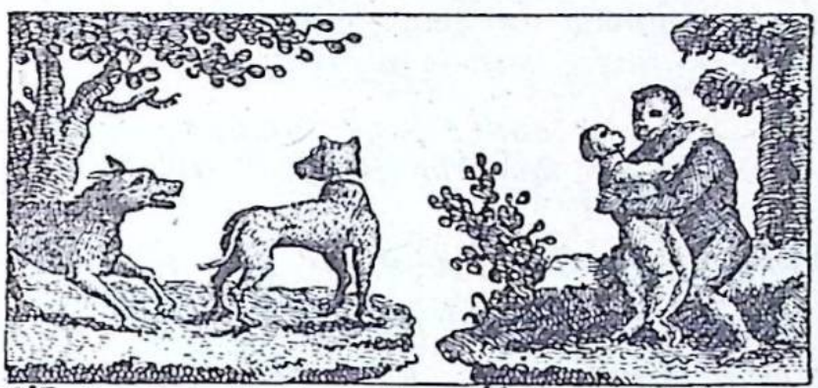
— Եթէ փիղն ու առիւծը չըլլային, կ'ըսէր ինքնիրեն, իրաւ որ ես բոլոր կենդանիներուն մէջ ամենէն աւելի զօրաւորն ու յաղթանդամն եմ։ Այս երկուքէն զատ ուրիշ ո՛չ ոքէ կը վախնամ։

Մինչ այսպէս կը պարծենար, մուկ մը ախոռին ծակէն դուրս ելաւ, ցուլին ոտքը խածաւ և կրկին ծակը մտաւ։ Ցուլը ցաւէն սաստիկ պոռաց, և յուսահատ ինքզինքը վախկոտ կենդանիներուն կարգին դասեց, որովհետեւ մուկն անգամ ցաւ պատճառած էր իրեն։

Ո՞վ կը հաւատար որ պզտիկ մուկ մը կրնար ցուլին պէս ուժով և յաղթանդամ կենդանիի մը վնասել։ Անոր համար ինքնահաւան մարդիկ թող գիտնան որ պզտիկ թշնամի մ'ալ կրնայ մեծ չարիք հասցնել, և թող միշտ խոնարհ ըլլան։

ճԸ. Յուլև Մուկն, ճԹ. Սագ և տէրն։

ճԺԱ. Գայլ և Շուն վտիտ։ ճԺԲ. Կապիկ և ձագ իւր։

ճԻԵ. Ուղևորք և Սսկի. ճԻԶ. Զինուոս և Զգուշք։

Պարծանք սըննոտի վէս մեծամըտին
Զիաւրդ ի փոքուէ նաևրացաւ դիւրին.
Զի որ վեհ դնէ զինքն ամենեցուն,
Նաեւ ի փոքունց ընկճի հեշտագոյն.
Քանի՛ք ինքնապաշծ զաւծինըս եղին
Ի կշիռ վեհից դիւցազան կարգին,
Բայց ի դոյզն առթէ սահեալ ի խոնարհ,
Ծանեայ թէ զինչ են և զինչ կար աւծին.

ՃԷ. — ՄԿՆԻԿՆ ՈՒ ԻՐ ՄԱՅՐԸ

Նթէ տիօք լցես անփորձ,
Խըրատ ծնողաց լիցին քեզ փորձ.

Սորվէ՛ մեծէն՝ մինչ մանուկ ես,
Եւ մի՛ պարծիր թէ բան գիտես.

Մկնիկը պատմեց իր մօրը թէ ինչպէս իր բա-ցակայութեան ընթացքին բակը մտած և հոն գեղեցիկ կենդանի մը տեսած էր՝ զոր բնաւ չէր ճանչնար:

— Շա՛տ գեղեցիկ էր ան, ըսաւ մօրը, վայելուչ մարմնով, շնորհալի նայուածքով և մերինին նման երկայն՝ բայց գունաւոր պոչ մը ունէր. այնքան համակրեցայ՝ որ բարեկամանալու համար երբ պիտի մօտենայի անոր, յանկարծ գլուխը մսի կտորով մը ճեղքըտուած անզգամ թռչուն մը իր սուր ձայնովը վիս այնքան վախցուց որ ձգեցի փախայ:

— Որդեա՛կ իմ, ըսաւ մայրը, հազար փառք տուր Աստուծոյ որ զքեզ պահպաներ է այն չարա-գոյն հանդիպումէն. վասն զի քու համակրութիւնդ գրաւող այն գեղեցիկ կենդանին կատուն է, մեր ա-մենէն աւելի ոխերիմ թշնամին. իսկ անզգամ թռչուն ըսածդ աքաղաղն է՝ որ մեզի ո՛չ մէկ վնաս կը հասցնէ:

Ուրիշի գեղեցկութեան, սիրուն տեսքէն և անուշ լեզուէն մի՛ խաբուիր։ Պէտք է իմաստութեամբ ճանչնաս բարեկամդ և թշնամիդ։

Օրինակ է այս խակամիտ մանկանց,
Որ կարծեն լինել հմուտ աշխարհաց.
Բայց անփորձ գոլով յոլով գիտելեաց,
Փորձ հասուն լինել կարօտին բազմաց։
Խրատ է այս քեզ, մանուկ, ինքնասլանծ,
Մի՛ խաբիր տեսլեամբ գեղափայլ դիմաց.
Զի ըզգայութեամբք խաբիս և փորձիս,
Միայն փորձ լինիս խորհրդով ծնողաց։

ՃԸ. — ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՆ ՈՒ ԵԶԸ

Թէ և զեղջիւր հատցես ժանտին,
Դուն ոտիւք վնասէ կրկին։

Եթէ կտրես ծեռքը չարին,
Ոտքով վնաս կու տայ կրկին։

Երկրագործ մը իր եզին եղջիւրները հանեց, որովհետեւ անոնցմով միշտ կը սպառնար իրեն։ Բայց անկից վերջ կենդանին աւելի եւս չարացաւ. կատաղօրէն սկսաւ գետինը փորել իր ոտքերով և անկէ ելած հողը տիրոջն աչքերուն կը լեցուէր։

— Ինչ օգուտ, գոչեց խեղճ երկրագործը, ես նախազգուշութեան համար եղջիւրները հանեցի, իսկ հիմակ իր ոտքերովը շատ աւելի կը վնասէ ինձի։

Բարկասիրտ մարդուն հետ պէտք է խոհեմութեամբ վարուիլ և չկատղեցնել զայն, ապա թէ ոչ չըրածը չի մնար. եթէ անոր գլուխը կապես՝ ոտքով կը կռուի, ոտքն ալ կապես՝ լեզուով։ Եւ բարկասիրտ մէկու մը լեզուն շատ աւելի վնասակար է՝ քան թէ գազանի մը ճիրանները։

Ուսիր չկագել ընդ բարկասրտին,
Հեզ կենակցութեամբ շահիլ զսիրտ ժանտին,
Զի ոչ վէրք հարուածք վիրօք բժշկին,
Ոչ հուր բարկութեամբ հրդեհք շիջանին.
Զեղջիւր ամբառնալ ընկեր ընկերին՝
Ոչ մարդոյ է գործ, այլ գազանային.
Որք խայթեն խելկեն յօտար տեսակին,
Մարդ միայն ըմպէ զարիւն իւր սեռին.

ՃԹ. — ԱՐԾԻՒ ԵՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿ

Զարագործաց չարն է բաժին,
Զոր ինչ գործեն ի նոյն պատժին.

Զարագործին բաժինն է չար,
Գլխուն եկած պատիժն՝ արդար.

Նապաստակի մը ձագերը երբ դաշտին մէջ խոտ կ'ուտէին, յանկարծ արծիւ մը վրանին յարձակեցաւ և հակառակ նապաստակին աղաչանքներուն որ խնայէ իր ձագուկներուն՝ մէկիկ մէկիկ իր աչքերուն առջեւ խեղդեց և իր ձագերուն կեր տարաւ:

Նապաստակը շատ մեծ ցաւ զգաց և վրէժխնդիր ոգիով մը սկսաւ փորել այն ծառին տակ՝ որուն վրայ արծիւն իր բոյնը դրած էր. և այնչափ փորեց՝ որ թեթեւ հովէ մը ծառը տապալեցաւ և արծիւին ձագերն անոր տակ մնալով սատկեցան:

Խրատ է անոնց՝ որ իրենց զօրութեան ապաւինած անիրաւութիւններ կ'ընեն աղքատին, առանց գիտնալու որ աղքատին ձայնը շուտով վեր կը բարձրանայ՝ և տուն քանդողին տունը կ'աւրէ:

Ջաւի է գեղեցիկ յանձնապաստանին
Ի փոքուէ անտի կըրել զարժանին.
Որ քանդիլ ջանայ ըզտուն տըղաանկին,
Քանզի նաւրանայ զըրկանօք նուվին.
Մի՛ քեզ վստահիր թէ կաս ի գահին,
Վերանցեալ ի կայս իշխանականին.
Երկիր ի շընչմանց ալէքեր հողմին,
Որ կործան առնէ զաթոռ հըպարտին։

ՃԺ — ՍԱԳԸ ԵՒ ԻՐ ՏԷՐԸ

Սիրտ ագահին ոչ գիտէ յագ,
Թէեւ ւցէ յոսկի հաւտակ,

Ագահին սիրտն է միշտ անյագ,
Թէեւ ծեփուի ոսկւով հաւտակ։

Սագ մը ամէն օր ոսկիէ հաւկիթ մը կ'ածէր։ Տէրը մտածեց որ անոր փորը ոսկիով լեցուն ըլլալու է, և մէկ անգամէն հարստանալու համար սագին փորը ճեղքեց։ Բայց ի զուր, փնտռածը չգտնելով բնականաբար յուսահատեցաւ։

Ագահութիւնը երբ մարդուս սրտին թագաւորէ՝ միտքը կը բթացնէ. ոսկին որչափ շատնայ՝ ագահութիւնն ալ այնչափ կը սաստկանայ։ Դիոգինէս փիլիսոփային հարցուցին թէ՝ ոսկին ինչո՞ւ. դեղին է։

— Շատ փնտռողներ ունենալուն համար վախէն դեղներ է, պատասխանեց նա։

Ո՛վ քանի՛ անյագ սիրտ ոսկեսիրին,
Ոչինչ շատանայ ընդ ծիրըս բաղդին.
Ի մի ումպ ըմպէը թէ էր ի ծեռին.
Ջոսկի և զարծաթ գանձ տիեզերին։

Է զի ի ցանկալ հանդիպիլ շատին,
Թողու զբաւականն որ կայ ի ծեռին.
Նա է զի յոսկի համակիլ սըրտին՝
Ճնշի և մաշի նոյն սիրտ նոյն հոգին։

ՁԺԱ. — ԸՆՁԱՌԻԾ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Մեծ և չքնաղ է գեղ հոգւոյ,
Քան վաղանցուկ տեսիլ մարմնոյ։

Մի՛ պարծիր սուտ մարմնոդ վրայ,
Նայէ հոգիդ պայծառ ըլլայ։

Ընձառիւծը կը պնդէր աղուէսին՝ թէ ինք անկէ շատ բարձր է։

— Լաւ մը նայէ՛ իմ տեսքիս գեղեցկութեան, տե՛ս իմ փայլուն, գունաւոր և խատուտիկ մորթս. բարեկամ, անկեղծօրէն ըսէ՛, դուն ինքզինքդ կրնա՞ս ինծի հետ բաղդատութեան դնել։

— Ես այնպէս ոգեղ կը տեսնեմ ինքզինքս, պատասխանեց աղուէսը, որ կրնայի ազատօրէն խոստովանիլ թէ քեզմէ շատ վար եմ, եթէ երբեք չըգիտնայի որ խելացիներն աւելի բարձր կը նկատեն հոգին՝ քան թէ մորթը։

Ընձառիւծը խառնածին ըլլալով՝ մարմնոյն ձեւը և թեթեւաշարժութիւնը աւիւծին կը նմանի, իսկ մորթը՝ ընձու։ Իր հպարտութեամբ օրինակ է պարծենկոտ կանանց, որոնք մարդուս իրական գեղեցկութիւնը կազմող առաքինութիւնն ու պարկեշտութիւնը մէկ կողմ ձգած՝ սին զարդարանքներով կը պարծենան։

Անիմաստ դատմունք մըտաց յիմարին,
Որ ի գեղ մարմնոյ դնէ զիւր բարին.

Պանծայ վեհ լինել այն բազմագիտին,
Զի պերճ երուի տեսիլն արտաքին.
Բազումք ի մեր դար յայս խորհուրդ բերին,
Ցարգեն զգեղ մարմնոյ և ոչ ըզհոգին.
Թողեալ ըզներքին պըճնեն զարտաքին,
Ջիրկ գոլով բարեաց իմացականին։

ՃԺԲ. — ԵՐԿՈՒ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԸ

Արդ մի՛ այլոց ըզքեզ մատներ,
Բերեն ի գլուխ քո սև օրեր։

Մի՛ մատներ քեզ ուրիշներուն,
Շուտով կ'երթաս ծոցը հողուն։

Հիւանդ մը իր ունեցած ցաւերը կը պատմէր գինքը խնամող երկու բժիշկներու։ Իւրաքանչիւր ցաւին համար բժշկին մէկը «շա՛տ լաւ» կ'ըսէր, իսկ միւսը՝ «շա՛տ գէշ»։ Հիւանդը երկուքին ալ հակոտնեայ կարծիքը լսելով՝ շուարած մնաց և չէր գիտեր որո՛ւն մտիկ ընել, որովհետեւ երկուքն ալ լրջօրէն կը պաշտպանէին իրենց տեսակէտը։ Հիւանդը երկար խորհելէ վերջ՝ իր հիւանդութիւնը վստանգաւոր գտնողին խնամքին յանձնեց ինքզինք. և սակայն մեռաւ։

— Արդէն գիտցեր էի որ անոր հիւանդութիւնը վտանգաւոր էր, ըսաւ հիւանդը խնամող բժիշկը։

— Անկասկած կ'ազատէր անիկա, եթէ ինքնիր գլխով գործած չըլլար, ըսաւ միեւնոյն ատեն լաւատես բժիշկը։

Զգուշանալու է օտարին խօսքին հաւատալով անոր յանձնուիլէ։ Շատերուն խորհուրդ հարցուր, բայց քիչերուն հետեւէ։

Այնպէս որ տեսչայ այլոց դարմանիմ
Մատնեալ զանձն ի ձեռս տգէտ բժշկին.
փուքով կորընչի ըստ առակողին,
Գընայ և ընստի ի մահու բանտին։
Իսկ դու որ իշխան և տէր ես անձին,
Մի՛ մատներ ըզքիզ օտարաց հիշտին.
Որ ոչ ի լաւ անդր փոխարկել ունին,
Եւ ոչ անպատճառ մատնեն գեհենին։

ՃԺԳ. — ԱԾԽԱԳՈՐԾ ԵՒ ՆԵՐԿԱՐԱՐ

Սեւատեսիլ ածխագործին,
Ոչ հրեւի իւր սեաւ փուշին։

Թէպէտ մըրով սեւցած ըլլաս,
Քեզի ճերմակ լաւ կ'երեւնաս։

— *Բարեկա՛մ, ըսաւ ածխագործ մը ներկարարին, տուընս քեզի համար շատ յարմար է, եկուր հոն բնակէ, և ապահով եղիր որ հանգիստ պիտի ըլլաս։*

— *Շնորհակալ եմ, պատասխանեց ներկարարը, քու բարեացակամութեանդ, բայց ես կը կարծեմ թէ աւելի հանգիստ պիտի ըլլամ իմ տանս մէջ՝ ուր քու ածուխդ չի սեւցներ ճերմակեղէններս։*

Թերի մարդը կը ջանայ իրեն պէս թերիներ գտնել, կարծելով որ անոնց բազմութեամբ իր պակասութիւնը կը գոյուի։ Անոր համար պէտք է չար ընկերներէ հեռու փախչիլ, անոնց պէս չսեւնալու համար։

Այս օրինակ է պակասուորին,
Որ ոչ տեսանէ զիւր ինքեան թերին.
Կոչէ զմերծաւոր ընստիլ առ ընդին,
Համակել ըզնա ի մուր սեւագին։

Սոյնպէս ախտաւորք շաղեալ ի տըղմին՝
Մաքուր ծեւացեալ արդարոց մերձին.
Փախչել ի ճահ է, մերժել զայնպիսին,
Քանզի աղտեղեն զանմեղաց հոգին։

ՃԺԴ. — ՄՈՐԵՆԻ, ՀՈՂԱՄԱՂ ԵՒ ՉՂՋԻԿ

Ամէն իրաց գոյ ինչ պատճառ,
Քննեա զծերոց բան նախաճառ։

Ամէն բանի մէկ պատճառ կայ,
Կուզե՞ս սորվիլ, զըրքեր կարդա՛։

Մորենին, հողամաղը և չղջիկը առեւտրական ընկերութիւն մը կազմեցին։ Մորենին ապրանք գնեց և նաւը բեռցուց՝ Հնդկաստան ղրկելու համար. իսկ հողամաղը գունտ մ'ոսկի, և չղջիկը՝ արծաթ բեռցուցին իրենց կարգին։ Նաւը ճամբան ալէկոծութեան բռնուեցաւ և ապրանքներով միասին ընկղմեցաւ։ Անոր համար հողամաղը միշտ ծովեզերքը կը պտըտի ոսկւոյն գունտը գտնելու յոյսով. չղջիկը կը վախնայ ցորեկները երեւնալու, որպէս զի չըլլայ թէ փոխատուն զինքը տեսնելով արծաթները պահանջէ. իսկ մորենին անցորդներուն քղանցքին կը փակչտի մտածելով որ թերեւս կարենայ տեսնել իր ապրանքը անոնց վրայ։

Այս առակս օրինակ է այն մարդոց՝ որ մինչեւ իրենց մահը ախ ու վախ կը քաշեն կորսուած առարկայի մը համար։

Ահա զաղափար ընչաքաղց անձանց,
Որք մինչեւ ցմահ շահել ընկրտին.

Եթէ միանգամ կորուսին ինչ գանձ,
Չեծեն և ողբան մինչ ի կէտ վերջին.
Ես որք մահանամ ընդ կորուստ իրաց,
Եւ ես որ մոլեալ մտաթափ շրջին.
Բայց աւա՛ղ ոչ մարդ սակս մեռաղաց,
Է վասն մարդոյն այն գանձ այն ոսկին.

ՃԺԵ. — ԵՐԿՈՒ ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԷՇ

Հակառակողք յայնժամ հաշտին,
Երբ վնասիւք իւիք տուժին.

Կուռողներն չեն թողուր զիրար,
Բայց թէ վնասով մը անպատճառ.

Երկու մարդիկ մոլորած էշ մը կը գտնեն ճամբան և կը սկսին իրարու հետ վիճաբանել թէ անիկա իրենցմէ որո՞ւն կ'իյնայ:

— Մեզմէ զօրաւորագոյնին կ'իյնայ ըսին, և սկսան ծեծկուիլ: Իրենց գիրկընդխառնումին մէջ պահ մը նշմարեցին որ էշն անյայտացած էր իրենց քովէն, այն ատեն այդ անխելքները դարձեալ հաշտուեցան իրարու հետ:

Կռուազան մարդիկ բանի մը վրայ այնչափ կը հակառակին իրարու հետ՝ որ ի վերջոյ ան ալ վրայ կու տան և ապա կը հանդարտին:

Այս արդար պատիժ է կռուասիրաց,
Որք տքնին կործել զշահ յիրերաց.
Բայց երբ ելանէ այն ինչ ի ձեռաց,
Շուարեալ հաշտին ամաչեն յինքեանց.
Ա՛ռ քեզ ի խրատ զայս գործ ատելեաց.
Մի՛ աստր զընկերն առ սէր օգտուքեանց.
Գազանաց է բարք, որք թողուն զորսանս,
Անխնայ կռուին խածատեն զինքեանս.

ՃԺԶ. — ԳԱՅԼՆ ՈՒ ՎՏԻՏ ՇՈՒՆԸ

Անյագ որկոր ցանկայ շատին,
Բայց միշտ կարօտ կայ սակաւին։

Որոնք գոհ չեն ունեցածնէն,
Ջայն ալ ծեռքէ պիտի հանեն։

Գայլը ճամբան գեղեցիկ շան մը հանդիպեցաւ, բայց այնքան նիհար՝ որ կաշի և ոսկոր դարձած էր։ Գայլը զանի լափելու համար երբ վրան յարձակեցաւ՝ շունն ըսաւ անոր.

— Պարո՛ն գայլ, ինչ կ'ընես, չե՞ս տեսներ որ այս վիճակովս կեր չեմ կրնար ըլլալ քեզի։ Զգէ՛ զիս, երթամ տեղս լաւ մը ուտելով գիրնամ, և օր մը երբ գաս՝ զիս գիրցած տեսնելով պիտի ուրախանաս վրաս կաշիի տեղ միս գտնելով։

Գայլը միամտօրէն հաւատաց և թողուց զայն։ Քանի մը օր վերջ շան գտնուած տեղը գնաց և դրան ծակէն կանչեց։

— Վա՛ղը եկուր, պատասխանեց շունը, վասն զի տակաւին քեզի կեր ըլլալու աստիճան գիրցած չեմ, և չեմ յուսար որ գոհ ձնաս։

Գայլը ականջները կախած դարձաւ և երդում ըրաւ՝ ուրիշ անգամ բռնած որսը թող չտալ։

Պզտիկ բանին չհաւնողը մեծէն ալ կը զրկուի։ Գիտունի մը հարցուցին, թէ՝ աշխարհիս վրայ ո՞վ է խեղճը։
— Բանի չհաւնող ծոյլ մարդը, պատասխանեց նա։

Ապաժոյժ ըներմունք որկորաժետին
Թողու զբաւականն, վազէ անչափին.
Որով և ընթեալ հիւծի առ վշտին,
Արժանի պատիժ անյագ որկորին։

Աղդ մի՛ նմանիր գիշախաւնծ չարին,
Որ մարմնով այլոց սնանի յանծին.
Ի սնունդ մարմնոյ շատ են ծեռք կրկին
Քրտամբք երեսաց սնանել ինքնին.

ՃԺԷ. — ԿԱՊԻԿՆ ՈՒ ԻՐ ՁԱԳԸ

Որ քան զչափ սիրէ զորդին,
Կրկին վնաս առնէ նմին.

Թէ չափէ դուրս որդիդ սիրես,
Զայն անպիտան կոպիտ կ'ընես.

Կապիկի մը խելքն ու միտքը միշտ իր ձագին վրայ էր և գրկին մէջ՝ անսահման սիրով կը սիրէր զայն: Օր մը դարձեալ գիրկն առած այնքան ուժով սեղմեց որ ձագին շունչը բռնուելով խեղդուեցաւ:

Կապիկին այս ըրածը թող խրատ ըլլայ ծնողաց, որոնք չափազանց սիրելով իրենց զաւակները՝ կը չփացնեն զանոնք և անոնց անկիրթ և անուս մեծնալուն պատճառ կը դառնան, և յետոյ մարդկութեան մէջ մեռած տարր կը նկատուին:

Տեսանե՞ս զտիպ յիմար ծնողին,
Որ՝ զգուէ այնչափ փայփայէ զորդին
Մինչ շիջուցանել զեռանդուն ոգին,
Առնէ զայն անմիտ իբրեւ լոկ մարմին.
Զի՞նչ օգտեն զգուանք յիմար զաւակին,
Երբ անկիրթ աճէ նման անբանին.
Քանզի անխրատք ոչ մարդ համարին,
Թէ և կերպարան մարդոյ ունիցին.

ՃԺԷ. — ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԱԽԱՉԱԿԸ

Թէեւ պատիժք անագանին,
Բայց ոճրագործք ոչ ազատին.

Զարիրն որչափ պատժէն փախչին,
Չարկաւ կու գայ կորուստն անձին.

Ախազակ մը ճարպիկութեամբ փախաւ դատաւորին առջեւէն և այսպէս ինքզինքն ազատուած նկատեց։ Բայց երկնային արդարութիւնը գիտէ արժանապէս հատուցանել չարին ու բարիին։ Օր մը երբ այս թշուառականը գետի մը միւս ափը կ'ուզէր անցնիլ, անգիտակցաբար խորունկ փոսի մը մէջ կոխեց ոտքը և ջուրին մէջ խեղդուեցաւ։

Թող ասկէ խրատուին չարագործները և գիտնան որ փախչելով կամ պահուտելով ազատուած չեն ըլլար իրենց արժանի պատիժէն, քանի որ Աստուած ինքն է չարերուն մեծագոյն թշնամին։ «Աստուած չի խաբուիր», կ'ըսէ Ս. Գիրքը։

Այս է հատուցումն օրինաց Էին,
Որ կշռէ էից ըստ գործոց նոցին.
Թէ իցէ բարի՝ այն մնայ նմին,
Իսկ եթէ չար է՝ հանդիպի չարին.
Ո՛վ, զիա՛րդ պատրաստ կայ դատող վերին
Դատել և պատժել գործ չարագործին.
Թէ հալիմ արդարք յերեսաց նորին,
Թըշուառ մեղաւորք զի՞նչ առնել ունին։

ՃԺԹ. — ԵԶՆԵՐՆ ՈՒ ԼՈՒԾԸ

Որչափ բնգն է աննտաննելի,
Համբերատար սիրտըն տանին։

Անհամբերին երբ վիշտ մը գայ,
Տըրտունջներով կը պոռչըտայ։

Երկու եզներ չափազանց բեռցուած սայլ մը համբերութեամբ կը քաշէին. լուծը սակայն այնպիսի ճրճռոց մը կը հանէր որ եզները վախցան և կանգ առին։

— Ինչ ունիս որ այսպէս կը ճրճռաս, ըսին անոր եզները, մինչ մենք առանց ձայնի կը քաշենք ամբողջ ծանրութիւնը։

Համբերատար մարդը որչափ ալ ծանր նեղութիւններ ունենայ ձայն չի հաներ. իսկ անհամբերը, ընդհակառակն, պզտիկ նեղութեան մը համար անդադար կը տրտռայ։ Երանի՛ անոր որ համբերութեամբ կը թեթեւցնէ իր նեղութիւնը և անտրտունջ կը տանի։

Ահա տարացոյց համբերատարին,
Որ ընկճեալ բեռամբ վաստակի լըռին.
Իսկ եթէ ումանք մատամբ չինչ մերծին,
Զայն գանգատանաց արձակին ուժգին,
Զանա անկեզու տանիլ քոյդ բեռին,
Նմ թարկեալ ծեռաց ամենակալին.
Ընդողք տրտնջողք միապէս տանին,
Մին արդիւնատրի միւսն է անբաժին։

ՃԻ. — ԱՓԱՂԱՂ ԵՒ ԱՂՕՒԷՍ

Խարդախն որչափ ննջզել ջանայ,
Ծանակ լինի անհետանայ։

Մի՛ ննջզելով լարեր ծուղակ,
Վերջը կ՚ըլլաս ծաղր ու ծանակ։

Աքաղաղը թառած էր բարձր կաղնիի մը վրայ. աղուէս մը տեսաւ զայն և ծառին տակ վազեց։

— Բարեկամ, կանչեց ծառին տակէն, աւետի՛ս քեզ, աւետի՛ս, երէկ իրիկուն խաղաղութիւն հաստատեցաւ ձեր և մեր միջեւ. կ՚աղաչեմ, առանց ոխակալութեան վա՛ր իջիր որպէս զի եղբօր պէս ողջագուրուինք։

— Բարեկա՛մ, պատասխանեց աքաղաղը վերէն, չես կրնար երեւակայել թէ աւետիսդ որքան ուրախացուց զիս, և տարակոյս չունիմ անոր ճշմարտութեան մասին. ահա հեռուէն աւետելու նպատակով երկու սուրհանդակներ եւս կու գան, ուստի համբերէ՛ քիչ մը, անոնք ալ հոս հասածնուն պէս անմիջապէս վար կ՚իջնեմ և չորս մի՛ատեղ կը սիրաբանենք։

Սուրհանդակները երկու որսական շուներ էին, զորս աղուէսը նշմարելով կծիկը դրաւ. մինչ աքաղաղը վիզը վերցուց և սկսաւ երգել.

« Կո՛ւկկուլիկո՛ւ . . . »։

Կեղծաւոր մարդը նախ ինքը զոհ կ՚երթայ իր պատրաստած խաբէութիւններուն։

Տե՛ս ըզպատուհաս խարդախող չարին,
Ի ննջզել զբնկերն հալածի ինքնին,

Քանզի լոյս ճրագ ընծգաւոր աննձին,
Ի մուտս արեւու անդէն զիջանին,
Արդ այժմեան մարդիկ նման են սկին,
Միայն առ երես շուք տան ընկերին.
Այսու քաղցրութեամբ երբ զսիրտ շահին,
Ղարեն անխընայ զորոգայթ ընկին.

ՃԻԱ. — ՎԱՐԴՆ ՈՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ջի՛նչ փառք փթթիլ չքնաղ վարդի,
Երբ յերեկուն ընդ փոյթ խամրի,

Ի՛նչ շահ բացուիլ վարդի ընման,
Երբ փառքն ու կեանքն է մէկ օրուան,

Ծաղիկները վարդին և անոր գոյներուն վրայ այնպիսի պայծառութիւն մը տեսան որ աննախանձ խոնարհեցան առջեւը և ուզեցին անոր տալ գեղեցկութեան պսակը։

— Մեր գոյները երբեք քուկինիդ չափ գեղեցիկ չեն, ըսին անոնք միաբերան, մենք չենք կրնար քու անուշ բոյրդ ունենալ, անոր համար, ազնի՛ւ վարդ, քեզի՛ կը վայելէ այս պսակը. դուն արժանի՛ ես գեփիւռին գգուանքներուն։

— Ո՛վ ծաղիկներ, ըսաւ վարդը հառաչելով, ինծի ի՞նչ օգուտ ունի այսչափ գեղեցկութիւնս՝ երբ մէկ օրուան մէջ կը ծնիմ ու կը թոռմիմ. աւելի պիտի նախընտրէի ձեզմէ վար ըլլալ՝ բայց ձեզի չափ երկար կեանք ունենալ։

Թող օրինակ առնեն անոնք որ իրենց գեղեցկութեան, խելքին և հարստութեան ապաւինելով կը հպարտանան. ասոնք մէկ վայրկեանէն միւսը կրնան կորսուիլ, բայց եթէ աշխարհի բարիք մ'ըլլած են՝ կը մնայ միայն այն։

Ահա քեզ տիպար վաստաց աշխարհի,
Որ փախչի գընայ նման ստուերի.
Մինչչեւ է փթթեալ խաղրի գիջանի,
Ի քթթել ական ընդ չեղեալս խաւռնի,
թէ պանծանք ծաղկանց ոչինչ հաւասարի,
Ջի՞նչ ապա մարդոյն դիւրեղծանելի.
Որ այսօր ի կառս՝ վաղիւն ի դագաղս
Ընդեալ զամենայն յաւիտեան հանգչի։

ՃԻԲ· — ԿԱՐԱՊ ԵՒ ԿՌՈՒՆԿ

թէ կեանք մարդոյ է բարեկի,
Լինի օրհասն ուրախալի։

թէ որ վարքդ է առանց մեղքի,
Մահիդ կ'ընկայ քաղցրութեամբ լի։

Կարապը մեռնելու առեն կ'երգէր ըստ իր սովորութեան. կռունկը լսելով անոր ձայնը մօտեցաւ իրեն և հարցուց զարմացմամբ.

— Ի՞նչ մտայնութեամբ այս վիճակիդ մէջ ալ ուրախութեամբ կ'երգես։

— Գիտեմ որ քիչ առենէն պիտի մեռնիմ՝ անոր համար կ'ուրախանամ. և կարգէ դուրս բան մը չէ ըրածս, քանի որ մեռնելով պիտի ազատիմ թըշուառութենէս։

Օրինակս առակ է երջանիկ մարդուն որ բարի և առաքինի կեանք մը բոլորելէ վերջ՝ իր մահուան ժամուն կ'ուրախանայ աշխարհիս խեղճութիւններէն վայրկեանէ վայրկեան ազատելուն համար։ Հին առեն ազգ մը կար ուր եթէ մէկը ծնանէր՝ կու լային, իսկ եթէ մէկը մեռնէր՝ ուրախութեան հանդէս կ'ընէին։

Լաւ է օր մահու քան զօր ծննդեան,
Արդար օրինօք գիտունք վճռեցին.
Քանզի յօր ծննդեան վիշտ չարիք ծագին,
Իսկ յաւուր մահու է չարեաց վախճան։
Երանի՛ մարդոյ որ յաւուր մահուան
Ընդ գործըս բարեաց հրճուի խնդագին.
Սիրտ առաքինեաց ցնծայ ի բարին,
Վայ անօրինաց մահու անվախճան։

ՃԻԳ. — ՋՐՇՈՒՆ ԵՒ ՇՈՒՆ

Պսակ գործոց է կէտն յետին,
Եզր և վախճան իրաց բնաւին։

Ամէն բանին վերջը նայէ,
Որ գործերը կը պըսակէ։

Շունը ջրշուն մը կը հալածէր, ան ալ ձեռքէն ազատելու համար՝ ինքզինքը ջուրը նետեց։ Շունն ալ ջուրը նետուեցաւ և անոր այնչափ մօտեցաւ որ բերանը բացաւ զայն բռնելու համար, մինչ ջրշունն անմիջապէս ջուրին տակ մտաւ և կորսուեցաւ։ Այսպէս շունը կորսնցուց իր որսը զոր արդէն ապահով բերնին մէջ կարծէր։

Կրեսոս թագաւորը օր մը հարցուց Սողոն փիլիսոփային, թէ՝ աշխարհիս վրայ իրեն պէս երջանիկ մարդ կը գտնուի՞։

— Մինչեւ վերջին վայրկեանը մարդ պէտք չէ երանի տայ իր մեծութեան, պատասխանեց նա, վասն զի ամէն բան իր վախճանով կը պսակուի։

Աստ է տեսանել զվճիռ Սողոնին,
Թէ վախճանն է եզր պսակիչ իրին.
Մինչչեւ է հասեալ գործ ինչ այն կիտին՝
Մի՛ վստահանար, տեղի տալ հնշտին։

Ո՛վ զիարդ ոմանք ի մտի եղին
ցնծալ հանապազ ի գահոյս ըմխտին.
Բայց ի թարթ ակաւ ընդ հատեալ աւուրն,
վիր ի վայր արար զիտորհուրդ հողածնին։

ՃԻԴ. — ՃԱՂԱՏԸ

Թէ չէ ինչ քո յատուկ աւծին,
Ոչինչ օգտին իրք օտարին։

Թէ քուկըդ քեզ օգուտ չունի,
Օտարինն ի՞նչ ընէ պիտի։

Ճաղատ մարդ մը հարկադրուեցաւ գլուխը կեղծամ դնել։ Օր մ'իր ընկերներուն հետ պարած միջոցին կեղծամը գլխէն ինկաւ և ամենքն ալ սկսան ծիծաղիլ։

— Պարոննե՛ր, ըսաւ, անոնց ծիծաղին վերջ տալու համար, այս մազերը եթէ տիրոջը գլխուն վրայ չեն կեցած, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ իմ գլխուս վրայ կենան. օրինակի համար, իմիններս գլխուս վրայ չեն կեցած, հիմա ուրիշի՞նը պիտի կենայ...։

Ուրիշին ինչքը քեզի օգուտ չունի. Ջանա դուն ինքդ խելացի և օգտակար ըլլալ ընտանիքիդ։

Այսպէս որ ցանկայ ընչից օտարին,
Խալի և մընայ աղքատ և մերկին.
Զի այն որ չօգտէ իւր վաստակողին,
Զիա՞րդ օգտեսցէ օտարաց աւծին։
Ջանա ամբարել քեզ բարիս ներքին,
Եւ մի՛ մուրանար առ դուրս ընկերին.
Դիր զիմաստութիւն պսակ ի գլխին,
Ջառաքինութիւն զարդ ինչ զագաթին.

ՃԻԵ· — ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐ.ԵՒ ՍՕՍԻ

Ջոր ինչ առնես ապերախտին,
Միշտ ապերախտ է յիւր բանին.

Ապերախտին մ'ընես բարիք,
Կը պատրաստես քեզի չարիք.

Շնիկ աստղին ժամանակ սաստիկ տաք օր մը՝ երկու ճամբորդներ սօսիի մը շուքին տակ քաշուեցան: Պահ մը հանգստանալէ վերջ անոր ճիւղերուն վրայ պտուղ չտեսնելով՝ ըսին իրարու.

— Ահա ծառ մը որ ո՛չ մէկ օգտակարութիւն ունի, եթէ մեզի ճնար՝ հիմա կը կտրէինք և կը վառէինք:

— Ո՛վ ապերախտներ, գոչեց ծառը, չէք հաւնիր տերեւներուս շուքին, որուն տակ հանգչեցաք՝ արեգական կիզիչ տաքութենէն զովանալով:

Ապերախտ մարդուն ինչ որ ալ ընես աչքին չ'երեւնար, և իրեն բարիք ընողին չարիք ընել կ'աշխատի, վասն զի բարիք ընել չի գիտեր որ բարիքին յարգը ճանչնայ. այսպիսին աստելի է թէ մարդոց և թէ Աստուծոյ:

Տես ո՞րպէս խոտի բարերար սօսին
Ցապերախտ անծանց՝ յոր պատսպարին.
Քանզի որ առնէ բարիս ընկերին,
Չարիս ընդունի դարձ փոխարինին.
Արդ մի՛ մոռանար ըստ անըզգամին
Շընորհս երախտեաց քոյ բարերարին.
Մի՛ հետաքններ զյատկութիւն անձին,
Այլ թէ զի՛նչ բարիք անտի քեզ քաղին.

ՃԻՋ. — ՁԿՆՈՐՍ ԵՒ ՁԿՆԵՐ

Ողք քաղցրութեամբ ոչ ամոքին,
Բռնի ուժով անդէն կակղին.

Զը կակըղցողն անուշ խօսքով,
Մոմ կը դառնայ բռնութենով.

Ձկնորս մը ծուխեզերքը նստած սրինգը կը սու֊ լէր, կարծելով թէ ձկներն անոր ձայնէն զմայլած այնքան պիտի մօտենան իրեն՝ որ կարելի պիտի ըլլայ նոյնիսկ ձեռքով բռնել զանոնք: Բայց ձուկ մ'իսկ մէջտեղ չելաւ: Ան֊ն աստեն ձկնորսը ծով նե֊ տեց իր ուռկանը և բազմաթիւ ձկներ բռնուեցան անոր մէջ:

— Խեղճ ձկներ, ըսաւ անոնց, ես կարծէի թէ երաժշտութիւնը կը սիրէք, մինչդեռ հիմա կը հասկնամ որ ուռկանով աւելի լաւ կը խաղաք՝ քան թէ սրինգով:

Քաղցր վարուելակերպն ամէն անգամ օգուտ չ'ըներ, եր֊ բեմն ալ պէտք է խիստ ըլլալ, վասն զի մարդիկ կան որ խիստ յանդիմանութիւն մը չլսած կարգի չեն գար:

Քաղցրութիւն բանից ոչ յամենայնի
Ցօգտակարաց ինչ վճարել ունի.
Այլ ի ծաղ յաւէտ իշխանաւորին՝
Որոտալ երբեք ի սաստել ոամկին.
Այսու ապստամբք ճնշին առ աճին,
Ըստահակ զաւակք ուղղին խըրատին.
Զի որ ոչ բանիւ գայ յուղիղ կարգին
Գանիւ բռնութեամբ ուղղի խստագին.

ՃԻԼ· — ԿՈԿՈՐԴԻԼՈՍ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Վայ որ զրնկեր քո անարգես,
Ամենեցուն դու անարգ ես։

Ով իր անձին է անգիտակ
Շուտով կ'ըլլայ ծաղր ու ծանակ։

Կոկորդիլոսն անարգելով աղուէսը՝ միայն իր ազնուական ցեղին վրայ կը խօսէր և գոռոզ ձայնով մը կ'ըսէր անոր.

— Ո՛չ ողորմելի, այնքան լիրբ ես որ ինծի հետ բարեկամութիւն ընելու ես ելեր. դուն գիտե՞ս թէ ես ո՛վ եմ, գիտե՞ս նայինք որ իմ ազնուականութիւնս գրեթէ աշխարհիս գոյութենէն ի վեր կայ ու կը մնայ։

— Այդ բանը ինչո՞վ կրնաս ապացուցանել, հարցուց աղուէսը զարմայմամբ։

— Շատ դիւրին է, ըսաւ կոկորդիլոսը. Հսկաներու կռուին առեն առուծաններէն ոմանք փախան, կոկորդիլոս եղան և Նեղոս գետին մէջ պահուտեցան. ահաւասիկ ես անոնց սերունդէն առաջ եկած եմ, իսկ դուն ուսկի՞ց կու գաս։

— Իրաւ է որ ասիկա ամենեւին չէի լսած և չէի գիտեր, պատասխանեց աղուէսը, բայց հապաւա՛, պարոն կոկորդիլոս, որ ես աւելի կը ջանամ գիտնալ թէ ո՞ւր կ'երթամ քան թէ ուսկի՛ց կու գամ։

Ինչ օգուտ պարծենալ նախահայրերու փառքին վրայ՝ երբ մարդ ինքը բան մը չ'արժեր։ Հարուստի մը մարդկային ընկերութեան անպէտ զաւակն իշխան մը պարսաւեց, անոր երեսին զարնելով հասարակ մարդու մը զաւակն ըլլալը։

— Ես իմ ցեղիս առաջին ազնուականն եմ, պատասխանեց իշխանը, իմ ցեղս ինծմով կը սկսի, մինչդեռ քու ցեղդ քեզմով պիտի վերջանայ։

Տես զուարթութիւն զբրաբան վատին,
Նախատէ զընկերն իբրեւ դիւցազին.
Երկրաքարշ զոլով սողայ ընդ գետին,
Պանծայ թէ իցէ յաստուածոց կարգին,
Եղուկ այնոցիկ որ ընկան սմին
Ի վերայ լանջաց ճարակեն յախտին.
Պարծին ըստ նախնեաց գործս ազնիւ զարմին,
Ոչ գիտեն այն է նախատինք նոցին։

ՃԻԸ. — ՀԻՒԱՆԴԻՆ ՈՒԽՏԸ

Ոչ է հաճոյ երկնաւորին
Ուխտել ի վեր քան զոյժ անձին։

Թէ չափէդ դուրս ուխտեր ըրիր,
Աստուծոյ քով քան մը չըրիր։

Ծանրապէս հիւանդ երկրագործ մը՝ ուխտ ըրաւ Ասկլեպիոսին հարիւր կով զոհել, եթէ երբեք առողջանալու ըլլայ։

— Հարիւր կովն ուսկից պիտի գտնես, ըսաւ կինը, մինչդեռ գումին մէջ մէկ հատ իսկ չկայ։

— Կնիկ, քաշէ՛ ձայնդ, թող ես առողջանամ՝ անկից վերջ Ասկլեպիոս բարի է, ան մեր հորթովն ալ կը գոհանայ։

Հին աեն Ասկլեպիոս բժշկութեան չաստուածն էր, որուն համար կ՝ըսէին, թէ՝ Ապողոնի որդին ըլլալով ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կրնար բժշկել. անոր համար երկրագործը

ուխտեր էր Աստվածոյ: Սակայն մարդիկ պարապ տեղ իրենց կարողութենէն վեր ուխտեր պէտք չէ որ ընեն, որովհետեւ այդ բանն Աստուծոյ հաճելի չէ:

Ահա քեզ բերմունք մտաց յիմարին,
Կըշտէ մարդկօրէն ըզբան անբաւին.
Ոչ գիտէ թէ նա յամենայն վայրի
Ներկայ և զբննիչ է շարժման սըրտի.
Ուսի՛ր երկիւղիւ պատկառ կալ Ըմին,
Ուխտիւք զարարիչ պաշտել ջերմագին.
Որում զոհ ընտիր է եռանդն հոգւոյն,
Եւ ոչ բազմաթիւ երամ անբանին.

ՃԻԹ. — ՁԿՆՈՐՍՆԵՐ

Որ լոկ յուսով ուրախանայ,
Ցաւերուկ գործոյն անյոյս մնայ.

Թէ լոկ յուսով առաջ երթաս
Հուսկ ծեռնունայն դու կը մընաս.

Ձկնորսներն իրենց ուռկանը ջուրէն դուրս քաշած ատեննին սովորականէն աւելի ծանր զգալով լաւ արդիւնք մը յուսացին: Սակայն շուտով յուսաթլրուեցան, որովհետեւ խոշոր քարէ մը զատ ուրիշ բան չտեսան ուռկանին մէջ:

Օրինակ է անոնց որ գործերնուն չեն նայիր և իրենց հօր վաստակը յափշտակել կ'ուզեն. բայց հայրերնին մեռնելէ վերջ պարապ թուլթերէ զատ ուրիշ բան չ'անցնիր ձեռքերնին:

Քանիք յուսալից զբնաւ խնդագին,
Գլխովին յեցեալ դիւրասահ լախտին.
Ցամենայն ըզգործս յաջող ենթադրեալ,
Ցետոյ չարաչար յուսոյ վըրիպին.

Ցուշ լիցի վըճիռ իմաստասիրին,
Իբրեւ բարեկամ քեզ ազդարարին,
Սիրտ ըզգուշաւոր, ասէ, կասկածի,
Հակառակ կողման իւր յաջող բախտի.

ՃԼ. — ԳՈՐՏԵՐԸ

Միտք խոհական խորին զվերջին,
Համեմատէ ելքը մուտքին.

Խելացի մարդ շատ բան չըննէ,
Նախքն ու առաջ լաւ թող քըննէ.

Ամառուան տաք օր մը գորտերուն գոնուած ջրոտ վայրը ցամքեցաւ, լուրջ մտահոգութեան մէջ ձգելով զանոնք: Իրենց մէջէն ճագուկ մը թեւլաղրեց մօտակայ ջրհորն երթալ, որուն մինչեւ բերանը ջրով լեցուն ըլլալուն՝ շատ դիւրաւ կարելի էր հոն մտնել:

— Շատ լաւ, ըսաւ ծեր գորտ մը, սակայն երբ ջուրը ցածնալու ըլլայ՝ մենք ջրհորին մէջ պիտի մնանք, և այն ատեն ալ պիտի կարենա՞նք մտածնուս պէս դիւրաւ ելլել քսան ոտքէն աւելի խորութենէ մը:

Խելացի և փորձառու մարդը ամէն բանին վերջը կը մտածէ, իսկ անփորձ պատանին խելքին փչածը կ'ընէ և միշտ կը սխալի: Ուստի բան մը սկսելէ առաջ պէտք է ծերերուն խորհուրդ հարցնել:

Տես հասուն մըտաց խորհուրդ գերազանց,
Խորին դժուարինս և վախճան իրաց.
Քանզի փորձ գոլով խիթայ յապառնեաց,
Չի մի՛ անխորհուրդ դիպեսցի չարեաց.

Արդ մի՛ հետաձգար դու ի ծերութենից,
Ունկն մատուցցես բանից փորձառուաց,
Որք ոչ վայրապար խորհին և խօսին,
Թէեւ չեն յարգոյ առ անմիտ մանկանց։

ՃԼԱ. — ԵՐԿՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Որ ոխս ունի ընդ ընկերին,
Դաշնակից է սատանային։

Ով որ ոխով չարիք կ'ուզէ,
Ջարին ըերան զինք կը ձըգէ։

Երկու մարդիկ մէկզմէկ մահուչափ կ'ատէին։ Օր մը, զարմանալի զուգադիպութեամբ անոնք միեւնոյն նաւով կը ճամբորդէին։ Նաւը ճամբան ալեկոծութեան բռնուեցաւ և ժայռի մը զարնուելով՝ չարդուփշուր եղաւ։ Այս դժբախտութենէն վերջ՝ երկուքին համար ալ անխուսափելի էր մահը, և սակայն անոնք այն ճակատագրական վայրկենին մխիթարութիւն մը զգացին, մտածելով որ երկուքն ալ պիտի խեղդուէին։

Ատելութիւնն այնպիսի վատ ախտ մ'է մարդուս համար, որ մահուան վայրկենին իսկ ոխը սրտէն չհանելով սատանային կը մատնուի։ Փիլիսոփայ մը կ'ըսէր. «Թէ որ կ'ուզես թշնամիդ վրէժ լուծել՝ բարի և հաշտ եղիր անոր հետ։

Ջիարդ ապաժոյժ կիրք դժոխային
Անհամբոյր սըրտի ատելից կրկին.
Մինչ հասեալ ժամից սեաւ մահաբերին,
Ղինին վրիժառու յայն կէտ խաւարին,

Բա՛րէ կուրութեան խորհրդոց ծոցին,
Ոչ հայիմ ո՞ւր կամ յո՛ր սահմանն հասին.
Այս գործ է ահա ըսկըզբնաչարին,
Որ այսպէս ըզմարդ առնէ իւր բաժին։

ՃԼԲ. — ԱՌԻԻԾ, ԱՐՋ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Խըռովարարք միշտ վըճասին,
Այլ ոք շահի՝ ինքեանք ծաղրին։

Կըռուող մարդիկ վըճաս կ'ընեն,
Անով այլոց շահ կը բերեն։

Առիւծը և արջը կաղնոյ խոռոչին մէջ փեթակ մը գտան, և մէկը միւսին բաժին չհանելու համար կը կռուէին իրարու հետ. մինչ աղուէսը կամացուկ մը մօտեցաւ փեթակին, մեղրը լափեց ու փախաւ։

Շատ անգամ եղբայրներ կամ երկու բարեկամներ մինչեւ որ մեծ վնաս մը չկրեն՝ իրարու հետ չեն հաշտուիր։

Ահա հատուցումն անմիաբանից,
Զըրկեն ըզմիմեանս ի սիրոյ ընչից.
Այլոց առնեն շահ, ինքեանք մերկ թափուր,
Երբ օտարք շահին՝ վերջ լինի վիճից։
Քանի՛ շահաբեր է միաբանից
Մասնակցել սիրով միմեանց ըզբարիս.
Չի զինչ քաղցրութիւն և զի՞նչ բերկրալից,
Քան սիրել սիրիլ՝ զոյ հարազատից։

ՃԼԳ. — ԱՍՏՂԱԲԱՇԽԸ

Ջի՞նչ շահ զննել զաստեղս վերին,
Ոտիւք սահիլ ի զուբ խորին.

Ի՞նչ շահ մեծ մեծ բաներ խօսիլ,
Պզտի բանով փոսը սահիլ.

Աստղաբաշխ մը ճամբան կը քալէր միեւնոյն ատեն դիտելով աստղերը, բայց շատ լաւ պիտի ընէր՝ եթէ քիչ մ'աւ կոխած տեղը նայէր, վասն զի անգիտակցաբար ջրհորի մը բերանը կոխեց և մէջն իյնալով խեղդուեցաւ:

Օր մը Թաղէս փիլիսոփան աստղաբաշխական գործիքը ձեռքն առած ճամբան քալելով երկինքը կը դիտէր, յանկարծ փոսի մը մէջ ինկաւ: Ծառան հասաւ անմիջապէս և վեր հանեց:

— Երկնքին մոլորակները դիտելու տեղ կոխած տեղդ չնայի՞ս, ըսաւ անոր:

Խրատ ըլլայ անոնց որ իրենց կարողութենէն շատ վեր գործեր կ'ընեն, երբեմն նոյնիսկ գիտցած չգիտցած՝ հաւատքի վրայ ալ վիճաբանութիւններ կ'ունենան:

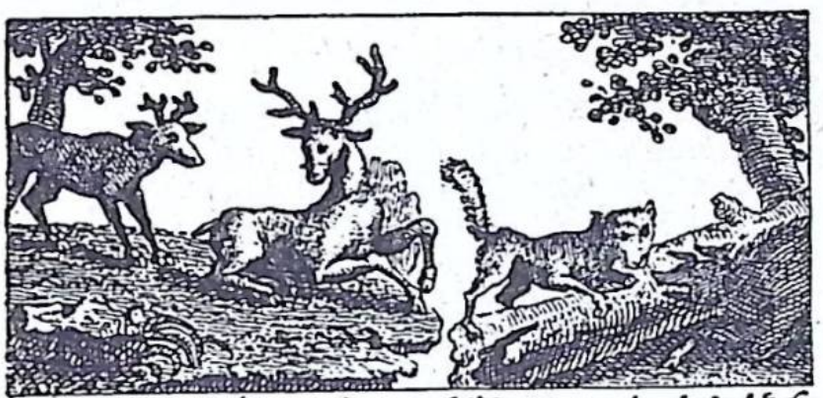
Օրինակ է այս ընդմայր շրջողին,
Թողեալ զօգտակարն քննէ ըզվերին.
Ոչ գիտէ թէ ո՞ւր իւր վիճակք յանգին,
Շրջի իմանալ ըզբան օտարին.
Մի՛ հետաքններ զոր քեզ ոչ օգտին,
Պնդեա՛ զկնի վայելչականին
Եւ օգտակարին և փառաւորին,
Որով պերճ մնաս ի քոյդ վիճակին.

ճէք. Աստղաբաշխ: ճԼը. Առիւծ և գորտ:

ճԽա. Աբաղաղ և բազէ: ճԽդ. Ագահ և Անցաւոր:

ճԽե. Եղն և ձագ իւր ճԽզ. Աղուէս և կինճ:

ՃԼԴ· — ԴԼՓԻՆ ԵՒ ԴՈՆ

Մի՛ պահանջեր վըրէժս յայլմէ,
Զի մի՛ և քեզ նոյն չար հասցէ։

Վըրէժխնդիր այլոց մ՚ըլլար,
Թէ չէ կու գայ գլխուդ մեծ չար։

Դլբինը վրէժխնդիր ոգիով մը կը հալածէր դոնը՝ անոր ըրած նախատինքներուն համար։ Դոնը ծովեզերք փախաւ, դլբինը ետեւէն հասաւ։ Դոնը ազատելու համար ինքզինքը դուրան աւազին վրայ նետեց. դլբինը հոն ալ հետեւեցաւ անոր. սակայն յամաքին վրայ երկուքն ալ շատ զղջացին իրարու հանդէպ ունեցած իրենց ատելութեան համար, վասն զի հոն, ջուրէն դուրս հետզհետէ տկարանալով՝ աւազին վրայ փռուած մնացին։

Դլբին և դոն ձուկերը օրինակ են ատելութեամբ լի մարդոց, որոնք անդադար կը կռուին մինչեւ որ իրարու գլուխն ուտեն։

Տեսիր զպատուհաս ոխակալ չարին,
Զիարդ յայն պատիժ կորեաւ ընդ նմին.
Զի որ ներէ չարեաց ընկերին,
Ոչ թողցին յանցանք իւր յատուկ անձին։
Այս քեզ է խրատ մարդ ընկերական,
Մի՛ ատեր զընկերն ըստ ծկանց ըներման.
Սիրել և սիրիլ քեզ է սեպհական,
Դեալ որպէս ըզմարդ և ոչ զերթ զազան։

ՃԼԵ· — ՄԵՌԵԼԱԹԱՂ ԵՒ ԲԺԻՇԿ

Որ աճիրաւ ջատագովի,
Զերթ շաղակրատ յայլոց ծաղրի։

Մի՛ պարծենար թէ բան գիտես,
Հապա տեսէ թէ տըգէտ ես։

Մեռելաթաղ մը իր դրացին թաղած միջոցին տեսաւ որ անոր մարմնոյն վրայ տեղ տեղ դեղի հետքեր կային, զորս գինք խնամող բժիշկը դրած էր։

— Ես քեզ այնչափ վարպետ կը տեսնեմ, ըսաւ բժիշկին, որ կարծեմ կրնայիր հիւանդը բուժել։

— Զեռքէս եկածն ըրի, պատասխանեց բժիշկը, բայց այս մարդուն հիւանդութիւնն անբուժելի էր։

— Թէ որ այնպէս չըլլար, ըսաւ մեռելաթաղը գլուխը շարժելով, այս մարդը քու ձեռքդ կ'իյնար։

Լեզուանի մարդը կը կարծէ թէ գործած յանցանքը կըրնայ խօսքով գոցել, բայց շատ անգամ ծաղրածութեան առարկայ կը դառնայ և կը վարկաբեկուի։ «Ականջներդ լեզու են կտրեր», ըսաւ Զենոն լեզուանի մարդու մը երեսին։

Այսպէս և զրկողք արդար երեւին,
Պատճառ տան գործոց ոչ զիրաւացին.
Որով ի բազմաց իբրեւ շաղակրատ
Արդար օրինօք մերժին հալածին։
Արդ մի՛ հետեւիր ունայնախօսին,
Որ բազում բանիւք խաբել ճնարին.
Քանզի բանք ոչինչ վըճարել ունին՝
Թէ ոչ ընդ գործոց արդեամբք լծակցին։

ՃԼՋ. — ԹՈՋՆՈՐՍ ԵՒ ՕՁ

Որ ընկերին չար ինչ խորհի,
Նովին չարեօք պատուհասի։

Ով որ եղբօր չար կը կամի,
Ինքն ալ չարով կը կորսուի։

Թոչնորս մը որոգայթ լարած միջոցին՝ օձ մ'ա-նոր ոտքը խայթեց։

— Ո՛հ, գոչեց մարդը, արժանի եմ այս պատ-ժին. ի՞նչպէս կրնամ տրտնջել թէ օձն ուզեց կեանքս խլել, մինչ ես ամէն օր ուրիշներու կեանքը խլել կ'աշխատիմ։

Անսխալ օրէնք է, թէ որ կ'ուզես մէկը քեզի գէշութիւն չընէ՝ դուն ալ ուրիշներուն մի՛ ըներ. վասն զի եթէ բարի գործես՝ չար կը գտնես. վերջապէս ի՛նչ որ ընես՝ այն կը գտնես։ «Ուր առնողը սուրով կ'երթայ», կ'ըսէ առածը։

Այս արդար պատիժ է չարակամին
Միայն ըզչարիս այլոց խնդրողին.
Զի որ չար կամի՝ չարն է իւր բաժին,
Զոր ինչ և կշռէ՝ կշռի չափ նովին։
Թէ խնդրիս բարիս՝ բարիք քեզ պահին.
Գործք քո և քո սիրտ զքեզ ուղիղ դատին.
Մի՛ ցանկար այլոց չարիս այլ բարին,
Զի արկածք չարիաց իւ՛քէն հեռացին։

ՃԼԷ· — ԱԻԱՆԱԿ ԵՒ ԴԻՈՍ

Որ ոչ է զոհ յիւր վիճակի,
Ուր և զընայ միշտ զանգատի·

Թէ մէկ վիշտէն վախչիլ ուզես,
Ա՛լ մեծին մէջ քեզ կը ծգես·

Պարտիզպանին էշը ձանձրանալով ամէն առտու մութնուլուսուն վաճառանոցը խոտ կրելէ, Դիոսէն խնդրեց զինքն այնպիսի մարդու մը յանձնել որ կարեննայ քիչ մը քնանալ։

— Թող ուզածդ ըլլայ, ըսաւ Դիոս։

Եւ էշն ինքզինքը կերպասավաճառի մը տունը գտաւ։ Երկու օր վերջ շատ գոլայց պարտիզպանին քովէն հեռացած ըլլալուն, վասն զի երբեմն հոն կաղամբի տերեւներ կ'ուտէր գաղտագողի, մինչ հոս՝ ծեծէն զատ ուրիշ բանի երես չէր տեսներ։ Ուստի ուրիշ վիճակ մը խնդրեց Դիոսէն, որ այս անգամ զինքը խաղախորդի մը քով դրաւ։ Էշը հոն ալ կաշխին հոտին չկրցաւ դիմանալ. բոլոր ուժովը պոռաց և երրորդ տէր մը խնդրեց։

— Թէ որ խելք ունեննայիր, ըսաւ այն աւեն Դիոս, ամենէն առաջուան տիրոջդ քով կը մնայիր։ Հիմա եթէ ուրիշի մը քով ալ դնեմ՝ անկէ ալ պիտի ժժգոհիս, անոր համար եղած տեղդ կեցիր։

Անդադար գանգատող և միշտ ժժգոհ մարդը կարծէ թէ տեղ փոխելով հանգիստ պիտի ըլլայ, մինչդեռ այդպիսին պէտք է իր վատ բնաւորութիւնը փոխէ, որպէս զի գլխուն փորձանք չգայ։ Փիլիսոփայի մը հարցուցին, թէ՝ ինչ բան բեռ է աշխարհի։

— Ծոյլ և կոշտ մարդը, պատասխանեց։

Այս գործ է ժժգոհ ծոյլ հեղգասիրին,
Ջանայ անվաստակ կալ ի քուն խորին.
Ի վոխել զվիճակ՝ կարծէ թէ վոխի,
Իւր անասնական յատկութիւն ներքին.
Արդ մի՛ գանգատիր ըստ տրամչողին,
Զի մի՛ դիպեսցի քեզ չարիք կրկին.
Ուր և լինիցիս դու ընդ քեզ տանիս,
Ցոր վիճակ մտցես ընդ քեզ կամք քոյին.

ՄԼԸ. — ԱՌԻԻԾ ԵՒ ԳՈՐՏ

Է զի երբեք զառիւծ հզօր
Ահաբեկէ գորտ ինչ անզօր.

Շատ հեղ անանկ բան կը տեսնես
Զկարծածէդ՝ զոր կ'անարգես.

Առուակի մ'եզերքն առիւծին քունը տարած էր: Գորտի մը կարկաչումէն՝ ան արթնցաւ իր խորունկ քունէն, անմիջապէս չորս կողմը նայեցաւ իր հետ կռուելու պատրաստ զօրաւոր կենդանի մը տեսնելու երեւակայութեամբ. սակայն շատ զարմացաւ երբ հասկցաւ որ գորտ մը զինքն այնքան վախցուցեր էր:

Որչափ ալ զօրաւոր ըլլաս՝ պէտք չես ոտնակոխ ընել տկարները, վասն զի շատ անգամ անոնք թագաւորներն ալ կը դողացնեն:

Տես զիարդ հզօր առիւծ ահեղին,
Դողայ ի ծայնէ կենդանւոյ չնչին.
Որ է օրինակ փարթամ հզօրին,
Զաղքատս ըզփոքունս յաւէտ ծաղրողին.
Արդ մի՛ ոտնհար լինիր տըկարին,
Թէեւ յարքայից բազմիս ի գահին.
Զի փոքունք երբեք արտաքոյ կարգին,
Ահաբեկ առնեն ըզսիրտ արքային.

ՃԼԹ. — ՀՆԴԻԿ

Օճառ և ջուր սրչալի խցեմ,
Մաքրել զհնդիկ ոչինչ զօրեմ.

Ինչ շահ կ'ըլլէ հիներն ըսիլ,
Սուին սապոն խըրատ խուիլ.

Մարդուն մէկը միտքը դրաւ որ անպատճառ պիտի ճերմկցնէ սեւամորթ հնդիկ մը. ուստի զայն ջուրը խոթեց, ժամերով լուաց և օճառեց, բայց ի զուր, վասն զի այնչափ աշխատանքէ վերջ հնդիկն իր աչքին աւելի սեւ երեւցաւ:

Հնդիկը կամ սեւամորթը օրինակ է այնպագլուխ մարդոց, որոնց ինչ որ ալ ըսես խօսք չեն հասկնար: «Սուին օճառն ի՛նչ ընէ, խուին խրատն ի՛նչ օգուտ», կ'ըսէ ժողովրդական առած մը:

Ձի՞նչ շահ լուանալ զսեաւ ափրիկեցի,
Որ ըզսեւութիւն ընդ մորթով ունի.
Ձի՞նչ շահ խըրատել՝ զյիմար կամակոր,
Որք ուղիղ դնեն զոր ինչ և խորհին.
Արդ մի՛ վայրապար ուղղեր զայնպիսին,
Ոյր անուղղութիւնն է կանոն անծին.
Քեզ լիցին կանոն վըրիպանք նոցին,
Առաքինանալ ըստ ուղիղ բանին.

ՃԽ. — ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ԵՒ ԾՈՎ

Փորձել զփորձեալն է յիմարին,
Որ սըխալի փորձով կրկին։

Փորձած բանը փորձել չուզես,
Որ նոր փորձանք քեզ չբերես։

Վաճառական մը ապրանքը նաւուն վրայ բեռ-
ցած Հնդկաստան կ'երթար խաղաղ ծովով։ Նաւա-
հանգիստէն հազիւ դուրս ելած՝ օդը փոխուեցաւ,
ծովուն վրայ սաստիկ աղէկոծութիւն մ'առաջ եկաւ,
և նաւն աւազուտ տեղ մը քշուելով խրեցաւ։ Վա-
ճառականն իր բոլոր ապրանքը կորսնցուց և հազիւ
կրցաւ ինքզինքը փրկել՝ տախտակի կտորի մը վրայ
ելլելով։ Քանի մ'օր ծովուն երեսը մնալէ վերջ ու-
րիշ նաւու մը հանդիպեցաւ և մէջը նետուեցաւ։

Ծովն արդէն հանդարտած էր և իրեն թուեցաւ
թէ՝ «ճամբորդութիւն մ'ալ ըրէ...» կ'ըսէր։

— Անգգամ ծով, պոռաց բոլոր ուժովը, հան-
դարտութեամբդ մի՛ չանար ի զուր խաբել զիս. ո՛վ
որ կ'ուզէ թող քեզի հաւատայ, բայց ես երբեք
պիտի չմոռնամ քանի մ'օր առաջ գլխուս խաղցած
խաղերդ, և չեմ ուզեր երկրորդ անգամ մ'ալ փոր-
ձել անհաւատարմութիւնդ։

Ծովն օրինակ է աշխարհիս՝ որ իր հրապոյրներով բազ-
մաթիւ մարդիկ փորձութեանց ենթարկեր և յաւիտենապէս
կորսնցուցեր է. ափսո՜ս սակայն, որ վաճառականին պէս
չենք արթննար և ամէն անգամ նոյն փորձութիւններուն մէջ
կ'ընկղմինք։

Ահա իմաստուն բան խոհականին,
Որ ըզգուշանայ փորձ դընել աննշին.

Զի որ ոչ փախչի յառթից փորձողին,
Անդէն անկանի ի վըտանգ կըրկին,
Ծով է այս աշխարհ ըստ տարացուցին,
Հեզիկ ծածանմամբ քաղցր է անփորձին.
Արդ մի՛ հաւատար տեսլեան արտաքին,
Զի մի՛ ընկլուզցէ զքեզ յիւր կոհակին.

ՃԽԱ. — ԱՓԱՂԱՂ ԵՒ ԲԱԶԷ

Ի վաղանցուկ պարծանք չարին,
Փուքով հրճուանք կը փարատին.

Մի՛ գոռոզնար այլոց վըրան,
Զի պարծանքըդ չ'հրթար երկան.

Երկու աքաղաղներ վառեկի մը համար կը նախանձէին և կատաղօրէն կը կռուէին իրարու հետ: Ի վերջոյ մէկը միւսին յաղթեց: Յաղթուողը բակին մէկ կողմը քաշուած կեցաւ. իսկ յաղթողը հաւնոցին վրայ ելաւ իր քաջութիւնը երգելով ծանուցանելու համար: Բայց իր այս ուրախութիւնը շատ կարճ տեւեց, վասն զի երբ թեւերը զարնելով կ'երգէր հաւնոցին վրայ՝ բազէն յանկարծ վրայ հասաւ և յափշտակեց զայն:

Ամբարտաւան մարդը երբ յաջողութիւն մը գտնէ՝ այլեւս աշխարհը բանի տեղ չի դներ և կ'ուզէ զրկել ամենքը, մինչեւ որ ձեռք բերած յաջողութիւնն իսկ իր գլուխն ուտէ:

Արժանի պատիժ է անըզգամին,
Անդ հըրճուիլ ի չարն հանդիպի չարին.
Խոնարհք յանկեան ինչ ասացին ընտին,
Չըպարտք ի բարձունս չարաչար ծախին.

Ջի՞նչ օգուտ գործեաց այն յաղթականին,
Երբ նոյն յաղթութիւն առթեաց մահ ընտին.
Ջի՞նչ շահ ճոխանալ ի վերայ այլոց,
Ուր այլք ի կեանս են իսկ ինքն յօրհասին։

ՁԽԲ. — ԲԷՇԿ ՄՇԿՈՅ ԵՒ ՈՐՍՈՐԴՆԵՐ

Ղաւ է տալ մասն ընդ բոլորին,
Զոհել ըզփոքրն աւ սէր մեծին։

Շատ աղէկ է մաս մը ձըգել՝
Բոլոր մարմինն ամբողջ պահել։

Որսորդները բէշկ մշկոյ մը կը հալածէին որսալու համար, որովհետեւ անոր ամորձիքներէն դեղ կը պատրաստուէր զանազան հիւանդութեանց դէմ։ Կենդանին տեսնելով որ պիտի չազատի անոնց ձեռքէն՝ անմիջապէս իր անդամն ակռաներովը փրցուց վար ձգեց։ Որսորդներն առին զայն ու ետ դարձան։ Կենդանին շատ լաւ մտածած էր իր մէկ անդամը պակսեցնել՝ քան թէ ամբողջ մարմինը վրայ տալ։

Բէշկ մշկոն չան նմանող կենդանի մ՚է. որովայնին տակ չորս պարկ ունի հոտաւէտ հիւթով լեցուն՝ որ մուշկ կ՚ըսուի։ Այս կենդանւոյն ըրածին պէս պէտք է սորվինք իմաստութեամբ փոքր վնասով մեծը խափանել։

Գործ է խոհական ի լինել առթին
Փոքրը չարն ընտրել խափան տալ մեծին.
Ի ճան է զոհել զանգամս ըստորին,
Պահել ըզգըլուխ մասն էականին։
Գըլուխ և բոլոր ըստ տիրականին
Կըրօն և հաւատք են որպէս ասին.
Արդ ի պահել զայն յաւէտ պատշաճի
Զոհել զամենայն ըզկեանս աշխարհի։

ՃԽԳ. — ՀՈՎԻՒ ԵՒ ՇՈՒՆ

Շահասիրին սըրտի բերկրանք,
Ես օտարաց չարիք զըրկանք։

Անձնասէրը միշտ կը բաղծայ
Այլոց վնասն իւր շահ ըլլայ։

Հովիւն ամէն անգամ հիւանդութեամբ սատկած ոչխարները իր շան կը կերցնէր։ Օր մ՚ալ գիրուկ ոչխար մը հիւանդացաւ և շունը սովորականէն աւելի տխուր երեւցաւ հովուի աչքին։

— Ինչո՞ւ այսօր շատ տխուր ես, հարցուց անոր։

— Որովհետեւ չափազանց կը ցաւիմ, պատասխանեց շունը, որ այսպիսի պատուական ոչխար մը սատկելու վտանգին մէջ կը գտնուի։

— Ինչո՞ւ այսպէս կեղծաւորութիւն կ՚ընես ինծի, ըսաւ հովիւը, երբ գիտեմ որ քու շահդ իմինէս աւելի վեր կը դասես. շուտ, կորսուէ՛ աչքիս առջեւէն. դուն ոչխարիս հիւանդանալուն համար չես ցաւիր, այլ կը վախնաս որ անիկա կ՚առողջանայ և ձեռքէդ կ՚ելլէ։

Անձնասէր մարդը մի միայն իր շահը կը մտածէ և երբեք չի ցաւիր ուրիշներուն ձախորդութեան վրայ. ասոր կ՚ըսեն «չան բնութիւն»։

Շահասէր ժըլատք հատանման սըմին
կեղծեալ վըշտանան ընդ մահ ընկերին.
Բայց յորժամ անտի կլանէ բաժին,
Հրճուին ի հոգի ընդ օգուտ անձին.
Չիմնչ քան զայս զազիր գործ որկրաժետին,
Ուր չարիք այլոց են իւրեան բարին.
Դառն է այնպիսւոյն դիտել յազգակցին
Բարիս որ միակ է պատիժ սըրտին։

ՃԽԴ. — ԱԳԱՀ ԵՒ ԱՆՑՈՐԴ

Ով որ սրտով գանձին կապուի,
Հոգւով ղըժոխք պիտի թաղուի։

Թէ որ դնեն սիրտդ ի յոսկիին,
Շուտով կ'ըլլաս դիւաց բաժինն։

Ագահ մարդ մը՝ գաղտնի տարաւ իր գանձը արտի մը մէջ թաղեց, բայց դրացին տեսաւ զայն և ան ալ գաղտնի գնաց անկից հանեց։ Յաջորդ օրը ագահը դարձեալ գնաց իր գանձը նայելու, բայց հոն չգտնելով զայն՝ աննկարագրելի կերպով սկսաւ լալ, պոռալ, կանչել և յուսահատօրէն մազերը փետել։ Ձամբորդ մը անոր աղեկտուր ձայնը լսելով հոն վազեց։

— Ինչ պատահեցաւ որ այսպէս յուսահատօրէն կու լաս, հարցուց անոր։

— Այս քարին տակ գանձ մը պահած էի՝ կորսուեր է, պատասխանեց ագահը, անիկա հազար անգամ աւելի սիրելի էր ինծի քան իմ հոգիս...։

— Ուրեմն ինչո՞ւ դուն քեզ յոգնեցնելով այսչափ հեռուն բերեր թաղեր ես, երբ տանդ մէջ ուզած ատենդ կրնայիր գանձդ բանալ և նայիլ ոսկիներդ, ըսաւ անցորդը։

— Ինչ, գանձս բանա՛լ... պոռաց խելակորոյս ագահը, բէ՜հ, ես այնչափ խեղճ էի որ հանէի. բնա՛ւ պիտի չդպչէի անոր։

Քանի որ պիտի չդպչէիր ինչո՞ւ համար այսչափ կը ցաւիս, բարեկամ, գանձիդ տեղը քար մը դիր, ան ալ անոր տեղը կը բռնէ։

փիաս փիլիսոփային հարցուցին, թէ՝ ո՞վ է աղքատը և ողորմելին։

— Ագահն է, պատասխանեց նա, որ սիրտն ու հոգին մաշելէն վերջ դիզած ապրանքն ալ ամենեւին չի կրնար վայելել, և կեանքն ու հոգին անոր համար կը կորսնցնէ։

Աւաղ կուրութեան մըտաց ագահին,
Ամիսովէ ի հող ըզսիրտ և հոգին.
Այն որ է կարգեալ ի դիւր մարդկութեան
Տի՛ս զիարդ քաղէ զհոգի անմըտին։
Գանձի այն ոսկի առ սնուդ անձին,
Նա մաշէ զայն անձն առ սէր սընուցչին.
Արդ մի՛ մատներ զայն թաղեալ ի հողին
Առ անբան սիրոյ առ անբան ոսկին։

ՃԽԵ. — ԵՂՆԻԿԸ ԵՒ ԻՐ ՁԱԳԸ

Ով որ չէ փորձ չունի նա չափ,
Անձին ուժով կը պարծենայ։

Այն որ ինքն իր չափ չգիտէ,
Ջինքն ամենէն վեր կը դընէ։

Եղնիկին ձագը իր մօրը կ՚ըսէր, թէ՝ բնութիւնը իրեն շունէն աւելի մեծութիւններ է տուեր, և եթէ երբեք շան հետ կռուիլ հարկ ըլլար՝ դիւրաւ պիտի յաղթէր անոր, վասն զի անկէ աւելի բարձր և զօրաւոր ըլլալէն զատ, գլխուն վրայ ալ իբր զէնք՝ եղջիւրներ ունէր։

— Որդեակ իմ, պատասխանեց մայրը, զգուշացիր անոր հետ խնայէ, դուն անոր չես հասնիր. թէպէտ Աստուած անոր եղջիւր չէ տուած, բայց անոր տեղ սիրտ մը տուած է՝ զոր դուն չունիս։

Վատասիրտը իր տան մէջ շատ բան կը խօսի, բայց երբ թշնամին տեսնէ՝ լեղին կը պատռի։ Անխելք է այն մարդը որ իր չափը չգիտնալով՝ ինքզինքը զօրաւորներուն կարգին կը դասէ։

Այս թերակատար բերմունք են մանկանց,
Որք դնեն զանձինս ի չափ վեհազանց.
Ամէն դժուարին հնշտ թուի ինքեանց,
Ջի խակ և անփորձ են բազում իրաց.
Մի՛ դներ ըզքեզ ի կշիռ քաջաց,
Եւ մի՛ անխորհուրդ լինիր լինքնապանծ,
Կշռեա՛ խորհրդով զայլոց զօրութիւն,
Գտանես յոլով գործս աքանչելեաց։

ՃԽԶ. — ԱՂՕՒԷՍ ԵՒ ԿԻՆՃ

Խոհեմ բնութիւն հնարէ դարման
Նախ քան չարիք որ պիտի գան։

Խելք ունողին չկայ ինչ չար,
Վընաս չեկած կը գտնէ ճար։

Վայրի խոզ մը ծառին կոճղին վրայ ակռաները կը սրէր։

— Որո՞ւն հետ ծեծկուելու կը պատրաստուիս, հարցուց անոր աղուէսը, քանի որ հոս ո՛չ շուն կայ և ոչ ալ որսորդ։

— Հը՛մ..., պիտի սպասէի որ անոնք եռեւէս հասնելէն վերջ սրեմ ակռաներս, պատասխանեց կինճը, երբ այն ատեն մտածելու ժամանակ անգամ պիտի չունենամ։

Ամէն մարդ պէտք է ժամանակին հոգայ իրեն օգտակար պէտքերը և խոհեմութեամբ կառավարել գիտնայ ինքզինքը, որպէս զի եթէ անակընկալ փորձանքի մը ենթարկուի՝ թշուառ չըլլայ։

Գեղեցիկ խորհի նախատես քնութիւն,
Պահել յարկածից վայրագ զանասուն.
Ջի յամենեսին գոյ զէն զօրութիւն,
Թէ ի դէպ գործէ յաղթէ թշնամւոյն։
Միտք և լոյս բանին է քաջ զէն մարդոյն,
Միակ կառավար բանական դատումն.
Սրեա՛ վայլեցո՛ զայն ոյժ զայն ցոլմունս,
Ղեցի քեզ պաշտպան ի դիպող ժամուն։

ՃԽԷ· — ԿԱՐՈՒԱԿ ԲԺԻՇԿ

Խօսիլ տրուած է ամենուն,
Բայց ոչ ամէնքն են իմաստուն։

Ամէն մարդու խօսք է տրուած,
Բայց քիչ մարդու խելք իմացուած։

Տխմար կարուակ մը իր արհեստին մէջ անընդունակ ըլլալուն համար՝ քիչ վաստակ ունէր, ուստի որոշեց արհեստը փոխել։ Միտքը դրաւ բժիշկ ըլլալ և քանի մը բժշկական բառեր սորվելով՝ իր լրբութեամբ, շատախօսութեամբ և մանաւանդ իր շատերուն անծանօթ ըլլալուն հանգամանքով արտասովոր բժիշկ մ՚ըլլալը կլլեցուց ամենուն։ Ամէն կողմ ծանուցանել տուաւ իր պատրաստած դեղերուն զօրութիւնը։

Սակայն անոր վարպետորդի դրացիներէն մէկը զինքը ծաղրելու համար՝ սաստիկ գլխու ցաւ մը պատրուակ բռնեց և գանի իր տունը բերել տուաւ։

Բժիշկը երկար բարակ խօսեցաւ անոր հիւանդութեան մասին և խոստացաւ հիմնապէս անցնել գլխուն ցաւը՝ եթէ փափաքէր իր խղճամիտ խնամքին յանձնել ինքզինքը։

Ան ատեն խորամանկ դրացին ծիծաղելով ըսաւ իրեն.

— Ողորմելի՛ արարած, ինչպէս կ՚ուզես որ գլուխս քեզի յանձնեմ՝ երբ կօշիկս անգամ չէի վըստահեր։

Օրինակ է անոնց՝ որ չեն աշխատիր իրենց գործին յառաջդիմութեան համար, այլ անխորհուրդ մեծ ձեռնարկներ ընելով մեծապէս կը տուժեն։ Չապա ինչ ըսենք այն մարդոց՝ որ ապրուստի միջոց չունենալնուն համար եկեղեցական կը դառնան. իրենք ինչ գիտեն որ ժողովուրդին ալ բան սորվեցնեն. այսպէս կոյր կուրի առաջնորդ՝ երկուքն ալ խորխորատ կ՚իյնան։

Ահա արժանի բան անիմաստին,
Զանձին բրտութիւն ոչ նկատողին.
Հեզել ոչ գիտէ տառս ալփաբետին,
Բազմի սիգալով յիմաստնոց դասին,
Արդ քանի՛ անզօրք յայս մտաբերին,
Մոռանան ըզկար զօրութիւն անձին.
Միայն բան դատարկ ի բերան նոցին,
Հեռի ի խելաց հանճար լոյս բանին։

ՃԽԸ. — ՓՈՂԱՀԱՐ

Ով որ կ՚ուզէ ընկերին վնաս,
Անշուշտ չի վնար անպատուհաս։

Ով չար պատճառ այլոց կ՚ըլլայ,
Շատ մեծ վնաս շատին կու տայ։

Փողահար զինուոր մը պատերազմի հրամանները բանակին հաղորդելէ վերջ գերի բռնուեցաւ։ Երբ թշնամի զինուոր մը սուրը քաշեց զայն սպաննելու համար՝ գերին պոռաց.

— Ո՛վ գինուոր, մտածէ՛ անգամ՛ մը որ ես ձեզմէ ո՛չ մէկը սպանած եմ, ես բանակին մէջ փողահար էի։

— Անօրէ՛ն, պատասխանեց գինուորը, դուն ալ մահուան արժանի ես. թէեւ մարդ չմեռցուցիր, բայց դուն չէի՛ր փողովդ այնքան մարդ մեր դէմ հանողը՝ որպէս զի մեռցնեն զմեզ...

Եւ սուրովը սպանեց զայն։

Գրգռութեամբ ուրիշի գէշութեան պատճառ եղողները աւելի եւս պիտի պատժուին. այսպիսիներու մեղքը իրենցմէ առաջ դատաստան կ'երթայ։

Ա՛յս են հատուցմունք խեռ պատանեկաց,
Որ գրգռեն ի չար զընկեր բարեկեաց.
Ոչ գիտեն զերկնից պատիժ պատուհաս
Դարձեալ կան նոցա ի մահու արկած։
Զի՞նչ ունիս տալ բան յայն սահմանն չարեաց,
Զի՞նչ վասն անձին քո և զի՞նչ զընկերաց.
Մի՛ սուլեր զփող չարին գրգանաց,
Զի մի՛ կորիցես ի սուր թշնամեաց։

ՃԽԹ. — ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԸ ԵՒ ԻՐ ՇՈՒՆԵՐԸ.

Երբ ուրիշին յանցանք տեսանես
Անով և դու ուղղէ՛ զքեզ։

Ինկողին վրայ չըլլայ խնդաս,
Շուկէ ըզքեզ, դուն ալ չիյնաս։

Երկրագործ մը սովի ատեն մորթեց իր կովերը ընտանիքն ապրեցնելու համար։

— Փախչի՛նք ասկից, ըսին շուներն իրարու, եթէ մեր տէրը չխնայեց մեզմէ շատ աւելի օգտա-

կար կովերը, մեզի ինչ չ'ըներ, որ այնքան ալ պիտանի չենք երեւնար իր աչքին։

Թէ որ ուրիշին վրայ գայթակղեցուցիչ բան մը տեսնես՝ մի՛ դատեր անմիջապէս, այլ նայէ որ դուն ալ չընես և ինքզինքդ ուղղես։

Այս չքնաղ վըճիռ իմաստասիրին,
Հրահանգիլ ասէ սահմամբ օտարին.
Զի որ հանդիպի երբեք տեսակին,
Հանդիպիլ գիտէ նաեւ անհատին,
Բանական դատիս մասնակցեալ բանին,
Մի՛ օտար դատիր գործս բանականին.
Արթո՛ւն կաց դիտեա զգործածս աշխարհին,
Փախի՛ր ի յարթից վնասաբերին։

ՃԺ. — ԱՌԻՒԾ, ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԷՇ

Ջի՞նչ զօրաւոր քան միտք խոհեմ,
Որ աշխարհի յաղթել գիտեն։

Խոհեմութիւն միշտ յաղթող է,
Ամէն բանին վըրան կ'ելլէ։

Օր մը առիւծը, աղուէսը և էշը միատեղ որսորդութեան ելան և եղնիկ մը բռնեցին։ Նախ երեք մասի բաժնեցին զայն և էշը անմիջապէս մեծ բաժինը յափշտակեց։ Այս անկարգութեան համար սաստիկ գայրացաւ առիւծը և իշուն վրայ յարձակելով բզքտեց զանի։ Ասոր վրայ աղուէսն զգուշացաւ իր բաժինը վերցնելու, մանաւանդ թէ առիւծին բաժնին մէջ խառնելով ընծայեց անոր։ Այս քաղաքավար վարմունքին հանդէպ առիւծը հանդարտեցաւ,

մինչ քիչ մնացեր էր որ աղուէսն ալ իշուն տառա-
սին պիտի հասցնէր. ընդհակառակն, գոհ ամբողջ
եղնիկը մինակը յափշտակելուն՝ շնորհակալութիւն
յայտնեց անոր բարեմտութեանը համար: Այսպէս
ահա աղուէսն ազատեցաւ իր ճարտարութեամբ, իսկ
էշը կորաւ իր անխելքութեամբ:

Խելացի մարդը ինքզինքը վտանգներէ կ'ազատէ, իսկ ան-
խելքը, ընդհակառակն վտանգներու կ'ենթարկէ ինքզինքը.
ահա՛ տարբերութիւնը խելացի և անխելք մարդուն, իմաս-
տունին և ռամիկին:

Ահա զօրութիւն հըզօր առիւծին
Անսահման խիզախ ճիրանաց նորին.
Տես ի հանճարող զիարդ նուաճին,
Զի միտք ոչ ճիրանք են պաշտպան անծին,
Իսկ դու որ տէր ես աշխարհաց ծըրին,
Մի՛ ընկճիր փութով ի տես հըզօրին.
Շողացո՛ յաւէտ զայն սուր հանճարին,
Որ յաղթել գիտէ ուժոյ աշխարհին:

ՃԾԱ. — ՊԱՌԱՒ ԵՒ ԱՂԱԽԻՆ

Որչափ վախչիս յաշխատանաց,
Վաստակը կու գան քեզ զուգընթաց:

Թէ գըրուած է որ վիշտ քաշես,
Ո՛ւր որ վախչիս քաշելու ես:

Պառաւ մը իր աքաղաղին ձայնն առածին պէս
արշալոյսէն ժամ մ'առաջ կ'արթնցնէր իր աղա-
խինը, և րոպէն պնոր ձեռքը տալով՝ մինչեւ արեւուն
մարը մտնելէն ժամ մը վերջ մանել կու տար:

Աղախինն ամէն օր այսպէս անքուն՝ երկարա-

տեւ աշխատանքին տակ կը հալէր։ Մոռածեց խեղդել աքաղաղը, որպէս զի պառաւն իր զարթուցիչը՝ կորսնցնելով զինքը հանգիստ ձգէր և կարենար քիչ մ՚աւելի քնանալ։ Սակայն հակառակն եղաւ, վասն զի պառաւն այլեւս չլսելով աքաղաղին ձայնը՝ կարգը կորսնցուց և սկսաւ ամբողջ գիշերն ոտքի վրայ անցընել. երկուքը մէյմը աղախինը կ՚արթնցնէր, այնպէս որ հազիւ կրնար քչիկ մ՚աչքերը գոցել։

Պէտք է միշտ հնազանդիլ մեծաւորին, որքան ալ խիստ ըլլայ. ապա թէ ոչ՝ եթէ աշխատանքէ փախչելու համար խելքին փչածն ընէ՝ աւելի գէշ կ՚ըլլայ իրեն համար։ Եթէ մէկը աշխարհքիս վրայ քաշելիք ունի՝ ինչ որ ալ ընէ անօգուտ է։

Խնդրել ըզհանգիստ ըստ մարմնականին
Խորշիլ ի կըրել է գործ տըկարին.
Քանզի ի սկզբան ի գըրիլ մարմին,
Նոյն սահման երկանց գըրեցաւ ընդմին.
Պատրաստ կալ ծայնի հրամանաց վեհին,
Միայն դիւրութիւն երկոց ծառային.
Արդ մի՛ լծընկէց լինիր հեղգութեամբ,
Զի մի՛ դիպեսցիս դժուարագունին։

ՃԾԲ. — ՁԻ ԵՒ ԷՇ

Արտաքինին մի՛ նախանձիր
Ներքինն ուշով քննէ, միտ դիր։

Մեծ լեռանը ծիւնն ալ մեծ է,
Հարուստին ալ հոգը շատ է։

Գեղեցկահիւս ծածկոցով զարդարուած ձի մը ռազմաճակատ կ'երթար իր տէրը գտնելու համար։ Էշ մը տեսաւ անոր անցնիլն և նախանձէն խոր հառաչանք մ'արձակեց ձիուն երջանկութեան վրայ։

— Եկո՛ւր եսեւէս, ըսաւ ձին՝ անոր հառաչանքը լսելով, եկո՛ւր, եթէ կ'ուզես ինծի պէս արժանի ըլլալ այս զարդարանքին։

Էշն ուրախութեամբ հետեւեցաւ անոր և քիչ վերջ հասան պատերազմի դաշտը։ Հոն տեսաւ զօրքեր, զէնքեր, վրաններ. փողերու և թմբուկներու ձայնէն սկսաւ զուարճանալ։ Բանի մ'օր վերջ տեսաւ որ ձին ստիպուեցաւ իր տէրը պատերազմին կրակոտ վայրը տանիլ. այնատեն շատ տխրեցաւ և գլուխը կախ սկսաւ նախկին խաղաղ տեղւոյն վրայ մտածել. քանի մը վայրկեան վերջ, հակառակ ձիուն պատուէրին, ականջները կախած չաղացքին ճամբան բռնեց։

Օրինակ է հարուստներուն, որոնք թէեւ արտաքին երեւոյթով ուրիշներուն նախանձը շարժելու աստիճան փառաւորուած կ'երեւան, բայց ներքնապէս հազար տեսակ հոգեր և նեղութիւններ ունին և երանի կու տան միջակ դասակարգի մարդոց։

Այսպէս և ոամիկք ընդ տես արտաքին
Պըշնուն ըզմայլին իշխանաւորին.

Ներ քննին ըզկայս ներքին վիճակին,
Այլ ազգ զըտանին տըխուր վշտագին,
Մի՛ ցանկար փառաց վըսեմագունին,
Եւ մի՛ փայլուքեանց աչախիլ բախտին.
Ջի այն շողշողանք են սոսկ արտաքին,
Այլ ներքին նոցա թախիծ խաւարին։

ՃԾԳ. — ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՐԱԳԻԼ

Կենակցութիւն անզգամին,
Վընաս բերէ մերձաւորին։

Անզգամին չըլլաս ընկեր,
Գլխուդ կու գան չարիաց դարեր։

Երկրագործի մը լարած որոգայթին մէջ քանի մը որսական թռչուններու հետ արագիլ մ'ալ ինկաւ։ Երկրագործը խեղդեց թռչունները, կարգը երբ արագիլին եկաւ՝ աղաչեց որսորդին որ խնայէ իր կեան քին, որովհետեւ, ըսաւ, ես ոչ չարագործ եմ և ոչ ալ մեղսակից այն աւազակներուն. անոնք զիս համոզելով՝ ակամայ հոս բերին, ուստի անիրաւութիւն պիտի ըլլայ եթէ անոնց պէս զիս ալ խեղդես։

— Բայց ես ինչպէս կրնամ քեզի բարի ըսել, պատասխանեց երկրագործը, քանի որ զքեզ ալ չար ընկերներու հետ գտայ. ուրեմն դուն ալ արժանի ես անոնց բախտին...։

Եւ անոր ալ վիզն ոլորեց։

Խրատ է անոնց որ կ'ըսեն թէ՝ ես աղէկ ըլլալէս վերջ չար ընկերն ինծի ի՛նչ կրնայ ընել։ Եւ սակայն իրականութիւնն այն է որ չարին ընկերացողը չար կ'ըլլայ, իսկ բարի մարդուն հետ եղողը՝ բարի։

Այս աճա պատգամ է գուշակողին,
Ի վերուստ անտի մեզ ազդ առնողին.
Թէ որք ընդ չարաց կենակցիլ կրթին,
Ջարհօք ի կենաց զըրաւիլ ունին։
Հեռի ի վատաց մերձիր ի բարին,
Կըցորդեալ յաւէտ ընդ առաքինին.
Որով և արդար լինիս ընդ ընտին,
Ազատ յարկածից վընասաբերին։

ՃԾԴ. — ՍԻՐԱՄԱՐԳ ԵՒ ԿԱՋԱՂԱԿ

Ցիմարն պարծի մարմնոյ զարդով,
Իսկ իմաստունն հոգւոյն գեղով։

Թելացի մարդ մեծնալ չուզէ,
Իր վա՛րքը գինքը մեծ կ՚ընէ։

Օր մը թռչունները ժողով գումարեցին՝ գիրենք կառավարելու յարմար թագաւոր մ՚ընտրելու համար իրենց մէջէն։ Ակզբունքով ընտրուելիք թագաւորը՝ բնապէս ամենէն աւելի կարողութիւն ունեցողը պիտի ըլլար. ուստի իւրաքանչիւրն սկսաւ իր առաւելութեանց վրայ ճառել։ Արծիւը՝ վեր առաւ իր ոյժը. աքաղաղը՝ խօսեցաւ իր քաջասրտութեան վրայ. թութակը՝ գովեց իր յիշողութիւնը, և կաչաղակը պարծեցաւ իր մտքին վրայ։ Բայց ի զուր գլուխ ուռեցուցին իրենց կատարելութիւնները փառաբանելով. վասն զի ամենէն վերջ, երբ սիրամարգն իր գեղեցիկ պոչը բանալով պատյտ մ՚ըրաւ ամենուն առջեւ՝ թռչունները զմայլեցան անոր գոյնզգոյն փետուրներուն վրայ, և հակառակ կաչաղակին բուռն ընդդիմութեան, որով առարկեց, թէ սիրամարգն իր

պոչէն զատ ուրիշ կատարելութիւն մը չունի, անոնք շռայլ գովասանքներով իրենց թագաւոր կոչեցին զայն։

Խելք ունեցողը պէտք է աւելի հոգւոյն գեղեցկութեան և ազնուութեան նայի՝ քան թէ մարմնոյ արտաքին տեսքին, վասն զի մարմնոյն գեղեցկութիւնը ծաղկի պէս կը թոռմի, մինչդեռ հոգւոյն գեղեցկութիւնը յաւիտենապէս կը մնայ։

Անբան ընտրութիւն աշխարհասիրին,
Ընդ տեսիլ մարմնոյ յաւէտ պչնողին.
Որ զուրկ ի լուսոյ տիրական մասին՝
Ոչինչ նշմարէ զգեղ հոգեկանին։
Նուրը հանճար մըտաց միակ գանձ անգին,
Մի՛ փոխեր զարդուց ըստ մարմնականին.
Թէ վառ է հոգւոյ ընշդոյլ բընածին,
Ոչինչ գեղ և զարդ նըմա զուգադրին։

ՃԾԵ· — ԴԼՓԻՆ ԵՒ ԿԱՊԻԿ

Աւելորդին չըլլայ ցանկաս
Զի անդարման գտնես վընաս։

Անպէտ բանին քննող չըլլաս,
Օր մը մահուան փոսը կ'իյնաս։

Կապիկը տեսաւ որ դլբին մը ծովեզերքին շատ մօտեցած լողալով կ'երթար. պատեհ առիթ մը նըկատեց ծովէ ծով տեսնելու և անմիջապէս ձկան կռնակը ցատքեց։ Որովհետեւ դլփինը շատ մարդամօտի է, զինքն ալ մարդ կարծելով՝ Ովկիանոսին շատ հեռուները տարաւ, ուր կապիկը մեծ ուրախութենէն սուր ճիչ մ'արձակեց։ Դլբինն այս ձայնէն կասկածեցաւ, գլուխը վեր վերցուց և ինչ տես-

նէ... կապիկ մը. անմիջապէս պոչովն օդը նետեց զայն և ինքը ծովուն տակ անհետացաւ։

Ով որ իր տունը և գործը ձգած՝ ուրիշի գործոց հետամուտ կ'ըլլայ հետաքրքրութեամբ, ի վերջոյ անխելք կապկին պէս կը կորսուի։ Շատեր տեսանք որ այս ուղղութեամբ իրենց ապագան փճացուցին և յետոյ օրուան պատառ մը հացի կարօտը քաշեցին։

Բարք անասնական ընդվայր շրջողին
Մոռանայ զիւր գործ քննէ զօտարին.
Թողու լըքանէ ըզտուն և տեղին,
Չի գիտակ լիցի թէ այլք յինէ բերին։
Չի կաս ով յիմար ի վայր անտեղի,
Առ ի՛նէ յօտարաց շրջիս վիճակի.
Դարձ ի սեպհական արարս և տեղի,
Չի մի՛ ծովակուր լիցիս անտեղի։

ՁԾԶ. — ՀՈՎԻՒ ԵՒ ՓՈՔՐ ԳԱՅԼ

Զարասիրին մի՛ ընպաստեր
Եւ քու վըրադ չարիք բերեր։

Թէ զազանին տուն ու տեղ տաս,
Զաւկըներուդ կորուստ կու տաս։

Հովիւը լքուած գայլի մը ձագ գտաւ, զայն իր տունը տարաւ, մեծցուց և յետոյ ոչխարները պահպանող շուներուն մէջ ձգեց։ Գայլը, որքան ատեն որ փոքր էր և տկար՝ շատ հանդարտ էր, բայց երբ մեծցաւ և կատարեալ գայլ եղաւ՝ տիրոջը քնացած պահուն շուները բզքտեց և յետոյ բոլոր ոչխարները խեղդեց։

Թող ասիկա խրատ ըլլայ ուսուցիչներուն, որպէս զի իրենց աշակերտներուն ձեռքը չտան գարշելի աղանդաւորներու գրուքիւնները, որոնք թէեւ անվնաս ըլլալ կը թուին, բայց կամաց կամաց կ'ապականեն ազգ միաքն ու բարքը: Նմանապէս ծնողք պէտք է զգուշանան իրենց տունն անբարոյ մարդիկ հանդիպցնելէ, որոնք իրենց քաղցր լեզուով և արտաքսապէս բարի և քաղաքավար երեւոյթով թոյն կը սըրսկեն երջանիկ բոյնին մէջ:

Զօրավիգ լինիլ դըժնեայ գազանին
Գործ է դըժբընդակ սըրտի անմըտին.
Զի խըճամ և գութ տենչողականին
Ըստ տեղւոյն առնել է խոհականին,
Իսկ դու նոգածու մանկանց երամին,
Մի' խաւսներ ընդ այն ըզծընունդ չարին.
Թէեւ ապիկար իցէ չարածինն,
Սակայն է անգութ սիրտըն գազանին:

ՃԾԷ· — ՕՁՆ ԵՒ ԻՐ ՊՈՁԸ

Երբ ծարաւն իշխէ իշխող գլխոյն,
Եղուկ և վայ բոլոր մարմնոյն.

Ուր տեղ կ'իշխէ կին և ծառայ,
Շուտով կ'ընենն տակնուվրայ:

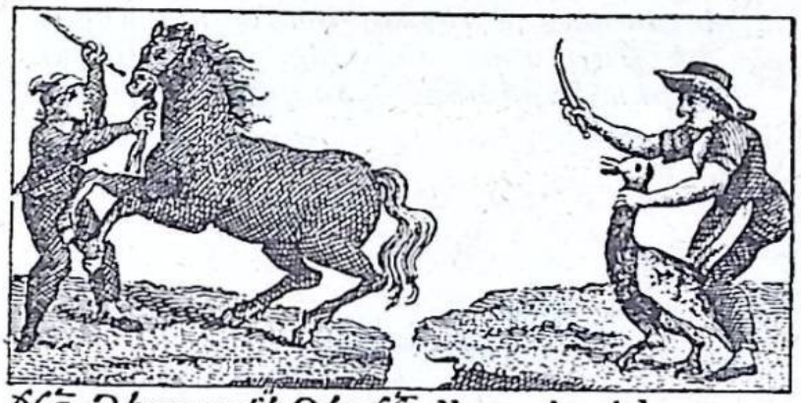
— Այս ինչ ամբարտաւանութիւն է, ըսաւ օձին պոչը՝ գլխուն, իբր թէ ես զքեզ չեմ կրնար կառավարել՝ ինչպէս դուն գիս, կարծես թէ իմ խելքս քուկինէդ շատ վար ըլլար. ցաւալի է որ վրաս այսպէս գէշ գաղափար ունիս. արդ, մինչեւ հիմա ես քեզի հետեւեցայ, ասկից վերջ քիչ մ'ալ դուն ինծի հետեւէ և պիտի տեսնես թէ ինչպէս լաւ պիտի կառավարեմ զքեզ:

ճճէ. Օձ և տուտն: ճկէ. Երիտասարդ և բաղդ:

ճկը. Հաւ պարարտ: ճհա. Երկրագործ և Աղուէս:

ճհը. Ձիաղարմ և Ձի: ճճգ. Արտավար և կարապ:

Այսպէս ըսաւ պոչն ու անմիջապէս գործի սկըսաւ դէպ ի ետ ետ քաշելով գլուխը. ճամբան քարի մը զարկաւ խեղճ գլուխը. քիչ վերջ փոսի մը մէջ ձգեց զայն, և քսան քայլ անդին օձին մարմինը բաւական բան քաշած էր ասդին անդին զարնուելով: Այն ատեն պոչը ետ կեցաւ գլուխը կառավարելու իր յիմար յանդգնութենէն և խոնարհութեամբ հետեւեցաւ գլխուն առաջնորդութեան:

Եթէ քաղաքի մը կամ տան մը գործերը պզտիկներն ուզեն կառավարել՝ անտարակոյս դէպ ի կործանում կ'առաջնորդեն: Ճիշտ այսպէս նաեւ մարդուս զգայութիւնը երբ իր բանականութեան տիրէ՝ այն մարդն ապահովապէս կը փըճանայ, որովհետեւ բանականութեան կամ հոգւոյն ծառայ է զգայութիւնը: Ափսո՜ս որ շատ անգամ մարմինը կ'իշխէ հոգւոյն:

Անօրէն օրէնք ըմտորնագունիմ
Որ իշխէ լինել կառավար գըլխիմ.
Բայց ո՛ւր տուն քաղաք կայցէ ի կայիմ,
Երբ կին և ծառայք տիրեն տիրողիմ,
Տէր իշխան կարգի բան մըտաւորիմ,
Ի քաղաք մարմնոյ կառավար մեկիմ.
Թէ թոյլ տաս մասանց ըզգայականիմ,
Տիրեն կործանեն զքաղաքն ընդ պետիմ,

ՃԾԸ. — ԴԻՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ ԵՒ ՄՈՄՈՍ

Որ ծեռնարկէ ի գործս այլոց,
Ցետնեալ ծաղրի ի նոյն գործոց։

Մի՛ ծեռք զարմեր այլոց գործին,
Ծաղրը կ՚ըլլաս ամենից առջին։

— *Տո՛ւր ինծի անգամ մ՚աղեղդ, ըսաւ Դիոս Ապողոնին, և պիտի համոզուիս որ ես քեզմէ շատ ուղիղ կը նետեմ։ կը տեսնեմ Ողիմպոս լերան գագաթը տնկուած այն կաղնի ծառը. հիմա արձակած նետս պիտի երթայ շիտակ այն ծառին կոճին մէջտեղը մտնէ. յետոյ դուն ալ պիտի փորձես և Մոմոս թող դատաստան ընէ թէ մեզմէ ո՛վ աւելի յաջող է նշանառութեան մէջ։*

Համաձայնեցան, և Դիոս Ապողոնի աղեղով նետ մ՚արձակեց որ փոխանակ ծառին կոճին զարնուելու՝ Մոմոսի երեսին քսուելով հարիւր քայլ անդին քարերուն վրայ ինկաւ։ Մոմոս այս վտանգէն բոլորովին շփոթած՝ ոտքի ելաւ և ըսաւ Դիոսին.

— *Ո՛վ դու գլուխ աստուածներու, չկրցայ հասկընալ թէ որո՞ւն արձակած նետն աւելի ուղիղ էր, ատոյգ գիտեմ միայն՝ որ Ապողոնի արձակածները քուկինիդ չափ գիս չէին վախցուցած։ Մտի՛ր ըրէ ուրեմն, դուն ա՛ռ քու կայծակդ. իսկ մեծդ Ապողոն, դուն ալ ա՛ռ քու աղեղդ և ամէն բան լաւ յառաջ կ՚երթայ։*

Այսպէս, Մոմոս Դիոսէն վախնալուն համար անորոշ ձգեց խնդիրը և առանց մէկը կամ միւսը վար զարնելու մեկնեցաւ։

Կ'ըսէին թէ Դիոս իր ձեռքը կայծակ ունէր, իսկ Ապոլոն՝ արեգական չաստուածը՝ աղեղ. Մոմոս խեղկատակութեան չաստուած ըլլալով՝ երբեմն չաստուածները զինքը դատաւոր կը կարգէին իրենց։ Օրինակ է անոնց որ իրենց չգիտցած բաներուն մէջ քթերնին կը խոթեն և ծիծաղելի կը դառնան ամենուն առջեւ։

Այս շահ վաստակոց փոփոխամըտին
Ցայլոց ի վաստակ վաղ ձեռնարկողին.
Այս և կատարած ինքնահաւանին,
Որ զայլս եպերէ պանծացեալ յանձին,
Բայց յիւրաքանչիւր ըստ իւր վիճակին
Գոյ զօրութիւն ինչ յատուկ ըղձածին.
Վաւեա՛ ըզնըշոյլ քոյդ տըմկականին,
Եւ մի՛ նախանձու մըխիր յօտարին.

ՃԾԹ. — ԵՋ ԵՒ ԿՈՎ

Զի՞նչ շահ անգործ նըստիլ ի տան,
Եւ պարարակ լինիլ զենման.

Շատ աղէկ է յոգնիլ չանալ,
Քան ծուլութեամբ կորուստն երթալ.

Եզը քարուտ տեղէ մը դժուարաւ կը քաշէր սայլը. կովը տեսնելով անոր չարաչար աշխատանքը՝ ծիծաղելով ըսաւ.

— Ողորմելի՛ արարած, տարակոյս չունիմ որ շատ կը բաղձաս իմ վիճակս ունենալ, որով մարդոց սիրելի եմ և առանց յոգնութեան կ'ուտեմ ու կը խմեմ։

Երբ այսպէս ինքգինքը՝ կը փառաբանէր մարդ մ'անոր առջեւն անցաւ և տաճարին ճամբան բռնեց, կուռքի սեղանին վրայ զոհելու համար։

— Ո՛վ ամբարտաւան, պոռաց եզը կովուն եռեւէն, տեսնենք հիմակ ալ վիճակդ ցանկալի կ՚երեւնայ քեզի. իրաւ է որ ես կը բաղձայի քու վիճակիդ, բայց դուն ալ խոստովանէ՛ հիմա որ այս վայրկեանիս երանի՛ կու տաս ինծի:

Հեշտասէր հարուստ մարդիկ թէեւ կը պարծենան իրենց հանգստութեան վրայ, անարգելով օրն ի բուն աշխատողները, բայց չեն գիտեր, թէ որչափ հանգիստ ապրին՝ այնչափ շատ հիւանդութեանց կ՚ենթարկուին և կալճատեւ կեանք մը կ՚ունենան:

Այսպէս թուլամորթք ընդ հեշտասիրին
Մերժեն ըզվաստակ, ի խընջոյս հրճուին.
Որով մերձենան ի սայր մանգաղին,
Խաւարին աւուրց կերակուր պահին.
Իսկ դու որ գործել ծընաւ յաշխարհին,
Առաքինանալ ի սէր արարչին,
Մի՛ անգործ նստիր ըստ հեղգասիրին,
Մի՛ պարարտանալ ի գարշ հեշտալին:

ՃԿ. — ԱՂՈՒԷՍՆ ԵՒ ԻՐ ՊՈՉԸ

Իւրաքանչիւր իւրն է սիրուն,
Ջոր ինչ ունի՝ հրճուի ի նոյն.

Պակասաւորն միշտ կը նայէ,
Ջուրիշն իրեն նման ընէ:

Աղուէս մը թաւկարթին մէջ լինկաւ և մինչեւ որ պոչը չկտրեցաւ՝ անկէ չկրցաւ ազատիլ: Առանց պոչի շատ կ՚ամչնար ուրիշներու առջեւ ելլելու, մանաւանդ որ տեսնողներն ալ կը ծաղրէին: Մտածեց իրեն պէս պոչը կտրած քանի մ՚ընկերներ գտնել,

ուստի գլխուն ժողվեց աղուէսները և բարեկամաբար անոնց խորհուրդ տուաւ կտրել պոչերնին, որովհետեւ, ըսաւ, պոչն աւելորդ բեռ մ'է քան թէ զարդարանք, և ջանաց համոզել զիրենք որ անիկա գետիններն աւլելէ զատ՝ ուրիշ բանի չէր ծառայեր։ Սակայն ամենքը սկսան ծիծաղիլ ըսածներուն վրայ և ծաղրել զինքը։

— Բարեկամ, ըսաւ անոնց մէջէն ծեր աղուէս մը, չեմ կրնար ըմբռնել թէ պոչերնիս կտրելով ինչ պիտի հասկնանք. ըսեմ միայն, որ՝ եթէ դուն ալ պոչդ պահած ըլլայիր՝ աւելորդ բեռ մը պիտի չնկատէիր զայն։

Օրինակ է անոնց որ իրենց թերութիւնները ու աղքատութիւնը յայտնի չընելու համար՝ կը փափաքին որ ամենքն ալ իրենց պէս ըլլան. բայց ինչ օգուտ իր անձին։

Արդ մի՛ ցանկանար զարդու օտարին,
Եթէ ոչ ունիս սեպհական յանձին.
Գիտութիւն հանճար հոգեկան մասին
Են բուն վայելչանք իմացականին.
Ջի՞նչ շահ բեռնակրի՝ գանձուց աշխարհին,
Ջի՞նչ իմաստութիւն գըրաւաճառին.
Արտաքին է այն, ոչ ի նա յանկին,
Զի զայ և գընայ ըստ բերման առթին.

ՃԿԱ. — ԱՅԳԵԳՈՐԾԸ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՔԸ

Անխոնջ վաստակ հողագործիս
Նմ հանք հողոյ և գանձ անգին.

Բան չի պակսիր աշխատողին,
Շուտ կը դիզէ գանձ և ոսկին.

Այգեգործ մը իր մօտալուտ մահն զգալով կանչեց զաւակները և ըսաւ անոնց.

— Սիրելի զաւակներս, ահա քիչ առեներէն ես պիտի մեռնիմ, անոր համար մինչեւ հիմա ձեզմէ պահած գաղտնիքս կ'ուզեմ յայտնել ձեզ: Գիտցէ՛ք ուրեմն որ այգւոյս մէջ գանձ մը թաղած եմ, մեռնելէս վերջ փորեցէք և հոն պիտի գտնէք զայն:

Մեռաւ բարի ծերուկը: Տղաքն անմիջապէս այգին խուժեցին և մէկ ծայրէն միւսը՝ հողը փորելով տակնուվրայ ըրին զայն, և իրենց հօր ըսածը չգտնելով՝ վհատեցան:

— Ծերը խաբեց զմեզ, ըսին իրարու:

Բայց այն տարին այգին սովորականէն աւելի պտղաբեր եղաւ. և ի վերջոյ տղաքն ըմբռնեցին, թէ՝ ո՛ւր էր իրենց հօրը թաղած գանձը:

Ոսկեղէն դար կ'ըսուէր հին առեն երբ դրամի սէր չկար և անոր պէտքը չէր զգացուեր. ամէն մարդ երկրագործութեամբ կը զբաղէր, և ի հարկին իրարու փոխ տալով կ'ապրէին: Գանձը մարդուս աշխատութիւնն է, մինչ անխելք մարդիկ զայն հողին տակ կը փնտռեն:

Ջի՞նչ այն գանձ հողոյ թաղեալ ի ծոցին,
Ջի՞նչ արծաթ ոսկի քիմիականին.
Աշխատանք և քիրտն ժիր հողագործին,
Այն գանձ՝ այն ոսկւոյ ծընող են ինքնին:

Թէ վաստակք ձեռացդ ընդ քեզ կիմնակցին,
Մըթերին քեզ գանձք մօր ոսկերերին.
Եւ եթէ անգործ ձեռք քո կաշկանդին,
Անչափ գանձ մըթերք փուքով ըսպառին։

ՃԿԲ. — ԵՐԿՈՒ ՇՈՒՆԵՐ

Որք ընդ տըղմոտ վայր թարթափին,
Աղտեղանան ի բաց մերժին։

Անվայելուչ տիղեր չ'երթաս,
Որ գարշելի այլոց չըլլաս։

Երկու շուներ տուն մը կը պահպանէին. օր մ'առնոնցմէ մէկն ուրախութեամբ աւետեց միւսին, թէ՝ իրենց տէրը գիւղին տան մէջ պիտի ամուսնանար։

— Դուն գիտես որ առանց հայկերոյթի հարսնիք չ'ըլլար, ուստի քալէ երկուքս միասին երթանք մեզի ինկած բաժինն առնենք. ով գիտէ ինչ պատուական կերակուրներ պիտի ուտենք հոն։

Եւ ելան գացին։ Ձամբան հարկադրուեցան աղտեղի ջուրերու մէջէն անցնիլ և մինչեւ գլուխնին ցեխոտած վիճակով իրենք գիրենք պատուական հարսնեւորներու տեղ դրած հարսնեւտունը մտան. սակայն չարաչար սխալեցան, որովհետեւ տնեցիները հազիւ թէ տեսան գիրենք՝ գաւազանով և ուրքի հարուածներով դուրս վռնտեցին։

Օրինակ է որկրամոլներուն և գէշ ճամբու հետեւողներուն, որոնք ամենուն առջեւ ատելի են. անոնք իրենց չար վարքով Աստուծոյ երեսէն ալ, մարդոց երեսէն ալ ինկած են։

Գնդեցիկ խըրատ մանկանց անփորձին
Որ ընդ սիրմ գընան յանվայել տեղին.
Անդէն մոլորեալ ի նոյն շաղախին,
Ի մաքուր նոզոց մերժիմ հալածին.
Արդ մի՛ տենչանօք վազիր յուտելին,
Եւ մի՛ ուղեկցիր ընդ հնշտասիրին.
Որք գընան ընդ սիրմ՝ տըղմոյ աղտեղին,
Եւ ընդ թիւրս թիւրեալ սահին կործանին.

ՃԿԳ. — ՋՈՐԻ

Ունայն պարծանք ոչ ինչ զօրէ,
Բնութիւն անդէն զիսկն յայտ առնէ.

Ծուտ պարծանքով մարդ չի փոխուիր,
Շուտ կը յայտնուի ըստնութիւնն իր.

Գէը և մատա ջորի մը պզտիկ եղած ժիջոցին միշտ իր մայրովը կը պարծենար թէ՝ ձիու զաւակ է, բայց իր ծերութեան առեն լեզուն փոխեց և խոստովանեցաւ որ հայրը էշ էր։

Հպարտ մարդն իր հարստութեամբն ինքզինքը մեծ բանի մը տեղ կը դնէ և իր ազգին վրայ կը պարծի շարունակ, ինչպէս հին առենի կռապաշտ թագաւորներն իրենց յաջողութեանց մէջ՝ աստուածներուն ցեղէն կը նկատէին իրենքզիրենք, իսկ ձախորդութեանց առեն կը խոստովանէին հասարակ մահկանացու մ'ըլլալնին։ «Աւելի գեղեցիկ է ազնուական ըլլալը՝ քան ազնուական ծնանիլը», կ'ըսէր Սոլոն։

Այսպէս ինքնապանծք ի յաջող ելիս
Իրըը ղիւցազուն ի հանդէս բազմիս.
Բայց երբ ժամանեն ի ձախողակիս,
Ջինչութիւն ինքեանց խոստովան լինին.

Մի՛ թեթեւութեամբ խաբիր զերթ ջորին,
կարծելով լինել ի վեհից սակին.
թէ բարք քո և գործք չիցեն պատճալի,
Անիրաւ պարծիլն է գործ չիմարի։

ՃԿԴ. — ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՒ ԲԱԽՏ

Ղեր նախատես յղմեցաւ առթին,
Եւ մի՛ արատ դըներ բախտին։

Ըզգոյշ կեցիր գալու չարին,
Եւ մի՛ ըսեր թէ բախտ չունիմ.

Կարիճ երիտասարդ մը ջրհորին բերանը պառկած կը քնանար։ Բախտը պատահմամբ անկէ անցած պահուն գուշակեց անոր գլխուն գալիք վտանգը, թեւէն քաշելով ձայն տուաւ և ըսաւ.

— Որդեակ, եթէ ջրհորին մէջ իյնայիր՝ յանցանքը վրաս պիտի ձգէին. հիմա քեզի կը թողում մտածել, թէ յանցանքն ի՞մս էր թէ քուկդ։

Բախտին առիթները, ըլլան անոնք յաջող կամ ձախորդ, մէկ ակնթարթի մէջ կ'անցնին կ'երթան. ուստի յաջողութեան կամ ձախորդութեան առիթներուն պէտք է նախատես ըլլաս և արթուն հսկես։ Եթէ վտանգին նախատես չըլլաս՝ ինքզինքով կ'ելլես, եթէ յաջողութեան ալ հոգ չունենաս՝ առիթը կը կորսնցնես, և այլեւս չես գտներ զայն։ Հին առեն բախտը կը ներկայացնէին մէկ ոտքով կեցած կոյր պատանի մը որ ասդին անդին դառնալով՝ դիպուածով մեծութիւն, փառք և այլն կու տար։

Այս է ընշաւնակ անխորհուրդ անձին,
Որ ոչ նախատես լինի վըտանգին.
Անարգէ զառիթս ալէքեր բախտին,
Ի վըտանգիլ անդ մեղ դընէ ընդմին.

Դու իմացական վիճակիալ բանին,
Կըշռեա՛ ըզվախճան ելից և մըտիւն.
Արա՛ ըստ տեղւոյն ըստ ժամանակին,
Զի մի՛ զղջասցիս ի փախչել առթիւն։

ՃԿԵ. — ԾԻԾԱՌՆ ԵԻ ՊԱՏԱՆԻ

Մի՛ հաւատար պատիր բանից,
Զի մի՛ ծանակ ընկուն լիցիս։

Եթէ հաւատաս ամէն լեզուի,
Նղուկ կու գայ շուտով քեզի։

Ծիծեռնակ մը աշխուժութեամբ հակայ ծովեր կտրելով գարնան օրերէն առաջ հասաւ հոն՝ ուսկից մեկնած էր ձմրան մօտ։ Տղուն մէկը գեղեցիկ օր մը տեսաւ զայն։

— Ո՛հ, ըսաւ ինքնիրեն, ահա գեղեցիկ եղանակին կարապետը եկեր է արդէն. հիմա կրնամ վրայի հագուստներս թեթեւցնել։

Ուստի ծախեց հագուստները և դրամն ալ շռայլօրէն մսխեց։ Բանի մ'օր վերջ օդերը յանկարծական ցրտեցին. այն աւուրն պատանին զղջաց ըրածին վրայ, բայց շատ ուշ էր։ ան հիւանդացաւ և ծիծեռնակէն առաջ մեռաւ։

Այս առակէն հետեւցուցած են ժողովրդական առածը թէ՝ «Մէկ ծիծեռնակ գարուն չի բերեր»։ Օրինակ է վուիսխամիտ մարդոց, որոնք աւելորդապաշտութեամբ ամէն բանի հաւատալով չարաչար կը խաբուին։

Աւանդ խորհըրդոց յետսամիտ ոամկին,
Որ դատի մեծ ինչ բան գուշակողին.
Նա խաբէ ըզնա յերկդիմի բանին,
Սա կարծէ լինել վըճիռ երկնային։

Ջիրնչ քան զայս անբան բան մըտացածին,
Ջիսիրդ ի սըտոյ իսկը հետեւիսցին.
Գուշակը և քաղդեայը արբանեակը չարին
Կորուստ են իմքեանց և բարեպաշտին։

ՃԿԶ. — ԱՍՏՂԱԲԱՇԽ ՄՈԳԸ

Մի՛ հետեւիր ծայնի մոգին,
Ջի մի՛ անկցիս ի ցանց չարին։

Մի՛ հաւատար կախարդներուն,
Որոնց խօսքն է սըտով լեցուն։

Գողը աստղաբաշխ կախարդի մը տունը մտաւ այն պահուն՝ երբ կախարդը բազմութեան առջեւ մարգարէի պէս գուշակութիւններ կ'ընէր յառաջիկայի գալիք պատահարներուն վրայ, պարծենալով թէ աստղերը դիտելով ստացած էր իր գիտութիւնը, և թէ կրնար հասկնալ հարիւրաւոր տարի վերջ ըլլալիքն ալ։ Հոն գտնուողներէն մէկը որ տեսած էր գողին անոր տունը մտնելը՝ կախարդին խօսքը կտրեց ըսելով.

— Ինչ փաստով կրնաս համոզել գիս թէ դուն կարողութիւն ունիս գիտնալու յառաջիկային գալիքները, երբ ամենավաստահ եմ որ ներկան իսկ չես կրնար գիտնալ. ապա թէ ոչ հիմա շիտակ տունդ պիտի վազէիր, հոն մտնող գողը վախցնելու։

Մոգութիւնը հին ատեններէն մնացած է, որոնք կ'ըսէին թէ՝ աշխարհիս վրայ ինչ որ կը պատահի աստղերուն շրջանէն և անոնց գործունէութենէն առաջ կու գայ. անոր համար աստղերուն դիրքին նայելով կը համարէին թէ գալիքները կ'իմանան և խաբէութեամբ ժողովուրդը կը կողոպտէին։

Տես խաբէութիւն բազմագէտ մոգին,
Կախարդէ ըզմիտս անհաճեաը ռամկին.
Ոչինչ տեսանէ որ կան առ ոտին,
Պանծայ գուշակել զապառնիս խորին.
Քանի՛ք կուրացեալ հաւատան նոցին,
Ի կուրաց անտի լոյս առնուլ կըրթին.
Իմաստ ապառնեաց թէ գոյր ի նոսին,
Ոչ մերկ և աղքատ մոլեալ շըրջէին։

ՃԿԷ· — ԴԻՈՍ ԵՒ ՄԱՐԴԻԿ

Այլոց թերին կայ առաջի,
Իսկ սեպհականն յետուստ ընկի·

Այլոց պակասն ունինք առչեւ,
Մերինն ունինք դէպ ի ետեւ։

Մարդուս ստեղծումէն վերջ Դիոս նկատեց որ մարդիկ շատ մը թերութիւններ ունին և պիտի չկարենան տոկալ անոնց. ուստի ժողովեց բոլոր թերութիւնները, իրարու միացած գոյգ պարկերու մէջ լեցուց զանոնք և իւրաքանչիւրին վզէն անցուց, այնպիսի ձեւով մը՝ որ առջեւը կախուած պարկին մէջ՝ մարդս ուրիշին թերութիւնները կը տեսնէր, իսկ իրենները ետեւէն կախուած ըլլալով՝ աչքին չէին երեւար։

Մարդուս բնութիւն դարձեր է իր թերութիւնները թողած՝ ուրիշներունը միայն տեսնել. առակը Դիոսի կը վերագրէ այս ձեւով, փոխանակ ըսելու թէ այս չար սովորութիւնը արդէն բնութիւն է դարձեր։

Այս անկարգ դատմունք պակասամըտին,
Որ ղընէ հանդէպ զայլոց ըզթերին,
Սուր խուզէ ըզշիւղ ականն ընկերին,
Կոյր է և անտես իւրում գերանին,

Քանի՛ գեղեցիկ լիներ ըստ կարգին,
Եթէ զըննէաք վըրիպանս անձին.
Փութապէս արդեօք զերծ զըտանէաք
Ի վըրիպանաց բարոյականին.

ՃԿԸ. — ՀԱՒ ՊԱՐԱՐՏ

Որ քան ըզչափն ունել կըրթի,
Կորուսանէ և զոր ունի.

Եղած բարւոյն ով գոհ չըլլայ,
Ունեցածն ալ ձեռքէն կ'երթայ.

Հաւ մը ամէն օր մէյմէկ հաւկիթ կ'ածէր. տէրը մտածեց անոր երկու չափ գարի տալ՝ որպէս զի օրական երկու հաւկիթ ածէ. և եռեւէ եռեւ այնչափ գարի տալ սկսաւ, որ հաւը օր ըստ օրէ գիրնալուն պատճառաւ ցանցառ սկսաւ ածել, և յետոյ բոլորովին հաւկիթէ կտրեցաւ:

Շատ մարդիկ իրենց բաւարար բարիքն աւելցնելու համար ունեցածնին ալ վրայ տուած են: Իմաստուն մ'ըսած է թէ՝ «Ինչպէս ծուկն իր մէջ թաւիղ գետերէն չի յագենար, այսպէս ալ շահասէր մարդը չի կշտանար:

Այսպէս ոչ յագի բաղձանք անյագին,
Ջրկոի յանապազ յանչափից մասին.
Անսահման գոլով իղձ և տենչ սըրտին՝
Մինչեւ ըսպառէ ըզսիրտն ընդ գոյին.
Մի՛ տենչար շատին մի՛ չափազանցին,
Մի՛ զքեզ մաշեսցէ ցից տըրտմականին.
Ի ծըկտիլ յանչափն արկածք քեզ չափին,
Նաևրանան ըզնաւք և դու ընդ նոսին.

ՃԿԹ. — ԴԻՈՍ ԵՒ ԿՐԻԱՅ

Մի՛ կար ընդդէմ կամաց վերին,
Մի՛ կըրեսցես պատիժս յանձին։

Ինչ բանով որ կը մեղանչես,
Անոր պատիժն ալէտք է քաշես։

Օր մը Դիոս հրամայեց որ բոլոր կենդանիները իր առջեւ գան՝ որպէս զի անոնց մարմնական զանազան ձեւերը դիտելով՝ զուարճանայ։ Բոլորն ալ հնազանդելով հրամանին իսկոյն վազեցին եկան, միայն կրիան ուշացաւ և ամենքը կարծեցին թէ պիտի չգար այլեւս. սակայն ուշ ատեն ան ալ հասաւ, և իր յապաղումն արդարացնել ուզեց ըսելով, թէ՝ իր տունն ապահով տեղ մը պահելու համար ժամանակ կորսնցուցած էր։ Այս պատճառաբանութիւնը անզօր եղաւ Դիոսը համոզելու, ուստի անոր հասկցնելու համար թէ հրամաններուն վայրկենապէս պէտք է հնազանդիլ, վերցուց տունն ու կռնակը դրաւ։ Այն օրէն ի վեր կրիան իր անհնազանդութեան ի պատիժ՝ տունը վրան առած կը տանի։

Մարդս ալ իր գործած մեղքին պատիժը կը կրէ։ Օրինազանցները շատ անգամ իրենց գործած յանցանքը մեղմացնելու նպատակաւ զաւակին պատճառ կը բերեն, իբր թէ զանոնք ապրեցնելու համար ո և է կերպով շահու աղբիւրի պէտք ունեցած ըլլան։ Այսպէս ստուած այնպիսիներուն զաւակը կ'առնէ իրենց ձեռքէն և երբեմն ալ կը թողու որ թշուառ ըլլան անոնք։

Այս կըշիռ արդար արդարադատին
Ոչինչ վըրէպ կայ ի կըշռոյ նորին.
Զոր ինչ ոք յանցեաւ՝ զծանրութիւն բեռին
Դընէ ի թիկունս այն յանցաւորին։

Ուսիր յառակէս անլուր ամբանին
Կոչողին ծայնի ոչ հետեւողին.
Պատկառ կալ կամաց վերին կոչողին,
Գընալ ըզկընի ծայնի անբաւին։

ՃԺ. — ԵՂՋԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅԳԻ

Որկոր անյագ կորուստ բազմաց
Կարապետէ ի չար արկած։

Անկարգ սէրը շատ ուտելուն,
Սեւ օր բերաւ շատին գըլխուն։

Եղնիկ մը որսորդներուն ձեռքէն փախչելով այ-
գին մտաւ. հոն տերեւներուն մէջ պահուտեցաւ և
որսորդները կորսնցուցին զայն։ Եղնիկն ինքզինքը՝
վտանգէն զերծ նկատելով սկսաւ որթը կրծել և տե-
րեւներն ուտել. այնչափ շատ կերաւ որ այլեւս բացը
ճնաց և որսորդներն ի դարձին զայն նշմարելով վրայ
հասան և բռնեցին։

Օրինակ է անոնց որոնք ուտել խմելէ զատ ուրիշ բան չեն
մտածեր և կարծեն թէ ո՛րչափ շատ ուտեն՝ այնչափ շատ
կ՚ապրին. ընդհակառակն աւելի կարճ կեանք մը կ՚ունենանք։
Իմաստուն մը կ՚ըսէր թէ՝ « Մարդոց կէսը չատ ուտելէն կը
մեռնի, կէսն ալ շատ հոգ ընելէն»։

Գործ է յետսամիտ որկորաժետին
Ուտել և ըմպել ըստ տենչմանն սըրտին.
Որով վաղվաղէ ըզկորուստ աճծին,
Փութայ ժամանէ ժանեաց օրհասին,
Սակայն ողջութիւն գոհար է անգին,
Թէ ոչ խամրեսցի յանկարգ հեշտալին.
Գընացք բարեխառն ըզգաստ յուտելին
Մի միայն անգիւտ գիւտ է կեցուլին։

ՃՀԱ. — ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Որ չար խնդրէ մերձաւորին,
Նոյն չար դառնայ ի ծոց նորին։

Ուրիշներուն ով չար կ'ուզէ,
Ջարը կու գայ զինք կը գըտնէ։

Երկրագործի մը արտին մէջ իր ապաւածէն աւելի ցորեն հասաւ. երբ հնձելու ժամանակն էր, զինքն ատող դրացիներէն մէկը նախանձէն ուզեց մոխրի վրայ նստեցնել երկրագործը՝ փճացնելով անոր արտին ցորենը։ Ջեզի կը հասկցնեմ ըսաւ, և առաւ վառուած կերոն մը կապեց աղուէսի մը պոչին, զոր իր արտին մօտերը բոյնէ մը բռնած էր, յետոյ երկրագործին արտը բերաւ և ցորենին մէջ հրեց զայն, որպէս զի այս կերպով այրէր բոլոր հունձքը։ Սակայն աղուէսը ետ դարձաւ և իր բոյնը երթալու համար ստիպուած էր չարակամ դրացւոյն արտէն անցնիլ. ահա այս անգամ անոր ցորենը կրակ առաւ և երկրագործին գլխուն բերելիք փորձանքը իր գլխուն պայթեցաւ։

Նախանձոտ չար մարդիկ իրենց պէս մէկը կը գտնեն և անոր միջոցաւ կը ջանան ուրիշին վնասել. բայց ամէն մարդ ըրածը կը գտնէ։

Ջարակամ խորհուրդ դաւաճանողին
Գուն գործէ կարծիլ զօտարաց բանին.
Բառնայ զարհզակն թէ էր ի ձեռին,
Զի մի՛ ծագեսցի ի տուն ընկերին։
Մի՛ չարակնութեամբ ատեր ըզբարին,
Եւ մի՛ նախանձու վընասեր ընկին.
Զոր ինչ սերմանես ըզնոյն հընձեսցես,
Թէ չար թէ բարի գըտանես ըզվին։

ՃՀԲ. — ՁԻԱԴԱՐՄԱՆ ԵՒ ՁԻ

Վայ որ զայլոց փորքըն դատէ,
Ձիւր մեծ չարիս ամօտս առնէ։

Քու պակասութիւնդ այսաչըդ դիր,
Մի՛ ուրիշին փորքը դատիր։

Պարոն մը իր ձին քաղաք ձգած էր. յանկարծ պէտք եղաւ և հրամայեց ձիադարման սպասաւորին որ երթայ զայն բերէ։ Ի դարձին երբ սպասաւորն ու ձին տիրոջը դաշտէն կ'անցնէին՝ սպասաւորը տեսաւ որ ձին գլուխը ծռած դաշտին խոտերը կ'ուտէր։

— Գո՛ղ աւազակ, պոռաց անոր սանձը քաշելով, չե՞ս գիտեր որ մեր տէրը չի ձգեր ոչ ոքի դպչիլ այս խոտերուն։

— Եթէ կ'ուզես որ հաւատարիմ ըլլամ մեր տիրոջը, պատասխանեց ձին, նախ դո՛ւն պէտք է բարի օրինակ ըլլաս ինծի։ Մեր տէրն ինծի համար գարի կը գնէ, իսկ դուն՝ քիչ մը միայն առջեւս կը դնես և ինացածը կը գողնաս. և ասիկա այլեւս սովորութիւն ըրած ես քեզի՝ ի վնաս ինծի, որուն հետեւանքով օր ըստ օրէ կը տկարանամ։ Այսպէս դուն շատ աւելի կը վնասես մեր տիրոջը՝ քան ես հիմա կերած քիչ մը խոտովս։

Օրինակ է՝ անզգամ ծառաներուն որ մէկզմէկ զրկելով մեծ անիրաւութիւններ կ'ընեն իրենց տիրոջը հանդէպ. յետոյ իրենց հասուցած վնասը չեն տեսներ և ոգտիկ բանի մը համար կը գայթակղին։

Շահասէր ծառայն անհաւատարիմ
Այսպէս կենակցի ծառայակըցին.
Կարճէ հատանէ զապրուստ ընկերին
Ընդուցանել զայն յիւր անյագ փորին։

Սոցա դատաստան ոչ շատ յերկարին,
Որ զըրկողութիամբ շահիլ ըզկըրտին.
Նրբ համար խնդրի ի գալ դատողին,
Պատչանձին յայնժամ տալ պատասխանին։

ՃՀԳ. — ԱԳՌԱՒ ԵՒ ԹՌՉՈՒՆՆԵՐ

Պըճնեա բարեօք զչքնաղ հոգին՝
Մի՛ զվատանցուկ պատիր մարմին։

Մի՛ զարդարեր մարմինդ ունայն,
Այլ գեղեցիկ հոգիդ միայն։

Ագռաւը թռչուններուն փետուրներէն ժողոված զանազան գոյնի փետուրներով զարդարուած՝ անոնց մէջ մտաւ փառաւորուելու համար։ Թռչունները ակիզբն զմայլեցան անոր գունագեղ փետուրներուն վրայ, բայց քիչ վերջ անպրաղարձան ագռաւին խոտրամանկութեան և ամէնը մէկ՝ վրան վազեցին, կեղծ փետուրներուն հետ՝ իրեններն ալ փետելով։ Ագռաւն ամօթահար պահուտելու ծակ մը փնտռեց և անկից վերջ չհամարձակեցաւ իր ընկերներուն ալ երեւնալ։

Օրինակ է անոնց որ ուրիշին հագուստներով կը զարդարուին և մեծութիւն կը ծախեն. և կամ հոգին անտեսած՝ իրենց մարմինը կը զարդարեն. սակայն մահն ամէն ինչ կ'աւրէ կը տանի։ «Ինչո՞ւ կ'աշխատիս բանտդ զարդարել», ըսաւ Պղատոն պճնասէր մարդու մը։

Զարդ զեղանըկար զարդ բանական
Ներքին բարութիւնք են հոգւոյ մասին.
Կրթողականօք չափակցեալ բանին
Գերապանծ փայլի իբրև լուսածին.

Դու որ ճոխացար գանձու իմաստին
Մի՛ ցանկար զարդու մի՛ մարմնականին.
Պատկեր քո անգիւտ մտաց անբաւին
Մի՛ նսեմացնի ի զարդ օտարին։

ՃՀԴ. — ԱՐՏԱՒԱՐ ԵՒ ԿԱՐԱՊ

Մինչ ճանաչես ըզյարդ բարւոյն,
Մի՛ լքանիր զայն հեշտագուն։

Երբ լաւ բանին յարգը գիտես,
Նայէ ձեռքէդ շուտ չը հանես։

Արտավարը կարապ մը բռնեց և զայն սագ կարծելով վիզը պիտի կոտրէր. կարապն սկսաւ երգել։ Մարդը անոր ձայնէն ճանչնալով ձեռքին դանակը վար դրաւ։

— Սիրո՛ւն կարապ, կ'ըսէր զայն սիրելով, քանի որ դուն այսպէս գեղեցիկ կ'երգես՝ հաճելի չէ Աստուծոյ որ ես զքեզ մեռցնեմ։

Կարապը, թէ գոյնով և թէ մեծութեամբ սագի նման է, բայց անոր ձայնը հաճելի է, մանաւանդ երբ մեռնելու վայրկեանը մօտենայ՝ աւելի անուշ կ'երգէ։ Օրինակ է առաքինի մարդոց, ինչպէս ըսինք ասկէ առաջ։

Կարապ նշանակ է մաքրասիրին,
Որ յոգւոց հանէ ի գալ օրհասին.
Անձկայ լքանել զվիճակ մահածին,
Գնալ մտանել յանմահ վիճակին.
Ջանա՛ մաքրափայլ լինել ըստ նմին,
Ղծակցիլ սրբոց գրկել զբարին,
Մերժել զճոխութիւն ըզշնորհս քախտին,
Թեթեւ թեւանալ առ քաղցր անձկալին.

ՃՀԵ· — ՀԱՒ ԵՒ ԿԱՏՈՒ

Մի՛ լսեր ծայնի չարասիրին,
Զի մի՛ չարիք քեզ նիւթեսցին։

Շատ մի՛ մօտիր նենգաւորին,
Որ քեզ չընէ իրեն բաժին։

Հաւն անզգուշութեամբ թռունաւոր միջատ մ'ուտելով հիւանդացաւ. երբ թեւերը կախ կ'երթար՝ կատուն իրեն մօտեցաւ և քաղաքավար կերպով մը հարցուց.

— Որդեա՛կ, աղէկնալու համար ճար մը չկըրցա՞ր գտնել։

— Օ՜յ՛, պատասխանեց հաւը, ապահով դեղ մը գտայ զոր սակայն միայն դուն կրնաս ընել։

— Ի՞նչ դեղ է, հարցուց կատուն։

— Այդ դեղն է քու ասկից որքան կարելի է շուտ ինծմէ մէկդի հեռանալդ, ըսաւ հաւը։

Կան շատ մը կեղծաւոր մարդիկ որ երբ կ'ուզեն ուրիշէ մը ետաս հասցնել՝ անուշ լեզուով կը մօտենան. այնպիսիներէն միշտ հեռու փախչելու է։

Այս կարեկցութիւն դաւաճանողին
Չէ վասն ընկերին, այլ յօգուտ անձին.
Զի խորհուրդ և կամք նենգամիտ չարաց՝
Ծանօթից անգամ չար առնել յածին։
Քեզ խորհրդակցիլ մի՛ թոյլ տար վատին,
Զի մի՛ խարդախել մուտ լիցի ներս.
Որչափ հեռի կայ ի քէն թշնամին,
Այնչափ ապահով մընաս ի կայիս։

ՃՀՋ. — ՈՐՍՈՐԴ ԵՒ ՀՈՎԻՒ

Ջէ արուքիւն ի տան պանծալ,
Դ' ի ժամ մարտի վատթարանալ։

Ո՞նչ շահ տան մէջ մեծ մեծ խօսիլ,
Գործի առեն վախով դեղնիլ։

Որսորդ մը խառնած երեւոյթով դաշտն և անտառը վեր վար կը քալէր։ Հովիւ մը հանդիպեցաւ անոր և հարցուց.

— Ի՞նչ կը փնտռես այտեղ։

— Անցեալ օր, պատասխանեց որսորդը, ասկից անցած առենս առիւծ մը իմ գեղեցիկ շունս կերաւ. հիմա զանիկա գտնել կ'աշխատիմ որպէս զի անոր հասկցնեմ թէ՝ ինչ ըսել է ինծի հետ խաղալ...

— Հետս եկուր. ըսաւ հովիւը, ես քեզ ցոյց տամ անոր բոյնը։

— Որսորդը վախէն գոյնը փոխելով, բարեկամ, պատասխանեց, հիմակ ժամանակն ուշ է, շատ ալ յոգնած եմ արդէն, բայց վաղն առտու կանուխ հոս կու գամ, կը խնդրեմ որ զիս առաջնորդես անոր գտնուած տեղը։

Յաջորդ օրն հովիւը շատ սպասեց, բայց որսորդը չերեւցաւ։

Օրինակ է տկար, ողորմելի մեծախօսիկներուն՝ որոնց լեզուն կը կապուի երբ առիթը ներկայանայ. անոր համար կ'ըսեն, թէ՝ մեծախօսներուն ձեռքէն բան չի գար. և դարձեալ՝ խոշոր քար նետելը չզարնելու նշան է։

Այսպէս վատ մարդիկ յորժամ են ի տան,
Առաջի իւրոց լինին բազմաբան.

Բայց երբ ի հանդէս գործոց մերձենաս,
Ջերթ կըմատարդի վատթարեալ դողաս,
Քեզ լիցի խըրատ այս իմաստ և բան,
Մի՛ առ օտարաց լինիր բազմաբան.
Ջի բանք ընդ գործոց երբ ոչ միանան,
Ծանակ ամենից մընաս զըրաբան։

ՃՀԷ· — ԲԵՌՆԱԲԱՐՁ ԷՇԸ

Միտք յիմարաց որչափ խորհին,
Միշտ վընասու ծանրաբեռնին։

Ցիմար մարդուն գործին վըրայ
Ցիմարութեան ընշան կ'ըլլայ։

Աղով բեռցուած էշ մը ջուրը մտաւ՝ և աղը հալելով՝ բեռն ալ թեթեւցաւ։ Քանի մ'օր վերջ ապունգով բեռնաւոր՝ երբ դարձեալ նոյն ջրի քովէն կ'անցնէր գնաց նորէն մէջը մտաւ կռնակին բեռը թեթեւցնելու համար. ապունգը ծծեց ջուրը, ուռեցաւ, և այս անգամ էշն այնքան ծանրացաւ բեռին տակ՝ որ կքելով՝ ջուրին մէջ ինկաւ խեղդուեցաւ։

Անխելք մարդը որչափ ալ ջանք թափէ խելացի գործ մը ընելու՝ նոյնքան արատաւոր գործ կը տեսնէ. ուստի շատ լաւ պիտի ընէ՝ եթէ միայն իրեն ըսուածը ճշդութեամբ կատարէ։ Ասոր համար է որ կ'ըսեն թէ՝ «Լաւագոյն է խելացի մարդուն հետ քար կրել, քան թէ անխելքին հետ սեղանի նստիլ»։

Այս բնութիւնք մըտաց անիմաստ ռամկին,
Որ կարծէ խորհիլ զօգտակարն աննծին.
Իմաստնոց է այն խորհիլ ըզբարւոյն,
Առնել ըստ տեղւոյն և ի դէպ ժամուն.
Ջանա վատ պահիլ զիմաստ բընածին,
Եւ մի՛ մըթագներ ըստ յաւանակին,
Որ ոչինչ ունի կըշռել զառնելին՝
Առնել կամ թողուլ ըստ բերման առթին։

ՃՀԸ. — ՆԵՏԱՀԱՐ ԱՐԾԻՒԸ

Ոչ ոք յանկարծ դիպի չարեաց,
Երբ նախատես է ապառնեաց.

Թէ մտմըտաս այնպէս գործես,
Շատ վընասէ քեզ կ'ազատես.

Արծիւն իր փետուրներէն քանի մը հատ փետեց և վար ձգեց։ Որսորդ մը ժողվեց զանոնք, իր նետերուն ծայրն անցուց և անոնցմով միեւնոյն արծիւը սպաննեց։

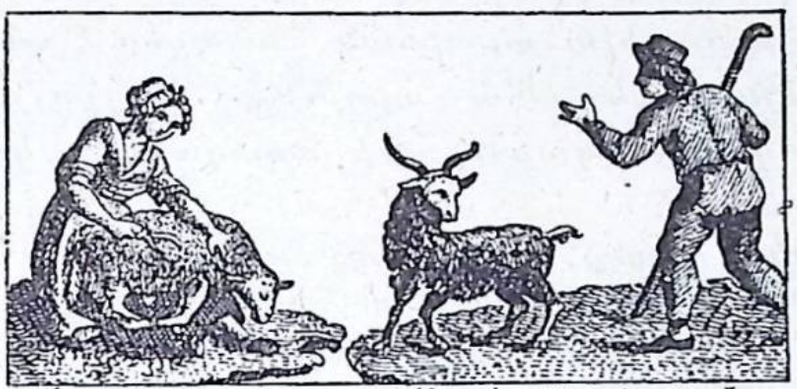
— Վա՛յ ինձ, հառաչեց արծիւը մեռած պահուն, այսպէս ողորմելի կերպով կը մեռնէի՞ եթէ ես ինքս մահուանս պատճառ եղած չըլլայի։

Անխոհեմն իր ըրածին վախճանը չմտածելով՝ ամէն անգամ մահն իր ձեռքով կը կանչէ։ Շատ անգամ անխոհեմ գործ մ'այնպիսի ձախորդութեանց դուռ կը բանայ, որ եթէ աչխարհս ամբողջ միանար նոյնը պիտի չկարենար ընել։ Ուրեմն պէտք է խոհեմութեամբ ամէն բանի վերջը լաւ մտածել՝ իրականութեան առջեւ ի գուր չզղջալու համար։

Անհա տեսարան անխորհուրդ մըտաց
Ըզվախճան գործոց ոչ մըտաւողաց.
Որով և ինքնին ըզթելըս կենաց
Կտրէ հատանէ ի սայր մանգաղաց.
Քանի՛ անխոհեմք ղընին յայն արկած,
Վաղվաղին ըզմահ հանդիպիլ անձանց.
Որ ոչ նախատես լինի ապառնեաց,
Մաշեալ զըրաւի ի նոյն ապառնեաց.

ճՀը. Արծիւ նետահար. ճԱա. Առիւծ, կինճ և Անգղ:

ճԱԲ. Կին և Ոչխար. ճԱՂ. Հովիւ և Այծ:

ճՂա. Հովիւ և Ոչխար, ճՂԲ. Արծիւ և կաչաղակ.

ՃՀԹ. — ՈՒՐՈՒՐ

Որ զիւրն առէ, այլով ցանկայ,
Եւ յերկոցունց վըրէպ մընայ։

Այլոց բանին դուն մի՛ ցանկար,
Նայէ քուկինդ ըլլայ յարմար։

Կ՚ըսուի թէ ուրուրն առաջ շատ գեղեցիկ ձայն ունի եղեր, բայց յետոյ իր անխոհեմութեան երեսէն կորսնցուցեր է ձայնին քաղցրութիւնը։ Որ մը կը տեսնէ որ ձին խրխնջելով ձայն կը հանէ՝ ուրուրը կոկորդը պատռելու աստիճան ջանացեր է անոր ձայնը ճեւացնել, և ահա արդիւնքը կ՚ըլլայ այն՝ որ հիմա կոկորդէն զարհուրելի աղաղակ մը կը լսուի։

Օրինակ է անոնց՝ որ իրենց ունեցածին չեն հաւնիր և կ՚ուզեն ուրիշներուն նմանիլ, սակայն ունեցածնին ալ վրայ կու տան։ Ուստի շատ լաւ պիտի ըլլար եթէ մարդս իր ունեցածը կատարելագործել ջանար՝ քան թէ ուրիշին ունեցածին նմանցնել։

Այս անմըտութեան բերք են տըկարին
Որ այլոց ցանկայ նըմանիլ յատկին.
Թողու զյատկութիւն պատշաճեալ անձին,
Ունել ընկըրտի որ ի չար բերին,
Ջանա կատարել զքոյդ յատուկ ներքին
Ջանազան ծըրիւք իշխանականին.
Մի՛ ցանկար այլոց, այլք քեզ ցանկացին
Նըմանիլ բարուց վըսեմագունին։

ԺԶ. — ԱՌԻՒԾ ԵՒ ՈՐՍՈՐԴՆԵՐ

Իմաստ հանճար մըտաւորիմ
Ցաղթէ ուժոյ վեհ առիւծին։

Մարդուս զէնքը իրեն ծնունդ է,
Անով կըրնայ աշխարհիք յաղթէ։

Առիւծը քանի մը կենդանիներու գլուխ անցած՝ որսորդներուն դէմ կռուի գնաց։ Որսորդներն իրենց արձակած նետերով հեռուէն զինքը վիրաւորեցին։

— Բարեկամնե՛ր, ըսաւ այն առեն ծանրապէս վիրաւոր առիւծը, եւ դառնանք. եթէ մեր թշնամիները հեռուէն այսպէս կը զարնեն, հապա մօտէն ինչ՛ չե՞ն կրնար ընել մեզի։

Ով որ իր զօրութեան վստահելով զուրիշը բանի տեղ չի դներ՝ առիւծին պէս խայտառակ կը ծնայ։ Անոր համար է որ կ՛ըսեն թէ՝ «թշնամիդ ո՛րչափ ալ տկար ըլլայ, դուն զինքը չատ զօրաւոր մէկը նկատէ»։

Տես զիարդ ընկճի ընդօր ամենին
Ցանզէն հանճարոյ իմացականին.
Ջի միտք և ոչ զէնք տիրեն աշխարհի,
Թէ իմաստութեամբ զինեալ է բանին,
Մի՛ վըստահանար ի քո ոյժ բազկին,
Մի՛ ի վէգ ըներիր ընդ գիտնականին.
Քանզի իմաստունք թէեւ փոքրոգի
Փըշրեն հանճարով զեղջիւր գոռոզին.

ՃՋԱ. — ԱՌԻԻԾ, ԿԻՆՃ ԵՒ ԱՆԳՂ

Կինճ և առիւծ երբ մաքառին,
Անգղը խնդան յուտել զնոսին։

Երկու հոգի որչափ կռուին,
Շահ կը բերին մէկ ուրիշին։

Առիւծն ու կինճը իրարու դէմ կատաղօրէն կը կռուէին, մինչ անգղերն ուշադրութեամբ կը դիտէին անոնց պայքարը։

— Ի վերջոյ յաղթանակը մերը պիտի ըլլայ, ուրախութեամբ ըսին անոնք իրարու, վասն զի մինչեւ որ կռուողներէն մէկը կամ միւսը գետին չէյնայ՝ պիտի չհանդարտին։

Եւ իսկապէս յուսացուածէն աւելի խոշոր որս մը վիճակեցաւ իրենց, որովհետեւ առիւծը բզքտեց կինճը, իսկ սա՝ ծանր կերպով վիրաւորած էր զառիւծը, որով քանի մ'օր վերջ անշունչ փռուեցաւ. այնատեն անգղները երկուքն ալ կերան։

Օրինակ է ոխակալ և կռուասէր մարդոց, որոնք իրենց ատելութեամբ իրարու գլուխ կ'ուտեն, իսկ անոնց կորուստէն՝ խաղաղասէրները կ'օգտուին։

Ահա անհամբոյր կիրք զազանային
Ածէ զատելիս ժանեաց օրհասին.
Որով և անգղք ըղնակք յեթերին,
Հանել կեր ինքեանց կան ի տես մարտին.
Այս է ատելեաց գիղեցիկ բաժին,
Խածատեն զիրեարս, յինքեանց կոտորին.
Մերժեն հալածեն ըզսէր ընկերին,
Մերժին տեսանել ըզսէր արեգին։

ՃՋԲ. — ԿՈՒԲԱՐՋ ԻՇԸ

Ջինջ շահ տանիլ գանձ և բագին,
Մընալ վատթար թափուր մերկին։

Մի՛ պարծենար թէ ունիս գանձ,
Այն շուտ կերթայ կը մընաս բաց։

Վրան կուռք բեռցած էշ մը բազմութեան մէջէն կ՚անցնէր, իսկ ժողովուրդը ճամբուն վրայ խոնարհած՝ յարգանօք կ՚երկրպագէր կուռքին։ Իշը կարծելով որ այս պատիւն իրեն համար է, հպարտ և գլուխը վեր բռնած, ականջներն ալ տնկած՝ քայլերը ծանրացուց։

— Պարո՛ն աւանակ, կանչեց մէկն իրեն, միտքդ դրած ես թէ մեր յարգանքին ես արժանացեր. քիչ մը վերջ երբ կուռքը վրայէդ վար առնեն՝ գաւազանը քեզի պիտի հասկցնէ թէ մեր յարգանքն ուղղակի քեզի՞ էր թէ կռնակիննիդ։

Օրինակ է փառասէր հպարտ մարդուն՝ որ երբ ուրիշները գինքը պատուեն՝ մեծ բան մը կարծէ. բայց գինքը փառաւորող առարկան վրայէն վերցուածին պէս՝ կը մնայ այն՝ ինչ որ էր։ Փիլիսոփաները ըսին, թէ՝ փառքամոլութեան արատքին բարիքը կու գայ ու կ՚երթայ, վա՛յ անոր որ ունայնութեամբ կը հպարտանայ։

Անբան ցանկութիւն կոյր փառասիրին
Կարծիս տայ լինել ի վեհից սակին.
Այլ չէ մեծութիւն այն բեռն արտաքին,
Բուն ներքին օժիտք են յոգւոյ մասին.
Մի՛ ցանկար փառաց այն անցաւորին,
Որ գայ և գնայ իբրև բեռնակրին.
Այնպէս զարդարեա՛ ըզնշոյլ բանիւ՝
Զի վեհ մնասցես ի գընալ բախտին։

ՃՋԳ. — ԳԱՅԼԵՐ ԵՒ ՈՋԽԱՐՆԵՐ

Չէ պարտ անասել խրատատուին,
Որը խրատուու է թշնամին.

Զար խըրատով անըզգամին
Ծուռ չնայիս բարեկամին։

— Օր մը գայլերն ըսին ոչխարներուն, բարեկամներ, չենք կրնար ըմբռնել, թէ՝ դուք ինչպէս կը հանդուրժէք շուներուն ձեզի հանդէպ ըրած այնքան անարգանաց. և յետոյ, այն անզգամներն ինչ ծառայութիւն կ'ընեն ձեզի ձեր հօտին ետեւէն քալելով, բայց եթէ խածնելով հազարումէկ նեղութիւն տալ...։ Մեզի մոիկ ըրէք, և վայրկեան մ'առաջ ձեր գլխէն նետեցէք զանոնք։ Ինչ բանէ կը վախնաք. վտանգի մը պարագային դուք ձեզ պաշտպանելու չափ ալ կարողութիւն չունի՞ք...։

Ասոր վրայ ոչխարներն իրենք զիրենք շատ զօրաւոր կարծելով՝ շուները ճամբու դրին։ Այն ատեն գայլերն ազատ համարձակ մէջերնին մտան և բոլորն ալ բզքտեցին։

Ով որ թշնամւոյն խօսքին հաւատք ընծայելով բարեկամներէն կը հեռանայ՝ չարաչար կը սխալի. վասն զի մէկը որ բնութեամբ չար է, ուրիշին ո՛չ բարիք կրնայ ընել և ոչ ալ կրնայ խրատել։

Այսպէս չարք պատրեն ըզմիտս անմեղաց,
Իբրև բարեկամ ծայնեն լսելեաց.
Կարեկից լինին խըրատտու բարեաց,
Մինչև ծգեսցեն ի թակարթ իւրեանց։
Մի՛ լսեր ծայնի մարդելոյզ չարին,
Մի՛ քեզ մերձեսցի գազան թշնամին.
Քանզի չարակամք միշտ չարիս կամին,
Մի՛ ակնկալեցիս ի նոցունց բարին։

ՃՋԴ. — ԳԵՏՆ ԵՒ ԱԿԸ

Մի՛ ապերախտ լինիր բարեաց,
Չի մի՛ հասցին քեզ տոյժք չարեաց։

Աղէկութիւն բարերարիդ՝
Գըրած պահէ մէջը սըրտիդ։

Գետն ակաւ անարգել իր ակն՝ ըսելով.

— Երբ կը տեսնեմ իմ ունեցած լայնութիւնս ու խորութիւնս և առատահոս ջուրս, փառք կու տամ որ ես գետ եմ։ Իսկ դուն, ողորմելի՛, ինչ ես, ջուրէ բարակ թել մը՝ որ արեւին մէկ ճառագայթն իսկ կրնար ցամքեցնել, եթէ ապառաժները ծածկած չըլլային զքեզ։

— Լի՛րբ, պատասխանեց ակը, դուն որ առանց ինծի ոչինչ կ'ըլլայիր, յիրաւի շատ կը վայելէր այս անարգանքդ. եթէ ես չըլլայի քու մեծութիւնդ ո՞ւր կը մնար։

Ապերախտ մարդը վայլած բարիքները կը կարծէ թէ ուղղակի իրմէ առաջ կու գան, անոր համար եղած բարիքին ալ օգուտը չի տեսներ, և յետոյ պատճառ կ'ըլլայ որ մարդ մարդու բարերարութիւն չընէ։

Դըժընդակ դատումնք ապերախտ վատին
Անգոսնել բերի իւր բարերարին,
Որով և ըզբան լըսէ զարժանին,
Թէ ես եմ պատճառ քեզ ապիրատին։
Արդ մի՛ մոռանար ըստ օրինակին
Ջերախտիս այլոց որ քեզ արարին.
Գըրեա քանդակեա՛ յարծան քո սըրտին,
Չի աշխարհ համայն զայն միշտ ընթերցցին։

ՃՋԵ· — ԿԻՆ ԵՒ ՈՉԽԱՐ

Մի՛ ոտնակոխ լինիր հեզին,
Որ հլպատակ կայ քոյդ ծեռին·

Եթէ իշխան ես ուրիշին,
Վիշտ նեղութիւն չըտաս խեղճին·

Կին մը իր ոչխարը կը խուզէր, բայց այնպէս գէշ՝ որ կաշին ալ բուրդին հետ միասին կը քերթէր։

— Կ՚աղաչեմ, աղաղակեց ոչխարը, եթէ կաշիս կ՚ուզես՝ զիս մսավաճառին ղրկէ, իսկ եթէ բուրդս՝ խուզողը բերել տուր որ կտրէ։

Օրինակ է անոզորմ մարդոց որ աշխատանքի տակ իրենց ծառաներուն հոգին բերնէն կը բերեն։ Ծառան նոյնիսկ եթէ թերութիւններ ալ ունենայ՝ պէտք է մտածել որ մենք ալ Տէր ունինք, և արդեօք ինչպէս պէտք ծառայենք անոր։

Այսպէս են վարմունք դաժան տիրուհեաց·
Կտիճն կեղեքին զաղախինս իւրեանց·
Մոռանան թէ գոյ և տիրող ինքեանց,
Մորթիզնոծ առնեն այսպէս չարատանջ·
Արդ մի՛ խոշտանգիչ լինիր անմեղաց,
Մի՛ ի քեզ տեսցի գործ դառըն դահճաց·
Ոչ մարդոյ է այն, այլ բարբ գազանաց
Ընկճել և մաշել զնիթարկեալս անծանց·

ՃՁՁ. — ՀՈՎԻՒ ԵՒ ԱՅԾ

Մի՛ բարկութեամբ հարկաւոր զոր,
Զի ոչ հարուած բառնի վիրօք։

Ղեղի խօսքով մարդ չի շըտկիր,
Եւ վէրք վէրքով չի բժըշկուիր։

Հովիւ մը իր բարկութեան պահուն այնպէս ուժով զարկաւ այծին գլխուն՝ որ մէկ եղջիւրը կոտրեցաւ։ Հովիւն իր ըրածին վրայ շատ գղջաց և աղաչեց այծին որ տիրոջը բան չըսէ։

— Ո՛վ թշուառական, ըսաւ այծը, նոյնիսկ եթէ ես մեր տիրոջը բան մը չըսեմ, սակայն անիկա աչք չունի՞, պիտի չտեսնէ՞ որ եղջիւրներէս մէկը պակաս է։

Բարկասիրտ մարդն իր բարկութեան միջոցին ըրածին հետեւանքը չի մտածեր և բանը բանէն անցնելէն վերջ՝ կը գղջայ։ « Ինքնիր վրայ իշխել չգիտցողը չար իշխան է », կ'ըսէ Սողոն։

Տարապարտ ցասումն բարկասիրտ անձին
Իբրեւ բոց հըրոյ վառի ի սըրտին.
Զըղջումն ապաշաւ հետեւակ ընդմին
Խայթեն խըռովեն փուքով զայն հոգին։
Արդ մի՛ բարկութեամբ գործեր զանըպարին,
Յորժամ մաղձ արեան եռայ ի լերդին,
Բարեխառն եղեալ ի բարկանալին,
Զի մի՛ զըղջասցիս ի պարզիլ բանին։

Այր նախատես ոչինչ զըղջայ
Երբ յիւս յաջող գչարէն խիթայ·

Արթուն մարդիկ միշտ պատրաստ կան,
Վըտանգն որ գայ ազատ կ'ըլլան·

Մինչ նաւը յաջող հովով և հանդարտ ծովով, առաջ կ'երթար, նաւապետն անգամ մ'ալ աչքէ անցուց զայն. խարիսխը հաստատեց, չուաններըը քակեց, առագաստները զննեց, և վեր վար ամէն բանի ուշադրութեամբ նայեցաւ։

— Տէր նաւապետ, ըսաւ ճամբորդներէն մին զարմանալով, ինչ բանի համար այնչափ մտահոգ ես, որ՝ տեսնողներն ալ կարծեն թէ լուրջ վտանգի մ'առջեւ կը գտնուինք. ահա ծովն հանդարտ է և օդը սքանչելի։

— Հիմա ո՛և է վտանգի վախ չկայ, պատասխանեց խոհեմ նաւապետը, բայց կանխաւ կը զգուշանամ գալիքներուն վրայ, որովհետեւ մեր մտքէն չանցած առեն իսկ կրնայ փոթորիկ մը պայթիլ, և այն առեն՝ անպատրաստ՝ ո՞ւր կ'երթանք։

Խոհեմ մարդը յաջողութեանց պահուն միջոցներ ձեռք կ'առնէ ապագային մէջ պատահելիք ձախորդութեանց դէմ, և նեղ վայրկեաններուն արիութեամբ կը սպասէ յաջողութեանց։ Ներտ խաղցողներուն պէս, որ՝ եթէ յաջողութեան առեն շատ բացուին, կամ ձախորդութեան առեն լքանին՝ միշտ խաղը կը կորսնցնեն։

Տես զիարդ խիթայ վիտք խոհականին
Ըզծախորդակէն ի յաջող ելին.
Քանզի յանկայուն շըրջի ի ծովին
Ի կիտէ ի կէտ փոփոխականին.

Ծով է այս աշխարհ ծփփնալ երերիմ,
Ալէբեր հողմուընք ի նոյն փոթորկիմ.
Արթուն կաց ըզգաստ ըստ քաջ նաւուղղիմ,
Զի մի՛ սուգիսցի նաւ տիրականիմ։

ՃՋԸ. — ԽԱՂԱԽՈՐԴ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆ

Այլոց անդէպ գործոց համբեր
Թէեւ լցեն քեզ վըշտամբեր։

Ով որ այլոց կը համբերէ,
Ղեկին իրեն քաղցր համ ըներէ։

Խաղախորդին մէկը ոստիկանի մը դրացի եղաւ. ոստիկանը, իբր տէրութեան մարդ, չէր կրնար հանդուրժել խաղախորդին կաշինելուն գարշելի հոտին, նոյնիսկ դատարան դիմեց զայն դրացիութենէ հեռացնելու նպատակաւ։ Դրացին իր կարգին գիտցաւ ինքզինքն այնպիսի գեղեցիկ պատճառներով պաշտպանել, որ՝ վճիռը յետաձգուեցաւ։ Ոստիկանն անկից վերջ կամաց կամաց վարժուեցաւ գէշ հոտին և շատ ցաւեցաւ պարապ տեղն իր ըրած դատաստանական ծախքերուն համար. խաղախորդն այլեւս ո և է տրտունջ չլսեց։

Ով որ դրացիէն կամ ընկերէն նեղութիւն մը կը կրէ՝ պէտք է մտածէ որ ինքն ալ իր թերութիւններով զուրիշը կը նեղէ, և այսպէս միշտ իրարու թերութեանց աչք գոցելով՝ կը վայլէ ճշմարիտ սիրով վարուիլ ամենուն հետ, վասն զի «Ամէն բան կ'անցնի՝ բայց լեզուին խոցը կը մնայ», կ'ըսեն։

Այսպէս կարճամիտք փուքով գայրագնին
Ի վերայ թեթեւ բանից ըմկերին.
Բայց յետոյ իրրեւ ի միտըս լինին,
Տեղի տան կըրից սիրով կենակցին.
Արդ մի՛ գայրանար ընդ գործ օտարին,
Մի՛ յարուցաներ կազ ընդ դըրացին.
Ջի ամէն լեղի սիրով համեմին,
Եւ սովորութեամբ անսովորք դիւրին.

ՃՋԹ. — ՊԱՅՏԱՌԻՆ ՇՈՒՆԸ

Անգործ հանգիստ և քուն յիրկար,
Ախտից լինին սընընդարար.

Գործի ատեն ծոյլն է թըմրած,
Հացն որ տեսնէ կ'ելլէ յոտաց.

Պայտառին շունը սովորութիւն ըրած էր միշտ սալին քով քնանալու. թէպէտ և պայտառը շատ անգամ սալին վրայ երկաթ կը ծեծէր, սակայն շունը բնաւ չէր արթննար. ընդհակառակն երբ պայտառը կերակուր ուտելու կ'երթար՝ շունն անմիջապէս վեր կը ցատքէր:

Օրինակ է ծուլութեան. կան մարդիկ որ գործի ատեն թմրած կը մնան, բայց կերակուրի ատեն շատ արթուն: Եթէ հանգիստն ու քունը չեն արթուն բնաւորութիւնը կը փոխեն, հապա մարդուն ի՞նչ չեն ըներ:

Այսպէս վատթարեալ յետսամիտ ծուլին,
Նեղեալ զարթնուիւն ընկնջէ քուն խորին.
Որով կարգն ուղիղ խամրեալ ըզնածին,
Արթուն կայ ըզգաստ միայն յուտելին.
Մի՛ ըզնափութեամբ շիջցի լոյս բանին,
Եւ մի՛ ուտելիօք թըմրանալ յանձին.
Քանզի հեղգ զընացք ըզբազումս արկին
Ի լայն որովայն կորըստականին.

ՃՂ. — ԲԱԶԵՆԵՐԸ

Գազ և կըռիւ կըռուասիրաց
Յօգուտ կարգին բարեսիրաց։

Անզգամներն երբ կը կըռուին,
Բարի մարդիկ հանգիստ ունին։

Ժամանակ մը բազէներն անհամաձայն էին իրա-
րու հետ և անդադար կը կռուէին, ասոր համար
միւս թռչունները գերծ էին անոնց առթած նեղու-
թիւններէն։ Միամիտ աղաւնիները միջամտելով՝ հաշ-
տարարի դեր կատարեցին անոնց միջեւ, սակայն
յետոյ շատ զղջացին իրենց այս բարեսիրտ գոր-
ծին վրայ, վասն զի բազէներն իրարու հետ խաղա-
ղած, սկսան հալածել գիրենք և ուրիշ թռչունները.
այն ատեն աղաւնիները ցաւով ըսին.

— *Լաւ բան է եղեր ասոնց միջեւ միշտ կռիւ*
ըլլայ քան խաղաղութիւն։

Զար մարդիկ երբ իրարու հետ կը կռուին՝ բարիները քիչ
մը հանգիստ կ'առնեն, ուստի անոնց միջեւ հաշտարարի դեր
կատարելը կրնայ շատ անգամ վնասակար ըլլալ։

Անհանդարտ զրգռիչք միշտ ի վէգ բերին,
Նթէ ընդ իրեարս թէ ընդ օտարին.
Յորժամ խածատեն զիւրեանց ըզմարմին,
Բարեսէրք անվէր և հանգիստ ընտին,
Արդ մի՛ կըցորդիր ընդ գործոց նոցին,
Զի մի՛ այն հարուածք քեզ վտխաբերցին.
Դըժնեայ անզգամք երբ միաբանին,
Խըռովեն զարդար զընկեր դըրացին։

ՃՂԱ. — ՀՕՎԻՒ ԵՒ ՕՁԽԱՐ

Թէ հրախտիք ճանաչէին,
Արջառք ոչխարք ոչ զոհէին։

Անիրաւն որ գէշ բան չընէ,
Մեծ բարութիւն զայն կը սեպէ։

Հովիւ մը իր գաւազանով սաստիկ կը գարնէր ոչխարին։

— Ես քեզի բուրդ և կաթ կու տամ, ըսաւ ա֊նոր ոչխարը, բարիքէ զատ ուրիշ բան չեմ ըրած քեզի, ուրեմն ապերախտ, ինչո՞ւ այսպէս կը ծեծես զիս։

— Ապերախտը դո՛ւն ես, պատասխանեց հո֊վիւը, որ իմ ըրածներս բանի տեղ չես դներ. իմ շնորհիւս է որ կ'ապրիս։ Ջե՞ս գիտեր որ կեանքդ իմ ձեռքս է, և ուզած ժամուս կրնամ զայն վերցնել քեզմէ։

Անիրաւ մարդիկ վայելած բարիքներուն միշտ իրենք զի֊րենք արժանի կը համարին, և եթէ ուրիշի մը չարիք չեն հասուցած՝ զայն մեծ երախտիք մը կարծեն. բայց աստուա֊ծային դատաստանին օրը վա՛յ իրենց գլխուն։

Այս գործ է և բարք ժանտ ապիրատին,
Դուխ հարկանէ երախտաւորին.
Իրրև դատաւոր դառնացայ ընդմին,
Թէ քո կեանք և մահ ունիմ ի ձեռին։
Բայց գայ ժամանակ քընննել զերկոսին,
Պըսակ պարծանաց պահի անմեղին.
Արդարք աստ տանջին և անդէն հըրճուին,
Զրկողք աստ հըրճուին և անդէն տանջին։

ՃՂԲ. — ԱՐԾԻՒ ԵՒ ԿԱԶԱՂԱԿ

Բանք և զբոյցք ըզվարս մարդկան
Ծածկեն յայտնեն միանգամայն։

Մարդու միտքը իրեն խօսքն է,
Ինչ ըլլալը այն կը յայտնէ։

Թռչունները պարտաւորեցին արծիւը որ վիրենք կառավարէ. ան ալ ընդունեց իր վրայ դրուած պարտքը, և իրենցմէ օգնական մ'ուզեց։ Կաչաղակը ներկայացաւ անոր իբր օգնական և եաւէ եաև սկսաւ թուել իր յատկութիւնները, թէ՝ ինքը թեթեւաշարժ է, զարմանալի յիշողութիւն և սուր միտք մ'ունի, թէ աշխատասէր է և արթուն. և ուրիշ անթիւ կատարելութիւններ մանրամասն նկարագրեց անոր. դեռ կը շարունակէր՝ երբ արծիւը խօսքը կտրեց ըսելով.

— Այսչափ կատարելութիւններով օժտուած՝ իբր օգնական՝ շատ յարմար ես, սակայն շատախօսութիւնդ կասկած մ'արթնցուց մտքիս մէջ որ դուն կրնաս նաև պալատիս գաղտնիքները դուրսը տարածել։

Շատախօս մարդը ո՛րչափ ինքզինքը գովէ՝ այնչափ անհաճոյ կ'ըլլայ մարդոց. ուստի լաւագոյն է լռել և սպասել որ ուրիշները գովեն։ « Խելացի մարդը կը սիրէ քիչ խօսիլ », կ'ըսէ իմաստունը։

Այսպէս շատարանք ի գովեստ անձին
Ցերեւան ածեն զիւրեանց ըզթերին.
Կարծեն թէ բանիւ ցանկալի լինին,
Այնու տաղտկալի յաւէտ բոլորին։
Արդ մի՛ ինքնահաճ պանծար առ վեհին,
Մի՛ զքեզ առարկեր յաստիճան վերին,
Զի որք վերանան հարկիւ վայրբերին,
Եւ ինքնահաւանք նաճրանան խոտին։

ՃՂԳ. — ԿԻՆ ԵՒ ՄԱՀ

Մի՛ հաւատար կանանց ծայնին,
Որ փոյթ կոչեն ըզմահ անձին։

կանանց ծայնը քեզ չի շարժէ,
Որ քիչ բանով մահ կը կանչէ։

Հիւանդ մարդու մը մէկը մահամերձ էր, կինը քովը նստած՝ յուսահատ կու լար ու կը պոռար.

— Ո՛վ մահ, հասի՛ր ինծի ալ և վերցուր սըրտիս կսկիծը. շո՛ւտ եկուր խափանէ արեւս և կեանքս շնորհէ ընկերոջս ... : Ո՛վ մահ, ինչո՞ւ կ՚ուշանաս, վայրկեան մ՚առաջ քեզի կը սպասեմ...։

— Ա՛հա եկա՛յ, ըսաւ մահն անոր երեւնալով, ի՞նչ կ՚ուզես ինծմէ։

Երբ տեսաւ որ մահը կամաց կամաց իրեն կը մօտենայ, դողդողալով պատասխանեց.

— Ո՛հ, կ՚աղաչեմ, մի՛ երկարեր ընկերոջս ցաւերը, բաւական տառապեցաւ, ա՛ռ անոր հոգին որ ազատի։

Մահը որչափ ատելի է մահկանացու բնութեան՝ այնքան ալ մօտ է և մէկ վայրկեանէն միւսը կրնայ հասնիլ. ուստի պէտք չէ՛ զայն կանչել և ո՛չ ալ անկէ փախչիլ։

Զինչ ինդօրագոյն քան զմահ ասացին,
Որ նկուն առնէ զանյաղթ կորովին.
Ղուծանէ ըզսէր անքակ լծակցին,
Մինչ յղել ըզմահ յիւր քաղցր անձկալին։
Բուռն է սէր ինզօր իւր ասպարիզին,
Բայց ի մահուանէ լուծանի հնչմին.
Ատելի արկած ըզգայականին,
Վեր ի վայր առնէ զարուեստ աշխարհին։

ՃՂԴ. — ԳՈՂԸ ԵՒ ԱՂՔԱՏԸ

Որ դըմէ զաչս յինչս օտարին,
Տոյժ և չարիք ինքեան դիպին։

Որ զուրիշը գըրկել կ'ուզէ,
Իրեն գըլխուն վայ կը բերէ։

Գիշեր առեն գողն աղքատի մը տուն մտաւ. սե-
նեկի մը գրան ձայնէն աղքատն արթնցաւ և այնպէս
սոսկալի վայնասուն մը փրցուց՝ որ ամբողջ տունը
թունդ եկաւ։ Գողն իր առաջին վախէն ո՛չ մէկ բանի
վրայ նայելու ժամանակ չունենալէն զատ՝ վրայի
հագուստն ալ ձգեց փախաւ։ Այսպէս, շահիլ ուզողը
տուժեց՝ իսկ վնասէ վախցողը՝ շահեցաւ։

Անիրաւութեան և գողութեան ետեւէ եղողներն արդար
վաստակնին ալ կորսնցնելէ վերջ մոխիրի վրայ կը նստին.
վասն զի անիրաւութիւնը մտած տեղը կրակի պէս կ'այրէ։

Այս է շահ գողոց աւազակողին,
Զըրկիլ ի շահուց իւր սեպհականին.
Քանզի անիրաւք առատ և անդ զըրկին,
Ի կրկին վիճակ աղքատ և մերկին։
Ան քիզ ի խըրատ բան զառակողին
Մի՛ ցանկար ընչից փոքու և մեծին.
Չի գողօնք գողոց ոչինչ շահ բերին,
Եւ զարդար վաստակս յաճին դարձուցին։

ՃՂԵ. — ՄԱՐԴՆ ԵՒ ԳԱՆՁԸ

Արդ ո՛ մերժեր զաւիթ բախտին,
Որ ոչ դառնայ յիւր շըրջանին,

Բարին ժողվէ բախտդ որ բացուի,
Ջի ետ չի գար երբոր կ՛անցնի,

Մեծահարուստ մէկը ճամբան գացած առեն գանձ մը գտաւ, սակայն ծռիլ և գետնէն վերցնել պատուոյն չկերցուց, որովհետեւ անոր պէտք չունէր, և մտքէն իսկ չէր անցներ որ օր մ՛այդ գանձին կարօտը պիտի քաշէր: Բաւական ժամանակ վերջ իր մէկ նաւն ընկղմեցաւ որ թանկագին ապրանքներով բեռցուած էր: Ասոր յաջորդեց վաճառականի մը անանկութիւնը՝ որուն հետեւանքով ինքն ալ մեծապէս տուժեց: Ինչ վերջ՝ իր տունը բոլոր կարասիներով միասին այրեցաւ: Դատարանին մէջ ալ իր ունեցած իրաւունքը կորսնցնելով՝ ահագին դրամէ ելաւ, և իրարու յաջորդող այս ձախորդութիւններէն վերջ՝ բնական է որ մարդն իր ունեցած ամբողջ հարստութիւնը կորսնցուց: Այն առեն յիշեց այն գանձը՝ որուն համար չէր ուզած ծռիլ և վերցնելու ձանձրոյթը կրել. վազեց անմիջապէս, իեներթի պէս փնտռեց ասդին անդին՝ բայց ի զուր. դրամի կարօտ մէկն անոր հանդիպած և առած տարած էր:

Հարուստները կը կարծեն թէ միշտ միեւնոյն աստիճանին վրայ պիտի մնան. չեն գիտեր թէ հարստութիւնը ստուերի պէս կ՛անյայտանայ մարդոց քովէն. այսօր մէկուն քով՝ վաղը միւսին. եթէ մարդս հոգեկան հանգստութիւն չունի՝ հարստութիւնը ոչինչ կ՛արժէ:

Այսպէս է խորհուրդ անմիտ վարմամին,
Կարծէ միշտ ինքիան դաշնակցիլ բախտին.
Այլ աւաղ փառաց դիւրափոփոխին,
Որ վախչէի զընայ ընման ստուերին.
Մի՛ վըստահանար յանցաւոր ոսկին,
Ըզգաննձն իմաստից ժողովեա՛ յանձին.
Զի ի հոլովիլ ծախողակ անուին,
Գանձք իմաստութեան ի քեզ ճոխասցին,

ՃՂՃ. — ՆԱՊԱՍՏԱԿ ԵՒ ԿԱՓԱՒ

Որ ընդ այլոց արկած խընդայ,
Նովին չարիօք պատժի և նա.

Որը ուրիշի կը հասնի չար,
Քեզ ալ կու գայ շատ մի՛ խընդար.

Նապաստակ մը որսորդին որոգայթին մէջ բռնուած՝ անօգուտ կերպով ապին անդին կը վազէր ազատելու համար:

— Բարեկա՛մ, ըսաւ կաքաւը հեգնանքով, ո՞ւր են ոտքերդ որոնց արագութեան վրայ կը պարծենայիր. ահա գեղեցիկ առիթ մը զանոնք գործածելու. քաջութի՛ւն... օ՛ն վազէ՛, նայէ որ չորս ոտտումով ինծմէ անցնիս այս դաշտին մէջ:

Երբ այսպէս անհոգ կը ծաղրէր ու կը ծիծաղէր անոր տառապանքին մէջ՝ բազէ մը վրայ հասաւ և զինքը յափշտակեց:

Մարդկային բնութիւնը կարեկից ըլլալով՝ պէտք է օգնել իրարու և մխիթարել զիրար. ով որ նենգամտութեամբ ուրիշին դժբախտութեանց վրայ կը խնդայ՝ կաքաւին պէս կը պատժուի:

Այս չարախընդրաց գործ վրիժառուին
Ըզնոյն պատուհաս պատճառեաց անձին.
Զոր ինչ ոք ցանկայ լինել օտարին,
Թէ բարի թէ չար հանդիպի նըմին,
Դարեկցիկ այլոց է բանականին,
Մեղմել զդառնութիւն վշտաց ընկերին.
Դու մի՛ ոտնակոխ լինիր թշուառին,
Զի մի՛ այն աղէտք քեզ փոխարերցին։

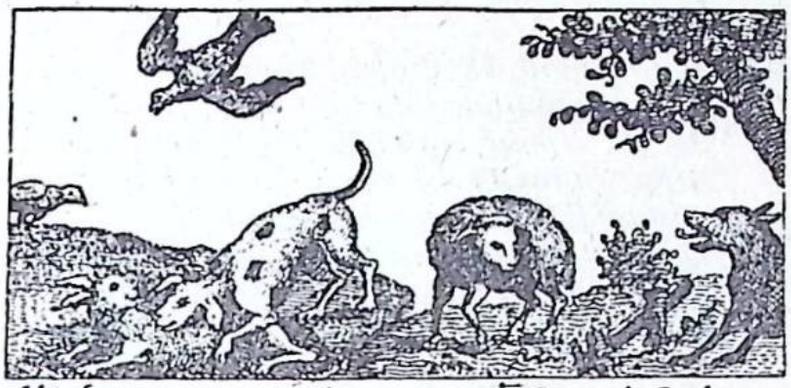
ՃՂԷ — ԾԵՐ ԱՄՈՒՍՆԱՑԵԱԼ

Ցորժամ ծեր ոք զառամանայ,
Միտք տղայոց ի նոյն դառնայ։

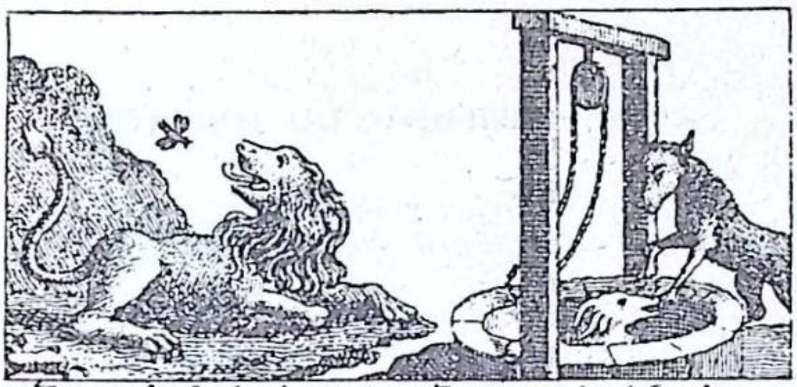
Ծերը դառնայ մանուկ կ'ըլլայ,
Ներս չի վայլած բան կը հոգայ։

Մարդ մը չափահաս երիտասարդ եղած աւեներ մարքէն իսկ չէր անցուցած ամուսնանալ, և մինչեւ իր տարիքին յառաջանալը՝ ոչ մէկ կնոջ հաւնած էր։ Ծերուքեան աւեն տեսաւ որ այլեւս կիներուն շատ նեղուքիւն կու տար միտքը դրաւ ամուսնանալ։ Իր խռփած վիճակին մէջ մանկահասակ կնոջ մը հաւնեցաւ և ինքզինքն այնքան զօրեղ և մեծահարուստ ներկայացուց՝ որ յաջողեցաւ անոր սիրտը գրաւել։ Աղկային պսակին աւեն «տէր եմ» ըսելէն վերջ հասկցաւ իր սխալը, և շատ զղջաց։

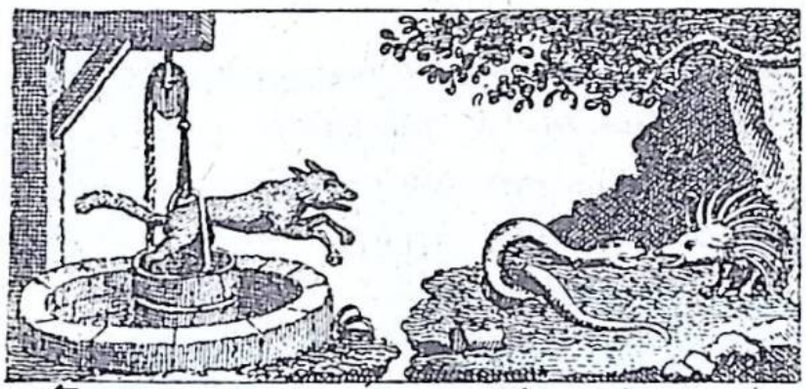
— Վայ գլխուս, գոչեց ափսոսալով, այս տարիքէս վերջ ինչ խելք կար այնպիսի յանձնառութեան ենթարկուելուն մէջ որուն պէտքն իսկ չեմ զգար. ժամանակին չէի ուզեր ամուսնանալ, իսկ հիմա ինչ ապուշութիւն է ըրածս...։

ճՀԶ Նապաստակ և կաքաւ ՄԹ գայլ և Ոչխար

ՄՀ Ագիւծ և ճանճ ՄԹ Աղուէս և Նոխազ

ՄԺԲ Աղուէս և գայլ ՄԺԶ Ոզնի և Օձ

Խրատ է անոնց որ ժամանակին աչխարհ չեն մտներ և տարիքնին առնելէ վերջ իրենքզիրենք հազար տեսակ փորձութեանց կ'ենթարկեն իրենց հասակին անվայել գործերով։

Այսպէս ի մանուկ փոխի ծերունին,
Գործէ անպատշաճս իւրում հասակին.
Չի թէ միտք արթուն չիցէ ի նըմին,
Ալիք ծերութեան ոչ ի շահ բերին։
Ալիք ծերութեան ասի ի գըրին
Ղի իմաստութեամբ հասակ բարեծին.
Չանա ծերանալ ի տես իմաստին,
Չի մի՛ գործեսցես անվայելս անծին։

ՃՂԸ. — ԱՌԻԾ ԵՒ ՈՐՍՈՐԴ

Մի՛ հետեւիր անկարգ բերման,
Չի մի՛ նըկուն լիցիս խոտան։

Անկարգ բանէն հետու կեցաս,
Որ չար մահին ծեռքը չիյնաս։

Առիւծ մը կ'ուզեր որսորդին աղջիկն առնել, վազեց հօրը տունը և խնդրեց զայն իրեն տալ։ Որսորդը մտածեց որ անկարելի էր այս սոսկալի գազանին հետ գլուխ ելլել, ուստի խորամանկութեամբ գործ տեսնել ուզեց։

— Դուն իմ աղջիկս առնել կ'ուզես, շատ լաւ. բայց բաղձանքիդ պիտի չկարենաս հասնիլ, որովհետեւ աղջիկս կը վախնայ որ ակռաներդ կամ եղունգներդ կրնան իրեն վնաս մը տալ. ուստի, պարոն առիւծ, խորհուրդս մտիկ ըրէ և թոյլ տուր ինծի ակռաներէդ զատ՝ եղունգներդ ալ հանեմ, և այսպէս՝ ամէն բան ուզածիդ պէս կ'ըլլայ։

Առիւծին միտքը ցանկութեամբ կուրցած՝ այն վայրկենին չհասկցաւ գլխուն գալիք փորձանքը և ինքզինքը թշնամւոյն յանձնելով՝ ձգեց որ զինքը զինաթափ ընեն։ Որով շուները վրան յարձակեցան, և որսորդն ու աղջիկը ապաննեցին զայն։

Խրատ ըլլայ երիտասարդներուն, որպէս զի անկարգ ցանկութեան հետեւելով ինքզինքնին կորստեան չդատապարտեն։ Այսպէս եղաւ նաեւ անպարտելի Սամփսոնը որ քսան տարի աշխարհը դողացնելէ վերջ՝ մատնուեցաւ իր կնոջ կողմէ և չղթայակապ բանտերու մէջ մաշեցաւ։

Այս անկարգ ըերմունք մոլեալ առիւծին
Զինաթափ ընկաւ արար զամեհին.
Այն դողացուցիչ ծովու ցամաքին՝
Տես զիարդ ընկճի բանիւ նենգողին.
Ով քանի հրզօրք այսպէս մոլեգին
Ի ծեռըն կանանց յերկաթ կաշկանդին.
Որոց կեանք արիւ վայլէր ի գահին
Ապա մաշեցան ի թախիծ բանտին։

ՃՂԹ. — ԳԻՏՈՒՆ ԵՒ ՌԱՄԻԿ

Ցայնժամ գիտուն միայնակ կայ՝
Ցորժամ ռամիկք գընան առ նա։

Գիտուն մարդը մինակ կ'ըլլայ՝
Երբ անխելք մը քովը կ'երթայ։

Փիլիսոփայ մը անեկին մէջ մինակը նստած կը մտածէր. գիւղացի ռամիկ մը զինքը շարունակ այս վիճակին մէջ տեսնելով՝ օր մ'ըսաւ անոր.

— Խելքս չի հասնիր թէ ինչ պատճառաւ այսքան կը սիրես միայնութիւնը. կ'երդնում որ եթէ

հազար տարի ալ անցնի՝ ես այդ բանը չեմ կրնար ընել։

Փիլիսոփան երեսն անդին դարձնելով պատասխանեց.

— Շատ դիւրաւ պիտի կարենայիր ընել՝ եթէ գիտնայիր թէ քու և քեզի պէս մարդոց ներկայութիւնը որքան կը նեղեն զիս։

Խրատ ըլլայ գիտնականներու և կղերականներու, որպէս զի ռամիկներու ամէն ըսածին ականջ չկախեն և քաշուած՝ իրենց գործերով զբաղին։

Արդ իմաստասէրք երբ կան առանձին,
Ընթերցմամբ զըրոց քաղցըր կենակցին.
Չի միայն իմաստն է ճարակ մըտաց,
Ընկեր կենակից բարեկամ անգին,
Փախիր յամբոխէ խառնաղանձ ռամկին,
Ցառանձնակ վայրն խօսիլ ընդ զըրին
Քանզի ազգակից Աստուծոյ ասին,
Որ լըռիկ ի բանս իմաստնոց յառին։

Մ. — ՆԱԽԱՆՁՈՂ ԵՒ ԱԳԱՀ

Փառք ցանկալի նախանձաւուին
Պատիժ վըճասն է ընկերին։

Նախանձոտին մինակ խնդում
Է ուրիշին վիշտն ու զըրկում։

Նախանձոտն ու ագահը միատեղ Դիոսի ոտքն ինկան և խնդրեցին որ իր անսահման բարութեամբ շնորհ մ'ընէ իրենց։ Սակայն Դիոս աւելի տրամադիր էր զանոնք պատժելու՝ քան թէ բարիք ընելու։

— Խնդրէ՛ ո և է բան, ըսաւ նախանձոտին և ապահով եղիր որ պիտի ընդունիս, բայց այս ալ գիտցիր որ քեզի ինչ որ տամ՝ քովինդ ալ անոր կրկինը պիտի ունենայ. արդ, ըսէ՛ տեսնեմ, ի՞նչ կ՚ուզես:

Նախանձոտը չկրցաւ ոլոշում տալ այնպիսի բանի մը՝ որուն կրկնապատիկը քովինն առնուր. երկար մտածելէ վերջ ըսաւ.

— Իմ մէկ աչքս հանէ՛:

Դիոս ուզիղ դատաստան տեսաւ, նախանձոտին մէկ աչքն հանեց և ագահին՝ երկուքը մէկէն, և այսպէսով երկուքն ալ պատժեց:

Նախանձոտը մխիթարութիւն մը զգաց, ուրախանալով որ թէեւ ինքը մէկ աչքը կորսնցուց՝ սակայն ագահին երկու աչքն ալ մէկէն փորել տուաւ:

Նախանձոտ մարդը այն աստիճան կոյր կ՚ըլլայ, որ իր կրած վնասին հանդէպ բոլորովին անհոգ՝ ուրիշին թշուառութեամբ կը մխիթարուի:

Ահա կոյր բերմունք կոյր նախանձոտին
Նախանձու վընաս բերէ նախ անձին.
Ցանձն առնու հանել զակընն իւր անգին,
Զի բարձցէ զարեւ յաչաց ընկերին,
ԶիՆչ դըժընդակ կիրք քան զայս մահածին,
Որ մահ և չարիս ծընաւ յաշխարհին.
Մի՛ քեզ մերձենացի այս կիրք մոլեգին,
Զի մի՛ պատժեսցիս ի շանթէ վերին:

ՄԱ. — ՄԱՐԴ ՈՐ ՅՈՒՐՏ ԵՒ ՏԱՓ ԿԸ ՇՆԶԷ

Զի՞նչ դառնաշունչ քան զայն բերան
Որ ցուրտ և ջերմ շնչէ համայն։

Անիծած է անանկ բերան,
Որ կը խօսի խաբեբայ բան։

Ձմեռուան սաստիկ ցուրտին՝ ճամբորդ մը շատ մրսած ըլլալով գիւղացւոյ մը տուն մտաւ և խնդրեց քիչ մը հոն տաքնալ։ Գիւղացին սիրով ընդունեցաւ զինքը և սենեակը տարաւ հանգչեցուց. յետոյ սեղան հրաւիրեց և տաք տաք ապուր մը հանեց անոր։

Գիւղացին սենեկէն ներս դուրս ելած միջոցին տեսաւ որ ճամբորդը մատներուն վրայ շունչ կու տար։

— Ինչ կը նշանակէ ըրածդ, հարցուց անոր հետաքրքրութեամբ։

— Մատներս ցուրտէն պաղած են, պատասխանեց ճամբորդը, անոր համար շնչովս կը տաքցնեմ զանոնք։

Քիչ յետոյ գիւղացին տեսաւ որ ապուրին վրայ ալ նոյն ձեւով կը փչէր։

— Ապուրն ալ տաքցնելո՞ւ համար կը փչես, հարցուց ճամբորդին։

— Ո՛չ, պատասխանեց անիկա, ապուրը պաղեցնելու համար կը փչեմ։

— Աստուծոյ դէմ մեղանչած կ'ըլլամ, մտածեց գիւղացին, թէ որ այս մարդը, որուն բերնէն թէ տաք և թէ միանգամայն պաղ դուրս կու գայ, երկար, ատեն տունս պահեմ։ Ա՛ս ըսելով՝ տնէն դուրս հանեց և դուռը գոցեց։

Օրինակ է խաբեբայ մարդոց, որոնց բերնէն միշտ սուտը ճշտին խառնած ներհակ խօսքեր կ'ելլեն. այսինքն միեւնոյն հարցին երբեմն լաւ՝ երբեմն գէշ, երբեմն այո՛ և երբեմն ոչ կ'ըսեն, որ անհաւատարմութեան և անհաստատամտութեան նշան է։

Այս յաւէտ պատկան հանգամանքին
Որ սուտ ճըշմարիտ կըրէ ի լեզուին.
Ե՛ զի ջերմ և ցուրտ, և է քաղցր լեղին
Շնչէ միապէս յոր և դէպ բերին.
Ո՛վ քանի՛ անդէպ քեզ բանականին
Տիրական պատկեր զբրելոյդ էին.
Արդ մի՛ ներհականն՝ այլ բարի բարին
Շնչեա ընդ բերան քաղցըր սէր ջերմին.

ՄԲ. — ՆԱԽՈՐԴՆԵՐ ԵՒ ՆԱԽԱՊԵՏ

Ջանա յաղթել ալեաց բաղդին,
Զի քեզ հասցէ աջ հըզօրին.

Փորձանքի մէջ դուն աշխատէ,
Որ Աստուած ալ քեզի օգնէ.

Ալեկոծութենէ բռնուած նաւ մը մղուելով՝ ժայռին զարնուեցաւ և կամաց կամաց կ'ընկղմէր։ Ճամբորդները սկսան յուսահատական ճիչեր արձակել. և բոլորովին շուարած՝ փոխանակ ինքզինքնին ազատելու միջոցներուն վրայ խորհելու՝ թեւերնին բացած Դիոսէն օգնութիւն կը խնդրէին։ Մինչ նաւապետը հանդարտութեամբ պոռաց անոնց.

— Բարեկամնե՛ր, գէշ չէ բազկատարած Դիոսէն օգնութիւն խնդրելնիդ, բայց այս վտանգին մէջ շատ աւելի լաւ պիտի ընէք՝ եթէ թեւերնիդ ծովուն վրայ շարժէք։

Այս ըսելով ինքը ծով նետուեցաւ և լողալով ցամաք ելաւ. այնտեղէն տեսաւ որ նաւուն հետ ճամբորդներն ալ ծովուն տակ իջան, որոնք ուխտ ընելէ զատ՝ երբեք չանք չէին թափած անհրաժեշտ միջոցը ձեռք առնելու:

Խրատ է անոնց՝ որ գործերնին ձգած չարունակ կ'աղօթեն որպէս զի Աստուած իրենց յաջողութիւն տայ առանց աշխատելու. սակայն մարդս մինչեւ որ չաշխատի՝ Աստուած անոր գործը երբեք չի յաջողցներ:

Անդուլ պաղատանք անգործ պըղերզաց
Ոչինչ ժամանեն ընդ լըսելեաց.
Զի թէ ոչ շարժին ձեռք վաստակողաց,
Մի՛ ակընկալցին ընդառաջ ի բարձանց.
Ահա հատուցումն հեղգասիրտ վատաց
Որ անշարժ գընան ի մահիս արկած.
Ջանա յարաժամ միշտ ի շունչ կենաց
Ընդդէմ կալ ուժոյ բախտին կոհակաց.

ՄԳ. — ՋԱՐ ԴՐԱՑԻ

Իժ չարաթոյն կին աբըզգամ,
Խայթէ ընաւից որպէս գազան.

Ջար կընիկը խայթող օձ է,
Ամէն մարդու վիշտ կը բերէ.

Անգգամ կին մ'ամենափուճ բաներն իսկ մաղը փաթթած ամէն օր դրացիներուն հետ կը կռուէր: Օր մ'ամենքը միասին այդ չար կնոջ ամուսնին գանգատեցան և միջոց մը խնդրեցին անոր հետ վարուիլ կարենալու համար:

— Ո՛հ, ըսաւ ամուսինը, ինչ միջոց կ'ուզէք

*ցոյց տամ ձեզի, երբ ես ալ գիշեր ցորեկ՝ կա-
մայ ակամայ կը տանիմ անոր անհանդուրժելի բնա-
ւորութիւնը։*

Խրատ է անոնց՝ որ եթէ անզգամ կնկան և չար դրացիներու հանդիպին, կամ պէտք են համբերել գիտնան և կամ հեռու փախչին։ Փիլիսոփայ մը բարկասիրտ կին մը տեսաւ որ կրակ կը տանէր. «Ահա կրակ մը որ ձեռքով կրակ կը տանի, ըսաւ, բայց ինքը աւելի կ'այրէ՝ քան ձեռքի կրակը»։

*Զի՞նչ այլ դըժբնդակ քան զանըզգամ կին
Ընտանի գազան իւրոց 'ւ օտարին.
Սերժէ հալածէ զընկեր դըրացին
Ի տանէ ի տուն լեռնէ ի լերին։
Փախիր յերեսաց այն չարալեզուին,
Մի՛ պատասխաներ կըռուարար բանին.
Սա միակ պատկեր է բնչիարին,
Որ հեղու ըզթոյն ի սիրտ բոլորին։*

ՄԴ. — ՁԿՆՈՐՍՆԵՐՆ ՈՒ ՁԿՆԵՐ

*Խոնարհք հաղթից վաղ ճողոպրին,
Եղուկ մեծաց եթէ անկցին։*

*Փոքրին բանը խիստ դիւրին է,
Մեծն որ իյնայ բանը գէշ է։*

Ձկնորսի մը ուռկանին մէջ մեծ ու պզտիկ բազմաթիւ ձկներ բռնուած էին և ծակերէն դուրս ելլել կ'աշխատէին։ Պզտիկներէն շատեր դիւրաւ ելան, իսկ մեծերը մնացին՝ որովհետեւ անոնց համար նեղ էին ցանցին ծակերը։

Առակս կը սորվեցնէ թէ խոնարհ և աղքատ մարդիկ աշխարհիս փորձութիւններէն շուտով կրնան ազատիլ, իսկ հը-

պարտ և մեծ մարդոց կործանումը չարաչար կ'ըլլայ, մա-
նաւանդ հպարտ ուսուցիչականներուն և վարդապետներուն։

Տես զիարդ խոնարհք անցանեն հեշտիւն
Ընդ անցըս խոնարհ մահաբեր ցանցիւն.
Փարթամք մեծամեծք ոչ փոյթ ծողոպրին,
Որով թշնամւոյն կերակուր պահին.
Մի՛ ցանկար վհիւց և մեծագունին,
Որոց կեանք արեւ մերձ կայ օրհասիւն.
Թէ ոչինչ անձկաս կենաս փարթամին,
Փութով տեղի տան արկածք աշխարհին։

ՄԵ. — ԳԱՅԼ ԵՒ ՈՋԽԱՐ

Ի չար արկած թող զանըզգամն,
Ի բաց փախիր զի է գազան։

Անըզգամին օգնիչ մ'ըլլար,
Կ'ընէ ըզքեզ իրեն պաշար։

Գայլ մը երկար ատեն շուներէն հալածուելով, ասստիկ յոգնած տեղ մը գետին պառկեցաւ հանգիստ առնելու համար։ Իրմէ քիչ հեռու ոչխար մը գե-տեզերքը կեցած՝ ջուր կը խմէր. մինչ գայլն անօթի ծարաւ կը մարէր, և կարողութիւն ալ չունէր մինչեւ հոն երթալու՝ իր ծարաւին յագուրդ տալու համար, խնդրեց ոչխարէն որ իրեն քիչ մը խմելիք ջուր բերէ։ Միտքը դրած էր որ ջուրը խմելէն վերջ ոչխարն ալ կ'ուտէ, և այսպէս իր ամէն փափագը կատարած կ'ըլլայ։ Ոչխարը սակայն տեղէն իսկ չշարժեցաւ և հեռուէն պոռաց.

— Բարեկամ, սիրով պիտի ուզէի օգնել քեզ, բայց կը մտածեմ որ դուն աւելի մսի կարօտ ես՝

քան թէ չուրի, անոր համար լաւագոյն կը համարիմ քեզմէ հեռանալ՝ քան թէ քեզի մօտենալ։

Այս ըսելով՝ ոչխարը շուտ մը փախաւ անկից, և թողուց գայլն որ ուզածին չափ ոռնայ։

Անգամ մարդիկ իրենց նեղութեան մէջ անուշ լեզու կը թափեն գուրիշը խաբելու համար. բայց խելացի մարդը պէտք է հեռու փախչի անոնցմէ, վասն զի ուզածնին գտնելէ վերջ չեն քաշուիր իր գլխուն վայ մը բերելու։

Արժանի պատիժ այն ննջգաւորին
Հիւծիլ և մաշիլ առ ցաւոց սըրտին.
Ջի որ չար առնել փութայ անմեղին,
Զարեաց հանդիպի այսպէս վըշտագին։
Արդ մի՛ մերծենար ի չար թըշնամին,
Եւ մի՛ ընպաստեր այն չարասիրին.
Որ ի չար արկած գոչէ լալագին,
Տես զինչ արասցէ երբ լինի յուժին։

ՄԶ. — ԱՌԻՒԾ ԵՒ ՁԱՆՁ

Թէ և յաղթես վեհ առիւծին,
Երկիւղ յուժոյ փոքրագունին։

Շատ մի՛ տեսներ մեծ մեծ երազ,
Պզտիկ բանէ ամօթ կ'ըլլաս։

Ձանճն առիւծին դէմ պատերազմ բացաւ և խելքովն յաղթեց անոր. երբեմն կռնակը խածաւ, երբեմն կուշտը, և այսպէս համարձակեցաւ ամէն կողմը խածնել. յետոյ անոր ականջն ու քիթը մտաւ, և այնչափ նեղութիւն տուաւ՝ մինչև կատաղութենէն ինքզինքը պատռեց պզտիկ միջատին բան մը չկարենալ ընելուն համար։ Ձանճն իր այս յաղթանակէն վերջ բզզալով թռաւ՝ իր քաջագործութիւնը սարդին

լմացնելու, բայց անիւելքը գնաց սարդոստայնին վրայ վակաւ. մամուկն անմիջապէս վրան յարձակեցաւ, որուն բարակ ոտքերուն տակ ճանճը գոչեց.

— Վա՛յ ինծի, ես որ առուծին ճանկերէն ազատեցայ, հիմակ կը վայելէ՞ր որ սարդին ոտքերը զիս ճզմեն։

Ամբարտաւան մարդը վերջ չունի, ի վերջոյ պզտիկ բանէ մը պատիժը կը գտնէ։ Որչափ հզօր մարդիկ որ աշխարհի տիրելով հպարտացան՝ չնչին բանէ մը կործանեցան։

Արդ պերճ յաղթութիւն ունայն պարծողին
Զիարդ ի փոքուէ չըրհցաւ հեշտին.
Զի որ զինքըն վեհ դըներ հզօրին՝
Կոր ի գլուխ պարտի յանզօրէ չնչին։
Քանի՛ վէսք յեցեալ ի սահուն բախտին,
Միշտ յաղթող լինել հանուրց կարծէին.
Բայց ի սկզբան անդ երբ պերճանային
Ի փոքրիկ առթէ ի չիք սուզանին։

ՄԷ. — ՄՈՒԿԸ ԵՒ ԻՐ ՋԱԳԸ

Թէ փորձ սըրակն ոչ տեսանէ,
Զիարդ անփորձ ակըն տեսցէ։

Փորձ մեծերուն դուն հետեւէ,
Զի զար վընաս քու հետեւէ։

Մշակը մուկ մը տեսաւ և ետեւէն ինկաւ զայն սպաննելու համար. մուկն սկսաւ արագ կերպով առջին անդին վազել, բայց աչքերուն պզտիկութենէն չկրցաւ գտնել այն ծակը՝ ուսկից դուրս ելած էր։

— Մարի՛կ, կանչեց անոր ձագուկը, մինչեւ որ մէկը չառաջնորդէ քեզ՝ չես ազատիր, անոր համար՝ ես ո՛ւր որ երթամ հետեւէ՛ ինծի։

— Ե՛հ, ձագուկս, պատասխանեց մայրը, ինչ-պէս կրնամ զքեզ ինձ առաջնորդ առնել՝ երբ լաւ գի-տեմ թէ դուն ինծմէ լաւ չե՛ս տեսներ։

Պէտք է առաջնորդին միտքն ալ, աչքն ալ բաց ըլլայ, որպէս զի ուրիշներէ առաջ նախ ինքը չիտակ քալէ, ապա թէ ոչ՝ իր աշակերտներն իրեն առաջնորդութիւն ընելով զինքն ամօթով կը թողուն։

Այս են թերակիրթ դատումնք անփորձին,
Իշխէ առաջնորդ լինել փորձառուին,
Ուղղէ ըզգըճացս իւր առաջնորդին,
Այլ ոչ գիտէ ինքն ուր յանգի ուղին,
Արդ մի՛ խոտորիր յայջ և յաճեկին,
Ուղիղ ընթացիր ըստ ուղիղ կարգին.
Ջի ամօթ մեծ է գիտուն ուսուցչին,
Երբ յայլոց ուղղի յանսայթաք ուղին։

ՄԸ. — ԵՐԿՈՒ ՇՈՒՆԵՐ ԿԸ ՊԱՏԹԻՆ

Վայ որ անյագ տենչայ ուտել,
Մահու պատժի անդ ի խնդրել։

Որչափ որ շատ ուտել ջանաս,
Այնչափ շուտով ոչինչ ի՛ըլլաս։

Երկու շուներ գետեզերքէն գացած ատեննին ջու-րին երեսը մսի կտոր մը տեսան։

— Բարեկա՛մ, ըսաւ մէկը միւսին, սա որսը չըս-փախցնե՛նք. ես այս վայրկենիս հնարք մը խորհե-ցայ զայն ձեռք ձգելու համար. հիմա մեր կեցած տեղէն մինչեւ հոն գտնուած ջուրը խմածնուս պէս՝ կը ցամքի և դիւրաւ կրնանք երթալ այն պատուա-կան միսն ուտելու։

Եւ երկուքը միասին իսկոյն գործի սկսան, մինչեւ երկուքն ալ խմելէն պայթեցան։

Մոլութիւնն այնպէս կը կուրցնէ մարդուս միտքը որ մարդս ալ ըրածը չ'իմանար։ Հին ատեն որկրամոլ թագաւոր մը կար, որ մինչեւ քիթը բերանը կերակուրին մէջ չխոթէր՝ չէր կշտանար։

Ցայս յանգի վախճան ծառայից ախտին,
Նովին կորընչիլ յոր անյագ բերին.
Այնչափ կուրացեալք յանկարգ բերկրալին,
Մինչ պայթիլ ի ջուր յանկար առնելին.
Արդ մի՛ ոեւէիր բերմանց մոլեզին,
Որ անչափ տենչմամբ յանլուրըս ծըգին.
Սանձեա զապըստամբն եղեալ ի կարգին՝
Չի մի՛ կորուսցէ ըզքեզ յանտեղին։

ՄԹ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՆՈԽԱԶ

Մի՛ ընկերեր խորամանկին,
Ըզգէ ըզքեզ յանել գըբին։

Խաբեբային չըլլաս ընկեր,
Քեզ կը ծըգէ չեղած փոսեր։

Աղուէսն ու այծը միասեղ կը ճամբորդէին. ճամբան իրենց սաստիկ ծարաւն յագեցնելու համար ջրհորի մը մէջ մտան և ջուր խմեցին. սակայն յետոյ չկրցան անկից դուրս ելլել, որովհետեւ հորը բաւական խորունկ էր։

— Եղբայր, ըսաւ աղուէսը, մի՛ վախնար, շատ դիւրին է ասկից դուրս ելլելը։ Հիմա դուն երկու ոտքերուդ վրայ կեցիր և պատին կռթնէ, ես թա-

թիկներովս կռնակէդ վեր կ'ելլեմ ջիւրներուդ վրայ, յետոյ դիւրաւ դուրս կը ցատքեմ հորին բերանը, ուսկից իմ օգնութեամբս դուն ալ վեր կ'ելլես։

Այծը հաւանեցաւ այս խորհուրդին և աղուէսն անոր եղջիւրներուն վրայէն ցատքելով դուրս ելլելն ու խախչիլը մէկ ըրաւ, և ջրհորին բերնէն ծիծաղելով ըսաւ անոր.

— Բարեկա՛մ, մօրուքդ երկնցնելու տեղ՝ խե՛լքդ երկնցուր, որպէս զի գլխուդ ճարը նայիս և առկէ ազատիս։

Խարդախ մարդուն բարեկամութիւնը մինչեւ իր գործը յաջողցնելն է։

Այսչափ է ընդհատ խարդախ մըտերմին,
Այս և հատուցումն չարաց ընկերին.
Նա ընկերացայ ծըգել ի գըրին,
Սա յուշի լինի երբ կայ ի նըմին։
Այս քեզ է խըրատ, ո՛ կանանցածին,
Մի՛ խաբիր փութով բանիւ նենգողին.
Մինչ յամբոկ գործոյն քեզ է մըտերիմ,
Ապա ծաղր առնէ գրնայ խընդագին։

ՄԺ. — ՈՒՐՈՒՐ ԵՒ ԹՈՋՈՒՆՆԵՐ

Մի՛ ուտեր հաց ընդ թշնամին,
Ջի կերակուր լինիս նըմին։

Թըշնամիիդ պատիւն ու հաց,
Քեզ կը բերէ զղջում ու լաց։

Օր մը, ուրուրն իբր թէ իր ոճնախմբութեան առթիւ մեծ պատրաստութիւն տեսած ըլլար՝ պզտիկ թռչուններն հացկերոյթի հրաւիրեց։ Յիմար թռչուն-

ներըը բարեմտօրէն վազեցին տօնախմբութեան և ա-մենքը միասին ուրուրին ճանկն ինկան, որ բոլորն ալ կերաւ։

Ղենգաւոր մարդիկ իրենց ըրած աո երեսս պատիւներով ուրիշին տունը կը քանդեն, ուստի պէտք չէ ամէն մարդու հաւատք ընծայել, մանաւանդ թշնամեաց։

Տես յիմարութիւն թռչնոց երամին,
Որ վտաո զընան աո բուն թշնամին.
Քանզի ոչ փախեան հաղրից փորձողին,
Անկան ծախեցան ի ժանտ որկորին։
Արդ մի՛ վտահիր յանհաշտ ոխերիմ,
Մի՛ քեզ քաղցրասցի հաց նենգաւորին.
Բազումք ցանկութեամբ պատուոյ կերակրին,
Ի չար թշնամւոյն որովայն մտին։

ՄԾԱ. — ՄԱՐԴ ԵՒ ՁԻ

Վայ որ դիմէ ի գիրկ մարդկան,
Ընկճեն առնեն ոտից կոխան։

Վայ քեզ մարդու թէ ծեռքն կտնաս,
Շուտ մը աՆոր գերի կ'ըլլաս։

Ձին եղնիկին հետ կռուի բռնուեցաւ, ըսելով թէ իր խմած ջուրը պղտորեր էր. բայց յաղթուեցաւ անկէ, և յուսահատ՝ գնաց մարդուն աղաչեց որ վրէժխնդիր ըլլայ եղնիկին դէմ։ Մարդը խոստացաւ, պայմանաւ որ իր բերնին սանձ մը դնէ, ուզած տեղը զինքը կեցնելու և կամ առաջ քշելու համար։ Ձին սիրով յանձն առաւ, որմէ յետոյ մարդը վրան հեծաւ, հալածեց եղնիկն ու սպաննեց զայն։

Զին շնորհակալութիւն յայտնեց մարդուն և ուզեց բաժնուիլ անկէ, սակայն մարդը տեսնելով անոր օգտակար կենդանի մ'ըլլալը՝ չթողուց. քաշեց սանձը և ստիպեց զայն քաղաքին ճամբան բռնել:

Այսպէս ձին ակամայ հնազանդեցաւ մարդուն՝ որուն օգնութիւնը խնդրած էր յիմարաբար:

Խրատ է անոնց՝ որ ուրիշին վրէժխնդիր ըլլալու համար կամակոր իրենքզիրենք գերի կը դարձնեն և իրենց կեանքին մէջ թշուառ կ'ըլլան:

Այս օրինակ է ըմբոստ յիմարին,
Ի տիրել այլոց նուաճի ինքնին.
Առի լուծանիլ վրէժս ընկերին,
Սանձի կաշկանդի ծեռամբ մարդկային,
Դու ազատ ծնեալդ ըստ տիրականին,
Մի՛ ընկճիր դիւրաւ յախտից տիրողին.
Սանձեա զապստամբն անսալ իշխանին,
Հրահանգ և կրթեալ հպատակ բանին.

ՄԺԲ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԳԱՅԼ

Ուսիր կշռել ըզժամանակ,
Քննեա զպիտոյսն որ քեզ է անկ.

Ամէն բանի ժամանակ կայ,
Հարցուր քննէ տեղն ու կուգայ.

Անօթի աղուէս մը գիշերանոց մտաւ փորը կշտացնելու համար. մթութեան մէջ առջին անդին գացած միջոցին յանկարծ հորի մը մէջ ինկաւ: Այն պահուն անկէ գայլ մը կ'անցնէր:

— Բարեկամ, գոչեց աղուէսն անոր, կ'աղաչեմ, օգնէ ինծի, հանէ զիս ասկից:

— Համբերութիւն, պատասխանեց գայլն հանգիստ սրտով, համբերութիւն, բայց խնդրեմ, ըսէ մանրամասն, թէ՝ ինչ բան ստիպեց զքեզ հորն իջնելու։

— Բարեկամ, ըսաւ աղուէսը, հիմա ժամանակն է պատմութիւն պատմելու. անգամ մը սա վտանգէն ազատիմ՝ անկից վերջ դիւրաւ ամէն բան կ'ըսեմ։

Օրինակ է անոնց՝ որ փոխանակ ուրիշին դժբախտութեան ցաւակից ըլլալու, հետաքրքրութեամբ կ'ուզեն պատճառներն իմանալ և մեղադրանքներ ընել։

Ո՛վ ապարատան մտաց գազանին,
Որ ոչ կարեկից լինի ընկերին.
Տեսչայ իմանալ զպատճառ արկածին.
Զի ծիծաղեսցի ընդ վիշտս անբախտին,
Արդ մի՛ հետեւիր դու օրինակին,
Եւ մի՛ քեզ տիպար առցես գործ չարին.
Թէ կամիս գիտել ըզգործս օտարին,
Քննեա և ուսիր ըստ ժամանակին։

ՄԾԳ. — ՀԻԱՆԴ ԱՌԻԾԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

Արդ հետք այլոց գնացք և վարք՝
Լինին գիտնոց դաստիարակք,

Ուրիշներուն ընկած տեղէն
Խելացիները խրատ կ'առնեն,

Օր մը առիւծը հիւանդացաւ և բոլոր կենդանիները լուր ղրկեց որ գան գինքը մխիթարեն։ Ամենքն ալ իրենց կարգին փութացին անոր քով, որ հասնելուն պէս մի առ մի կը խեղդէը։ Մինակ աղուէսը

խոհեմութեամբ չէր երթար, հակառակ որ կապիկը շատ անգամ հրաւիրեց զայն, որպէս զի ուրիշներուն պէս երթայ իր պարտէզանութիւնը կատարէ։

— Շատ անգամ ուշադրութեամբ դիտեցի, պատճառաբանեց աղուէսը, և վերջ ի վերջոյ տեսայ՝ որ այցելութեան գացող բոլոր կենդանեաց ոտքի հետքերը՝ առիւծին որջէն ներս մտնելը ցոյց կու տան, բայց անկէ դուրս ելլողի ո՛չ մէկ հետք գտայ։

Պէտք է միշտ արթուն ըլլալ և չխաբուիլ թշնամիներէն, վասն զի շատ անգամ անոնք բարեկամի դիմակին ներքև ամէն չարիք կրնան հասցնել։

Ջիարդ քաջ դիտէ միտք նրբազնին՝
Ցայլոց վնասուց խըրատի ինքնին.
Ջի նշանք և հետք գործոց աշխարհին՝
Մնան խրատել չեղեալ ապառնին։
Ջգաստ և արթուն լեր յապագային,
Այլոց վրիպանք քեզ խրատ լիցին.
Թէ թմրեալ շրջիս առ թակարդ ախտին,
Ի նոյն թակարդեալ կորնչիս հեշտին։

ՄԺԴ. — ԿԱՊԻԿ ԵՒ ԿԱՏՈՒ

Ջեռք յիմարաց գործեն շահին
Ջապրուստ և շահ խորամանկին։

Անխելք մարդիկ շուտ կը խաբուին,
Այլոց համար միշտ կ'աշխատին։

Կապիկն ու կատուն կրակին մօտ նստած կը մտածէին, թէ՝ ինչպէս կրնան բոհրած շագանակը կրակէն դուրս քաշել։

— Եղբայր, ըսաւ կապիկը կատուին, այս շագանակները մենք շատ դիւրաւ կրնանք առնել, միայն թէ մոխիրէն դուրս քաշելու համար քու թաթիկներդ շատ յարմար են, անկից անդին ինծի ձգէ:

Կատուն հաւանեցաւ. նախ կրակները եռ առաւ, յետոյ թաթիկները փոխն ի փոխ տարաւ բերաւ և կրակին մէջէն քանի մը հատ դուրս քաշեց:

Տաքութենէն կատուին թաթիկները կ՝այրէին, մինչ կապիկը հանգիստ կերպով շագանակները կ՝ուտէր: Յանկարծ ծառայ մը վրայ հասնելով տակն ու վրայ ըրաւ անոնց խնճոյքը. կապիկն անմիջապէս կծիկը դրաւ, կատուին ալ մնաց բոլոր պատիժը քաշել...:

Շահասէր մարդը միշտ իր չահը կը մտածէ. և եթէ նոյնիսկ անկէ ուրիշ մը վնասուի հոգն անգամ չ՝ըլլար. ուստի այնպիսիներէն պէտք է հեռու մնալ:

Անիմաստ ռամիկք դիւրասան պատրին,
գործեն վասն այլոց ոչ ի շահ անձին.
Տըքնին ի հանել սիրտ շահասիրին,
Անկեալ ի վըտանգ չարաչար պատժին,
Ըզգոյշ լեր ով մարդ մերձել յայնպիսին,
Որ քեզ չար խորհի և շահ իւր անձին.
Զի կենակցութիւն ընդ խորագիտին
Վընաս պատուհաս ընէ ընկերին.

ՄԺԵ. — ԱՌԻՒԾ ԵՒ ՅՈՒԼԵՐ

Ուր միութիւն իցէ անքակ,
Յաղթէ ուժոյ զերդ ամբարտակ։

Երբոր տիղ մը միութիւն կայ,
Ամէն բանի յաղթող կ'ըլլայ։

Զորս ցուլեր իրենց առվորութիւն ըրած էին միատեղ արծիլ և կը զգուշանային առիւծի մը դէմ, որ անտառին մէջ իրենց շուրջը կը դառնար պատեհ առիթով մը անոնց վրայ յարձակելու։ Առիւծն անդրադառնալով անոնց զգուշութիւնը՝ ուզեց խաղ մը խաղալ։ Նախ բոլորովին անտարբեր ըլլալ ձեւացուց անոնց հանդէպ, և անկէ շատ մը հեռուն գնաց։ Ցուլերը կարծելով որ իրենց սպառնացող վտանգն անհետացած էր՝ այլեւս ինքզինքնին ապահով զգացին և դաշտին մէջ անհոգ հեռացան իրարմէ։ Յանկարծ եւ դարձաւ առիւծն և շատ դիւրաւ կրցաւ բզքտել զանոնք մէկիկ մէկիկ։

Միութիւնը զօրութիւն է և ամէն տեղ յաղթական. իսկ անմիաբանութիւնը դէպ ի կործանում կ'առաջնորդէ զմարդիկ։

Քանի՛ զօրաւոր անքակ միութիւն
Յաղթող ձիրանաց անյաղթ առիւծուն.
Բայց երբ քայքայի այն ոյժ բըռնագոյն՝
Յաղթի ի փոքուց այսպէս հեշտագոյն։
Հըզօր պետութիւնք պանծացեալ ի սոյն
Առանց միութեան եղեն անանուն.
Այն որ աշխարհի տիրէր վեհագոյն,
Արդ անկանգնելի կայ յիւր կործանումն։

ՄԺԶ. — ՈԶՆԻ ԵՒ ՕԶ

Անըզգամին թէ տաս տեղի.
Մերժեալ առնէ զքեզ անտեղի։

Աներեսին թէ երես տաս,
Մեծ վընաստով շուտ կը զըղջաս։

Ոզնի մը որսորդէն փախչելով գնաց ժայռի մը տակ մտաւ ուր օձ մը կը բնակէը. խնդրեց անկէ որ իրեն պահուտելու տեղ տայ։ Օձը սիրով ընդունեցաւ զայն իր քով, բայց տեսնելով որ անոր փուշերէն շատ անհանգիստ կ՚ըլլար՝

— Հիմա այլեւս վտանգ մը չկայ, ըսաւ, որսորդը գնաց, դուն ալ կրնաս տեղդ երթալ։

— Ե՛ս ասկից երթամ, պատասխանեց ոզնին, քա՛ւ լիցի. անխե՛լք, ես շատ աւելի իրաւունք ունիմ հոս բնակելու՝ քան թէ դուն։

Ոզնին օձէն աւելի զօրաւոր ըլլալով՝ առանց դժուարութեան վռնտեց զայն իր ծակէն։

Օրինակ է անոնց որ անիրաւութեամբ ուրիշին ինչքը կը յափշտակեն և կը պարծենան իրենց զօրութեան վրայ, սակայն չեն գիտեր այն առակը որ կ՚ըսէ. «Զրկուողն ապրեր է, վա՛յ զրկողին։

Այս է անիրաւ գործ բըռնաւորին,
Զօգուտ օտարաց յինքեան ծըգողին.
Որով և խըղդայ յանիրաւ շահին,
Ցաւերժանալ միշտ կարծէ եղկելին.
Զի՞նչ օգուտ երբէք գործեաց զըրկողին,
Անիրաւ վաստակ անիրաւ տեղին.
Ղըքին զամենայն յայլ վիճակ մըտին,
Սուզեցան ի փոր մահու անմահին։

ՄԺԷ. — ԼԵՌԸ ԵՐԿՈՒՆՔԻ ՄԷՋ

Չ'ինչ շահ երկնել գործս աճապին,
Եւ ծընանել վիժած չընչին։

Մեծ խոստմունքը բան մը չ'արժեր,
Ներսը գործը չի վրկայեր։

Անգամ մը լերան երկունքի ցաւը բռնեց և սոսկալի աղաղակով մը աշխարհս կը դղրդեցներ։ Ջորս կողմէն հոն թափեցան, կարծելով թէ զարհուրելի հրէշ մը կամ աշխարհի մէջ չտեսնուած բան մը պիտի ծնանէր։ Եւ ի զարմանս բոլորին, վերջին պահուն ինչ տեսնեն... պզտիկ մուկ մը։

Օրինակ է մեծխօսիկներուն, որ խօսքով շատ բան կը խոստանան, իսկ իրականին մէջ ըրածնին բան մը չ'արժեր։ Անոր համար կ'ըսուի. «Խօսքին և գործին մէջ շատ տարբերութիւն կայ»։

Տես պատկառելի ծայն մեծաբանին,
Ահեղ որոտայ յամպոց սահմանին.
Այլ երբ ժամանէ ի գըլուխ գործոյն,
Ցետնետալ արտադրէ գիւր մուկըն չընչին։
Թէ ճոխաբանես կարող գոլ մեծին,
Ցամօթ համակիս ի մեծաց զընձին.
Չի չիք ինչ արգել դիւրաշարժ լեզուին,
Բայց արդեամբք առնել գործ է դըժուարին։

ՄԺԸ. — ՈՒՐՈՒՐՆ ԵՒ ՄԱՅՐԸ

Մի՛ անարգեր սեղանս Ղիմ,
Մի՛ քեզ շնորհաց դրունք փակեսցին.

Վայ որ գործէ Աստուծոյ դէմ,
Դուռն ողորմած գոց է իր դէմ.

Ուրուրը սաստիկ հիւանդացած էր և իր հոգեվարքի վիճակին մէջ մօրն ըսաւ.

— Մե՛ղք եմ մայրիկ, աղօթէ՛ կուռքերուն որ ինձի առողջութիւն տան:

— Որդեա՛կ իմ, պատասխանեց մայրը, շատ աղօթեցի, շատ աղաչեցի, բայց ի զուր. անոնք չեն ուզեր քեզի առողջութիւն տալ, վասն զի տեսեր են որ դուն զիրենք անարգելով մեհեանի վրայէն յափշտակեր ես իրենց նուիրուած զոհերուն միսը:

Օրինակ է անհաւատներուն՝ որոնց աչքը միշտ եկեղեցականաց վրայ է, զորս ծաղրածելով՝ աստուածային օրէնքը կ'անարգեն. իսկ երբ հիւանդանան կամ ծանր փորձանքի մը ենթարկուին՝ քահանաները կը փնտռեն, որպէս զիրենց համար աղօթեն: Վա՛յ անոնց, վասն զի այն առեն ողորմութիւն պիտի չգտնեն:

Ահեղ պատուհաս օրինազանցին՝
Սերժիլ յերեսաց արարչապետին.
Զի որ մեղանչէ յաթոռ աննաւին,
Ուստի՞ դեղ և ճար հայթայթէ անձին.
Ո՛ նանրախորհուրդ ժառանգ գեհենին,
Զի՞ գոչես ծայնես երբ կաս ի մահճին.
Խընդրեա զօգնութիւն մարմնոյ աշխարհին,
Որ յԱստուած մեղաւ հաճիլ ըզնոսին.

ՄԺԹ. — ԷՇ ԵՒ ՁԻ

Որ ոչ բառնայ զբեռն ընկերին,
Ծանրի յաւէտ բեռամբ ուժգին։

Թէ ընկերիդ օգնող չըլլաս,
Անօգնական խեղճ կը մընաս։

Օր մը՝ էշն ու ձին բեռնաւորուած ճամբայ կ'երթային. իշուն բեռը շատ ծանր ըլլալով՝ խնդրեց ձիէն որ մէկ մասն առնէ վրայէն, եթէ կ'ուզէր խընայել իր կեանքին։ Ձին չուզեց այս բարիքն ընել անոր և էշը ծանր բեռան տակ ինկաւ սատկեցաւ։ Տէրն անմիջապէս իշուն կաշին քերթեց և բեռներուն հետ ձիուն վրայ բեռցուց։

— Ո՛վ թշուառութեանս, գոչեց ձին այն ատեն, ես չուզեցի բեռան մէկ մասն առնել, իսկ հիմա հարկադրուեցայ ո՛չ միայն ամբողջն առնել՝ այլ և կաշին ալ կռնակս կրել։

Օրինակ է անողորմ մարդուն. ինչպէս ինքն ուրիշին չ'ողորմիր՝ այնպէս ալ ողորմութիւնն իրմէ կը հեռանայ. անոր համար անողորմ մարդն անգութ գազանի կը նմանցուի։

Ահա իրաւունք արժանի ընդհի՝
Որ ոչ կարեկցի վըշտաց ընկերին.
Այր ընկերատեաց իբրեւ անկանի,
Ոչ ուստեք ընդառաջ տեսցէ բընաւին։
Երանի կարգաւ ողորմած անձին,
Զի ողորմութիւնք յիւրմէ ոչ բառնին.
Թէ չափով օգնէ կարեաց կենակցին,
Անչափ օգնութիւն ի վերուստ թափին։

ՄԻ. — ԵՂՋԵՐՈՒ ԵՒ ԵԶՆԵՐ

Վայ որ այլոց ապաւինի,
Ջանծին վըրկանա ոչինչ հնարի.

Թէ որ յոյսըդ այլոց դընես,
Չարկաւ գըլխուդ վայ կը բերես.

Եղնիկ մը որսորդներէն հալածուելով եզներուն գոմն ապաստանեցաւ։

— Ինչ կ'ընես, ողորմելի, ըսին եզները, հոս ինքզինքդ մարդոց կը մատնես, և յետոյ ամէն վայրկեան վտանգի ենթակայ ես։

— Ներեցէ՛ք համարձակութեանս, պատասխանեց եղնիկը, եթէ դուք մարդու բան չըսէք՝ ես ինքզինքս կրնամ ազատել։

Իրիկունն եզնապահը խոտ բերաւ եզներուն, բայց եղնիկը չնշմարեց. յետոյ տան ծառաները գոմ մտան եկան, և անոնք ալ չանդրադարձան։ Այսպէս եղնիկը վտանգէն խուսափած կարծելով շնորհակալութիւն յայտնեց եզներուն որ բարի եղան զինքը պահել։

— Մենք կը փափաքինք որ դու բոլորովին ազատիս, պատասխանեցին անոնք, բայց գգուշացիր մեր տիրոջը ձեռքն իյնալէ, վասն զի այն աւուն իրապէս կեանքդ վտանգի տակ կ'ըլլայ։

Քանի մ'օր վերջ տանտէրը բարեկամին քովէն վերադարձին՝ նկատեց որ եզները զգալի կերպով նիհարցած էին. պատճառն հարցուց ծառաներուն. յետոյ մինչ ուշի ուշով անձամբ կը քննէր իր գոմին չորս կողմը, աչքէն չվրիպեցան եղնիկին մեծ եղջիւրները, և անմիջապէս զայն մորթել տուաւ։

Ով որ հանգիստ փնտռէ՝ իր կեանքին կը վնասէ: Հին ա-տեն երեւելի զօրապետ մը կար՝ որ պատերազմի մէջ աչխարհ կը դողացնէր իր քաջութեամբ, իսկ երբ տուն դառնար՝ ինքզինքը զեղխութեան տուած՝ այնպէս անպիտան կ'ըլլար որ ամենքն ալ կը զարմանային:

Նղուկ խորհըրդոց վատասիրտ անծին
Որ ապաւինի օտարաց ծեռին.
Ոչ ջանայ փախչիլ յապահով տեղին,
Անգործ ըսպասէ կենաց բարծողին.
Քանի՛ քաջ առանց ի յասպարիզին
Առաթուր կոխեալ հանուրց տիրէին.
Բայց երբ փափկութեամբ ընդ յարկաւ նըստին՝
Մատնեալ կորընչին զերդ կընամարդին.

ՄԻԱ. — ԱՐՋԸ ԵՒ ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Այր անհամբեր միշտ վընասի,
Թէ և իցէ զօրեղ արի.

Որչափ տաքնաս չի համբերես,
Միշտ վընասը քեզի կ'ընես.

Անօթի արջ մ'անտառէն դուրս ելաւ որ ուտելիք գտնէ. ճամբուն վրայ փեթակ մը տեսաւ և միչի մեղրն սկսաւ լափել. մեղու մը անոր ականջը սաստիկ խայթելով՝ ցաւցուց, այն ատեն արջը կատաղութենէն փեթակը կոտրծանեց: Ասոր վրայ բոլոր մեղուները դուրս թափեցան, վրէժխնդիր ոգւով յարձակեցան թշնամւոյն վրայ և իրենց խայթոցներով արիւնլուայ փախցուցին զայն: Կատաղի արջն ամբողջ թահար՝ մեղադրեց իր գազանային անհամբերութիւնը, որ պատճառ եղած էր հազարաւոր մեղուներն իր դէմ հանելու:

Խրատ է անոնց՝ որ իրենց ապրուստին համար զուրիշը կը զրկեն. խրատ է մանաւանդ որկրամոլ և անհամբեր մարդոց՝ որոնք իրենց կոկորդին սիրոյն կեանքն ալ վրայ կու տան:

Այսպէս աննամբեր կըրէ զարժանին
Ըստ իւր ապաժոյժ բերմանց որկորին.
Զի որ կեղեքէ ըզտուն օտարին.
Զըրկանք և յայլոց պատրաստի ընտին,
Մի՛ գազանութեամբ բերիր յուտելիս,
Եւ մի՛ գողանար զապրուստ ընկերիս.
Որ թէ և իցէ փանաքի չընչին,
Ի նախանձ ըլլդեալ վընասէ ուժգին,

ՄԻԲ. — ԽՈՀԱՐԱՐ ԵՒ ՇՈՒՆ

Քաջ զօրանայ սիրտ խոհական,
Երբ հանդիպի ընտին վըզհան.

Խոհեմ մարդը խելք կը ստանայ,
Երբոր իրեն վընաս կու գայ.

Շուն մը խոհանոց մտաւ և խոհարարին անըզգուշութենէն օգտուելով կովուն սիրտը խլեց ու փախաւ: Խոհարարը շան այս չարութեան վրայ պոռաց ետեւէն:

— Դուն այսօր դիւրաւ կրցար զիս խաբել, բայց լաւ գիտցիր որ ասկից վերջ պիտի չկարենաս ինծմէ բան գողնալ, վասն զի դուն ո՛չ թէ սիրտս տարիր՝ այլ ընդհակառակն ինծի սիրտ տուիր, որովհետեւ կորուստն ու ձախորդութիւնը կը բանան մարդուս միտքը:

Աշխարհիս ձախորդութիւնները երբեք չեն պակսիր, բայց անխոհեմութեամբ պէտք չէ կրկին ու կրկին անոնց մէջ իյնալ։

Գեղեցիկ առած քան խոհականին,
Որ սիրտ տալ ասէ վընասն առաջին.
Այս մարդոյ պատկան այս բանականին
Մի՛ կըրկին անգամ վընասիլ յանծին.
Թէ չես փորձ ըզգաստ ի մի նըւագին,
Անկանիլ քեզ կայ ի նոյն վերըստին.
Եւ թէ անընդոստ կացցես ի կային,
Սահեալ կործանիս կըրկին չորեքկին.

ՄԻԳ. — ԱՐԾԻՒԸ, ԲԱԶԷՆ ԵՒ ՑԻՆ

Ձքնաղ գործեն գործք և գնացք.
Եւ ոչ պատիր տեսիլ դիմաց.

Գործքը կ'ընէ մարդը սիրուն,
Եւ ոչ տեսքին աղուորութիւն.

Բազէն և ցին կը վիճաբանէին առիւծին առջեւ իրենց ազնուականութեան մասին. ցին կը գովէր իր գերազանց ուժը և կայծակի պէս թռիչքը, իսկ բազէն իր ազնիւ բարքը. և երկուքն ալ կը սպասէին արծիւին վճռին։

— Որսի ելէք, ըսաւ արծիւը, և ձեզմէ ով որ պատուական որս բերէ՝ ան է աւելի ազնուականը։

Ցին մուկ մը բերաւ, բազէն ալ իր կարգին՝ աղաւնի մը։

Այն ատեն արծիւն ըսաւ թէ՝ բազէն այնչափ աւելի ազնուական է քան ցինը՝ որքան աղաւնին գե-

բազանց է քան մուկը, որովհետեւ ուժը չէ, այլ գործն է ազնուական ընույը։

Ազնուականութիւնը գործով կը յայտնուի և ոչ տեսքով. թէ որ ըրած գործերդ ազնիւ են՝ կ'ըլլաս ազնուական, իսկ թէ որ ազնուական ցեղէ ես և գործերդ անազնիւ՝ կ'ըլլաս ողորմելի։

Նազիլի գնացք գործք առաքինի
Զքնաղ յօրինեն ըզսիրտ և հոգի.
Թէ սոքա չիցեն լծակցեալ ընդ գեղ՝
Չէ ազնիւ չքնաղ այն սիրտ այն հոգի.
Մի՛ պանծար ընդ գեղ և յանուն զարմի,
Ջանա զքեզ գործով գործել պանծալի.
Բան լոկ և անուն չեն ազնիւ յարգի,
Գործն է պսակիչ ամենայն բանի.

ՄԻԴ. — ՆԱՊԱՍՏԱԿ ԵՒ ԳՈՐՏԵՐ

Քոյդ վրիպանք թեթեւ թուին՝
Եթէ հայիս յայլոց թերին.

Քու պակասըդ թեթեւ կ'ըլլայ,
Թէ որ նայիս այլոց վրայ.

Օր մը նապաստակներն իրարու քով հաւաքուած դառնապէս կու լային որ իրենց վախկոտութեան երեսէն շարունակ վտանգներու մէջ են։

— Մարդէ, շունէ, արծիւէ, գրեթէ ամէն բանէ կը վախնանք ու կը մաշինք, ըսին, ուստի լաւագոյն է մէկ անգամէն մեռնիլ՝ քան թէ ամէն վայրկեան զարհուրանքով ապրիլ։

Բոլորն ալ համաձայն այս որոշման, վազեցին դէպ ի լիճ, հոն խեղդամահ վերջ տալու իրենց կեան-

քին։ Անոնց ուրքերուն ձայնէն գորտերը վախնալով՝ իրենցմէ առաջ ջուրը ցատքեցին։ Այն ատեն ծերը նապաստակ մը կանգ առնելով հրամայեց.

— Կեցէ՛ք ընկերներ, մի՛ վախնաք, ինչպէս կը տեսնէք՝ մեզմէ շատ աւելի վախկոտ կենդանիներ ալ կը գտնուին եղեր, հապա ուրեմն ե՛տ դառնանք։

Մարդս ի՛նչ նեղութեան մէջ ալ գտնուի՝ պէտք չէ ինքզինքը, կորսնցնէ այլ միշտ իրմէ աւելի թշուառներուն նայելով՝ մխիթարուի։ Ցուսահատութիւնը թեթեւամտութիւն է և մարդկութեան դէմ բան մը։ Փիլիսոփաները կ'ըսէին թէ՝ բարի մարդը նեղութեանց մէջ ալ խաղաղ և անայլայլ կը մնայ։

Թէ քեզ դժկամակ լիցի ծեռք քախտին
Զըլացեալ զծիրս օժիտ բըմնածին՝
Մի՛ կարճամըտիր, հայեաց ի ստորինս,
Այլոց թերութիւնք քեզ յորդոր լիցին։
Զիք ինչ անթերի յեղելոց կարգին,
Գործ է կատարել զայն թերատ ներքին.
Արդ ուշիմ մտօք քննեա զօտարին,
Գտանես զքեզ ի գոհ վիճակին։

ՄԻԵ. — Ե՛Լ ՋԵՐՈՒ

Թէ և լցես յանքոյթ տեղի,
Մի՛ դներ զքեզ յապահովի։

Ուր որ ըլլաս ապահով չես,
Մահէն հեռու քեզ չըկարծես։

Միականի եղնիկ մը ծովեզերքը խոտ կ'ուտէր. թշնամիներէն ինքզինքը պահպանելու համար այնպէս մը կեցած էր որ կոյր աչքը դէպի ծով կը

նայէը, իսկ ողջը դէպ ի ցամաք, որովհետեւ ծովէն ո և է վտանգի կասկած չունէը մինչդեռ նաւով անկից անցնողները նշմարեցին զայն և նետահար՝ գետին տապալեցին։ Եղնիկը մեռնելու վիճակին մէջ պոռաց.

— Ցամաքէն որ այնքան կը վախնայի բան չեկաւ գլխուս, իսկ ծովէն որ ինքզինքս ապահով կը զգայի մահացու կերպով վիրաւորուեցայ. ուրեմն ապահով կարծուած տեղէն աւելի՛ եւս վախնալու է եղեր։

Ամէն անգամ և ամէն տեղ պէտք է արթուն հսկել, վասն զի չյուսացուած տեղէ մը ամէն վայրկեան կրնայ վտանգը հասնիլ։ «Փաղ նաւապետը նաւահանգստին մէջ աւելի պէտք է վախնայ՝ քան թէ բաց ծովուն մէջ», կ'ըսէ իմաստուն մը։

Ասպէս հասանեն արկածք աշխարհի
Անփոյթ ըրջողաց յապահով վայրի.
Զի աներկեան չիք ուստեք տեղի,
Ցոր ոչ ժամանեն վիշտք աղէտալի.
Արթուն կաց, ով մարդ, յանքոյթ վիճակի.
Ի գործս ի գնացս ժիր յամենայնի.
Շատք իբրու զինքեանս անվըտանգ եղին,
Ի վըտանգ մահու կորեան զաւագին։

ՄԻՋ. — ՕՁ ԵՒ ԽԵՑԳԵՏԻՆ

Թէ ոչ գընաս յուղիղ կարգին,
Զքեզ չարաչար գործք քո դատին։

Թէ այլոց հետ շիտակ չիրթաս,
Մահուան դուռը շիտակ կ'երթաս։

Խեցգետինն օձին հետ ընկեր եղաւ, և ճամբան գացած ատեն տեսաւ որ օձը մէկն ու միւսը կը

խայթէր։ Միշտ խրատ կու տար անոր որ խորամանկութիւնը ձգէ և իրեն պէս պարզամիտ ըլլայ, բայց օձն իր գիտցածէն չէր շեղեր։ Օր մը, օձին քնացած ատեն իր ճանկերուն մէջ բռնեց և ուժով մը սեղմեց զայն ու մեռցուց, յետոյ անոր դիակը շուկեց և սկսաւ հետը խօսիլ.

— Թէ որ առաջ ալ այսպէս ուղիղ և պարզ ըլլայիր՝ հիմակ այսպիսի ցաւալի վիճակով շուկուած ըլլալու պէտք պիտի չունենայիր. որովհետեւ ես ընկերս շիտակ տեսնել կ'ուզեմ՝ հարկ եղաւ որ զքեզ ալ շուկեմ։

Զարիք ընողն ուշ կամ կանուխ չար կը գտնէ, ուստի չարերը պէտք է աչխատին փոխել իրենց վարքը։

Այս են իրաւունք արդարադատին,
Զսիէ ի գործոց չսի չարասիրին.
Զի որ ոչ դառնայ ի գործոց չարին,
Զարատանջ ուղղի գանիւք արկածին։
Արդ մի դառնանար ընդդէմ խըրատչին,
Գանձեա ի սըրտի խըրատ մըտերմին.
Փախիր ի գործոց վընասաբերին,
Թէ ոչ կորընչիս կամիս յօրհասին։

ՄԻՋ. — ԱՌԻՒԾ ԵՒ ԳԱՅԼ

Մի՛ զոք գըրգռեր ընդդէմ եղբօր,
Զի մի՛ հասցէ քեզ խաւար օր։

Զար մի՛ խօսիր եղբօրդ վրայ,
Զար խորհուրդըդ քեզ կը դառնայ։

Մինչ ծեր առիւծ մը այրին մէջ՝ հիւանդ պառկած էր՝ բոլոր կենդանիները իրեն այցելութեան գացին

բաց ի աղուէսէն։ Գայլը կը մատնէր զայն առիւծին՝ իբրև թէ ան չէր գար՝ զինքը բանի տեղ չդնելուն համար։ Աղուէսը վրայ հասաւ ու լսեց առիւծին մռմռալով բարկանալն և մէկէն հասկցաւ։

— Տէր իմ, ըսաւ անոր անմիջապէս, ո՛ր կեն-դանին ինծի չափ քեզի օգտակար ըլլալ մտածեց. գլուխս ամէն կողմ զարկի քեզի դեղ գտնելու համար։

— Ի՞նչ դեղ է, հարցուց առիւծը։

— Այն է, որ ողջ ողջ քելթես գայլը՝ և կաշին տաք տաք վրադ հագնիս, պատասխանեց աղուէսը։

Առիւծն հաւատալով անոր խօսքին՝ իսկոյն զար-կաւ՝ գայլը պատռեց, և երբոր կաշին կը հանէր ա-ղուէսը ծիծաղելով ըսաւ անոր.

— Սորվէ՛ ուրեմն որ պէտք չէ ուրիշը բար-կութիւնը գրգռել, այլ ընդհակառակն հանդարտու-թեան յորդորել զայն։

Անոնք որ իրենց մեծին հաճոյ ըլլալու համար զուրիչը կը մատնեն և քսութիւն կ'ընեն՝ այսպէս կը գտնեն իրենց արժանի պատիժը։

Գըրգռիչ նենգաւորք չարաչար պատժին,
Այլոց գուբ վորեն ի նոյն գըլորին·
Որ չար խորհեցաւ ընդդէմ ընկերին,
Ե՞րբ ոչ դառնաղէտ կորեաւ ի նըմին.
Քեզ է այս խըրատ ծառայդ վեհազնին,
Մի՛ մատներ զընկերն առ օգտի անձին.
Որչափ քաղցրակեաց լինիս ընդ այլոց,
Այնչափ բարութիւնք յայլոց քեզ բերին։

ՄԻԸ. — ԳԻՆԵՄՈՒԼԸ ԵՒ ԻՐ ԿԻՆԸ

Ոյր՝ կրթութիւնք իցեն յոռի,
Ջինչ և առնեա միշտ է յոռի։

Ներսոր մէկը գէշ սորված է,
Ինչ որ ըսես օգուտ չըներ։

Կին մը՝ իր գինով ամուսինն զգաստութեան բերելու համար միջոցներ կը խորհէր։ Օր մը դարձեալ չափազանց գինով վիճակի մէջ տեսնելով գինքը, գերեզմանատուն տարաւ, քարաշէն դամբանի մը մէջ պառկեցուց և դուռն ալ վրայէն գոցեց։ Երեկոյեան դէմ կինը գերեզմանատունը դարձաւ և դամբանին դուռը զարկաւ։

— Ո՞վ ես դուն, հարցուց ներսէն գինով ամուսինը։

— Մեռելներուն հաց բերողն եմ, պատասխանեց կինը։

— Ինծի ուտելիք մի՛ բերեր, ըսաւ գինովը, այլ մի միայն խմելիք, վասն զի շատ կը տխրիմ երբ կերակուրի անուն լսեմ և ո՛չ գինւոյ։

Այն ատեն կինն սկսաւ գլխուն մազերը փետել, ողբալով որ չէր կրցած ճար մը գտնել իր գինով ամուսնոյն համար։

Խրատ թող ըլլայ մարդոց, որպէս զի չար գործերու մէջ շատ չմնան, վասն զի սովորութիւնը՝ չուզողն ալ մոլի և գերի կը դարձնէ։ «Որո՞ւն է վայ, որո՞ւն է խռովութիւն, որո՞ւն է դատաստան, բայց միայն գինեմոլ մարդուն», կ'ըսէ Սողոն։

Որ ի գործ վատթար այսպէս սովորի,
Ի նոյն վատթարեալ մոլեալ չիմարի.

Զի ուժակութեամբ քննութիւն փոփոխի,
Նլանէ ըստ չափ թէ չար թէ բարի.
Թէ անկար երբէք ի գործ ինչ յոռի,
Արա զներհակաւ բանին ցանկալի.
Թէ ի նոյն դառնաս ի գործ առաջին,
Մոլեալ կործանիս յայն անկանգնելի.

ՄԻԹ. — ԲՈՒ ԵՒ ՋՂՋԻԿ

Թէ ըստ տեղւոյն չես նախատես.
Ոչինչ օգտիս զոր և գործես.

Որ ատենին ըզգոյշ չըլլայ,
Ապագային շատ կը զղջայ.

Մարդուն մէկը բու մը բռնեց և զայն վանդակին մէջ փակելով պատուհանին առջեւ դրաւ։ Բուն ամբողջ գիշերը կը ճչէր։ Մինչ գիշերահաւը չդիմանալով անոր ձայնին, մօտեցաւ իրեն և հարցուց.

— Ինչո՞ւ ցորեկը ձայն չես հաներ և գիշերն այսպէս կը կանչես։

— Մասնաւոր նկատումով է ըրածս, պատասխանեց բուն, վասն զի ցորեկն երգելուս համար էր որ բռնուեցայ։

— Ուրեմն ասկից վերջը զգուշութիւն ընելու ինչ ծնաց, ըսաւ գիշերահաւը ծիծաղելով. յիմար, բռնուելէդ առաջ պէտք էիր զգուշանալ ո՛չ թէ հիմակ։

Բուն օրինակ է անխոհեմ մարդոց որ պէտք եղած տեղը զգուշութիւն չեն ըներ ու պէտք չեղած տեղն աչալուրջ կը հսկեն։ «Մարդուս որոգայթը բերանն է և անկից ելած խօսքերով կը բռնուի», կ'ըսէ իմաստունը։

Ի զուր է ջանալ յանցանել առքին.
Որոնել ըզճար վըրկութեան անձին.
Խորհիլ և առնել ըստ ժամանակին՝
Գործ խոհեմութեան է խոհականին.
Արթուն նախատես լեր ապագային,
Մինչչեւ է եղեալ դեղ խորհեաց ախտին.
Զի գայ ժամանակ երբ ի սոյն սահիս,
Ոչինչ դեղ և ճար գըտանել մարթիս։

ՄԼ. — ԿԱՏՈՒ ԵՒ ԽԱՐՏՈՑ

Վայ որ լեզուն զերկրաւ ածէ,
Բոլոր վընաս ինքեան ածէ։

Ով որ այլոց չար կը զուրցէ,
Իրեն հոգին կը սեւցընէ։

Կատուն ոսկերչի մը խանութը մտաւ և սկսաւ խարտոցը լզել. լեզուն քերթուելով՝ խարտոցն ա֊ բիւնոտեցաւ, մինչ կատուն շարունակեց լզել ուրա֊ խութեամբ՝ կարծելով թէ երկաթէն ուտելու բան կը հանէր։

Բամբասողը՝ միշտ կը վնասուի և միտքը կը դնէ թէ դի֊ մացինին վնաս կը հասցնէ և այսպէս իր լեզուով ինքն իր գլուխը կ'ուտէ, մանաւանդ երբ գործն իրմէ հզօրագունին հետ ըլլայ։

Ո՛վ զիարդ դժնեայ գործ լեզուագարին,
Ղոսէ և խարտէ զանուն օտարին.
Կարծէ խանգարել զայլոց ըզբարին,
Բայց ինքըն մաշեալ կոտորի յանձին.
Նախանձու է բերք այս գործ խաւարին
Դառնացեալ ընդդէմ բարեաց ընկերին.
Մի՛ սըրեր լեզու այլոց ի վընաս,
Զի մի՛ անըզգայ մաշեսցիս կրկին.

ՄԼԱ. — ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ ԵՒ ԲԱԽՏ

Նթէ բարիք քեզ դիպեսցին,
Տուր փառս երկնից և ոչ բախտին։

Թէ հանդիպի քիզ յաջողուած,
Ճանչցիր և փառք տուր առ Աստուած։

Երկրագործը գետինը փորած ատեն գանձ մը գտաւ և անկից վերջ գիշեր ցորեկ կը պատուէր գետինը՝ իրեն այս բարերարութիւնն ընելուն համար։ Օր մը բախտը երեւցաւ և բարկանալով ըսաւ երկրագործին.

— Ո՛վ յիմար, ինչո՞ւ ինծի ընելիք պատիւդ գետնին կ՚ընես. հարստութիւնը, փարթամութիւնը ես տուի քեզի. լաւ գիտեմ, թէ որ ժամանակի փոփոխմամբ օր մը գանձը ձեռքէդ ելլէ՝ պիտի սկսիս զիս պարսաւել՝ «բախտ չունիմ» ըսելով։

Ամէն մարդ պարտաւոր է ճանչնալ Աստուծոյ տուած բարիքը և պաշտել իր Արարիչը, վասն զի ամէն բան անոր կամքով կ՚ըլլայ։ Զարմանալի երեւոյթ մ՚է սակայն որ մարդիկ յաջողութիւններն իրենց խելքին կը վերագրեն, իսկ ձախորդութեանց մէջ կը տրտնջեն Աստուծոյ դէմ։ Պէտք է գիտնալ որ Աստուած մարդուս փրկութեան համար ամէն բան կ՚ընէ և յաջողութեանց մէջ կը սպասէ խոնարհութիւն իսկ ձախորդութեանց մէջ համբերութիւն։

Այսչափ է խորհուրդ անիմաստ ոամկին,
Որ ոչ ճանաչէ ուստի՛ գայ բարին.
Երբ դիպի բարեաց գանձուց աշխարհին,
Զայն երկրի գըլուխ գայն պարգեւ բախտին.
Աղբիւր է բարեաց անսահման բարին,
Հանուրց բարերար ըստ էից հարկին.
Պատկառ կաց ծեռաց ամենակալին,
Որ տայ և բանայ երբ կամք են նըմին։

ՄԼԲ. — ԵՐԿՈՒ ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐ

Բազում խնդրակք յաջողակին,
Ջիք բարեկամ ծախողակին,

Ցաջող բանին խնդրող շատ կայ,
Ձախորդին մարդ չի մօտենայ։

Երկու հոգի ճամբան գացած աւեն՝ մէկը կացին մը գտաւ և հանդիպողին ուրախութեամբ կ'ըսէր

— կացին մը գտայ...։

Ընկերը քանի մ'անգամ թելադրեց որ «գտայ» չըսէ, այլ՝ «գտանք»։ Բայց միւսը շարունակեց «գտայ» ըսել։ Բաւական մը յառաջացած էին երբ կացինին տէրը վազելով հասաւ անոնց ետեւէն։ Ա.յն աւեն խօսքը փոխելով ըսաւ.

— Կորա՛նք, եղբայր։

— Ինչո՞ւ «կորանք» կ'ըսես, պատասխանեց ընկերը, «կորա՛յ» ըսէ, վասն զի մինչեւ հիմա «գտանք» չէիր ըսեր, այլ՝ «գտայ»...։ Եթէ չուզեցիր յաջողութեանդ զիս մասնակից ընել, պէտք չէ նոյնպէս ձախորդութեանդ ընես։

Ով որ իր յաջողութեանց մէջ ուրիշին բարիք կ'ընէ, ձախորդութեանց մէջ փոխարէնը կը գտնէ։ Վա՛յ այն մարդուն որ իր յաջողութիւններէն հպարտացած ուրիշին երեսն անգամ՝ չի նայիր։

Բարեբախտք պանծան յելս յաջողակին,
Ոչ զոք մասնակցեն ընդ բարեաց մասին.
Բայց թէ ժամանեն ի ծախողակին,
Բաշխեն և սըփռեն զայն ընդ բոլորին։
Մի՛ մեծամըտիր երբ կաս ի բախտին,
Մասնակցեա զայն բախտ կարօտ ընկերին,
Զի յետս յընթադրիլ դիւրասահ անուին՝
Քեզ նշխարեսցի և բախտ օտարին։

ՄԼԳ. — ԵՐԿՈՒ ԳՈՐՏԵՐ

Որ գոհ վարէ կեանս աղքատին,
Անքոյթ զըւարթ կայ յիւր կային։

Ով որ գոհ չէ իր վիճակին,
Մահուան կ'ըլլայ շուտով բաժին։

Երկու դրացի գորտեր կային. մէկը լճին մէջ կ'ապրէր աղքատ՝ բայց ապահով, իսկ միւսը ճամբուն վրայ քիչ ջրի մէջ՝ բայց հարուստ։ Լճին միջինը շատ անգամ յորդորեց դրացւոյն որ իր քով գայ, ճամբուն վրայի վտանգներէն զերծ մնալու համար, սակայն ան կը մերժէր միշտ, առարկելով թէ իր տեղն ուտելիքներով հարուստ է։

Ձղջաց՝ սակայն շատ ուշ. օր մ'անոր վրայէն սայլ մ'անցաւ ու ճզմեց զայն։ Մեռնելուատեն գոչեց.

— Ո՛հ, ինչ անխելքութիւն՝ շատ ուտելու համար՝ կեանքս ալ վրայ տուի։

Քանիներ չատին եռեւէն վազելով վտանգած են ինքզինքնին։ «Աւելի լաւ է պատառ մը չոր հաց հանգիստ սրտով ուտել՝ քան թէ խռովութեամբ ամէն բարիք վայելել», կ'ըսէ Սողոն։

Աղքատք և փարթամք ըզմի օդ շնչեն,
Ընդ կենացդ շաւիղ այլ ոչ զոյգ դիմեն.
Նա գոհ յիւր փոքուց ապահով շըրջի,
Սա անգոհ բազմաց ի վըտանգ մաշի.
Այս կըրկին վիճակք քեզ տիպ են կըրկին՝
Շատանալ փոքու ի կեանս աղքատին.
Թէ չես գոհ փոքուն՝ փափաքիս շատին,
Առաքուր փշրիս ի մահու անուին։

ՄԼԴ. — ՄԵՂՈՒԱԲՈՅԾ ԵՒ ՄԵՂՈՒ

Մերժեա ի քաց զայր աննզգամ,
Մի՛ զընտանի և քարեկամ։

Հեռու կեցիր աննզգամէն,
Ջէ թէ օգնիչ քարեկամէն։

Մարդ մը փեթակէն մեղր գողցաւ և փախաւ։ Մեղուաբոյծը տեսաւ որ փեթակն աւրուած էր և կեցած կը մտածէր թէ՝ ո՞վ կրնայ ըրած ըլլալ։ Մեղուներն ալ տեսնելով որ մեղուաբոյծն իրենց փեթակին քով կեցեր է՝ վրան յարձակեցան և սկսան խայթել զայն։

— Ո՛վ անզգաններ ըսաւ մեղուաբոյծը, ձեր մեղրը գողցողին բան չըրիք, զձեզ խնամո՞ղը կը խայթէք։

Կան մարդիկ որ թշնամիէն չեն զգուշանար, իսկ բարեկամին երես կը դարձնեն. շատ ուշ միայն կ'ըմբռնեն թէ բարեկամին պատճառած վէրքն աւելի լաւ է՝ քան թէ թշնամւոյն համբոյրը։

Կշռել զինքն և զայլս է մըտաւորին,
Ընտրել զբարեկամ մերժել զթշնամին.
Իսկ սիրել ըզմատն ատել ըզբարին՝
Գործ է յիմարաց խորհուրդ անբանին։
Են որ գութ խըրատ մերժեն մտերմին,
Կենակցին անհոգ ընդ գող թըշնամին.
Բայց գայ ժամանակ յոր խաբեալ ծաղրին,
Ցայնժամ ճանաչեն զյարգ բարեկամին,

ՄԼԵ — ԵՐԿՈՒ ԿՐԹՈՒԱԾ ՇՈՒՆԵՐ

Ցոր ինչ ի քնե ոք սովորի,
Այնպէս մնայ չար թէ բարի։

Ինչ բանի որ սորված ըլլայ,
Գէշ թէ աղէկ անանկ կ'երթայ։

Պարոն մը երկու շուներ ունէր, որոնցմէ մէկուն որսալ սորվեցուցած էր և միւսին՝ պահպանել։ Որսորդ շունը ինչ որ որսար՝ պահապան շունն ալ մէկ-տեղ կ'ուտէր։ Օր մը որսորդ շունը բարկութեամբ նախատեց զայն։

— Ես օրն ի բուն կ'աշխատիմ՝ իսկ դուն հանգիստ նստած միայն կ'ուտես, ըսաւ անոր։

Ձիս մի՛ մեղադրեր, պատասխանեց պահապան շունը, այլ մեր տէրը մեղադրէ որ զքեզ աշխատանքի վարժեցուց և զիս հանգստի։

Խրատ է ծնողաց, որպէս զի իրենց զաւակները զգուշութեամբ կրթեն բարի խրատներով, վասն զի անոնք իրենց փոքրիկ տարիքին ինչ որ սորվին՝ այնպէս կը մնան։

Ծընողք վարդապետք յայս պարտաւանդին
Քաջիկ հրահանգել բոյս բարուց մանկին,
Զի մանկունք ցվերջ զայն առնել կըրթին,
Գովեստ և պարսաւ նոցա վերբերին,
Ջանա սովորիլ ի բարեաց մասին,
Առաքինանալ իքրու դիւցազին.
Ի քեզ նկարեալ բարեաց բոլորին՝
Տեսչալի տիպար գտցիս անփորձին։

ՄԼՋ. — ՁԿՆԿՈՒԼ ԵՒ ԾՈՎ

Մի՛ հաւատար այլոց ըզքեզ,
Նս առաւել զանձն քո քեզ։

Զիհաւատաս քեզ ուրիշին,
Եւ մանաւանդ քեզ քու անձին։

Ձկնկուլ թռչունն իր անապատասէր բնաւորութեամբ ամայի ծովեզերքները կը բնակի և մօտակայ ժայռերուն մէջ կը դնէ իր ձագուկները։ Օր մը երբ հեռացած էր անոնցմէ կեր գտնելու համար, ծովուն ալիքները ժայռերը կոխեցին ու բոյնը քանդեցին, և ջուրը ձագուկները տարաւ։

— Վա՛յ ինձ, գոչեց ձկնկուլն իր դարձին, ես ցամաքը թշնամի կարծելով՝ ծովուն ապաւինած էի, մինչդեռ ան է եղեր իմ բո՛ւն թշնամիս։

Խրատ է անոնց՝ որ իրենց թշնամիէն փախչելու առեն՝ կեղծ բարեկամներու կ'ապաւինին, որոնք թշնամիէն աւելի վնաս կը բերեն իրենց։

Ձի՛նչ շահ արթուն կալ ի մի վըտանգին,
Ցայլ վտանգ հաշիլ թըմրեալ գլխովին.
Զի որ ոչ գիտէ զեզըր սահմանին,
Անզարծ մոլորեալ դանդաչէ յուղին.
Ծով է այս աշխարհ որ ցանգ երերին,
Ալէքեր հողմունք խաղան ի ընդմին.
Արդ մի՛ վըստահիր փոփոխականին,
Զի մի՛ ծախեսցիս յանյատակ ծոցին.

ՄԼԷ· — ԱՅՐ ԵՒ ԿԻՆ

Ջիա՛րդ դժնեայ կին անըզգամ
Խայթէ զընկերն և զայլս համայն։

Ջար կանայք են օձի նըման,
Ուր մօտենան վիշտ զէն կուտան։

Ջար կին մը ամենուն հետ ատելութեամբ կը վարուէր և կը կռուէր։ Օր մ՚ամուսինն ուզեց հասկնալ, թէ՝ արդեօք իր հօրը տունն ալ այնպէս կը վարուի. ուստի պատճառով մը զինքը հոն ղրկեց։ Քանի մը օր վերջ կինը ետ դարձաւ և ամուսինը հարցուց թէ ինչպէս անցուցած էր հոն։

— Ինչ պիտի ըլլայ, հովիւներն անգամ ինծի հակառակ էին, պատասխանեց կինը։

— Անզգա՛մ կին, պոռաց այն ատեն էրիկն անոր երեսին, եթէ հովիւներուն հետ ալ կռուեցար, որոնք առտու կանուխ կը մեկնին և ուշ ատեն կը դառնան, հապա ինչեր չես ըներ անոնց՝ որ գիշեր ցորեկ քեզի հետ կ՚ապրին։

Կռուազանը ուր որ երթայ բնութիւնն ալ հետը կը տանի։ «Մէկ չարը քառասուն լաւի հետ չի կրնար վարուիլ, իսկ մէկ բարին՝ քառասուն չարի հետ գիտէ վարուիլ», կ՚ըսէ առածը։

Այս բոյսք են բարուց կընոջ ժանտածին
Որ միշտ աղմկէ զընկեր դրացին.
Ապականիչ թոյն կըրէ ի լեզուին,
Ազդիլ զայն այլոց բերկրանք են սըրտին,
Բաբէ դառնութեան այն անըզգամին,
Ցորմէ մերձաւորք հեռանան փախչին.
Փոխան գգուանաց որ պարտ էր նմին
Ատեն հալածեն դժընդակ զայն կին։

ՄԼԸ — ՈՒԼ ԵՒ ԳԱՅԼ

Եթէ ունիս բան և հանճար,
Ցաղթես բնաւից չիք քեզ դժուար։

Թէ թողուս գործդ ա՛յլ բան ընես,
Շատ վընասներ քեզ կը բերես։

Ընկերներէն մոլորած ուլ մը մինչ ճամբան կ'երթար, գայլի մը հանդիպեցաւ. հասկցաւ որ այլեւս ազատում չկար իրեն համար, ետ դարձաւ և ըսաւ գայլին.

— Ո՛վ գայլ, շատ լաւ գիտեմ որ քեզի կերակուր պիտի ըլլամ, բայց խեղճութեամբ մեռնիլ չեմ ուզեր, ուստի խնդրեմ, հիմա դուն քիչ մը երգէ՝ ես ալ պարեմ, և անկէ վերջ ինչ որ կ'ուզես ըրէ։

Գայլը հաւանեցաւ և սկսաւ ոռնալ որպէս զի ուլը պարէ. շները անոր ձայնը լսեցին և վազեցին հալածեցին զայն։ Գայլը՝ անմիջապէս կծիկը դրաւ բսեղով ուլին.

— Արժանի՛ եմ այս խաղին, բնական խոհարարի մը ինչ կը վայելէ երաժշտութիւն։

Ով որ իր յատկութիւնը ձգած անսովոր բանի մը ձեռք կը զարնէ՝ դժբախտ կ'ըլլայ։ «Վա՛յ անոնց որ լոյսը ձգած՝ խաւարին մէջէն կ'երթան» կ'ըսէ առածը։

Այսպէս որ ծըգեն զիւրեանց առնելին
Միտ դընեն այլոց գործոց և բանին,
Բայց անդէն ծաղրին առ մտաւորին,
Ոյր հանճար յաղթէ բըռնութեան նոցին,
Զի՛նչ ինզօրագոյն քան զէն իմաստին,
Երբ հատու սըրեալ է յիւր յեսանին.
Հատանէ ըզչիղ արքայից բազկին,
Ծաղրեալ զխորագէտն ածէ յարկածին։

ՄԼԹ. — ԳՈՂԵՐԸ ԵՒ ԱՓԱՂԱՂԸ

պատճառ լինել գործոց բարեաց,
Ատելի է չարասիրաց։

թէ լաւ բանի ըլլաս պատճառ,
Կը բամբասեն քեզ չարաչար։

Գողերը տուն մը մտան և կողոպտելիք՝ աքաղաղէ մը զատ ուրիշ բան չգտան, զայն ալ առին տարին։ Երբ զանի պիտի մորթէին՝ խնդրեց որ խըննայեն իրեն, վասն զի ինքը պիտանի է մարդոց քանի որ գիշերանց կ՚արթնցնէ զանոնք որ գործի երթան։

— Ձիշտ ատոր համար դուն մահուան արժանի ես, ըսին գողերը, վասն զի զմարդիկ արթնցնելովդ՝ մեր գողութեան արգելք կ՚ըլլաս։

Այս ըսելով՝ գլուխը կտրեցին։

Բարի գործոց պատճառ եղողը միշտ ատելի է անզգամներուն. որովհետև իրենց ձեռքէն բան չի գար՝ անոր համար բարեգործ և ուսումնասէր մարդիկը կը բամբասեն։ Սակայն «Ով որ ուսումն ու հոգեւորը կը ձգէ՝ ան իր տունը մահուան մօտ և դժոխքի ճամբուն վրայ կը չինէ», կ՚ըսէ իմաստունը։

Այսպէս թըշնամիք բարեաց բոլորին,
Ըզպատճառ բարեաց ատեն խըստագին.
Զի ոյր ակն է չար ընդմա չար թուին
Բարեգործ արդարք պատճառ բարեծին։
Դու մի՛ հետեւիր եղծողաց բարին,
Ընդպատճառ յարգութիւն տուր բարեսիրին.
Որ պատճառ լինի բարեաց աշխարհին,
Ջըքնաղ պանծալի լինի նազելին։

ՄԽ. — ՋՂՋԻԿ ԵՒ ԿՈՒԶ

Որ ըստ տեղւոյն զէն իւր փոխէ,
Անյաղթ մնայ գերծ ի չարէ։

Թէ ըստ տեղւոյն արհեստ փոխես,
Ամէն բանի վըրան կ'ելլես։

Ջղջիկը թռած միջոցին յանկարծ վար կ'ինկնայ. կուզ մը կը բռնէ զայն և կ'ուզէ խեղդել։ Աղաչեց որ խնայէ իրեն։

— Չեմ կրնար թողուլ զքեզ, պատասխանեց կուզը, վասն զի բնութեամբ բոլոր թռչուններուն հակառակ եմ։

— Ես թռչուն չեմ, ըսաւ չղջիկը, այլ մուկ մ'եմ։

Այն ատեն կուզը թող տուաւ զանի։

Ուրիշ անգամ մ'ալ անիկա կատուին թաթիկներուն մէջ ինկաւ։

Աղաչեց անոր, թէ զիս մի՛ ուտեր։

— Բնութեամբ բոլոր մկներուն թշնամի եմ, պատասխանեց կատուն։

— Բայց ես մուկ չեմ, ըսաւ չղջիկը, այլ թըռչուն մ'եմ։

Եւ այսպէս երկու անգամին ալ անունը փոխելով՝ ազատեցաւ չղջիկը։

Ժամանակին յարմարելով պէտք է իմաստութեամբ՝ վըտանգներէ խուսափիլ գիտնալ։

Յարմարիլ առթից գործ է հանճարին
Մի յամառութեամբ պինդ կալ ի ըմմին.
Զի փոփոխ շնչմունք հողմոց աշխարհին
Հարկաւ փոփոխեն պարագայս անձին։

Մի՛ կաշկանդեսցեն զքեզ ըերմուն ազգին,
Մի՛ սովորութիւնք ի քեզ պըղնդացին.
Փոխեա զայն հրբեմն ըստ ժամանակին,
Որով ի լաւ անդր գործք նախնեաց փոխին։

ՄԽԱ. — ՅԻՈՒ ԵՒ ԷՇ

Մի՛ երաներ զբաղդ մեծատան,
Ջի տառապանք դմին մերձ կան։

Ներնէկ մի՛ տար մեծամեծին.
Նայէ ներսէն ինչ վիշտ ունին։

Վայրի էշն ընտանի էշը տեսնելուն՝ երանի տուաւ անոր որ քաղաքին մէջ ապրելով փափկացած է, լաւ կ'ուտէ և հանգիստ կեանք մը կը վայելէ։

Ուրիշ անգամ մ'ալ տեսաւ որ ան բեռնաւորուած կ'երթար, տէրն ալ ետեւէն գաւազանով յառաջ կը քշէր զայն։

— Ո՛հ, ըսաւ այն ատեն, ասկից վերջն ա՛լ երանի չեմ տար քեզի, քանի որ երջանկութիւնդ չարչարանքով միայն ձեռք կը բերես եղեր, իմ աղքատութիւնս քու երջանկութենէդ շատ աւելի վեր կը նկատեմ, մանաւանդ որ ուզած տեղս ազատութեամբ կ'երթամ։

Աղքատները պէտք է չա՛տ գոհ ըլլան իրենց վիճակէն, տեսնելով հարուստներուն կրած նեղութիւնները ու հոգերը։

Մեծատանց աղքատք երանին բաղդին,
Նոյնպէս մեծատունք կենաց աղքատին.
Թէ կըշռես ոտգուն ըզվիճակ ոերքին,
Փարթամք են թշուառք աղքատք երանին։

Մի՛ ցանկար փառաց փարթամագունիմ,
Որոյ տագնապք են լըծակից սըրտիմ.
Ղաւ են կեանք անինչ որ անվիշտ վարիմ,
Քան զայն ցեցակեր կեանք տըրտմականիմ։

ՄԽԲ. — ՀՇ ԵՒ ԳՈՐՏԵՐ

Ծոյլ հեղգասիրտք փոյթ գանգատիմ,
Ոչ ինչ յայլոց վաստակս հայիմ։

Ծոյլն որ նեղի գանգատ կ'ընէ,
Այլոց չանքին նայել չուզէ։

Փայտով բեռնաբարձ էշ մը ջուրէն անցած ատեն ինկաւ և չէր կրնար ելլել. ջուրին մէջ սկսաւ լալ և հառաչել։ Գորտերն անոր հառաչանքը լսելով կը ծաղրէին։

— Ինչ մ'ատեն ջուրին մէջ ճնալուդ համար կու լաս, հապա եթէ մեր տեղն ըլլայիր ի՞նչ պիտի ընէիր...։

Օրինակ է ծոյլ մարդոց, որ պզտիկ աշխատանքի մը համար կը տրտնջեն և անգամ մը չեն նայիր գիշեր ու ցորեկ անդուլ աշխատողներուն վրայ։

Այս ըընական բերք վատ տըրտնջողին
Թեթեւ նեղութիւնք ընտա մեծք թուին.
Ցայլոց մեծագոյնս եթէ հայէին,
Թեթեւագունից յօժար տանէին։
Արդ փոքրագունից մատիր ի զընին
Տես զիարդ ի վիշտս տանջեալ վաստակին.
Ցամօթ լեր ով վատ ընդ գործ քո չընչին,
Ուսիր զօրանալ ի մեծագունին։

ՄԽԳ. — ՀԱՒ ԵՒ ԾԻԾԵՌՆԱԿ

Ջօտար սերմանս ճար ըզքարի,
Եւ մի՛ խառներ չարն ընդ բարի,

Գէշն աղէկին հետ չխառնես
Ջարը քեզմէ հեռու կ՚ընես

Օր մը հաւն օձի հաւկիթ մը գտնելով խնամքով կը տաքցնէր որ յետոյ ձագ հանէ։ Ծիծեռնակը շատ զարմացաւ անոր խելքին։

— Ցիմա՛ր, ինչ է ըրածդ, ըսաւ, չե՞ս գիտեր որ ձագերը ելածին պէս նախ քեզի պիտի ճնաւեն։

Այնատեն հաւն ըմբռնեց իր սխալը, թէ՝ իր թափած չանքը ճնաւակար թշնամւոյ մը վրայ է։

Ծնողք պէտք է զգուշանան չար և անառակ տղաք մօտեցնելէ իրենց զաւակներուն քով, և ուսուցիչները պէտք են արգիլել աշակերտներուն որ մոլար և անբարոյ գրքեր չկարդան։

Չիարդ քաջ խորհի խոհեմ կենդանի,
Մի՛ լինիր աստ դարմանիչ չարին.
Որոյ թոյն դըժնեայ ի ներքըս պահի,
Խայթէ և ժայթքէ երբ ի չափ աճի,
Խըրատ է ծնողաց և քաջ վարժողին,
Անարատ պահել ըզսիրտ անմեղին.
Որ խառնէ ըզթոյն քաղցըր սընընդին՝
Կորուստ պատրաստէ իւր անմեղ գառին։

ՄԽԴ. — ԱՂԱՒՆԻ ԵՒ ԱՆՕԹ

Արդ մի՛ անյագ բերիր յուտել,
Զի մի՝ անկցիս ի վիշտս անել։

Ուտել խմել շատ մի՛ ցանկար,
Շատիճ մահուան այս է պատճառ։

Ծարաւահիւծ աղաւնի մը ջուր փնտռած ատեն պատին վրայ ջրի ման մը տեսաւ, և կարծելով որ իրապէս ջուր է՝ թեւերովը ուժով մը զարկաւ ամանին որպէս զի վար իյնայ։ Բայց յետոյ շատ զղջաց, որովհետեւ իր թեւերուն վնասեց և թռչելու անկարող՝ վար ինկաւ։

Այն ատեն ողբաց իր անխելքութեան վրայ որ կաթիլ մը ջուրի համար այն խեղճութեան դատապարտած էր ինքզինքը։

Խրատ է անոնց՝ որ առանց մտածելու գալիք հետեւանքներուն վրայ՝ իրենց ցանկութեան յագուրդ տալու համար կը վնասեն անձերնին։ «Ագահին աչքը չի կշտանար, ինչպէս դժոխքն ու կորուստը», կ'ըսէ առակը։

Այսպէս որ անյագ տենչայ յրմպելիւն,
Անդէն կորընչի ի նոյն հեշտալիւն.
Զի բընական կիրք կորընտականին
Վաղ կարապետէ ի դուրս օրհասին։
Արդ երբ տեսանես սըրտիդ բերկրալիւն,
Մի՛ գահավիժիր անսանձ ի նըմին.
Ջափակցեալ ըզկիրս ըստ բանականին՝
Զքնաղ վայելես զերկնածիր բարին։

ՄԽԵ. — ԱՂՋԻԿ ԵԻ ԼԱԼԿԱՆՆԵՐ

Բազումք առ սէր ոսկւոյն անքան
Առնեն ըզգործս եղերական,

Շատ մարդ ոսկւոյն համար կ'ընէ
Ողբ ու կոծում որ արժան չէ։

Հարուստ մը երկու աղջիկ ուներ, որոնցմէ մէկը մեռաւ. անոր դիակին վրայ լալկան կիները բերին որոնք այնքան կ'ողբային որ մեռնողին քոյրը զարմանալով հարցուց մօրը.

— Մայրի՛կ, այս դժբախտութիւնը մերն է, հետեւաբար մեզի կ'իյնայ լաց ու կոծ ընել, իսկ այս կիները ինչո՞ւ մեզմէ աւելի կու լան։

— Աղջի՛կս, պատասխանեց մայրը, բնաւ մի՛ զարմանար անոնց կսկծին վրայ, վասն զի մեր դրամին սիրոյն համար է որ այսպէս կ'ուլան, ոչ թէ ցաւ զգալուն պատճառաւ։

Շատ մարդիկ դրամի և փառքի համար լալկանութիւն կ'ընեն առանց ըրած ձեւակերպութիւննին գիտնալու, վասն զի ցանկութեամբ կուրցած է իրենց միտքը։

Այս գործս է այժմեան դարու տրտմածին
Ցոր ի սէր օգտի գործեն զեղկելին.
Աչք ամենեցուն են յանքան ոսկին,
Միտք ամենեցուն ձգել զայն յանծին,
Ջի՞նչ ինչ կործանէ դիրս հողագնտին
Ի սուսեր մաշէ մարդիկ երկրածին,
Բայց աշխարհակուլ այս հրահալելին
Որ զաշխարհս ողջոյն գործէ լալագին։

ՄԽԶ. — ՀՈՎԻՒ ԵՒ ՈՋԽԱՐՆԵՐ

Ջարիս խորհել բարերարին
Գործ է տխմար ապիրատին։

Բարերարին չար մի՛ ուզեր,
Որ քեզ հասնին բարի օրեր։

Հովիւն ոչխարներն անտառ մը տարաւ. հոն կաղնի ծառի մը տակ հագուստը փռեց և յետոյ վրան ելաւ որ պտուղները վար թափէ։ Ոչխարները պտուղը կերած ատեն՝ հովուին հագուստն ալ մկա֊սին կերան։

Հովիւը ծառէն վար իջնելով, երբ տեսաւ թէ հա֊գուստները չկան՝ — Ո՛վ անզգամ կենդանիներ, պո֊ռաց, դուք ուրիշներուն բուրդ կու տաք որ հագուստ շինեն, իսկ ես որ այսչափ հոգ կը տանիմ ձեր վրայ՝ հագո՞ւստս կ՚ուտէք...։

Կան մարդիկ որ իրենց ընտանիքի անդամներուն բարիք մ՚ընել կը զլանան և անարժան օտարներուն սիրով կ՚ընեն, ինչ որ ամենևին օրինաւոր չէ։ «Ով որ իր բարերարին չար հա֊տուցում կ՚ընէ չարն իր տունէն չի պակսիր», կ՚ըսէ իմաս֊տունը։

Անոպայ տխմարք յայս միտըս բերին,
Թողեալ զընտանիս օգնեն օտարին.
Ի զի դառնացեալ բանիւ ներգողին
Ընդդէմ ելանեն խըրատակալին։
Խակամիտ մանկանց խըրատ է անգին
Ջընկերը և զօտար ոչ ճանաչողին.
Որ մերժեն խոտեն գութ խրատարկուին,
Անկանին ի ծեռս ոխերիմ չարին։

ՄԽԻ. — ՀԱՒԸ ԵՒ ԻՐ ՁԱԳԵՐԸ

Ձիր ապահով պատսպարան
Իրեւ ամուր հնազանդութեան։

Մըտիր բերդը հնազանդութեան,
Քեզ չի մօտիր վընասող բան։

Անգամ մը հաւն իր ձագուկներով կը պտտէր. հեռուն՝ ուտելու բան կը փնտռէր երբ յանկարծ տեսաւ որ ուրուրն իրենց գլխուն վերեւ կը սաւառնի զանոնք յափշտակելու համար։ Անմիջապէս իր մօտ կանչեց զանոնք և թեւերուն տակ պահելով ազատեց թշնամւոյն ձեռքէն։ Վառեակներն ուրուրին հեռանալը տեսնելով ինքնագլուխ սկսան պտտիլ։ Ինչ վերջ ուրուրը դարձեալ երեւցաւ, և հաւը կրկին կանչեց իր ձագուկները որ գան իր թեւերուն տակ մտնեն։ Հնազանդները՝ եկան, իսկ անոնք որ չուզեցին հնազանդիլ իրենց մօրը՝ թշնամւոյն բերանը զոհ գացին։

Խրատ է մանուկներուն, որոնք որչափ հնազանդ ըլլան իրենց ծնողաց և մեծերուն՝ միշտ երջանիկ են, իսկ երբ անհնազանդ ըլլան՝ դժբախտ։

Որդին հընազանդ ծընողաց ծայնին՝
Քաջ պատսպարի ընդ թեւօք նորին.
Ճիրանք և մագիլք դժնեայ ոսոխին
Ոչինչ վէրս առնեն ի վերայ անծին։
Իսկ որ անհաւան զըտանի ընդմին,
Ինքնակամ շրջի ուր կամք իւր բերին,
Երազէ ինքեան ճիրան գազանին,
Մանրեալ կործանի ի նոյն դառնագին։

ՄԽԸ. — ՊԱՐՏԻԶՊԱՆ ԵՒ ՄՈՒԿ

Գործ վշտաբեր զօշաքաղին
Ի միշտ քաղել զօգուտն անծին.

Շահասէր մարդն ամէն բանէ
Միայն իրեն շահ կը քաղէ.

Պարտիզպան մը իր այգւոյն մէջ մուկ մը բռնեց և կ'ուզէր մեռցնել:

— Ձիս մի՛ սպաներ, աղաչեց մուկն անոր, վասն զի ես քու ծառադ եմ, քեզի համար կ'աշխատիմ, առանց վարձքի գետինը կը փորեմ, և հողն ալ ուրիշ տեղ չեմ տանիր:

— Դուն ինչ որ ընես մի միայն քու շահուդ համար կ'աշխատիս՝ ի վնաս ուրիշներուն, պատասխանեց պարտիզպանը, ուստի անպատճառ պէտք է սատկիս:

Ամէն բանի մէջ պէտք է գործողին դիտաւորութեան նայիլ. շատ գործեր կան որ չար չեն, բայց բարի նպատակ մը չունենալնուն համար՝ չար կը նկատուին:

Դժնեայ զօշաքաղք զանծանց շահ խորհին.
Ի վընաս այլոց գերին խնդագին.
Բայց երբ գործ իւրեանց յերեւան ածին՝
Անստգիւտ լինիլ չանան յատենին.
Ո՛ւր յայնժամ լսող ծայնի զրկողին,
Ինքեան դատախազ նոյն իսկ գործ անծին.
Չի գործք թէ չիցեն կարգեալ ի վախճան,
Չարկաւ կորնչիլ կայ ի վախճանին:

ՄԽԹ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՇՈՒՆ

Որ վասն այլոց չարիս խորհի,
Զարագումին ինքն հանդիպի.

Թէ որ այլոց չար ուզենաս,
Մեծ չարերու կը տիրանաս.

Աղուէսը դաշտին մէջ պառկած՝ խորամանկութեամբ ինքզինքը մեռած ձեւացուց, որպէս զի թռչուններն աներկիւղ իրեն մօտենան և ինքը դիւրաւ բռնէ զանոնք։ Սակայն ըրած վարպետութիւնն իր գլուխը կերաւ. վասն զի շուն մը որ դիպուածով կ՚անցնէր անկէ, աղուէսին այնպէս անհոգ պառկիլը տեսնելով՝ իսկոյն վրան յարձակեցաւ սպաննեց զայն։

Որչափ ալ խորամանկ և խորագէտ ըլլաս՝ այնչափ քեզմէ աւելի խորամանկին կը հանդիպիս։ Ուրիշին համար ի՛նչ չարութիւն որ մտածես՝ քու գլխուդ կու գայ որովհետեւ անրզգամաց կործանումը չար է։

Զոր ինչ ոք խորհի առնել ընկերին,
Նոյն վերադառնայ յիւր ներգործողին.
Զի գործ ի պատճառն բերին հոլովին,
Թէ վատ թէ ընտիր յայն կեդրոն յանկին.
Իսկ քեզ մտախոհ վիճակեալ բանին,
Ի ճահ է աննենգ վարիլ ընդ մանկտին.
Որչափ խորամանկ գտցիս ընդ այլոց,
Ի նոյն ըմբռնեալ մանրիս դառնագին.

ՄԲ. — ՇՈՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՏԷՐԸ

Պահել զքոյս թէ չես արթուն,
Զիա՞րդ յայլոց խնդրես զնոյն։

Թէ չես հոգար դուն քու բարին,
Ինչ շահ կ'ընէ հոգն ուրիշին։

Մարդ մը գիշերը մոռցաւ իր հաւնոցին դուռը փակել. նոյն գիշերն աղուէսը հաւնոց մտաւ և բոլոր հաւերը խեղդեց։ Առաւօտուն երբ տէրը տեսաւ իրեն եղած այս մեծ վնասը՝ սաստիկ բարկացած սկսաւ անխնայ ծեծել շունը որ անհոգ կերպով թոյլ տուած էր աղուեսին իր հաւերը խեղդել։

— Տէր իմ, պատասխանեց շունը, պատճառ մը չունիս զիս ծեծելու. որովհետեւ եթէ դու ինքդ անհոգ գտնուեցար քու հաւերուդ հանդէպ, որոնցմէ այնչափ շահ ունէիր, ես ի՞նչ կ'ուզես որ ընէի։

Օրինակ է ծոյլ մարդու որ իր գործերն ուրիշի ձեռքը կը ձգէ, առանց մտածելու որ ուրիշէն շահ չկայ։

Անիրաւ դատմունք զանցաւոր հեղգին
Որ յայլոց վերայ ծըգէ մեղս անծին.
Զոր ինքեան անկ էր առնել ըստ կարգին,
Թողու հեղգութեամբ առնել օտարին։
Թէ դու չես, ով վատ, հոգածու անծին,
Էի՞մ յայլոց խընդրես հոգ տանիլ ընմին.
Եւ եթէ դու քեզ չեմ հաւատարիմ,
Ո՞վ ոք քեզ լիցի բարեկամ ներքին։

ՄԾԱ. — ՇՈՒՆ ԵՒ ԷՇ

Զէ վեհապանծ տեսք արտաքին՝
Թէ համարում չիցէ ներքին։

Դըրսի տեսքը բան մը չարժէ,
Թէ որ ներսի սիրտն ուղիղ չէ։

Շունը գայլին հետ պատերազմ ունէր, սակայն տեսնելով որ պիտի չկարենայ անոր հետ գլուխ ելլել՝ ուզեց իրեն ընկեր մը գտնել որ անով թշնամւոյն յաղթէ։ Օր մ՝իշուն հանդիպեցաւ անոր զռացած պահուն, և զօրաւոր ձայնէն ու վրայի համէտէն խաբուելով՝ միտքը դրաւ որ իշուն պէս ուժով կենդանի չկայ և իրեն գինակից ըրաւ գայն։ Երբ, երբ հեռուէն նշմարեց գայլը՝ վախէն լեզապատառ եղած՝ անմիջապէս փախաւ, ու շունը մինակ թողուց։

— Մեղք, պոռաց շունն անոր ետեւէն, մեղք որ կերպարանքիդ ու ձայնիդ համեմատ ալ սիրտ մը չունիս. ուրեմն արտաքինը միայն նայիլ բաւական չէ եղեր, այլ աւելի ներքինը պէտք է նայիլ։

Խրատ է անոնց որ պոռոտախօս և մեծ գլխով մարդը մեծ բանի տեղ կը դնեն. սակայն մարդուս մեծութիւնը սրտին և հոգւոյն վրայ է, ո՛չ թէ մարմնոյն։

Ռամկական մըտաց այս ծըննունդ յետին՝
Որ միայն դատի տեսլեամբ արտաքին.
Յորժամ տեսանէ գյաղթանդամ մարմին,
կարծէ զերկնածիր ոգիս ի սըրտին,
Իսկ իմաստնոց է կշռել ըզնեըքին,
Վառ ի վառ ճըրագ փայլի ի նմին.
Զի այնու մարդն է անյաղթ ի մարտին,
Եւ ոչ անարի դիմօքն աճագին։

ՄԾԲ. — ՍԱՐԵԱԿ ԵՒ ՏԱՏՐԱԿ

Մի՛ ինչ գըրեր զծայն ճոռոմին,
Երկիր յաւէտ որ կայ լըռին.

Շատ խօսողէն դուն մի՛ վախնար,
Անկէ վախցիր որ կայ խոնարհ.

Սարեակը տատրակին հետ միասին գացած ա-տեն՝ տեսաւ որ ուրուրն ըստ իր սովորութեան զար-հուրելի ձայնով օդոյ մէջ կը սուրար: Սարեակն անոր ձայնէն սարսափած՝ դողահար ըսաւ տատրակին.

— Տես ինչ սպառնալիքներով կը թռչի. ես շատ կը վախնամ ուրուրէն:

— Մի՛ վախնար այսպիսի ձայներէ, պատաս-խանեց տատրակը, անոր սպառնալիքը մկներուն և վառեակներուն համար է. մենք աւելի պէտք ենք վախնալ լռիկ բազէին ճանկերէն՝ որ իր ձայնէն ա-ռաջ կը հասնի մեզի:

Չխօսողէն աւելի պէտք է վախնալ՝ քան թէ մեծախօսէն. վասն զի առաջինին գործը խօսքէն առաջ կը կատարուի, մինչ երկրորդին ձայնը միայն կը սպառնայ առանց ընաս մը տալու:

Գնդեցիկ խըրատ խոհեմ տատրակին,
Զգոյշ կաց, ասէ, որ լռիկ ընստին.
Ջի փոխան գործոց բանքն են ճոռոմին,
Իսկ փոխան բանից գործքն են անխօսին.
Արդ մի՛ երկնչիր ի ծայնէ ուժգին,
Մի՛ ի սպառնալեաց անգործ զրախօսին.
Պատճառ կալ յաւէտ անծայն գործողին,
Ոյր նախ քան ըզծայն արդիւնք վըճարին.

ՄԾԳ. — ՀԱՐՈՒՍՏԸ ԵՒ ԻՐ ԱԶԳԱԿԱՆԸ

Որ յոյժ տեսչայ յառնուլ զբոլորդ,
Կորուսանէ զբարին բոլոր։

Ով որ բոլորն առնել կ'ուզէ,
Քիչն ու շատը ձեռքէն կ'ելլէ։

Հարուստ մարդ մը իր գանձը տարաւ գաղտնի անտառին մէջ թաղեց. իր մէկ ազգականէն զատ ո՛չ ոք գիտէր, ան ալ գիշերը գնաց զայն գողցաւ։ Աւեն մը վերջ, տէրը չգտաւ իր գանձը և անմիջապէս հասկցաւ թէ իր ազգականին գործն էր, ուստի մտածեց այնպիսի խաղ մը խաղալ անոր գլխուն որ գանձն առաջուան տեղը դարձնէ։

— Կ'աղաչեմ, ըսաւ ազգականին, վաղը հետդ անտառ երթանք և գանձիս վրայ հազար ոսկի եւս աւելցնենք։

Ազգականը դարձեալ գիշերանց գնաց անտառն և գողցած գանձն իր նախկին տեղը թաղեց որպէս զի յետոյ վրան աւելցուած հազար ոսկին ալ յափշտակէ։ Յաջորդ օրը սակայն հարուստը գանձն առաւ և տուն տարաւ։

Ով որ ցանկութեամբ քիչը կը ձգէ և շատին հետեւէն կը վազէ՝ այն ունեցած քիչն ալ վրայ կու տայ։

Այսպէս որ անյագ ցանկայ բոլորին,
Վաղ կորուսանէ որ կայ ի ձեռին.
Ջի երբ ոչ գիտէ բերկրիլ ի մասին,
Վըրիպի բերկրիլ ի բոլոր բարին,
Մի՛ ցանկար շատին մի՛ չափազանցին,
Ջի մի՛ զըրկեսցիս ի չափաւորին.
Հըրճուեա ընդ բարիս Նշխարեալ անձին,
Նորանոր բարիք քեզ վերադրեսցին.

ՄԾԴ. — ՈՉԽԱՐ ԵՒ ՇՈՒՆ

Ծանր է կըրել վիշաս յըսկերէն
Քան յոխերիմ դիմամարտէն։

Շատ կը ցաւի վէրքն ընկերին
Քան խորունկ խոցը թշնամւոյն։

Գայլը ոչխար մը բռնեց և անոր անձայն ու հանդարտ կենալը տեսնելով իրեն համար արդէն ապահոված նկատեց զայն և ատկին անդին կը պըտրտկէր։ Ոչխարը հնարքով մը փախաւ անոր ձեռքէն և շան մը ձեռք ինկաւ. այն ատեն սկսաւ բոլոր ուժովը պոռալ, այնպէս որ ձայնէն հովիւը վրայ հասաւ և ազատեց զայն շան բերնէն։

— Ինչո՞ւ գայլին առջեւ այնքան չպոռացիր, ինչպէս շան առջեւ, հարցուց հովիւը։

— Երբ տեսայ որ շունը պիտի խածնէ զիս՝ ինծի աւելի ծանր եկաւ, պատասխանեց ոչխարը, վասն զի շունը՝ պահապան է մեզի։ Մինչդեռ գայլը ի բնէ մեր թշնամին է։

Շատ դառն է՝ ընաս և նեղութիւն կրել բարեկամէ՝ ազգականէ և քան թէ օտարէն, վասն զի բարեկամէն բարիք կը սպասուի և ո՛չ թէ չարիք։

Այո՛ դժընդակ են վէրք մըտերմին
Որ յանկարծ խոցեն զսիրտ բարեկամին.
Նթէ թըշնամին լինէր ոխերիմ՝
Ոչ յոյժ մորմոքեալ ցաւ գործէր խորին։
Խըրատ վայելուչ ընկերականին,
Միամիտ սիրել զընկեր ղըրացին.
Բարք է աննուազ գազանականին,
Որ զիւրսն խոցէ որպէս թշնամին։

ՄԾԵ. — ՀԱՒՈՐՍ ԵՒ ԵՂՋԵՐՈՒԿ

Աղդ մի՛ խորշիր տանիլ փոքուն,
Ջի մի՛ անկցիս ի մեծագոյնն.

Եթէ քիչը քաշիլ չուզես,
Մեծ վըշտաց մէջ քեզ կը ծըգես.

Հաւորսը՝ եղջերուկ թռչուն մը բռնեց և ոտքէն չուան մը կապած՝ տան մէջ կը պահէր: Եղջերուկը նեղուած իր այդ նոր կեանքէն՝ չուանն ոտքին թռաւ գնաց իր բոյնը նստաւ բայց դերձանը ծառին փաթթուելով, եղջերուկը կապուած մնաց և ալ չկրցաւ ուրիշ տեղ թռչիլ: Սաստիկ անօթութեան մէջ սկսաւ ինքզինքը մեղադրել:

— Վա՛յ ինձ, մարդուն ձեռքին տակ չկրցայ համբերել, և ահա անխելքութեանս երեսէն կը մեռնիմ: Ազատութիւնս փնտռած ատեն՝ չարաչար կապուեցայ. կապով փախչիլը գերի ըլլալէն աւելի գէշ է եղեր:

Խրատ է անտնց՝ որ պզտիկ նեղութիւններէն փախչելու համար՝ շատ անգամ աւելի մեծին մէջ կ'իյնան: Պէտք է գիտնալ միանգամ ընդ միշտ, թէ առանց նեղութեան կեանք չկայ:

Կըրել յաշխարհի վիշտ տրտմաբերին,
Հարկ ի սկըզբանէ եղաւ մահացուին.
Որ ի բաց փախչի տանիլ թեթեւին,
Նըմին հասանէ ծանր անտանելին:
Մարդ ժառանգաւոր տրտմական մասին,
Մի՛ օտար գըրեր զոր քեզ պատշաճին.
Եթէ գոհ տանիս՝ ծանուցք թեթեւին,
Թէ փոքունց անգոհ քեզ ծանրաբեռնին.

ՄԾԶ. — ԿՐԻԱՆ ԵՒ ԳՈՐՏԵՐԸ

Մի՛ մեղադրեր զբնութիւնն արդար,
Թէ հի՛մ հաճուրց բարիս չարար։

Մի՛ տրտմիր թէ մեծ բան չունիս,
Թէ լաւ քննես շատ բան ունիս։

կրեան, տեսնելով որ գորտերը շուտ շուտ կը ցատքէին՝ գանգատեցաւ բնութեան դէմ որ անոնց արագութիւն տուեր է, և իրեն այն աստիճան դանդաղութիւն՝ որ իր բեռան տակ հազիւ քարշ կու գայ։ Օր մ'ալ տեսաւ որ արագիլը լճին մէջ մտած զանոնք մէկիկ մէկիկ կ'ուտէր, այն ատեն սկսաւ մըխիթարել ինքզինքն, ըսելով.

— Ես խե՛նթ եմ եղեր... որ մինչեւ հիմա կը մեղադրէի արդար բնութիւնը՝ որ ինծի այսպիսի հրաշալի զէնք մը շնորհեր է, որով անվախ կրնամ պաշտպանել ինքզինքս բոլոր վտանգներուն դէմ։

Օրինակ է անմիտ ռամիկներուն որ մէկուն վրայ բան մը տեսածնուն պէս կը տրտնջեն թէ իրենք չունին անկից, չեն գիտեր որ Աստուած ամենուն արդար բաշխեր է։ Ով որ շատ բարիք ունի՝ շատ ալ նեղութիւն ունի։

Այս բերք ևն մըտաց անխորհուրդ ռամկին,
Որ պըշնու ցանկայ ընդ այլոց բարին.
Երբ գեղեցիկ ինչ դիտէ յօտարին,
կարծէ զինքըն զիրկ յիրաց բընաւին։
Մի՛ լինիր չարակն յընկեր դըրացին,
Քոյդ չեն փոքր օժիտք ընկատեա յանձին.
Եթէ մի՛ ակամբ դիտես ծիրս այլոց,
Միւսով տես չարիս լըծակցեալ ընմին։

ՄԵԶ — ԱՌՆԷՏՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՂՆԻՆ

Որ ոչ խորհի զգործոց վախճան,
Զղջայ կըրէ ցաւս անվախճան։

Բան մը չըրած վերջը քննէ,
Նոքի ցաւը օգուտ չընէ։

Իրենց աշխատանքը թեթեւցնելու մասին խորհըրդակցելու համար առնէտները ժողովք մ'ըրին։ Ի վերջոյ այն եզրակացութեան եկան որ կաղնի ծառին արմատները կրծելով վար ձգեն և առանց ելլել իջնելու աւելորդ նեղութեան՝ վարէն անոր պտուղներն ուտեն։ Ծեր մը սակայն ընդդիմացաւ, ըսելով որ եթէ հիմակ մեզի կերակուր տուողը կտրենք, գալ տարի ո՞ւսկից ուտելիք պիտի գտնենք։ Գնացէ՛ք բաներնիդ, պոռաց յետոյ խստութեամբ, քիչ մը չաշխատելու համար՝ ինչպէս կ'ուզէք մեր կերակրիչը կտրել. այսպիսի անխելք որոշումներ չմտածելէն առաջ կու գան։

Առնէտներն ամառը պտուղներով կը սնանին. կ'ըսեն թէ ձմրան եղանակին վեց ամիս բան չեն ուտեր և թմրած կը մնան։ Օրինակ է անմիտ մարդոց որ գործի մը կը սկսին առանց մտածելու անոր հետեւանքներուն վրայ։

Այսպէս որ կըշռէ զսկիզբն և վախճան՝
Դանխաւ գուշակէ զանգոյ ապագայն.
Որով միշտ առնէ գործ աներկեւան,
Ոչինչ վըրիպի անծըն խոհական.
Արդ մի՛ անխորհուրդ առներ գործս համայն,
Այլ որոշ մըտօք քննեա զապագայն.
Զի նախկին պատճառն է վախճանական,
Ոյր սակս եղանին ըզնաւք եղական։

ՄԾԸ. — ՋԻՆՈՒՈՐ ԵՒ ՋԻ

Նորասիրաց նորն է սիրուն,
Ընտրեն ըզնորն հինըն թողուն.

Փորձած բանէն ետ մի՛ կենար,
Մ'ատեր հինը նորին համար.

Ջինուոր մը լաւ վազող ձի մ'ունէր, որ երկար ատեն լաւ ծառայած էր իրեն. տէրն ուրիշ ձի մ'ալ գնեց որ առաջնոյն առաւելութեանց և օգտին չէր հաւասարէր: Սակայն տէրն աւելի սէր և գուրգուրանք ունեցէր էր նորին վրան: Նոր ձին օր մը հինին, ըսաւ.

— Դուն ինծմէ շատ աւելի զօրաւոր ես և կրնամ ըսել որ ինծմէ լաւ կը ծառայես մեր տիրոջը, այնու հանդերձ՝ զիս քեզմէ աւելի կը սիրէ:

— Մի՛ զարմանար, պատասխանեց հինը, որովհետեւ մարդոց սովորութիւնն է միշտ նորին ետեւէն վազել:

Օրինակ է մարդոց անհաստատ մտայնութեան, որով սովոր են նորը սիրել և գերադասել հինէն, հոգ չէ թէ նորը հնոյն չափ լաւ չըլլայ. սակայն նորասիրութիւնը մեծամեծ վնասներ հասուցած է մարդոց:

Ա՛հա ընչաւնակ անհաստատ սրտին,
Որ ընտրէ ըզնորն ատէ զընտրելին.
Ոչինչ համարի հընութիւնն անգին
Անհաստուն մըտաց այն նորասիրին,
Նորասիրութեամբ թէ մերժես ըզհինն,
Ցեղաշարժ ոգիս ցուցանես յանձին.
Չընագիտութեամբ թէ զննես ըզնորն,
Չընոց և նորոց գոս հետաքննին:

ՄԾԹ. — ԳԱՅԼ ԳԱՌՆԱԶԳԵՍՏ

Բազում գառինք ըստ արտաքնոյն,
Այլ քանասալ գայլ ըստ ներքնոյն։

Շատը դըրսէն գառն է անմեղ,
Սակայն ներսն է գազան աճեղ։

Անգամ մը գայլն ոչխարի մորթով ծպտեալ ոչխարներուն մէջ մտաւ, և ամէն օր անոնցմէ հատ մը կ'ուտէր։ Ժամանակ մը վերջ տէրն անդրադարձաւ և սպանեց գայլը. յետոյ նոյն կեղծ երևոյթովը՝ ծառէ մը կախեց զայն։

Երբ հովիւները հարցուցին թէ ինչո՞ւ ոչխարը ծառէն կախեր էր՝

— Այս մորթը որ կը տեսնէք ոչխարի է, պատասխանեց նա, բայց միջինը գայլ է. անմեղ գառնուկի մը երեւոյթին տակ՝ ծածկուած է պատառող գայլ մը։ Արտաքինէն մի՛ խաբուիք, ներքինին նայեցէք անգամ մը՝ որ այնչափ ոչխարներս կերաւ։

Օրինակ է կեղծաւոր և խաբեբայ մարդոց, որ առ երեսս բարի ձեւանալով ուրիշին տունը կը քանդեն. սակայն օրին մէկն ալ կը յայտնուի իրենց կեղծաւորութիւնը և խայտառակ կ'ըլլան։

Այսպէս կեղծաւորք զերդ փարիսեցիք
Արդար ձեւանան ձեւովն արտաքին.
Քաղցրաթոյն բանիւ մաքուր երեւին,
Այլ ի ներքոյ են գազան դառնագին։
Արդ մի՛ հաւատար կեղծութեանց նոցին՝
Որոց այլ է սիրտ այլ ինչ ի լեզուին,
Մի՛ քեզ բարեձեւ գազանք մերծեսցին,
Ջի մի՛ ծախեսցիս յանգութ որկորին։

ՄԿ. — ՁԻԹԵՆԻՆ ՈՒ ԴԴՄԵՆԻ

Որ փոյթ ցոլայ վաղ շիջանի,
Կանխաբողբոջն անդէն խամրի.

Շուտ բուսածը շուտ կը չորնայ,
Ուշ հասածը կը դիմանայ.

Ձիթենին կը զարմանար իր քովը բուսած դդմենուոյն վրայ, թէ ինչպէս կարճ միջոցի մը մէջ այնքան աճած էր և իր երկարութեամբ գինքը անցած՝ որ իրմէ քանի տարի առաջ տնկուած էր: Բայց ձմրան մօտ երբ դդմենին չորցաւ՝ այն ատեն ձիթենին ըսաւ ինքնիրեն.

— Իրաւ որ ապուշութիւն է նախանձիլ այսպէս շուտ աճողներուն վրայ, վասն զի մէկէն մեծցողը՝ շուտով ալ կը չորնայ եղեր: Լաւագոյն է, ուրեմն, կամաց կամաց աճիլ և երկար կեանք ունենալ, քան թէ շուտ աճիլ՝ և շուտ ալ չորնալ:

Հապճեպով եղած գործ մը երկար չի դիմանար. ուստի ամէն բանի մէջ պէտք չէ աճապարել, վասն զի մտածմամբ եղած գործ մը լաւ և տոկուն կ'ըլլայ:

Զի՞նչ օգուտ պանծալ ճոխանալ հեշտին,
Ընդ փոյթ նուազեալ խամրիլ գլխովին.
Ղաւ է անագան աճիլ ի չափին,
Ցերկարել մընալ ի նոյն վիճակին.
Սի՛ ցանկար փառաց փախստականին
Որ փոյթ ցոլացեալ անդրէն խաւարին,
Փառք են տիրապէս փառք հոգեկանին,
Որ վայրկին ընդ ծիգս յանծայր շրջանին.

ՄԿԱ. — ՇՈՒՆ ԵՒ ԾԱՌԱՅ

Երբ ոք այրի ջրով ջերմին,
Խիթայ մերձիլ ի ջուր ցրտին.

Այրած լեզուն վախկոտ կ'ըլլայ,
Պաղ ջրին ալ չի մօտենայ.

Տանուտէր մը շուն մ'ունէր՝ որ ամէն անգամ անձրեւ գալուն ծակէ ծակ կը մտնէր: Անձրեւոտ օր մը՝ տան ծառան փորձեց դուրս հանել շունը:

— Կ'աղաչեմ, ըսաւ շունը, քիչ մ'ալ սպասէ որ անձրեւը դադրի, վասն զի առանց պատճառի չէ որ դուրս չեմ ելլեր:

— Ինչ պատճառ ունիս, հարցուց ծառան:

— Անգամ մը, ըսաւ շունը, դիպուածով տաք ջուրին մօտեցայ և կաշիս խաշեց, անոր համար հիմա պաղ ջրէն ալ կը վախնամ:

Ընտիր օրինակ մ'է խոհեմ մարդու, որ եթէ անգամ մը վնաս կրէ ո և է բանէ՝ անկից վերջ ամէն բանէ կը զգուշանայ:

Գեղեցիկ հանճար մտաց փորձառուին,
Ղուրջ կայ չփորձիլ ի նոյն վերստին.
Նթէ ոք փորձի ի միում առթի՝
Պարտի արթուն կալ յամենայն առթին.
Պատշաճ յորդորակ ժիր պատանեկին
Առ ի հեռանալ յառթից վտանգին.
Թէ առարկայ ինչ փորձեաց զքեզ դիւրին՝
Մի՛ անփորձ մերձիր յիր ինչ բընաւին.

ՄԿԲ. — ՀԱՒՈՐՍ ԵՒ ՏՂԱՆ

Միտք տղայոց չեն խոհական,
Զոր ինչ լսեն այնպէս գնան։

Անխորհուրդ բան չըսես տղուն,
Որ անմեղին չի դառնայ թոյն։

Հաւորս մը տասը թռչուն կարկաւ, շամբուրն անցուց գանոնք և տղուն տուաւ որպէս զի մինչեւ իր գալը խորովէ։

— Զգոյշ եղիր, ըսաւ անոր, չըլլայ թէ մոխրին մէջ ձգես, նայէ՛ առաջուց կ՚ըսեմ քեզի, եթէ այդ տեսակ բան մ՚ըլլայ՝ ամենքն ալ քեզի կը կերցնեմ։

Թռչուններըը գրեթէ խորոված էին, բայց դիպուածով մոխիրն ինկան։ Տղան տիրոջը խօսքին նայելով սկսաւ ուտել, բայց ինը հատն ուտելէն վերջ կշտացաւ և տասներորդին համար ալ տեղ չէր մնացեր։ Երբոր տէրն եկաւ՝ տղան սկսաւ լալ։

— Ինչո՞ւ կու լաս, հարցուց տէրը երբ քիչ յետոյ վերադարձաւ։

Թռչունները յանկարծ ձեռքէս մոխիրն ինկան, պատասխանեց տղան, ես ալ ինը հատը կերայ, բայց տասներորդը չկրցայ ուտել... կ՚աղաչեմ, մի՛ բարկանար, որովհետեւ չափազանց կշտացած եմ և ալ պիտի չկարենամ ուտել։

Այն ատեն հաւորսը համոզուեցաւ որ տղայոց հետ շատ զգուշութեամբ խօսելու է։

Տղաք շատ պարզամիտ ըլլալնուն համար ամենամեծ ըզգուշութեամբ պէտք է վարուիլ անոնց հետ, և մանաւանդ

պէտք չէ խաբէական խօսքերով գէշ օրինակ տալ անոնց։ «Խելացի մարդուն հետ կենակցողը խելացի կ'ըլլայ, իսկ անզգամին հետ կենակցողն՝ անզգամ», կ'ըսէ առածը։

Չ խոհեմ մտաց վարիլ ընդ մանկտին
կըշռիլ և խօսիլ առաջի նոցին.
Չի թերակատար միտք մանկականին
Չոր ինչ և լսէ զըրէ ի սրտին։
Մի՛ խօսիր խարդախ և կամ զանտեղին,
Չի մի՛ չարուսոյց լիցիս անմեղին.
Խօսեաց պարզ արդար ըստ հոգեկանին,
Օրինակ բարեաց ելով համբակին։

ՄԿԳ. — ԴԻՈՍ ԵՒ ԿԱՊԻԿ

Իւրաքանչիւրն իւրով բերկրի,
Չի ամենից իւրն է բարի։

Ամէն մարդու իրն է աղուոր,
Թէեւ ըլլայ պակասաւոր։

Դիոս ուզեց իմանալ թէ բոլոր կենդանեաց մէջ որո՞ւն ձագն աւելի գեղեցիկ է, և հրամայեց որ ամէն կենդանի իր ձագն առած երթայ՝ իրեն ներկայանայ։ Ամենքն ալ իրենց ձագերով հոն ժողովեցան, և Դիոս անոնց վրայ նայելով հաճոյք կը զգար ու կը ծիծաղէր։ Երբ կապիկը տեսաւ Դիոսին խընդուն երեսը, ուրախութեամբ ըսաւ.

— Ահա՛, որովհետեւ Դիոս իմ ձագուկս ամենէն աւելի գեղեցիկը գտաւ՝ անոր համար կը ժպտի երեսին։

Խելացի մարդը դիմացինին կը նայի իրենը կատարելագործելու համար։ Անխելք մարդիկ միայն իրենց ունեցածին

կը հաւնին։ Սոկրատ փիլիսոփային հարցուցին թէ ո՞ր կեն-դանին աւելի գեղեցիկ է։ «Խրատուած ու փորձ մարդը», պատասխանեց նա։

Ամմիտ ինքնասէրք ընտանեալ կապկի,
Զոր ինչ և ունին համարին յարգի.
Ոչ հային յայլոց բարին ցանկալի
Զիւրեանցն ի կատար բերել անների.
Տես քանի՜ չքնաղ յօտարս երեւի
Զանազան օժիտ ծիրք առաքինի.
Կրթեա զքոյդ ծընունդ գործով պանծալի,
Պայծառ փայլեցո այլոց առաջի։

ՄԿԴ. — ՄԱՄՈՒԿ ԵՒ ԾԻԾԱՌՆ

Մի՛ զքեզ դըներ վեհ յաղթական,
Զի մի՛ վեհից լիցիս կոխան։

Միծերու կարգ քեզ չընդընես,
Ոչինչ կ'ըլլաս ճանչցիր ըզքեզ։

Մամուկը տեսաւ որ ծիծեռնակն օդին մէջ վեր վար թռչտելով ճանճերը կ'ուտէ և իրեն բան չձգեր. ուստի մտածեց զայն ևս ճանճի պէս բռնել. սակայն երբ ծիծեռնիկն անցաւ անկից՝ ոչ միայն որոգայթը պատռեց, այլ նաև մամուկը պատին զարնուելով ճըզ-մուեցաւ։

— Ես իմ ձեռքովս մահուանս պատճառ եղայ, ըսաւ այն ատեն մամուկը, եղո՛ւկ ինծի, որ միտքս դրած էի, թէ՝ ճանճին պէս միւս կենդանիներն ալ պիտի կարենայի ոտքիս տակ առնել, և ուժս չգիտ-նալուս պատճառաւ այս պատուհասին արժանացայ։

Անմիտ մարդիկ եթէ պզտիկ քաջութիւն մ'ալ ընեն, չի կարծեն թէ աշխարհ չի կրնար դէմ դնել իրենց, և այս խելքով իրենցմէ մեծին հետ կը չափուին և չարաչար կը կորսուին: Գիտուններուն առաջին խրատն է. «Ծանիր զքեզ», ինքզինքդ ճանչցիր:

Այսպէս ամբարիշտք կըրեն զարժանին
Ոչինչ չափելով զօրութիւն անձին.
Երբ իշխեն փոքունց ընդ վեհից կռուիլ
Ցորոց և անդէն կոխին սատակիլ.
Արդ մի՛ մաքառիր ընդ վեհագունիւ,
Զի մի՛ կորիցես ընտան յիմարիւ.
Պատկառ կալ պետաց և գիտնականին,
Պանծալի լիցիս ի շրնորհս նոցին.

ՄԿԵ. — ՊԱՌԱՒ ԵՒ ԲԺԻՇԿ

Ջանա պահել ըզձրագ քո վառ
Մի՛ տիրեսցէ անձինդ խաւար.

Նայէ քու լոյսդ որ վառ մընայ,
Այլոց լոյսը քեզ մութ կ'ըլլայ.

Պառաւ մը՝ իր աչքերը բուժելու համար՝ բժիշկ մը կանչեց, և խոստացաւ անոր, որ՝ եթէ իր աչքերը բուժէ՝ փոխարէնն ուզածը պիտի տայ, իսկ եթէ չառողջանայ՝ բան պիտի չտայ:

Բժիշկը սկսաւ ամէն օր դեղերով օծել պառաւին աչքերը. յետոյ հասկնալով որ անոնք բուժուելիք չունին՝ ամէն գալուն տունէն բան մը կը գողնար կը տանէր, մինչեւ պառաւն անգամ անդրադարձաւ որ իր տան կարասիները պակսեր են: Այն ատեն բժիշկին իր աշխատութեան վարձքը պահանջեց՝ ըսելով, թէ աչքերը բուժուած են և այլեւս կը տեսնեն:

— Ամենեւին, սուտ է, պատասխանեց պառաւը, վասն զի երբ աչքերս կը ցաւէին տանս մէջ շատ բան կը տեսնէի, մինչդեռ հիմա որ աչքերս բուժուած են կ'ըսես՝ ընդհակառակն տանս մէջ բան մը չեմ տեսներ շուրջս. ինչ բանի կու գայ այս տեսակ ա-ռողջանալը... երբ տանս մէջ ինծի պէտք եղած բա-ները չեմ տեսներ:

Օրինակ է անհաւատարիմ մարդոց որ եթէ բարիք մ'ալ ընեն՝ միւս կողմէ քառապատիկ վնաս կու տան: Այսպի-սի սուտ բարերարներէ զգուշանալու է, որոնք բարիք մ'ըրած առեն՝ ունեցած բարիքդ ալ կը վերցնեն:

Այսպէս ինքնամատոն ի ծեռս օտարին
Ջըրկի ի բարեաց զոր ունէը յանծին.
Ջի այլք վասն ինքեանց տքնին վաստակին
Ոչ վասն ընկերին ոչ բարեկամին.
Թէ ճըրագ մարմնոյդ իցէ խաւարին,
Ուստի՞ քեզ ճըրագ լուսատու անծին.
Այլոց լոյս ճըրագ վասն ինքեանց վառին
Ի քեզ մըթագնեալ փուլթով խաւարին.

ՄԿՋ. — ՈՒՂԵՒՈՐ ԵՒ ՀԵՐՄԷՍ

Արդ մի՛ սըտեր զուխտ և զերդումն,
Ջի ոչ խարի բարձրեալն անքուն.

Հոգեւորիդ սուտ մի՛. խաւեներ,
Ջի չես կրնար զԱստուած խարեր.

Ուղեւոր մը իր երկայն ճամբորդութեան ընթաց-քին սաստիկ անօթեցաւ և ուխտեց Հերմէսին որ ինչ ուտելիք ալ գտնէ՝ կէսն իրեն պիտի նուիրէ: Քիչ մը վերջ ճամբուն վրայ արմաւ ու նուշով լեցուն պարկ

մը գտաւ։ Շատ շուտ իր ուխտը մոռցաւ ու նստաւ ամբողջը կերաւ։ Յետոյ վարպետութիւն մը մտածելով, արմաւին կուտերն ու նուշին կեղեւները ժողվեց և տարաւ կուռքի սեղանին վրայ դրաւ հառաչելով.

— Ով մեծդ Հերմէս, ընդունէ՛ ուխտս. ահա գտածիս արտաքինն ու ներքինը հաւասար կերպով բաժնեցի...։

Կռապաշտները շատ անգամ Հերմէս չաստուածին ուխտ կ'ընէին։

Առակս օրինակ է ագահ և մոլի մարդոց որոնք հոգեւոր պարտականութեանց մէջ ալ խաբէութիւն կ'ընեն։

Տեսի՛ր զվատ խորհուրդ մոլի խարդախին,
Զիարդ արատէ զուխտն ընդ արարչին.
Նենգութեամբ վարի ի հոգեւորին,
Մարդկօրէն չափէ զիրաւունս էին։
Բա՛րէ կոյր մըտաց նենգող ագահին
Զըրկել ընկերտի զտիրող բոլորին.
Որ ըզսիրտս էից ունի ի ձեռին,
Դիտէ զամենայն, պատժէ ցաւագին։

ՄԿԷ. — ԻՇԱՄԵՂՈՒՆԵՐՆ ՈՒ ԿԱՔԱՒՆԵՐ

Զար է խորհուրդ չարասիրաց.
Զոր ինչ առնես, բերեն վրնաս։

Երբոր մէկին սիրտը չար է,
Դարման չըկայ որ զինքն ուղղէ։

Իշամեղուները ու կաքաւները օր մը սաստիկ ծարաւցած, գացին երկրագործին աղաչեցին որ իրենց պուտ մը ջուր տայ. անոր փոխարէն՝ կաքաւները խոստացան իր այգին փորել, իսկ իշամեղուները

այգւոյն չորս կողմը սպասելով գողութեան եկողը պիտի խայթէին։

— Ես երկու եզներ ունիմ, ըսաւ երկրագործը, որ առանց խոստումներ ընելու արդէն բոլոր գործերս կը տեսնեն, ուստի լաւագոյն է փոխանակ ձեզի՝ անոնց տամ ջուրն, որովհետեւ դուք լինձի խոստումներ կ'ընէք ձեր օգտին համար միայն։

Օրինակ է չահախնդիր մարդոց, որոնք միշտ բարիք ընել կը խոստանան և չարիք միայն կը հասցնեն։ «Աչխարհիս վրայ հաւատարիմ մարդուն բան չի պակսիր, ընդհակառակն՝ անհաւատարմին ամէն բան կը պակսի», կ'ըսէ իմաստունը։

Ժանտ վընասաբերք խոստանան բարիք
Նիւթիլ ըզչարիս բերին ընկերտին.
Զի ոյր կամքն է չար միշտ ի չար հակին,
Ոչինչ ցուցանեն ի բարեաց մասին։
Արդ մի՛ թիւարկու լինիր զըրկողին,
Թէ և փաղաքշէ զերդ յուշկապարկին.
Խաղապատելով յածի կաթոգին,
Մինչեւ լըցուսցէ ըզկարին անձին։

ՄԿԸ. — ԱՐՏՈՅՏ ԵՒ ՀԱՒՈՐՍ

Մի՛ կերակուր և դոյզըն շահ
Քեզ նիւթեսցեն վըտանգ և մահ։

Երբեմն գողցուած հացի պատառ
Կ'ըլլայ քեզի մահուան պատճառ։

Արտոյտը որ աբեղաձագ ալ կը կոչուի, ցորեն ուտելու համար ամէն օր դաշտ կ'իջնար. հաւորսը զայն տեսաւ և որոգայթ լարեց ու բռնեց։ Արտոյտը հասկցաւ որ այլեւս ազատուելու չկար իրեն համար՝ սկսաւ լալ։

— Վա՛յ անբախտիս, կեանքիս մէջ ո՛չ արծաթ գողցած եմ՝ ո՛չ ալ ոսկի, և մէկուն ալ չարիք չեմ ըրած, իսկ հիմա ցորենի հատիկի մը համար պիտի կորսուիմ: Աւելի լաւ էր լեռներուն վայրի խոտերն ուտէի՝ քան թէ ցորենի այդ մէկ քանի հատիկը՝ որ մահուանս պատճառ պիտի ըլլան:

Խրատ է անոնց՝ որ քիչ մը շահու համար իրենք զիրենք մեծ վտանգներու կ'ենթարկեն, և ուրիշէն բան մը յափշտակելու համար՝ կեանքերնին ալ վրան կու տան:

Որ անյագ տենչմամբ ծըկտի յուտելիս,
Սակաւ կերակուրն առթէ մահ ընծիս.
Չի անիրաւողք յայլոց ի բարիս
Դառըն վընասիս ի մեծի պատժիս,
Մի՛ բերիր զըրկել զինչըս օտարիս,
Եւ մի՛ դիմազրաւ լինիր վըտանգիս.
Չի փոքրիկ արկած դուզնաքեայ օգտիս
Հատանէ ըզկեանս վերջ տայ բոլորիս:

ՄԿԹ. — ԲԺԻՇԿ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴ

Թէ դու չես քեզ ըժիշկ ճարտար,
Ոչինչ օգտէ ըժըշկաց ճար:

Երեսպաշտին երես մի՛ տար,
Ըզքեզ կ'ընէ իրեն պաշար:

Բժիշկը հիւանդին այցելութեան գնաց և հարցուց անոր թէ ինչպէս էր:

— Ջուիէն աւելի կը քրտնիմ, պատասխանեց, հիւանդը:

— Բարի նշան է, ըսաւ բժիշկը:

Բժշկին երկրորդ այցելութեան հիւանդը յայտնեց թէ կը մրսի և սաստիկ դող մը կու գայ վրան:

— Բարի նշան է, աւելցուց բժիշկը։

Դարձեալ երրորդ անգամ երբ հարցուց իրեն, հիւանդն ըսաւ թէ ջրգող եղայ։

— Լաւ նշան է, ըսաւ դարձեալ բժիշկը։

— Ինչպէս ես, հարցուց հիւանդին ազգականներէն մէկը՝ որ այցելութեան եկած էր։

— Ինչպէս պիտի ըլլամ, պատասխանեց հիւանդը, բարի նշաններու մէջ ահա կը մեռնիմ։

Պէտք է երես դարձնել երեսպաշտին և ո՛չ թէ անոր կեղծաւորութեանց համար հաւատք ընծայել խօսքերուն, վասն զի այնպիսիներն ամէն կողմ կը դառնան։

Տիպ է այս տըխմար մարդահաճոյին,
Որ ըզներքինականն կըրէ ի լեզուին.
Խառնէ անպատկառ սուտն ընդ ճշմարտին,
Ի միում կիտի ընտրէ զերկոսին,
Քանի՛ անարգանք այն մարդելուզին
Ջիւը ունղիղ դատաւն զիսկն եղծանողին,
Որ ի սէր օգտի խօսի զանտեղին,
Մինչեւ մի կարծել զայոն ընդ ոչին։

ՄԷ. — ԱԳԱՀԸ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՆ

Այլք վայելեն յինչս ագահին,
Ինքն է միայն պահնակ գանձին։

Ագահն իրեն բանին տէր չէ,
Այլոց համար գայն կը պահէ։

Ագահ մը իր պարտէզին մէջ պատուական խընձորենի մ՚ունէր, բայց մինչեւ որ խնձորները չըփտէին՝ մէկ հատ ալ չէր ուտեր անկից։

Անոր առատաձեռն որդին, օր մը իր ընկեր-

ներըը պարտէզ տարաւ և տիպեց զանոնք որ լաւ խնձորներէն իրենց ուզածին չափ ուտեն, բայց միայն փտածներուն չդպչին, որովհետեւ, ըսաւ, թէ՝ հայրս պիտի ուտէ զանոնք։

Օրինակ է ազահին՝ որ ուրիշին համար կ'աշխատի և ոչ թէ իր անձին. թէեւ այս չար ախտին պատիժն օր մը ինքը պիտի կրէ։

Օտարք՝ ընտանիք ժառանգ ազահին
Քաղցըր վայելեն ի վաստակ նորին.
Մահուչափ տքնի պահել զփտելին,
Մինչեւ ակամայ տացէ օտարին։
Ով յիմարութեան ապառում սրտին,
Առ ինչ չարատանջ յաւելու զբարին.
Երբ ոչ վայելէ զայն զանձ զայն ոսկին,
Չի՞մ վասն օտարաց տանջի դառնագին։

ՄՀԱ. — ՄԱՆՈՒԿ ԵԻ ԿԱՐԻՃ

Մի՛ մերձեցար յամէն կեղտան,
Բազումք ունին թոյն ի տըտան։

Մի՛ մօտեցար ամէն ըանի,
Շուտով վընաս կու գայ քեզի։

Անմեղ մանուկ մը պարտէզ մտաւ և սկսաւ հոն թռչտող գեղեցիկ թիթեռնիկները բռնել ու զուարճանալ անոնցմով։ Քիչ վերջ կարիճ մը տեսաւ, անմեղութեամբ ուզեց ան ալ բռնել, բայց կարիճն անմիջապէս պոչը վեր վերցնելով սպառնաց.

— Հանդարտ կեցիր, անխելք, և ինծի մի՛ դպչիր, հիմա զքեզ անանկ կը խայթեմ, որ կը մեռնիս.

եթէ ամէն բանի այսպէս անխտիր պիտի դպչիս՝ վայ գլխուդ։

Խրատ ըլլայ անոնց որ ամէն մարդու հետ և ամէն տեղ նոյն ձեւով կը վարուին։ Ասովհետև կան բաներ՝ որ մարդս կը թունաւորեն։

Անմիտ պատանիք ընդ չարն ընդ բարին
Բերեալ անխորհուրդ մի աչօք հային.
Բայց երբ ի կարճէն մահաթոյն խայթին,
Յայնժամ իմանան վըրիպանս անձին։
Մի՛ պատրիր տեսլեամբ ըզգայականին,
Եւ մի՛ անտարբեր հուպ լինիր վատին.
Որչափ արտաքուստ անմեղ երեւին,
Այնչափ մահաշունչ թունալից ներքին։

ՄԷԲ. — ԱՌԻԾ ԵՒ ՑՈՒԼ

Արդ մի՛ ճաշեր ընդ թշնամին,
Զի մահաբեր է ճաշ նորին։

Զար թշնամույն սեղան չերթաս,
Որ կերակուր իրեն չըլլաս։

Առիւծը միտքը դրաւ խորամանկութեամբ ցուլն ուտել և ասոր համար զայն խնճոյքի հրաւիրեց։

— Բարեկամ, ըսաւ անոր, ոչխար մը մորթեցի և ամէն պատրաստութիւն տեսած եմ, կը փափաքիմ այս իրիկուն դուն ալ ներկայ ըլլաս խնճոյքիս։

Ցուլը հեռուէն տեսաւ որ իսկապէս ամէն պատրաստութիւն տեսնուած էր՝ բայց մէջտեղը ոչխար չկար. հասկցաւ գլխուն գալիքն ու սկսաւ փախչիլ։

— Ինչո՞ւ կ'երթաս, կանչեց առիւծը ետեւէն։

— Որովհետեւ, պատասխանեց ցուլը, տեսայ որ ամէն պատրաստութիւն տեսեր ես ցուլն ուտելու համար, և ո՛չ թէ ոչխարը։

Ներգաւոր մարդիկ՝ չատ անգամ պատիւներով և ընծաներով կը խաբեն գուրիշները, ուստի այնպիսի խորամանկներէն պէտք է զգուշանալ։

Դրժող դաւաճանք ի տիպ աւիծին,
Ցարգելով պատրեմ ըզսիրտ բարեզարդ.
Ջի ճաշ և կաշառք ըզքնզումս արկին,
Ցանգութ դրժողաց կորուսիչ թակարդ.
Մի՛ քիզ քաղցրասցի ճաշ դաւաճանին,
Մի՛ կախարդեսցէ պատիւ նենգողաց.
Ըզգոյշ լեր արթուն ըստ խորագիտին,
Թափել հնարիւք չարին ի ձեռաց.

ՄԷԳ. — ՇԻՆԱԿԱՆ ԵՒ ՀԵՐԱԿԼԷՍ

Արդ մի՛ անջան կարդար զերկին,
Ջի չիք ընդնաստ անգործ վատին.

Ջանք ընելով միշտ աղօթէ
Որ երկնաւորն ծայնըդ լսէ.

Գիւղացւոյ մը սայլը տիղմին մէջ խրեցաւ ու մնաց։ Գիւղացին սայլը թողուց՝ և Հերակլէս չաստուածին կ՝աղաչէր որ գայ ցեխէն հանէ զայն։ Հերակլէս ծիծաղեցաւ անոր վրայ, ըսելով.

— Ա՛յ յիմար. զարկ ձիերուդ, հրէ՛ սայլն և ապա Հերակլէսն օգնութեան կանչէ։

Հերակլէս կամ հելքիւլէս հին աւեն անուանի էր իր անվնկարագրելի քաջագործութեանց համար. կռապաշտները կը պաշտէին զինքը և իրենց նեղութեանց մէջ օգնութեան կը կանչէին զայն։ Օրինակ է Աստուծոյ նախախնամութեան, որ ամէն տեղ կը հասնի՝ ուր այլեւս մարդոց ճարը հատած է, և միշտ հեռու կը մնայ ծոյլերէն։

Թէ խնդրես ընպաստ արարող մատիս,
Վաստակեա զմատուռս ի գործ պիտանիս.
Թէ աջան կարդաս զօգնութիւն վերիս,
Մի՛ ակնկալեիս սատար երկնայիս.
Ջանա դու ով վատ ըստ կարի անձիս,
Հասցէ քեզ յօգնել ձեռք նախագիտիս.
Ջի նա քեզ թողու առնել զկարելիս,
Եւ զանկարն իմքեան պահէ հրաշալիս.

ՄՀԴ. — ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՒ ԽՈՋ

Թէ և հատցես զականջ անլուր,
Ոչ իմանայ խըրատ և լուր.

Այն ականջն որ լսել չուզէ,
Ինչ որ ընես խօսք չի լսէ.

Գիւղացի մը տեսաւ որ դրացւոյն խոզն իր արտը մտեր է և ցանած գարին կ'ապականէ. շատ վըռնտեց զայն բայց մտիկ չըրաւ, մինչեւ որ գիւղացին բարկացաւ և զարնելով անոր մէկ ականջը կըտրեց: Քիչ վերջ խոզը դարձեալ հոն մտաւ, այն ատեն գիւղացին միւս ականջն ալ կտրեց: Սակայն խոզն ասով չդադրեցաւ հոն մտնելէ, և գիւղացին այս անգամ բռնեց տիրոջը տարաւ որ մորթէ: Տէրը մորթելէն վերջ անոր գլուխը ճեղքեց և շատ զարմացաւ երբ տեսաւ որ ըղեղ չունի:

— Մի զարմանար, ըսաւ գիւղացին, թէ որ խելք ունենար՝ երկու ականջները կտրելէս վերջ դարձեալ գարիս վճացնելու պիտի չգար:

Օրինակ է պնդագլուխ կոշտ մարդկան որ խօսքէ և խրատէ չեն հասկնար, և իրենք իրենց միայն հաւնելով՝ այնպիսի վարմունք մը ցոյց կու տան որ պէտք է ըսել թէ ո՛չ խելք ունին և ոչ ալ միտք:

Ահա ապառում գործ անխըրատին,
Որ ոչինչ ազդումն ընդունի յանձին.
Գոյ յոյս բուսանիլ սերմն յապառաժին,
Քան յանլուր ականջ վայրագ տարտամին.
Տես զիարդ անգործ մընայ սերմն անգին,
Ցանիըրահանգ սիրտ ի միտս անսաստին.
Ընկալ ըզխըրատ ի հերկեալ սըրտին,
Ընծիւղել բարիս զերդ պարարտ երկրին.

ՄԷԵ. — ԱԳԱՀ ՉԻՒԱՆԴԸ

Մի՛ գանձեր քեզ զկորըստականն,
Զի մի՛ տացէ զքեզ կորըստեան.

Ջանա հոգւոյդ ոսկին շատնայ,
Որ երբ մեռնիս ընդ առաջ գայ.

Ագահ մը՝ անիրաւութեամբ մեծ հարստութիւն դիզած էր. երբ հիւանդացաւ և զգաց որ պիտի մեռնի՝ ուզեց որ իր գանձն առջեւը բերեն։ Ոսկիները առջեւն առած,

— Ո՛վ սիրական ոսկիներս, ըսաւ հառաչելով, ես զձեզ չարաչար աշխատանքով շահեցայ, իսկ դուք երբեք հանգիստ և ուրախութիւն մը չտուիք ինծի, այլ ընդհակառակն միշտ նեղութիւն և վիշտ։

— Մենք, պատասխանեցին ոսկիները, ուրախութիւն կրնանք պատճառել միայն քու ժառանգորդներուդ, երբ անոնք ուտելով ու խմելով պիտի մսխեն զմեզ. բայց հոգիդ որ այս աշխարհի մէջ տանջուեցաւ՝ չենք գիտեր արդեօք միւս աշխարհի մէջ անոր վիճակն ինչ պիտի ըլլայ։

Ով որ ագահութեամբ հոս կը գանձէ՝ հոգւով և մարմնով կը կորսուի. վասն զի հոս չէ մեր հայրենիքը, այլ երկինքը՝

ուր պիտի թագաւորենք յաւիտեան, ինչպէս կ'ըսէին հին Ս. Հայրերն ալ: Փիլիսոփայի մը հարցուցին, թէ՝ շատ կը սիրե՞ս հայրենիքդ: Ան ալ երկինք նայելով պատասխանեց.

— Շա՜տ կը սիրեմ իմ բուն հայրենիքս:

Նաւրախոհ ագահիք վշտանան յանձին
Ժողովել ըզգանձս գործի կորուսչին.
Կարծեն թէ իշխեն ոսկւոյ արծաթին,
Բայց ինքեանք յոսկւոյ գերեալ կաշկանդին,
Քանի՛ք ի ստանալ կորըստականին,
Կորուսին ըզկեանս և սիրտս ընդ ոսկին.
Գանձել քեզ լիցի ի բուն հայրենին,
Ուր յաւերժ բերկրի վերնաճեմ հոգին:

ՄՀՋ. — ԹՈՒԹԱԿ

Ջէ մարգարէ ընդունելի
Եւ ոչ գիտուն յիւր քաղաքի:

Գիտուն մարդիկ պատիւ չունին,
Իրենց տան մէջ և քաղաքին:

Թուլթակն երբ Աբեւելքէն Աբեւմուտք եկաւ՝ մեծ պատիւներու արժանացաւ, որովհետեւ Աբեւմուտք գոյութիւն չուներ այս թռչունը: Օր մ'իրեն հարցուցին, թէ՝ ինչո՞ւ քու աշխարհիդ մէջ քեզի պատիւ չեն ըներ մինչ հոս այնքան պատիւներ կ'ընեն, արծաթէ և փղոսկրէ վանդակներու մէջ փափուկ կերակուրներով կը սնուցանեն:

— Մի զարմանաք, պատասխանեց թուլթակը, եթէ հոն ինծի վայել պատիւը չէին ըներ և հոս պատիւներ կ'ընեն: Ասոր համար է որ գիտուններն ալ իրենց ծննդավայրը կը ձգեն և ուրիշ քաղաքներ կ'երթան՝ որպէս զի լաւ ընդունելութիւն և պատիւ գտնեն:

Իմաստուն մարդիկ իրենց ծննդավայրին և ազգականաց մէջ այնքան յարգ չունին, որքան օտարաց առջև։ Գիտուն մը հարցուցին, թէ՝ ո՞ր ազգականներդ զքեզ աւելի կը պատուեն։

— Միայն զրքերս, պատասխանեց նա։

Բանիբուն խոհեմք գիտունք ցանկալի
Ջեն յարգի և մեծ յիւրայնոց միջի.
Զի յաճախութիւն ընդ մերձաւորին,
Գործէ զմեծարուս անարգ խոտելի։
Ղաւ է յարգանօք կալ յանապատի,
Քան անարգ մընալ ի մեծ քաղաքի.
Փախիր ուր գիտունք չիցեն յարգելի,
Ընստեալ առտընին յառանձին տեղի։

ՄՀԷ. — ԱՐԾԻՒ ԵՒ ՍԻՐԱՄԱՐԳ

Ոյժ և մագիլ զարծիւ ագեղ
Առնեն սիրուն և աչագեղ։

Հարուստն որչափ կոշտ երեւնայ,
Քաջ իմաստուն աղուոր կ'ըլլայ։

Անգամ մը արծիւը թռչուններուն մէջ մտաւ ու սկսաւ պարծենալ։

— Ջեմ կարծեր, ըսաւ, որ աշխարհիս վրայ ինծմէ աւելի գեղեցիկ թռչուն գտնուի. ահաւասիկ վրաս յայտնի նշանները կան որ ըսածս կը հաւաստեն։

Երբ այսպէս ինքզինքը շռայլօրէն կը գովէր, թռչունները վախէն իրաւունք կու տային, միայն սիրամարգը քթին տակէն փսփսաց.

— Մագիլներդ ու կտուցդ է որ զքեզ գեղեցիկ են

ըրեր. եթէ այդ երկուքը չըլլային՝ պիտի գոնուէր անշուշտ մէկը որ քեզի հասկցնէր, թէ՝ դուն ո՛չ միայն գեղեցիկ չես, այլ նաեւ չափէն աւելի տգեղ ես:

Հարուստ ու հզօր մարդը՝ միանգամայն թէ գեղեցիկ կ'ըլլայ և թէ գիտուն... որովհետեւ ամէն մարդ վախէն զայն կը գովէ և բոլոր ըսածները կը հաստատէ, թէեւ յիմար խօսքեր ըլլան անոնք: Անոր համար իմաստասէրներն այս-պիսի տգէտ մեծատուններուն « Անասուն ոսկեղէն » կը կո-չէին:

Անիմաստ փարթամք ինքեանց վեհ թուին,
Ցանծին պարծեցեալ ունող բոլորին.
Ոչ ոք դիմադիր խորհըրդոց նոցին,
Բընաւք ծընրադիր յոխորտող ծայնին,
Այս թիւր ըսկզբունք թիւրեալ աշխարհին,
Որ ըզմեծութիւն դընէ ի գանձին.
Գեղեցիկ գիտուն փարթամք համարին,
Թէ և խեղ տըգեղ ըստ ըընականին,

ՄՀԸ. — ԷՇ ԵՒ ՇՈՒՆ

Որ ոչ լսէ զծայն կարօտի,
Ջօգտի ուստեք երբ կարօտի.

Թէ չես հասնիր դուն ուրիշին,
Մարդ չի հասնիր քու խեղճ ծայնին.

Էշն ու շունը միատեղ կ'երթային. իշուն վրայ հաց բեռցուած էր աղքատաց տանելու համար: Ճամ-բան երկուքն ալ անօթեցան. էշն սկսաւ խոտ ուտել, իսկ շունն աղաչեց իրեն որ քիչ մը հաց տայ:

— Ինծի հետ դուն ալ խոտ կեր, ըսաւ էշը ծաղրելով:

Այս պահուն գայլ մ'ելաւ դիմացնին և այս անգամ էշը սկսաւ աղաչել շան։

— Շուն եղբայր, կ'աղաչեմ, օգնէ՛ ինծի և հալածէ՛ սա գայլը որ զիս չպատռէ, գիտեմ որ դուն այս շնորհքը կրնաս ընել ինծի։

— Քիչ առաջ կտոր մը հաց ուզեցի քեզմէ և չտուիր, պատասխանեց շունը, հիմա օգնութեա՞ն կը կանչես զիս. գնա՛, կորսուէ՛, կարօտութեանս ատեն ինծի չօգնող ընկերներուն պէտք չունիմ։

Եւ թողուց որ գայլը զինքը յօշոտէ։

Խրատ է անոնց՝ որ զուրիշը կ'արհամարհեն և չեն ուզեր օգնութիւն մ'ընել. սակայն յետոյ իրենք ալ նեղութեան մէջ կ'իյնան ու կ'արհամարհուին։ Ամենէն խեղճ կարծուածներն իսկ ի հարկին կրնան փոխադարձ օգուտ մ'ունենալ։ Շատ անգամ պզտիկ բարեացակամութենէ մը մեծ օգուտներ յառաջ եկած են։

Բոյսք հն ըընական իմացականին
Կարեկցիլ այլոց ընպաստել նոցին.
Իսկ թողուլ զընկեր կարօտ ցաւագին
Բերմուք են սըրտի անասնականին։
Թէ մատաղը մեր՛ծիս յօգուտ կարօտին,
Բազումք թեկն ածեն և քոյդ կարօտին.
Թէ մերժես ըզծայն առ քեզ կարօտին,
Դաս մընաս ի վիշտս միշտ կարօտագին։

ՄՀԹ. — ԷՇ ԵՒ ԽՈԶ

Ջանա՛ ի գործ կըրթել զմարմին,
Մի՛ պարարեր ընտան խոզին։

Կըրթէ ըզքեզ աշխատանքով,
Թէ չէ մահուան կ՚երթաս շուտով։

Էշը շատ կը նախանձէր խոզին վրայ, երբ տեսնէր որ անիկա առանց քրտինք թափելու ամբողջ օրը կ՚ուտէր ու կը գիրնար, մինչդեռ իր հոգին կ՚ելլէր առաւօտէն մինչեւ իրիկուն բեռ կրելէն։

Պէտք եղածին չափ գիրցած էր արդէն։ Օր մը տէրն ուզեց խոզը մորթել. երբ մորդելու համար գետին պառկեցուցին՝ էշն ապշած կը նայէր։

— Հիմա հասկցայ, մտածեց էշն ինքնիրեն, թէ ինչո՛ւ մեր տէրն այսքան գուրգուրանքով կը ջանար խոզը գիրցնել. որպէս զի մորթէ զայն և իրեն կուր ընէ. ուրեմն շատ աւելի լաւ է էշ ըլլալ՝ քան թէ խոզ։

Եւ այնպէս գոհ եղաւ իր վիճակէն։

Խրատ է անոնց որ ուրիշին հանգստութեան վրայ կը նախանձին. բայց պէտք է գիտնալ որ դուրսէն որչափ երջանիկ երեւնան՝ այնքան աւելի նեղութեանց ենթակայ են։ Անոր համար է որ աշխատաւորաց կեանքը՝ փարթամ կեանքէն գերիվերոյ նկատեր են իմաստուններըը։

Ահա այս վախճան է պորտաբուծին.
Որ միայն լընու ըզծակ կարասին.
Բայց որչափ պարարտ լինի փըտելին,
Փուքով նա ի սպանդ վարի կըտրըչին։
Արդ մի՛ նախանձիր կենաց անգործին,
Ջանա միշտ կըրթիլ ի գործ պիտանին.
Քանզի կեանքն է կեալ յօգուտ աշխարհին,
Այլ ոչ ի կորուստ բուծանել զմարմին։

ՄՋ. — ԱՓԱՂԱՂ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Եթէ ամկար յարկած չարին,
Փախիր ի քաց հետոց նորին.

Թէ վնաս տեսար ամըզգամէն,
Հետու փախիր կոխած տեղէն.

Աքաղաղ մ'աղուէսին ձեռքն ինկած էր և մեծ ճիգերով հազիւ կրցաւ ինքզինքն ազատել։ Օր մը քանի մ'աքաղաղներու հետ ման կու գար երբ յանկարծ աղուեսի մը մորթը տեսնելով փախաւ։ Ընկերներն սկսան վրան խնդալ և այնչափ որ աքաղաղն ետ դարձաւ և ըսաւ անոնց.

— Հը՛, թէ որ դուք ալ աղուէսին ճանկն ինկած ըլլայիք՝ ո՛չ թէ մորթէն, այլ նոյնիսկ կոխած տեղէն պիտի փախչէիք։

Օրինակ է խոհեմ մարդու որ ամէն բանէ կը զգուշանայ փորձութեանց մէջ չիյնալու համար։

Խոհական մըտաց այս գործ փորձառուին.
Փախչի ի հետոց դաժան փորձողին.
Չի կրեալ արկածք տպաւնան խորին,
Առ ի ոչ փորձիլ ի նոյն վերստին։
Ղեր շրջահայեաց յաւեմայն առթին,
Չի ցանկ լարեալ կան դարանք ոսոխին.
Թէ արթուն զբնաս և հրսկող յանծին,
Անգործ մնան հաղըք դարանակալին։

ՄՋԱ. — ՏԵ ԵՒ ԳԱՅԼ

Որ յանսովոր գործ ինչ մխի,
Դանիւք վշտօք ծանըր տուժի.

Զը սորված բան ընել ուզես,
Ծաղըր կ'ըլլաս մեծ զէն կ'ըլնես.

Անգամ մը իշուն ոտքը փուշ մը մտած էր և ցաւէն սաստիկ կը տանջուէր. այն պահուն տեսաւ որ գայլ մ'իր վրայ կու գայ, ողորմուկ ձայնով մը սկսաւ աղաչել անոր.

— Գայլ աղբար, ահա ոտքիս այս սոսկալի ցաւը զիս պիտի մեռցնէ և ագռաւներուն կեր պիտի ըլլամ. քեզմէ օգնութիւն մը կը խնդրեմ, շնորհք ըրէ, ոտքէս հանէ՛ սա փուշը որպէս զի գոնէ առանց ցաւի մեռնիմ։

Գայլն ուրախութեամբ մօտեցաւ անոր և իր ակռաներով կամացուկ մը փուշն ոտքէն հանեց։ Սակայն էշը մոռնալով քաշած ցաւը կից մը զարկաւ անոր գլխուն և բերնին ակռաները թափելով փախաւ։ Երբ խելքը գլուխն եկաւ՝ ինքնիրեն ըսաւ, թէ՝ արժանի էի այս փորձանքին, որովհետեւ ես կեանդանեաց մսագործութիւնը սորված էի, ո՛չ եթէ վիրաբուժութիւն։

Անոնք որ իրենց սովորական արուեստը ձգած իրենց չըգիտցած բանին կը սկսին՝ ամենուն ծաղր կ'ըլլան և շատ անգամ վտանգներու կ'ենթարկուին։

Որ ձգէ ըզգործս սովորականին
Մխի յանսովորն ի ճաճ օտարին՝
Անդ խայտառակեալ տուժի և ծաղրի,
Ամաւագան ուրեմն մեղադրի ինքնին։

Արդ մի՛ զահավէժ լինիր յառնելիս,
Եւ մի՛ ոստոստեր ի միոյ առ միս.
Անսասան կացեալ ի քոյդ վիճակիս՝
Ցաւերժանաս միշտ ի գերագունիս։

ՄՋԲ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԱՌԻՒԾ

Երբ յաճախէ պետն ընդ ռամկին,
Կորուսանէ զպատիւ անձին։

Մեծն որ ռամկին շատ երեւնայ,
Անարգ և ցած մարդ մը կ'ըլլայ։

Աղուէսը կեանքին մէջ առիւծի երես չէր տեսած, և առաջին անգամ երբ անոր հանդիպեցաւ՝ քիչ մնաց որ վախէն մեռնէր։ Երկրորդ անգամ տեսնելուն՝ դարձեալ վախցաւ, բայց առաջուան պէս չսոսկաց։ Երրորդ անգամին ամենեւին վախ չզգաց. համարձակ կերպով սկսաւ խօսիլ անոր հետ, մտքէն ըսելով, թէ՝ վախն և ակնածութիւնն է եղեր մեծութիւն տուղը, ոչ թէ մեծ մարմինն և մեծ անունը։

Բան մը ո՛րչափ ալ սոսկալի կամ ահաւոր ըլլայ՝ շատ անգամ տեսնելով այլեւս հասարակ բան մը կը դառնայ։ Անոր համար հին ատեն փիլիսոփաներն ու քուրմերը քիչ անգամ մարդոց կ'երեւնային և ժողովուրդը երկնքէն իջած մարդիկ կը նկատէր զանոնք։

Գլխապետք իշխանք ի վեհ վիճակին՝
Ցանցառ երեւիլ ռամկաց հարկադրին.
Զի յաճախութիւն կարճէ զյարգ անձին,
Թէ և մեծայարգ իցեն ահագին։

Իսկ դու վերաձցեալ ի պատիւ կարգիս՝
Մի՛ յաճախ ընդտիր ի ժողով ռամկին.
Կշռելով զաձիսն, ըզխօսս, ըզտեղիս՝
Պ՚հեռապաձ բազմեաց առաջի նոցին։

ՄՋԳ. — ԾԵՐԱՑԱԾ ԳԱՅԼԸ

Բազում ընկերք ճոխ մեծատան,
Ոչ ոք մերձի յաղքատ սեղան։

Մեծ սեղանին շատ ընկեր կայ,
Աղքատին քով մարդ մը չերթայ։

Գայլ մը, այնքան ծերացած էր, որ չէր կրնար ո՛չ ուտելիք գտնել և ո՛չ ալմէկն անոր բան մը կու տար. մանաւանդ թէ ամենքը զինքը կը հալածէին։ Օր մ՚անտառին մէջ սատկած եզի մը հանդիպեցաւ և սկսաւ ուտել։ Ուրիշ գայլեր ալ հոտ առնելուն պէս եկան գլխուն թափեցան որպէս զի ուտելով օգնեն իրեն, որովհետեւ ընկեր ենք, կ՚ըսէին։

— Հիմա որ ուտելիք ունիմ ամենքնիդ ալ ինծի ընկեր եղաք, բարկութեամբ մռլտաց ծեր գայլը, իսկ անօթի եղած ատենս զիս իբր ընկեր չէիք ճանչնար, մանաւանդ թէ կը հալածէիք. ուրեմն ունեցածիս ընկեր էք և ո՛չ թէ ինծի։

Հարուստները շատ աւելի բարեկամ ունին քան թէ խեղճերը, և այս կեղծ բարեկամներն որքան ատեն որ շահ մ՚ունին, կը մօտենան, բայց եթէ յանկարծ ձախորդութեան մը մատնուի՝ այն ատեն դունէն իսկ չեն անցնիր, որուն առջեւէն գիշեր ցորեկ չէին հեռանար։

Ահա տարացոյց այժմեան վիճակին,
Որ տայ զյարգութիւն փառաց և պատուին.
Ոչ ոք բարեկամ բուն բանականին,
Այլ ամենեքեան մեծութեան նորին։
Ջիք քեզ մերձաւոր թէ ես աղքատին
Թէ և վեհապանծ և ճոխ յիմաստին.
Թէ աղքատ մըտօք և ճոխ ի գանձին՝
Ի ծուռը իջանին քեզ բոլորեքին։

ՄՋԴ. — ԳԱՌՆ ԵՒ ԳԱՅԼ

Որ կայ հնազանդ ծայնի վեհին,
Անգործ առնէ զնետըս չարին։

Ով որ հնազանդ է իր մեծին,
Վընաս և չար չի գար անձին։

Գայլը տեսաւ որ գառնուկ մ'այծին ետեւէն կ'երթար՝ ուզեց անուշ խօսքերով զայն զատել անկից և դիւրաւ վրան յարձակիլ. սկսաւ յորդորել անոր թէ,

— Ինչո՞ւ համար մայրդ թողած՝ այս գարշահոտ այծին հետ կ'երթաս, մօրդ քով դարձիր որուն ատինքը կաթով լեցուն է։

— Մայրս գիս ատոր յանձնած է, պատասխանեց գառնուկը, ուստի աւելի կ'ընտրեմ մօրս հնազանդիլ քան թէ քեզի, որ կեղծաւոր խօսքերովդ կ'ուզես գիս անկից բաժնել և բզքտել։

Ով որ թշնամւոյն խօսքերուն կարեւորութիւն տալով անհնազանդ կ'ըլլայ իր մեծերուն՝ անշուշտ կը կորսուի։ Թող խրատ ըլլայ մանուկներու որ չար ընկերներու հետեւելով չհեռանան իրենց ծնողաց քովէն։

Այսպէս փաղաքշէ նենգող թըշնամին
Խորամանկ բանիւ ըզսիրտ անմեղին.
Տքնի ծողոպրել ի ձեռաց վհհին,
Չի ծախեսցէ զայն ի ժանիս հեշտին.
Մի՛ լըսեր ըզծայն կորուսիչ թովչին
Նազելի բանիւ զքեզ խարդախողին.
Չնազանդ և հրկու կաց մեծաւորին,
Չարեալ ըզբերան գազան բանսարկուին.

ՄՋԵ. — ԵԶՆԱՎԱՐ ԵՒ ԵԶՆԵՐ

Որում իմիք ոք կարօտի,
Զայն երազէ ի գիշերի.

Ինչ բանի որ մարդ կը տեսնայ
Երազին մէջ այն կը տեսնայ.

Եզնավարն օր մ՝եզներուն գոմը մտաւ և տեսաւ որ բոլորն ալ անպատմելի ուրախութեան մէջ են։

— Ի՞նչ է նայինք, հարցուց, ձեր ուրախութեան պատճառը։

— Այս գիշեր երազ տեսանք որ գմեզ շատ գեղեցիկ դաշտ մը տարած ես և հոն դալար խոտ կ՝ուտէինք, պատասխանեցին եզները, անոր համար ուրախ ենք։

— Զարմանալի բան, ըսաւ եզնապահը, ես ալ այս գիշեր երազ տեսայ որ ամբողջ օրը երկիր փորելով կ՝աշխատցնէի զձեզ. ուստի հիմա պէտք է որ իմ տեսած երազս ճիշտ ելլէ և ձերինը սուտ։

Այս ըսելով բոլորն ալ քշեց՝ արտը հերկելու տարաւ։

Օրինակ է անոնց՝ որ անմտութեամբ երազի կը հաւատան։ Երբ մարդս օրուան մէջ միտքը բան մը կ'ունենայ՝ գիշերն ալ անոր վրայ կ'երազէ, ինչպէս ծարաւին ջուր կը տեսնէ և անօթին՝ ուտելիք։ Իսկ երբ արիւնը բորբոքած է՝ զարհուրելի երազներ կը տեսնէ. (Տես մեր ճեմարանին 979 համարը)։

Զիարդ պաշարեալ միտք նախադատիւն
Երազէ զայն ինչ որում կարօտիւն.
Բերկրի հանդիպիլ բարեաց բոլորիւն.
Զոր ետես ընդ կարծ յանգոյ կարելիւն։
Մի՛ զքեզ շարժեսցէ տեսիլ անգոյիւն,
Որ չէ ինչ պատճառ բարւոյ և չարիւն.
Այլ այն գաղափար ընտան ըստուերիւն
Անցանէ ընդ միտս ըզգայականիւն։

ՄՋԶ. — ԱԳԱՀ ԴԵՍՊԱՆ

Ագահն ի սէր գոյզն ինչ օգտի
Ծանակ լինել լաւ համարի։

Ագահը քիչ շահի համար
զինքը կ'ընէ անարգ և վար։

Անգամ մը ագահ մարդ մը՝ դեսպան ղրկուեցաւ ուրիշ քաղաք։ Երբ քաղաքին դռներուն մօտեցաւ նուագարաններով ամենքն իրեն ընդառաջ ելան, որովհետև ըստ սովորութեան՝ երաժիշտները քաղքին դռները կը բանային որպէս զի պարգեւ ստանան։ Դեսպանը սակայն անոնց լուր ղրկեց որ չնուագեն, մօրս մահուան պատճառաւ՝ սուգի մէջ եմ, ըսելով։

Այն ատեն քաղաքացիք անոր մխիթարութեան գնացին և իրարու մէջ կը հարցնէին, թէ՝ արդեօք ե՞րբ մեռած էր մայրը։

— Քառասուն տարի մը կայ, պատասխանեց ագահը:

Այն ատեն ամենքն ալ սկսան ծիծաղիլ ու ծաղրել վինքը, զարմանալով անոր ագահութեան վրայ:

Օրինակ է ցածոգի ագահին որ պզտիկ գումարի մը համար ամենուն առջեւ կը խայտառակուի. մինչդեռ մարդուս վայել է որ ոսկին անարգելով ինքը մնայ իր բարձրութեան վրայ:

«Ուր որ ոսկին կը խօսի՝ հոն ամենքը կը լռեն», կ'ըսէ գիտուն մը:

Այս սկիզբն յոռի մըտաց ժլատին
Ոյր ընպատակն է յաւելուլ յոսկին.
Մինչ դանակ մի ծախել դըժուար է նմին,
Քան ծանակ լինել բոլոր աշխարհին.
Եւ ինչ ժողովի այն գանձ այն ոսկին,
Երբ ոչինչ ծագի յօգուտ գանձողին.
Կաշկանդէ կապէ ըզսիրտ և հոգին
Ի նախատ բերի կծծի ագահին.

ՄՋԷ. — ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Ընկեր ծառայ են մտերիմ
Բախտին միայն և ոչ անձին.

Շատ բարեկամ փառք ու պատուին,
Մարդ մը չըկայ նեղ ատենին.

Գիւղացւոյ մը տունը յանկարծ կրակ առաւ և ինքն ալ անճարակ դիմացը կեցած՝ ողբալով կը դիտէր: Այդ միջոցին տեսաւ որ մուկ մը տունէն դուրս ցատկեց և կը փախչէր. գիւղացին անմիջապէս

վրան վազեց, բռնեց և դարձեալ բոցերուն մէջ նետեց։

— Թշուառական, քանի որ տունս շէն էր՝ կը վայելէիր, իսկ հիմակ որ թշուառութեան մէջ ինկաւ դո՞ւրս կը փախչիս... ա՛ռ է քու ընտանութիւնդ. ուրեմն ինչպէս որ բարիքը վայելեցիր՝ հիմա գնա չարիքն ալ քաշէ. քեզի պէս բարեկամին այսպէս պէտք է ընել։

Օրինակ է աշխարհիս թշուառութեան, ուր երբ մէկը ձախորդ դիպքի մէջ մատնուի՝ բոլոր բարեկամները երես կը դարձնեն։ Սակայն ճշմարիտ բարեկամը՝ դժբախտ օրերու մէջ աւելի ցոյց կու տայ իր անձնանուիրութիւնը։

Ո՛ւր այն բարեկամ ընկեր մտերիմ
Ցաջող վիճակիս նոյն և ծախողիս.
Արդի բարեկամք միայն յաջողիս,
Ոչ ոք մերձաւոր ծախողակ բախտիս.
Ո՛վ դիւցափոփոխ մըտաց մարդկային,
Որ այսպէս փոխի ընդ փոխիլ բաղդիս.
Զայն որ յանմահից դընէին սակիս,
Ցետոյ աննարժան իւրեանց ողջունիս.

ՄՁԸ. — ՎԱՐԱԶ ԵՒ ԷՇ

Տես ըզվնաս քո վաղագոյն՝
Մինչ չես գործեալ է թշնամւոյն.

Գալու վնասն ատենով տես,
Չի կարծածէդ զէն կը քաշես։

Վարազն իր երկայն և զօրեղ ակռաներու ուժին ապաւինած՝ ուզեց իշուն հետ կռուիլ։ Էշը խորամանկ

կութեամբ մօտեցաւ և վարագին ճակտին այնպիսի կից մը փակցնելով կխաամահ գետին տապալեց: Երբ կինճին խելքը գլուխը եկաւ, ըսաւ ինքնիրեն, թէ ոտքով կռիւը երբեք մարքէս չէի անցուցած, ան ալ սորվեցայ՝ բայց վնասով:

Մարդս պէտք է մտածէ միշտ թէ ուսկից կրնայ վնաս գալ իրեն, և ոչ թէ ինքզինքը բանի մը տեղ դնելով զուրիշը նախատէ. վասն զի շատ անգամ մեր չկարծածը կրնայ մեծամեծ վնասներ պատճառել:

Այս պատիժ պահի յանծնապաստանին,
Որ զինքն յաղթական դընէ բոլորին.
Դիակ այն ամլիկար որ շրջի լուին՝
Ըզգետնի հարևալ յաղթէ գոռոզին.
Մի՛ զոք արհամարհ դընիր և չընչին,
Ջանալ անխորհուրդ կռիւ առ ոտին.
Գոյ զէն զօրութիւն ի սիրտ խոնարհին,
Հանէ և ծաղրէ զհպարտ թըշնամին.

ՄՋԹ. — ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԵՒ ԷՇ

Մի՛ դընիր ինչ յաւերժական,
Ջի մահն հանուրց դընէ վախճան.

Մնացական բան մը չըկայ,
Ամէն բանի մահը մօտ կայ.

Բանաստեղծ մը ինքզինքն այնքան վարպետի տեղ դրած էր՝ որ միշտ կը պարծենար թէ ոչ միայն մարդոց, այլ էշերուն անգամ- կրնար իր բանաստեղծութիւնը սորվեցնել:

Այս խօսքը իշխանի մը ականջն հասաւ. կանչեց բանաստեղծը և ըսաւ թէ իմ իշուս ալ բանաստեղ-

ծուխին սորվեցուր, ահա քեզի տասը տարի ժամանակ, և ինչ վարձք որ ուզես՝ կու տամ։

Յաւակնոտ բանաստեղծը խոստացաւ այսչափ տարուան մէջ սորվեցնել և հակառակ պարագային՝ կեանքին մէջ իր ձեռք բերած բոլոր վաստակը իշուն տիրոջ պիտի տար։

Դաշինքին համար շատեր զինքը մեղադրեցին, քանի որ անկարելի բան մը յանձն առած էր։

— Ո՛վ յիմարներ, պատասխանեց բանաստեղծը, տասը տարուան մէջ կամ իշխանը, կամ էշը և կամ ես կը մեռնիմ։

Խրատ է անոնց որ աշխարհիս անցաւոր բաներուն վրայ հոգ կ'ընեն. մահը շուտ կը հասնի՝ ամէն բան սրբելով հետը կը տանի։ «Հոգ ունեցող մարդուն ոսկորները կը ցաւքին», կ'ըսէ իմաստունը։

Աղթուն խորագէտ դիտող վախճանին
Ծաղրէ ըզխորհուրդ յիմար իշխանին.
Զի գիտուննք միայն ըզներկայն ունին,
Իսկ յիմարք ըզգարս խոստանան անծին.
Ուսայն վաղանցուկ զինչ քան ըզմարմին
Ում կից են արկածք մանգաղ օրհասին.
Ի թարթել ական հասանէ նըմին.
Վերջ տայ խորհրդոց նանրախոհ ոամկին։

ՄՂ. — ԽՈՅ ԵՒ ՅՈՒԼ

Հպարտ յիմարն վստահ յանձին
Գայ ի պայքար ընդ հըզօրին։

Ցիմար մարդիկ զիրենք միայն
Մեծ կը կարծեն, ծիծաղ կ'ըլլան։

Զօրաւոր խոյ մը շարունակ կը կռուէր ոչխարներուն հետ և միշտ յաղթական էր։ Իր յաղթանակներով ուռած՝ յանդգնեցաւ մինչեւ իսկ ցուլին հետ կռուի բռնուիլ։ Սակայն ցուլն այնպիսի ուժով հարուած մը տուաւ, որ՝ անոր գլուխը ջախջախեց և եղջիւրները գետինը թաւիեց։

— Ո՛վ թշուառականիս, հառաչեց խոյը դեռ չսառած, յիմար հպարտութեամբ մը համարձակեցայ չափուիլ ցուլին հետ՝ որուն անհասանելի քաջութիւն մը տուած է բնութիւնը։

Ով որ իրմէ մեծին հետ չափուիլ կ'ուզէ՝ չարաչար կը սխալի և աւելնուն առջեւ խաղք կ'ըլլայ։ Գիտունի մը հարցուցին թէ ով է լալու արժանի։

— Ինքնիր չափը չգիտցող մարդը, պատասխանեց նա։

Զրախոհ յիմարք վստահեալ յանձին՝
Եղջիւր ամբառնան ընդդէմ հըզօրին,
Սնդէն զինաթափ ծգեալ ի գետին՝
Փորձեն ի վընաս զոյժ ախոյանին.
Մի՛ բերիր կազել ընդ վհատագունին,
Մի՛ ընդ իշխանաց և գիտնականին.
Չի նոցին հարուածք վընասեն ուժգին,
Ըզգեն յայն փորեալ խորխորատ խորին։

ՄՂԱ. — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՇՈՒՆ

Գովեստ ոմանց վնասէ ուժգին
Քան ըզպարսաւ չարախօսին։

Գովեստ կայ որ մեծ զէն կու տայ,
Կայ պարսաւ որ վընաս չըտայ։

Շուն մ'աղուէսին եռեւէն ինկած երկար ատեն հալածեց. աղուէսը երբ տեսաւ որ շան ձեռքէն ազատում չունի՝ ըսաւ անոր.

— Շո՛ւն, ինչ ինկեր ես եռեւէս, մարմինս միս չունի որ ուտես. ահա տես՝ հոն գէր նապաստակ մը կայ, վազէ՛ անոր եռեւէն, միսն իմինէս շատ աւելի համեղ է։

Շունը տեսաւ նապաստակը, և աղուէսին ձգած՝ անոր եռեւէն սկսաւ վազել, բայց չկրցաւ հասնիլ։

Ետքի մ'օր վերջ երբ նապաստակն աղուէսին հանդիպեցաւ՝ գանգատեցաւ թէ ինչո՞ւ համար վինքը գոված էր շան։

— Թէ որ զքեզ վար զարկած ըլլայի, պատասխանեց աղուէսը, ո՛վ գիտէ ինչ պիտի ըսէիր, քանի որ հիմա զքեզ գոված ըլլալուս համար կը տրտնջես։

— Աւելի լաւ էր որ վիս վար զարնէիր՝ քան թէ այնպէս չարամտութեամբ գովէիր, ըսաւ նապաստակը։

Խորամանկ մարդը սուտ գովասանքներով և քաղցր լեզուով մարդս կը մատնէ. ուստի շատ անգամ գովասանքը նախատինքէն աւելի վնասաբեր է։

Այս գործ է մատնիչ սուտ բարեկամին,
Որ ատէ զընկերն յիւր վատ ներքողին.
Քաղցըր գեղգեղեալ զծայն մահաբերին,
Ծատնէ զայն հնարիւք ժանեաց օրհասին։

են և անձնատէրք որ ի շահ անձին
Ոչ խղճեն զերկել զբարիս օտարին.
Ցոր ինչ վաստակին զոր ինչ և խօսին՝
Ջահենայն յիւրեանց շրջեն ի բարին։

ՄՂԲ. — ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ԳԱՌՆՈՒԿԸ

Ջինչ զօրաւոր քան ըզկաշառ՝
Որ շատ գործոց լինի պատճառ։

Կաշառքն այնչափ զօրաւոր է
Որ աշխարհին գործը կ'աւրէ։

Գիւղացի մը խնդրոյ մը համար ամէն անգամ իշխանին կ'երթար. անիկա զինքը չտեսնելու կը զարնէր, ուրիշ բանով կը զբաղէր, և չէր ուզեր որ իրեն ներկայանար. մինչեւ որ խեղճ գիւղացին այլեւս յուսահատեցաւ։

Հնարք մը մտածեց. օր մը հետը գէր և գեղեցիկ գառնուկ մ'առած՝ դարձեալ գնաց. երբ իշխանին դրան մօտեցաւ՝ գառնուկին մայել տուաւ. ծառաները ձայնը լսելով՝ գիւղացին տարին իշխանին ներկայացուցին, որ անոր հետ պէտք եղածը խօսեցաւ, խնդիրքը կատարեց։ Այն ատեն գիւղացին գառնուկին դառնալով՝ ըսաւ.

— Մեծապէս շնորհակալ եմ քեզի, սիրելի գառնուկս, որ զիս ազատեցիր այս բաղձալի տեսակցութեան։

Խրատ է անոնց՝ որ կաշառքով կուրացած՝ անիրաւ գործեր կը տեսնեն։ Սակայն արդար դատաւորը պէտք է միշտ ճշմարտութեան հետեւի։

Տես զիարդ բախէ ըզկուրծս իշխանին
Ապիկար մըրմունջ ծայնի կաշառին.
Որով անիրաւ դատաւորք լինին
Եւ ոչ զօրութեամբ ճըշմարիտ վիաստին
Այս ծայն խանգարէ զկարգ օրէնըսդրին,
Փոխարկէ ըզսուտն ի տիպ ճըշմարտին.
Փոխէ ըզլեզու և զսիրտ դատողին,
Քաջ հանդիսանայ յայն հանդէս դատին։

ՄՂԳ· — ԾԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿ

Թէ ոչ յորդորն ազդէ խեղին,
Ուղղեսցէ զայն հարուած զանին։

Թէ խըրատը օգուտ չընէ,
Գաւազանը լաւ կը շըտկէ։

Ծեր մը տեսաւ որ պզտիկ տղայ մը պարտէզ մտած՝ պտուղ կը գողնար. քաղցրութեամբ խրատեց անոր որ չարութիւնը ձեռքէ ձգէ և հեռանայ անկից. բայց տղան ծաղրելով մոխիկ չըրաւ։

Ծերուկը տեսնելով որ իր խօսքը ի զուր տեղ գնաց՝ սկսաւ ինքնիրեն խորհրդածել.

— Ես կարծէի որ մարդուս զօրութիւնը խօսքին և ուժին մէջ կը կայանայ, խօսքս զօրութիւն մը չունեցաւ, հիմա տեսնենք թէ ուժը զօրութիւն մ՚ունի՞։

Իսկոյն գետին ծռեցաւ, սկսաւ քար ժողվել և տղուն վրայ նետել։ Տղան շուտ մը ծառէն վար իջաւ ու փախաւ։

Այսպէս՝ խօսքին չտեսած գործն ոյժը տեսաւ. իսկ ծերունին զարմանալով ըսաւ, թէ ինչ բանի կու

գայ իմ փորձառու խրատս, քանի որ իմ դողդոջուն տկար ձեռքիս ոյժը շատ աւելի օգտակար եղաւ։

Խրատ ըլլայ մանկանց որ ծերերուն խօսքին մտիկ ընեն և անոնց ամէն ըսածները գործադրեն, վասն զի անոնք պարապ բաներ չեն խօսիր և իրենց խրատներն ու խորհուրդները անհրաժեշտ են։ Ժամանակին մարդիկ հարցուցած են, թէ աշխարհիս վրայ ինչ բան ամենէն աւելի ծանր կը կշռէ. վճիռն եղաւ, թէ՝ «Խելացի և փորձ ծերոց խրատները»։

Ահա բոյս բարուց խեղ պատանեկիս
Զոր ոչինչ շարժէ ծայն խոհականիս.
Միակ բռնութիւնն ուղղէ զայնպիսիս
Զընկկնուլ զեղեռն առնուլ ըզբարիս,
Արդ մի՛ հետեւիր դու ըստահակիս
Անլըսող ելով ծայնի ազդողիս.
Ամբարեա ի սիրտ իբր ակունս անգիս
Զխրատ ծերունեաց և զառակ նոցին։

ՄԱԴ. — ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՄԺԵՂ

Չետեւեաց դու այն արուեստիս
Որ քեզ 'ւ այլոց յօգուտ կարգիս։

Անանկ բան մը սորվիլ ուզէ,
Որ քեզ ու այլոց շահ մը բերէ։

Զմեռուան մէջ մժեխը մեղուներուն փեթակը գընաց, աղաչեց որ իրեն տեղ և կերկուր տան, փոխարէն խոստանալով անոնց թէ ձեր ձագերուն երաժշտու թիւն կը սորվեցնեմ։

Զենք ուզեր, պատասխանեցին մեղուները, որ ձագերնիս երաժշտութիւն սորվին, այլ այնպիսի բան մը կ'ուզենք՝ որով կարենան ուրիշին օգտակար ըլ-

լալ, կերակուր տալ և աղքատութենէ ազատել, ոչ թէ երաժշտութիւն սորվիլ որ բանի մը պիտանի չէ։

Օրինակ է անոնց որ ինչպէս իրենք՝ նոյնպէս իրենց զաւակներուն եւս կը ջանան օգտակար բաներ սորվեցնել, որպէս զի ապագային իրենք թշուառ չըլլալէ զատ՝ ուրիշներուն ալ կարենան օգտակար ըլլալ։

Քաջ նազարանէ իմաստ առակիս
Յունկըն նազելի մանկանց անմեղին.
Ուսիր վայելուչ, ասէ, զպիտանիս,
Ղիք զնոօգտակարն քեզ և բոլորին,
Թէ կըրթիս գիտել զանպիտանս անծին,
Ոչ լինիս գիտուն՝ այլ վարիչ հողմին.
Թէ չանաս գիտել գիւտս օգտակարին,
Յայնժամ քեզ իմաստք բարեաց հանճարին։

ՄԳԵ· — ՄԱՐԴ ԵՒ ՕՁ

Թող զապերախտն յարկած իւր չար,
Զի ոչ գիտէ զիւր բարերար։

Ապերախտին օգնիչ մ'ըլլար
Որը երախտիք բան չի ճանչնար։

Օձն անգամ մը դիպուածով քարի մը տակ մնացած՝ կը ճզմուէր, եթէ մէկը քարը վրայէն վերցնելու չըլլար։ Տեսաւ որ մարդ մը կ'անցնէր անկից, աղաչեց անոր որ քարը վրայէն վերցնելով զինքն ազատէ, և սաստ փոխարէն մեծ պարգեւներ խոստացաւ։ Մարդը վրայէն քարը վերցուց ու զինքն ազատեց։ Օձը չուզեց խոստումն յարգել և սկսաւ անոր հետ բարկանալով վիճիլ։ Այդ մէջտեղին դիպուածով կա-

պիկ մը կ'անցնէր անկից, կանչեցին զինքը և իրենց վէճին դատաւոր դրին։

— Արդար դատաստան չեմ կրնար կտրել, ըսաւ կապիկը, մինչեւ որ չտեսնեմ թէ օձը քարին տակ ինչպէս սեղմուած էր։

Եւ պարտաւորեց օձն որ անշարժ կենայ և մարդն առաջուան պէս քարն անոր վրայ դնէ։

— Ուղիղ դատաստանն այս է, ըսաւ կապիկը որ դուն այսպէս քարին տակը սատկիս։

Ապերախտութիւնը չատ անգամ մարդս տառապանքի մէջ կը ձգէ և ամէն օգնութենէ կը զրկէ։

Այսպէս ապերախտք գործով խաւարին
Դիմադրեն կամաց բարերար անձին.
Միրժեն ըզնըպաստ որ պարտ էր նոցին,
Պատրաստեն անձանց կորուստ ցաւագին։
Ուսիր ճանաչել զգործ բարերարին,
Որ քեզ ի նըպաստ բերի խնդագին.
Չի գործ դըժընդակ է դըժնեայ օձին,
Միրժել զբարերար մաշիլ առ վըշտին։

ՄՂՋ. — ԷՇԸ

Աղքատք մընան յաջող եղից,
Այլ կեանք նոցա վիշտ ցաւալից.

Աղքատն որչափ հանգչիլ չանայ,
Հանգիստն իրմէն հեռու կ'երթայ։

Էշը ձմրան եղանակին մէջ միայն չոր յարդ ուտելուն համար սատիկ կը տառապէր, և կը ցանկար գարնան որպէս զի թէ ցուրտէն ազատի և թէ կա-

բենայ դալար խոտ ուտել։ Հասաւ ցանկալի գարունը, և էշն հարկադրուեցաւ բրուտին համար փուռը կաւ կրել որպէս զի ամանները շինէ։

— Ո՜հ, ըսաւ այն ատեն, երանի թէ ամառ գար որ քիչ մը հանգչէի։

Հասաւ ամառն ալ. և հարկ եղաւ ցորեն և պտուղ կրել։ Այն ատեն ինքնիրեն մտածեց թէ ձմեռը լաւագոյն է ինծի համար, որովհետեւ տէրս ցուրտէն չի կրնար աշխատիլ և ես ալ քիչ մը հանգիստ կ'ընեմ։

Աղքատն ու բանուորը պէտք են ամբողջ տարին աշխատիլ և համբերութեամբ իրենց բեռը տանիլ, վասն զի միայն համբերութեամբ կը թեթեւնայ ամէն աշխատանք։

Աղքատք գործաւորք միշտ գործել հարկին,
Ոչ անգործ մընալ յաջողակ բաղդին.
Քանզի վաստակիլ կընքեալ է նոցին,
Ժրրանալ քաջիկ ի բոլոր տարին,
Եթէ վատաքին անգործ վիճակին,
Քանք քո և վաստակ քեզ ծանրաբեռնին.
Չի ժիրք նաեւ հեզգ տանիլ հարկադրին,
Նա թեթեւ տանի և սա ծանրագին։

ՄՂԷ. — ԴԻՈՍ ԵՒ ԿՐԵԱՅ

Ղաւ է փոխել զտունն յայլ տեղի,
Քան մերձ ունել չար դըրացի։

Ղաւ է տուն տեղ ծըգել հրթալ,
Քան գէշին հետ մէկտեղ կենալ։

Օր մը Դիոս ուզեց բոլոր կենդանիներուն խընդիրքը կատարել. անոր համար ամենքը փութացին

իրենց խնդիրքը յայտնելու։ Կրիան ալ եկաւ, և կ'աղաչէր որ իր տունը վրան բեռցնէ, որպէսզի ուր որ երթայ կարենայ հետը տանիլ։

— Ինչո՞ւ կ'ուզես այդ բեռը վրադ կրել, հարցուց Դիոս։

— Այն ալ ըսաւ թէ՝ աւելի լաւ է ինծի հետ այդ բեռը տանիմ՝ քան թէ չար դրացւոյ մը հանդիպիմ և անոր կծու խօսքերը լսելով՝ չկարենամ տեղս փոխել։

Չար դրացիէն կամ չար ընկերէն պէտք է հեռու փախչիլ, որովհետեւ անոնց որքան բարեկամութիւն ցոյց տաս և ամէն ըսածներուն պատասխանես՝ այնքան աւելի կը չարանան։

Անըզգամ ընկեր և չար դրացին
Ղըքանել ըզսիրտ թողուլ զտուն տեղին,
Մինչ բառնալ ըզտուն թեթեւ դատեցին՝
Քան կալ կենակցիլ ընդ անըզգամին։
Փախիր յայնպիսեաց թէ քեզ մերծեսցին,
Մի՛ պատասխաններ բանից բանսարկուին.
Կազ և թըշնամանք են բերկրանք նոցին,
Զըրկել զմերծաւորն հանճար համարին։

ՄՂԸ. — ՀԱՅՐՆ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՆ

Մխտ դիր ծերոց ուսիր իմաստ,
Եւ մի՛ լինիր անմիտ գըրաստ։

Թէ որ ծերոց լըսող ըլլաս,
Խելքով գիտուն մարդ մը կ'ըլլաս։

Խելացի և բարի ծերուկ մը կը խրատէր իր որդւոյն որ ժամանակը պարապ բաներով չանցնէ, ուսման հետեւի և իր չար սովորութիւններէն հրաժարի։ Բարի ծերը ամէն օր կը ջանար տոգորել անոր սրտին

մէջ թէ որչափ ազնիւ և գեղեցիկ բան է առաքինութիւնը, և որչափ զզուելի մոլութիւնը։

— կ'ազաչեմ հայրիկ, օր մը պատասխանեց որդին, շատ երկայն մի ըներ, մտածէ անգամ մը որ այդ ըսած առաքինութեանց վրայ ես այնքան լսեր եմ քարոզիչներէ և գլուխս բան չէ մտեր, իսկ դուն որ քարոզիչ ալ չես, ինչպէս կ'ուզես որ խօսքերուդ մտիկ ընեմ։

Տգէտ և ախտաւոր մարդիկ խելացիներուն խրատները բանի տեղ չեն դներ, որովհետեւ իրենց չար մոլութեան դէմ է, բայց օր մը կու գայ որ շատ կը զղջան, կը փնտռեն այն խրատներն ու չեն գտներ։ «Ո՛վ որ իր ծնողքը կ'անարգէ՝ լոյսը կը մարի և աչքը կը խաւարի», կ'ըսէ առածը։

Այս վայրենամիտ բարք ըստահակին՝
Որ զիմաստ ծերոց կոխէ առ ոտին.
Գիտութիւնք խըրատք բարոյականին՝
Ներհակ են ախտից նիրհակ և վատին։
Թէ անուս են միտք դատմունք խաւարին,
Ջեն մարդոյ դատմունք, այլ բան անբանին.
Ջի այր անխըրատ ի պատկեր շըրջի,
Մարդ անբանական անբան ի բանին։

ՄՂԹ. — ՀՈՎԻՒ ԵՒ ՇՈՒՆԸ

Ծանր են գրկանք բարեկամին՝
Քան մեծ չարիք դառն ոսոխին։

Շատ գարշելի ապերախտ է
Բարերարին որ չար կ'ընէ։

Հովիւն իր ոչխարները շան պահպանութեան յանձնեց, առաւօրէն կը կերակրէր զայն՝ որպէս զի լաւ խնամք տանի անոնց. այնու հանդերձ շունը ամէն օր ոչխար մը կը բզքտէր և կ'ուտէր։ Տէրն անդրադառնալով կապեց շունը և պիտի սպաննէր։

— Տէ՛ր իմ, ըսաւ շունը, զիս մի՛ սպաններ, որովհետեւ քու ընտանի ծառադ եմ ես։

— Այո՛, ես մահուան արժանի ես դուն, պատասխանեց տէրը, վասն զի քու ընտանութեանդ համար՝ վրադ ունեցած վստահութիւնս չարաչար գործածեցիր՝ անիրաւութիւններ ընելով ինծի հանդէպ։

Այս ըսելով գարկաւ սպաննեց։

Այսպէս եւս մահուան արժանի են անոնք՝ որ հաւատարմութեան դիմակին տակ՝ անվստահելի անձէ մ'աւելի չարութիւն կ'ընեն իրենց բարեկամին։

Քանի՛ անիրաւ գործ դաւաճանին
Զընկեր բարեկամ թըշնամանողին.
Որով կը կըրէ զարժանիս անձին՝
Դառըն տանջանաց պատուհաս կրկին։
Չ'ինչ դըժընդակ կիրք սըրտի նենգողին
Ատել և ատիլ ընտան գազանին.
Զընկերսիրութիւն մերժեալ է ինքնին,
Որ միակ զարդ է բուն բանականին։

3. — ԱՌԻՒԾ ԵՒ ԿԱՊԻԿ

Ջիք ինչ խոտան յէից կարգին
Որ ի պիտոյս ինչ ոչ կարգին։

Ամէն բանէն օգուտ կ'ելլէ,
Բանը խելքով գործածելն է։

Առիւծն իբր թագաւոր չորքոտաններուց՝ իր շուրջը հաւաքեց անխտիր ամենքն ալ, և բանակ մը կազմելով՝ պատերազմ բացաւ թռչուններուն դէմ։ Կապիկը տեսաւ որ էշն ու նապաստակն ալ բանակին մէջ կարգի մտեր են։

— Տէ՛ր թագաւոր, ըսաւ առիւծին, այս վախկոտներն հոս ինչ բանակին մէջ առեր ես, միթէ ասոնք ալ կրնա՞ն պատերազմիլ։

— Անոնք ալ օգտակար են, պատասխանեց առիւծը, վասն զի էշը զռալով փողահարի դեր կը կատարէ և անոր ձայնին ներքեւ միւսները կը կռուին, նապաստակն ալ, իր արագութեամբ բանակին սուրհանդակ կ'ըլլայ, որպէս զի լուր տանի բերէ։

Աչխարհիս վրայ անպէտ բան չէ ստեղծուած, ամէն բան իր օգտակարութիւնն ունի՝ երբ սակայն տեղին մտածելով գործածուի։

Զըքնաղ են ծնունդ մօր նախատեսին,
Զքնաղ ի գործ ինչ կարգեալք ըստ յատկին.
Ամենայն էակք ի գործ պիտանին
Քաջ հանդիսանան երբ ի հարկ բերին։
Մի՛ ինչ արհամարհ դատիր և չնչին,
Զի չիք ինչ անպէտ ի գործս արարչին.
Թէ ուշիմ մտօք կշռես ըզներքին՝
Ըզմայլիս ընդ գործ ամենիւր էակին։

ՅԱ. — ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Քեզ բարեկամ լիցի անգին,
Որ ցանգ կցորդ կայ քոյդ անծին։

Զայն բարեկամ քեզի ընտրէ,
Որ թէ իյնաս քեզ կը բռնէ։

Առատասիրտ և հարուստ մարդ մը ատէպ իր բարեկամներուն խնճոյքներ կը սարքէր, որոնք գիշեր ցորեկ՝ քովէն չէին հեռանար և ուր որ հանդիպէին մեծ յարգանքով զինքը կը բարեւէին։ Օր մ'ուզեց փորձել թէ իր բարեկամները արդեօք իրեն օգնութեան կը հասնին երբ կարօտութեան մէջ իյնայ։ Ուստի ձեւացուց թէ խնդրոյ մը պատճառաւ՝ թշնամիները իրեն դէմ գրգռուած՝ մտադիր են զինքը սպանել, և բարեկամներէն խնդրեց որ իրեն օգնեն։

Բայց ի երկուքէ՝ մէկն ալ չեկաւ։ Այն երկուքը միայն իրեն ճշմարիտ բարեկամ ճանչցաւ, և միւս բոլորն ալ վռնտեց։

Ճշմարիտ և կեղծ բարեկամը ձախորդութեանց ատեն կը յայտնուի. ճշմարիտ բարեկամը դժուարաւ կը գտնուի, անոր համար ցանկալի է։ Աղեքսանդր Թագաւորին հարցուցին թէ ո՞ւր է գանձ։ Բարեկամները ցոյց տուաւ իբր պատասխան։

Ընտրեալ ի բիւրուց անգիւտ մըտերիմ
Ի կեանս և ի մահ կայ ընդ մըտերմին.
Զոր ընդ զանձս երկրի ի կըշիռ եդին,
Ծանրեաց ի կըշիռ յարգ բարեկամին։
Թէ տիրես գանձուց և հանքաց երկրին,
Զունիս բարեկամ քեզ հաւատարիմ.
Զարժեն և ոչինչ այն հանք այն ոսկին,
Որ գան և գընան ըստ բերման ընազդին։

ՅԲ. — ԱՐՏԱՎԱՐ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Զոր ինչ կարես անձամբ գործել՝
Բարեկամաց զայն մի՛ յանձներ։

Գործէ որչափ ձեռքէդ կու գայ,
Չի ուրիշէն քեզ շահ չի կայ։

Աբեղաճագը կամ արտոյտը արտի մը մէջ բոյն շինած էր։ Օր մը ճագերուն կեր բերելու գնաց և պատուիրեց անոնց թէ ինչ որ լսեն՝ իրեն պատմեն։

Ինչ վերջ արտին տէրն եկաւ, ցորենը հասած տեսնելով գաւակին ըսաւ որ առաւօտուն կանուխ երթայ իրենց բարեկամները կանչէ՝ որպէս զի գան և միասին ցորենը հնձեն։

Երբ արտոյտը դարձաւ, ամենքը գլխուն թափեցան և աղաչեցին որ գլուխնիք անկից հանէ և ուրիշ տեղ փոխադրէ, վասն զի երկրագործին բարեկամները վաղը պիտի գան ցորենը հնձեն, ըսին։

Մայրը սիրտ տուաւ ճագերուն, ըսելով, թէ՝ մի՛ վախնաք, քանի որ մշակն իր գործը բարեկամներուն յանձներ է՝ հանգիստ եղէք, վաղը ցորենը չի հնձուիր։

Յաջորդ օրն արտոյտը դարձեալ կեր բերելու գնաց ճագուկները տեսան որ արտին տէրն եկաւ՝ հոն շատ սպասեց բարեկամներուն, բայց եկող մը չերեւցաւ. ուստի գաւկին ըսաւ որ երթայ իրենց ազգականներուն և դրացիներուն լուր տայ որ վաղը գան ցորենը հնձելու։

Ճագուկներն այս լսելով՝ դարձեալ ահաբեկած՝ պատմեցին իրենց մօրը, որ առաջուան պէս հանդար-

տեցուց զիրենք ըսելով, թէ՝ մի՛ վախնաք, բան չկայ։

Այն օրն ալ հողագործը եկաւ, ապասեց՝ սակայն մէկը չեկաւ։

— Ամենքն ալ խաբեցին զմեզ. ըսաւ որդւոյն։ վաղն առտու կանուխ մէկ մէկ մանգաղ առած՝ գանք մեր ցորենը հնձենք։

Այն առեն արտոյտը ձագերն առաւ ուրիշ տեղ փոխադրեց, ըսելով, թէ հիմակ կը հաւատամ որ այլեւս ցորենը պիտի հնձուի, քանի որ գործը տիրոջը ձեռք։

Առակս կը խրատէ որ մեր ձեռքէն եկած գործն ուրիշին պէտք չենք յանձնել, վասն զի օտարէն շահ չկայ, ամէն մարդ իւր անձին օգուտը կը նայի։

Այսչափ են խրճամբք սերտ բարեկամաց
Որ անգործ թողուն ըզգործ մըտերմաց.
Այժմեան բարեկամք խնդրեն շահ անձանց,
Ոչ ոք մտադրէ յօգուտ ընկերաց։
վայ որ ապաստան լինի մտերմաց,
Զոր անձամբ կարէ՝ թողու օտարաց.
Օտարք վաստակին միայն վասն ինքեանց,
Մի՛ ակնկալեցի շահ յայլոց ձեռաց։

ՅԳ. — ԱՊՈՂՈՆ ԵՒ ՊԱՏԱՆԻ

Արդ մի՛ փորձեր զայր գիտնական,
Մի՛ ծաղրեսցիս իբրեւ անբան։

Հաւատքի բան չըլլայ փորձիս,
Քեզ գիտնոց քով ծաղըը կ՚ընես։

Զարամիտ պատանի մը զգեստին տակը թռչուն մը պահած, գնաց Դելոս կղզւոյն Ապողոնի տաճարը մտաւ և արձանին դիմաց կեցած՝ փորձի համար հարցուց.

— Ձեռքիս մէջինը շնչաւո՞ր է թէ անշունչ, գիտցի՛ր տեսնեմ։

Միտքը դրած էր որ եթէ շնչաւոր ըսուէր՝ թըռչունը խեղդած դուրս պիտի հանէր, իսկ եթէ անշունչ ըսուէր՝ զայն ողջ մէջտեղ պիտի ցուցնէր։

Ապողոնի բրմուհին հասկնալով պատանւոյն միտքը, կուռքին բերնէն պատասխանեց.

— Ինչպէս որ կ՚ուզես այնպէս ըրէ, անոր կեանքը ձեռքդ է, կ՚ուզես ողջ հանէ՝ կ՚ուզես մեռած։

Օրինակ է խեղ իմաստակներուն որ իրենց խելքով Աստուծոյ անքննելի կառավարութիւնը չափել ու փորձել կ՚ուզեն և կ՚արհամարհեն իմաստունները. սակայն ի վերջոյ՝ ամօթով կը մնան։

Ահա խրատ խորհուրդ թերահաւատին
Որ փորձել ժըպրին զոյժ նախագիտին.
Անդէն խայտառակ լինի ի բանին,
Մերժի յիմաստնոց զերդ իմաստակին։
Մի՛ լինիր քննիչ օրինականին,
Եւ մի՛ անգոսներ զօծեալս արարչին.
Զի դու չես կարգեալ դատաւոր նոցին,
Նա քեզ դատաւոր օրինօք վերին։

ՅԴ. — ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՍԿԻ

Գանձ և ոսկի գործի չարին՝
Դիմին ի ծուռս զրկող ժանտին։

Գանձն ու ոսկին չարին կ'երթան,
Որ չարութեան գործի ըլլան։

Առաքինութիւնը ժամանակաւ զարմանքով հարցուց ոսկւոյն թէ ինչո՞ւ ընդհանրապէս աւելի չար մարդոց ձեռքը կ'ուզէք երթալ քան բարիներուն։

— Իմ աշակերտներս, պատասխանեց ոսկին, կաշառքով, սուտ երդումներով, գուրիշները մոխրի վրայ կը նստեցնեն, և հազար տեսակ անօրէնութիւններով է որ կը շահին զմեզ. մինչդեռ քու աշակերտներդ, բոլորովին ասոր հակառակը կ'ընեն, ամէն բանի մէջ ճշմարիտը կը փնտռեն, անոր համար կը ստիպուինք անոնցմէ փախչիլ և չարերուն ձեռքը երթալ։

— Ա.ռաքինութիւնն ալ պատասխանեց. — Քանի որ այդպէս է, կը նախընտրեմ որ իմ աշակերտներս աղքատ ըլլան քան թէ ճոխ։

Խրատ է անոնց որ անիրաւութեամբ կ'ուզեն հարստանալ. աւելի լաւ է աղքատ ըլլալ քան թէ զրկող մեծատուն, վասն զի աղքատութիւնը կ'անցնի՝ բայց զրկողութիւնը կը մնայ յաւիտեանս յաւիտենից։ «Շատ աւելի լաւ է արդար աղքատը՝ քան սուտ մեծատունը», կ'ըսէ Սողոմոն։

Ընտրելի վիճակ գընացք աղքատին
Անհոգ և անինձ ըզմայլող յանծին.
Զի ոչ մաշէ կեանս ի գիւտ դըրամին,
Մաշէ զամենայն ի ստանալ բարին։
Նա կեանք անզբաղ զոհար է անգին,
Մի՛ վատներ դիւրաւ ի գիւտ կորուսչին.
Ան ինձ մըթերել զայն գանձ փըտելին,
Երբ մաշեալ վատնէ ըզսիրտ և հոգին։

ՅԵ. — ԳԻՏՈՒՆ ԵՒ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ

Եթէ խըճդրես խիղճ, զուղղութիւն,
Արդ նախ յանծին խնդրեա ըզնոյն։

Թէ կ'ուզես մէկն արդար ըլլայ,
Առաջ նայէ քու քովդ կա՞յ։

Երկրագործ մը երկար տարիներ հարուստի մը քով ծառայելէ վերջ՝ երբ անկից մեկնելու առենը՝ եկաւ իր աշխատութեան վարձքը պահանջեց։

— Շատ լաւ, պատասխանեց հարուստը, բայց դուն ալ տանս մէջ կերածիդ դրամը վճարէ, վասն զի քու աշխատանքիդ կրկինը քեզ կը կերցնէի որ լաւ հասկնաս։

Երկար վիճելէն վերջ՝ խնդիրը դատարանին ելաւ։ Երկրագործը կ'ըսէր թէ ըստ օրինի մշակը պէտք է իր ծառայած տանը մէջ ուտէ և միեւնոյն առեն վարձքէն ալ չզրկուի. իսկ հարուստը կաշառքի զօրութեամբ դատաւորն իրեն կողմնակից ըրաւ, որ այսպէս վճիռ կտրեց.

— Թէ որ մշակին կերածն աշխատանքէն քիչ է՝ տանտէրը պարտաւոր է հատուցանելու. իսկ եթէ շատ է, ինչպէս կը վկայէ տանուտէրը, մշակը պարտաւոր է իր աշխատութեամբ հատուցանելու։

Աւսոր վրայ մշակն երկու ձեռքերը գլխուն զարնելով՝ ողբալով կ'ըսէր.

— Արդարութիւն չկայ... խղճմտանքը մեռած է այլեւս...։

Գիտուն մ'անոր մօտեցաւ և մխիթարական խօսքերով ըսաւ.

— Ինչո՞ւ կու լաս ու կը կանչես թէ խղճմը-

տանքը մեռած է, մի՛ լար, խղճմտանքը մեռած չէ, այլ բոլորովին համբարձեր է աշխարհիս վրայէն, վասն զի թէ որ մեռած ըլլար՝ գէթ մէկ ոսկորը ճնացած պիտի ըլլար։

Արդարութիւնն ու խիղճը հազուագիւտ են, մասնաւորապէս հիմա. թէև ամէն ոք կը փնտռէ զանոնք, սակայն փընտռողն իր քով բնաւ չի նայիր թէ կա՞ն արդեօք...։

Քանի՛ պանծալի բան գիտնականին
Համարի զուղիղն յանուրեք վայրին,
Թէ գոյը ուղղութիւն լինէը ի նըմին
Որ յայլս որոնէ յօտարաց անձին։
Զի՞ վայես յիմա՛ր զուղիղն ընդ խղճին՝
Որք ի վաղ դարուց անտեղի շրջին,
Նա զի չեն հեռի թէ կոչես յանձին,
Անխիղճք միայն զայն յինքեանց մերժեցին։

ՅԶ. — ԾԵՐ ՀԱՅՐՆ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՆ

Վայ որ չար ինչ խորին ծնողին.
Որդիքն ըզնոյն առնեն նըմին։

Ինչ որ ընես ծընողքիդ դէմ,
Քու զաւակըդ կ'ընէ քեզ դէմ։

Անգգամ որդի մը՝ իր ծեր հայրը տունէն դուրս հանեց։ Հայրը՝ բոլորովին երեսի վրայ ձգուած, ըսաւ իպուեցաւ հիւանդանոց մտնել։ Օր մ'երբ որդին անկէ կ'անցնէր՝ կանչեց զայն և աղաչեց որ իր ունեցածներէն գոյգ մը կապերտ ղրկէ իրեն զոր իր վաստակովը գնած էր։ Որդին մեղքենալով՝ իր որդուոյն ձեռքը երկու կապերտ տուաւ ու հօրը ղրկեց։

Ծերունին անոնցմէ մէկը միայն առաւ և միւսը թո-
ռանը ձեռքը տուաւ ու ետ ղրկեց ըսելով.

— Թող հայրդ լաւ պահէ ասիկա, վասն զի երբ օր մը ինքն ալ ինձի պէս հիւանդանոցին անկիւններն իյնայ՝ կրնայ ասոր պէտք ունենալ։

Զաւակ մը ինչ որ ընէ իր ծնողաց՝ նոյնը կը գտնէ իր զաւակներէն, ըլլայ բարի ըլլայ չար։ Վա՛յ այն զաւկին որ չարութեամբ ծնողացը սիրտը կը վիրաւորէ և չարաչար կը պատժուի։ «Պատուեցէ՛ք ծնողքնիդ որ ձեր կեանքին պատճառ են, նոյնպէս ձեր դաստիարակը որ բարի կեանց պատճառ է», կ'ըսէր Սոկրատ։

Ո՛վ զիարդ անգութ սիրտ ժանտ զաւակին
Դառնանայ ընդդէմ իւրոյ ծընողին.
Անտուն անտեղի առնէ ծերունին,
Որ ինքեան զգոլ բաշխեաց զտուն տեղին.
Սակայն անյեղլի օրէնք երկնային
Անձին վերբերեն զոր գործեաց նմին.
Թէ պատուասիրեաց՝ հանդիպի պատուին,
Եւ թէ անարգեաց՝ կրկնի չորեքկին։

ՅԷ. — ԾԵՐ ԵՒ ՄԱՀ

Զի՞նչ սոսկալի կիրք բռնական
Քան զապաժոյժ երկիւղ մահուան.

Դառն է սաստիկ զալուստ մահուն
Ցորմէ թողան ծերն ու տղան.

Ծերունի մը փայտ կտրելու համար լեռ գնաց, յետոյ կտրած փայտերը կապեց և մինչ շալկած քաղաք կ'իջնէր, ճամբան սաստիկ յոգնութիւն մը

զգաց, այնպէս որ ա՛լ չկարենալով դիմանալ՝ կռնակին բեռը վար ձգեց և սկսաւ մահը կանչել։

Յանկարծ մահն երեւցաւ և հարցուց թէ ինչո՞ւ կանչեցիր զիս։

Պատասխանեց ծերը դողալով.

— Կանչեցի որ գաս բեռս կռնակս դնես։

Մարդս որչափ ալ մեծ նեղութեան մէջ գտնուի և ծերութեան տակ ճնշուի դարձեալ մահէն կը փախչի և ապրիլ կ'ուզէ, վասն զի բնութիւնը չ'ուզեր փճանալ, և ոչ ալ հոգին կ'ուզէ մարմնէն զատուիլ, ինչ որ սոսկալի վիճակ մ'է. և սակայն անխուսափելի։ Զգայութիւնը՝ մարդս կը խաբէ մահն անկէ հեռու պահելով, որ միշտ մահկանացուաց շուրջը կը դառնայ։

Ո՜ հ ղժոխերես տեսիլ օրհասին՝
Բուռըն բռնաւոր ըզգայականին,
Թշնամի կենաց հատանող թելին,
Ատելի ծերոց մինչ ի շունչ վերջին.
Մի՛ կոչեր ըզմահ ի չար արկածին,
Մի՛ ի քէն եկեալ յիշատակ նորին.
Զի մահ գիտացեալ չէ մահ՝ այլ ըաժին,
Մահ ոչ գիտացեալ մահ է չարածին.

ՅԸ. — ՄԱՀ ԵՒ ԾԵՐ

Բուռն և ազդու է ծայն մահուան
Որ ցանգ ինչէ ի լուր մարդկան.

Մահն անդադար մեզ ծայն կու տայ,
Ջենք արթննար թէ ւրնչ ծայն կայ.

Անգամ մը մահն անակընկալ կերպով յանկարծ ծերու մ'առջեւ տնկուեցաւ անոր հոգին առնելու: Ծերը կ'ապաչէր ու կը պաղատէր որ քիչ մը ժամանակ տայ իրեն որ կտակն ընէ:

— Քեզի չեմ կրնար այլեւս ժամանակ տալ, պատասխանեց մահը, վասն զի շատ անգամ արդէն իմացուցեր եմ, բայց դուն կտակդ բնաւ միտդ չբերիր:

— Ե՞րբ իմացուցիր ինծի, ըսաւ ծերը:

— Երբ ընկերներուդ հոգին կ'առնէի ինչո՞ւ չմտածեցիր որ օր մը կարգն ինծի ալ պիտի գար: Շատ անգամ տեսար դուն մանուկներու, և կտրիճներու հոգիները առնելս. ատեպ դրացիներէդ շատերը թոռնելուս լուրը կ'առնէիր, կը զգայիր որ ուժասպառ եղած ես, մարմինդ յոգներ է, և աշխարհս քեզի համար հինցեր է, դուն ալ այլեւս աշխարհիս համար լմնցեր ես: Ես այս տեսակ բաներով գիշեր ցորեկ քեզի կը յիշեցնէի և դուն չէիր պատրաստուիր. ա՛յն ատեն պէտք էիր գործերդ կարգադրել և մինչև այս վայրկեանս չմոռցուլ: Ե՛լ եկուր տեսնեմ, գործերուդ հաշիւ տուր:

Մահը չարունակ մեր մօտն է և ամէն վայրկեան կրնայ մեզի հասնիլ, անոր համար պէտք ենք միշտ արթուն և պատրաստ գտնուիլ: Վասն զի ոչքան ստոյգ գիտենք թէ մահն

անխուսափելի է ամենուս, նոյնքան եւս կ'անգիտանանք ա-նոր գալու վայրկեանը: Երանի՛ անոր որ միշտ պատրաստ գտնուելով՝ արժանի կ'ըլլայ բալի մահուամբ իր օրերը կընքելու, որով յաւիտենական վիճակին մէջ կը մտնէ՝ որ վերջ չունի: Այդ երանաւէտ վիճակին համար էր որ կռապաշտներն իսկ Ջանացին բարի օրինակներով առաքինի ընել զմարդիկ՝ և զիրենք դէպի անմահութիւն առաջնորդել:

Աստուածմէկն էր նաեւ Եզովբոս, որ՝ թէեւ ինքը կռապաշտ էր, բայց խրատներն են բարեպաշտ:

Այս է ահա նաեւ մեր աշխատութեան նպատակը, որով կը բաղձանք մեր Ազգի փոքր զաւակներն առաքինի և իմաստասէր տեսնել. որպէս զի այս անցաւոր կեանքը կարենան բարի վարքով անցնել, և ըլլան յաւէտ երջանիկ:

Զարթիր ի քընոյ մարդ եղծանելի,
Ահա ազդարան ի դուռըն մերծի.
Զայնէ հանապազ հրաժարիլ աստի,
Դընալ յանվախճան և յանդարձ ուղի:
Արթուն կաց ընդ ձայն ըզքեզ կոչողի,
Զի մի՛ անպատրաստ հասցէ գիշերի.
Թէ լսես զձայնն յընկեր դրացի,
Մերթ ծանիր ըզնա ի քէն ոչ հեռի:

ՎԵՐՋ

ՅԱՆԿ

ՎԱՐՈՒՅ ԵԶՈՎԲՈՍԻ

			էջ
Յառաջաբան			ե
Գլուխ Ա.		Հանգամանք Եզովբոսի	5
»	Բ.	Զբաղարտուքիւն Եզովբոսի վրայ	9
»	Գ.	Եզովբոսի հիւրասիրութիւնը	11
»	Դ.	Եզովբոսի վաճառումը.	13
»	Ե.	Եզովբոսի ճարտարամտութիւնը	17
»	Զ.	Եզովբոսի երկրորդ վաճառումը	18
»	Է.	Եզովբոս տուն կ'երթայ	24
»	Ը.	Եզովբոսի լուծումը	27
»	Թ.	Եզովբոսի խորամանկութիւնը	29
»	Ժ.	Եզովբոսի վրէժխնդրութիւնը	32
»	ԺԱ.	Եզովբոս տուն կը վերադարձնէ տիրուհին	36
»	ԺԲ.	Եզովբոսի ծառայութիւնը	37
»	ԺԳ.	Եզովբոսի երկրորդ ծառայութիւնը	39
»	ԺԴ.	Եզովբոսի հնարագիտութիւնը	40
»	ԺԵ.	Եզովբոս պատուորին հետ	43
»	ԺԶ.	Եզովբոսի հանճարը	45
»	ԺԷ.	Քանթոսի ապերախտութիւնը	48
»	ԺԸ.	Եզովբոս գիտնականները կը փորձէ	49
»	ԺԹ.	Եզովբոսի հնարագիտութիւնը	51
»	Ի.	Եզովբոսի ազատութիւնը	54
»	ԻԱ.	Եզովբոս թագաւորը կը հաշտեցնէ	59
»	ԻԲ.	Եզովբոս իր առակները կը գրէ	60
»	ԻԳ.	Եզովբոս կ'որդեգրէ զԵննոս.	62
»	ԻԴ.	Եզովբոսի խրատները և անյիշաչարութիւնը	64
»	ԻԵ.	Եզովբոս արծուին ձագերը կը կրթէ	66
»	ԻԶ.	Եզովբոսի համառութիւնը	69
»	ԻԷ.	Եզովբոս Յունաստան և Դելոս կ'երթայ	72
»	ԻԸ.	Եզովբոսի մահը	75

ՑԱՆԿ ԱՌԱԳԱՑ

(ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ԿԱՐԳԱԻ)

Ագահ և Անցորդ 246
Ագահը և իր որդին 381
Ագահը և Հիւանդը 386
Ագահ Դեսպան 398
Գռաւ և Ոչխար 151
Գռաւ և Թռչուններ 279
Ադխազործ և Ներկարար 214
Աղաւնիները և Ուրուրը 104
Աղաւնի և Բազէ 124
Աղաւնի և Անօթ 355
Աղուէս և Գռաւ 94
Աղուէս և Արծիւ 96
Աղուէս և Արագիլ 114
Աղուէս և Գայլ 125
Աղուէս և Խաղող 128
Աղուէս և Քաղաղ 158
Աղուէս և Կաւուռ 160
Աղուէս և Մորենի 170
Աղուէս և Կինճ 248
Աղուէս և Նոխազ 318
Աղուէս և Գայլ 321
Աղուէս և Շուն 360
Աղուէս և Առիւծ 394
Աղուէսն և իր պոչը 265
Աղջիկ և Լալկաններ 365
Այգեգործը և իր որդիքը 267
Այր և Կին 348
Այրը և իր երկու կիները 173
Անղամները և Որովայնը 131
Ապաղն և Պատանի 418
Առաքինութիւն և Ոսկի 419
Առիւծը և Կենդանիները 87
Առիւծ և Մուկ 99
Առիւծ, Իշ և Աքաղաղ 142
Առիւծ և Ուլ 145
Առիւծ և Աղուէս 177
Առիւծ և Այծ 204
Առիւծ, Արջ և Աղուէս 233
Առիւծ և Գոլտ 240
Առիւծ, Աղուէս և Իշ 252
Առիւծ և Որսորդներ 287
Առիւծ, Կինճ և Անգղ 288
Առիւծ և Որսորդ 306
Առիւծ և Ձանճ 315
Առիւծ և Ցուլեր 325
Առիւծ և Գայլ 337
Առիւծ և Ցուլ 383
Առիւծ և Կապիկ 414
Անէծանները և Կաղնին 368
Աստղաբաշխը 234
Աստղաբաշխ մոգը 272
Արծիւ և Գռաւ 93
Արծիւ և Գռաւ 165
Արծիւ և Բզէզ 202
Արծիւ և Նապաստակ 210
Արծիւ և Կաչաղակ 299
Արծիւը, Բազէն և Ձին 333
Արծիւ և Սիրամարգ 388
Արջ և Մեղուները 331
Արտավար և Կարապ 280
Արտավար և Բարեկամներ 416
Արտոյտ և Չաւրս 379
Առանակ և Դիւս 239
Քաղաղ և Մարգարիտ 81
Քաղաղ և Հնդկահաւ 161
Քաղաղ և Աղուէս 221
Քաղաղ և Բազէ 243
Քաղաղ և Աղուէս 392
Քէս և Աղուէս 137

Բազէները 297
Բանաստեղծ և Իշ 401
Բարեկամներ 415
Բեռնաբարձ էշը 283

Բէշիկ մշկոյ և Որսորդներ 244
Բժիշկ և Հիւանդ 380
Բու և Թռչուններ 163
Բու և Ձղջիկ 340

Գայլ և Գառնուկ 82
Գայլ և Կռունկ 88
Գայլ և Կիսատբաժան 115
Գայլը և Ոչխարները 126
Գայլ և Շուն 130
Գայլը և Շունները 164
Գայլ, Աղուէս և Կապիկ 169
Գայլ և Վախտ շունը 217
Գայլեր և Ոչխարներ 290
Գայլ և Ոչխար 314
Գայլ գառնազգեստ 370
Գառն և Գայլ 396
Գեղջուկ և Խոզ 385
Գետն և Ակը 291
Գինեմոլը և Կինը 339
Գիտուն և Յամիկ 307
Գիտուն և Երկրագործ 420
Գիւղացին և Մուկը 399
Գիւղացին և Գառնուկը 405
Գոզ և Շուն 105
Գոզը և Աքաղաղը 301
Գոզիկը և Աքաղաղը 350
Գորտը և Մուկը 84
Գորտիկը թագաւոր կ'ուզեն 102
Գորտ և Կով 122
Գորտ և Աղուէս 187
Գորտիկը 231

Դիոս և Կենդանիները 196
Դիոս, Ապողոն և Մոմոս 263
Դիոս և Մարդիկ 273
Դիոս և Կրնայ 275
Դիոս և Կապիկ 374
Դիոս և Կրնայ 410
Դլփին և Դոն 236
Դլփին և Կապիկ 258

Եզներն ու Լուծը 220
Եզ և Կով 264
Եզնարած և Եզներ 397
Եղևին և Մորենի 200
Եղջերու և Ոչխար 85
Եղջերու և Լոյզի 276
Եղջերու և Եզներ 330
Եղջերու 335
Եղնիկը և Իր ձագը 247
Եղնիկը ինքզինք Ջուրին մէջ կը դիտէ 135
Երիտասարդ և Բախտ 270
Երկու ընկերներ 192
Երկու բժիշկները և Հիւանդը 213
Երկու մարդիկ և Իշ 216
Երկու թշնամիները 232
Երկու շուներ 268
Երկու շուներ կը պայթին 317
Երկու ուղևորներ 343
Երկու գորտեր 344
Երկու կլթուած շուներ 346
Երկաթ և Խեցի անօթները 193
Երկրագործ և Օձ 89
Երկրագործն և Եզը 209
Երկրագործը և Շունները 251
Երկրագործ և Արագիլ 256
Երկրագործ և Աղուէս 277
Երկրագործ և Բախտ 342

Ձիւնուռը և Ձի 369

Իգ խոզ և Գայլ 106
Իշ և վոքրիկ շուն 98
Իշն ու Տէրը 186
Իշ և Ձի 329
Իշ և Գորտեր 353
Իշ և Շուն 389
Իշ և Խոզ 391
Իշ և Գայլ 393
Իշը 409

Ընձառիւծ և Աղուէս 212
Ընտանի մուկը և Դաշտայինը 91

Թուքթակ 387
Թռչնորս և Օձ 238

Իշխանամեղուներ և Կաթսաներ 378

Լեռը երկունքի մէջ 327

Խաղախորդ և Ոսոխկան 295
Խեղդուած աւազակը 219
Խեչափառն և իր ձագը 185
Խոզ և Իշ 90
Խոհարար և Շուն 332
Խոյ 403

Ծարաւի ագռաւ 205
Ծեր առիւծ 97
Ծեր ամուսնացեալ 304
Ծեր և Մանուկ 406
Ծեր հայր և Որդի 421
Ծեր և Մահ 422
Ծերացած գայլը 395
Ծիծառն և Թռչուն 101
Ծիծառն և Պատանի 271

Կաղնի և Եղէգ 152
Կաչաղակ և Սիրամարգ 116
Կապիկ և Աղուէս 119
Կապիկ և Աղուէս 133
Կապիկ և Թութակ 168
Կապիկ և Կատու 323
Կապիկն ու իր ձագը 218
Կատու և Մկներ 144
Կատու և Աքաղաղ 166
Կատու և Խարտոց 341
Կարապ և Կռունկ 223
Կարուսակ և Բժիշկ 249
Կաքաւ և Աքաղաղ 148
Կին և Ոչխար 292
Կին և Մահ 300
Կով և Շուն 162
Կոկորդիլոս և Աղուէս 228
Կռաքարձ էշը 289
Կրեայ և Նապաստակ 156
Կրեայ և Արծիւ 184
Կրետն և Գորտերը 367

Հայր և Որդիք 174
Հայրն և իր որդին 411
Հաւ և Աղտաւար 167
Հաւ պարարտ 274
Հաւ և Կատու 281
Հաւ և Ծիծեռնակ 354
Հաւը և իր ձագերը 356
Հաւորս և Եղջերուկ 366
Հաւորսն և Տղան 373
Հարուստը և իր ազգականը 364
Հերմէս և Փայտահար 182
Հիւանդ էշը 143
Հիւանդին ուխտը 229
Հիւանդ առիւծը և Աղուէսը 322
Հնդիկ 241
Հովիւ և Շուն 245
Հովիւ և փոքր գայլ 259
Հովիւ և Այծ 293
Հովիւ և Ոչխար 298
Հովիւ և Ոչխարներ 357
Հովիւն և Շունը 413

Զի և Իշ 134
Զի և Իշ 255
Զինադարման և Զի 278
Զինեանն և Գոմեանի 371
Զկնորս և փոքրիկ ձուկը 201
Զկնորսն ու ձկներ 227
Զկնորսներ 230
Զկնորսներ և Ձկներ 313
Զկնկուղ և Կով 347

Ճաղատը 225
Ճանճ և Կառք 117
Ճանճ և Մրջիւն 118
Ճանճ 181
Ճպուռ և Մրջիւն 149

Մահ և Ծեր 424
Մամուկ և Ծիծեռնակ 375
Մայրը և Գող որդին 180
Մայրը և Լացող տղան 183
Մամուկ և Կարիճ 382
Մարդ և Առիւծ 146
Մարդ և Լու 147
Մարդ և Կուռք 172
Մարդն և Գանձը 302
Մարդ որ ցուրտ և տաք կը շնչէ 310
Մարդ և Զի 320
Մարդ և Օձ 408

Մեղու և Մժեղ 407
Մեղրաբոյծ և Մեղու 345
Մեհեւաթաղ և Բժիշկ 237
Մկնները կը խորհրդակցին 194
Մկնիկն ու իր Մայրը 208
Մորենի, հողամաղ և Ձղլիկ 215
Մուկը և իր ձագը 316
Մրջիւն և Ագռաւնի 179

Նախանձոտ և Ագահ 308
Նապաստակները 108
Նապաստակ և կաքաւ 303
Նապաստակ և գորտեր 334
Նաւապետ 224
Նաւորդներ և Նաւապետ 311
Նեռահար Ասծիւը 284

Շինական և Հերակլէս 384
Շուն և առուներ 86
Շուն և գաւազան 189
Շունը և իր տէրը 361
Շուն և Կշ 362
Շուն և Ծառայ 372

Ոզնի և գայլ 157
Ոզնի և Օձ 326
Ոչխար և Շուն 111
Ոչխար և Շուն 365
Որսորդ և Շուն 107
Որսորդ և Հովիւ 282
Ուլ և գայլ 110
Ուլ և գայլ 349
Ուղեւոր և Հերմէս 377
Ուղեւորներ և Ասօսի 226
Ուղտ և Ձիոս 190
Ուրուր և Սոխակ 176
Ուրուր 286
Ուրուր և Թռչուններ 319
Ուրուրն և Մայրը 328

Զար դրացի 312
Ձղլիկ և կուզ 351
Ձղլիկը և Թռչունները 123

Պայտառին շունը 296
Պառաւ և Բժիշկ 376
Պառաւ և Ագռաւին 253
Պատանի և Գող 203
Պարտիզպան և Մուկ 359

Ջորի 269
Ջորի և գայլ 154
Ջրշուն և Շուն 224

Սագը և իր տէրը 211
Սրեակ և Թռչնորս 141
Սրեակ և Տատրակ 363
Սիրամարգ և Սոխակ 138
Սիրամարգ և կռունկ 198
Սիրամարգ և կաչաղակ 257
Տաճկօս հովիւը 175

Վագր և գայլ 199
Վաճառական և Ծով 242
Վարազ և Կշ 400
Վարդն ու ծաղիկները 222
Վիշապները 155

Ցիւռ և Կշ 352
Ցուլ և Նոխազ 195
Ցուլն և Մուկը 206

Փայտահատ և Աստուած 127
Փայտահար և գայլ 140
Փողահար 250

Օձ և Երկրագործ 112
Օձ և խարտոց 136
Օձ և խեցգետին 336
Օձն և իր պոչը 260

Inventarium